162906

TC.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

SAFRANBOLU ŞEHRİNDE 17-19. YÜZYIL OSMANLI CAMİLERİ

MASTER TEZİ

Hazırlayan:

Erengül ERYÜKSEL

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Muhammet GÖRÜR

Ankara - 2005

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Erengül ERYÜKSEL'e ait " Safranbolu Şehrinde 17-19. Yüzyıl Osmanlı Camileri" adlı çalışma, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)
Başkan ..... Yrd. Doç. Dr. M. Fatih MÜDERRİSOĞLU
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye..... Yrd. Doç. Dr. Muhammet GÖLÜK
Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)
Üye..... Yrd. Doç. Dr. Mehmet Z. İbrahimgil
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde Karabük ili sınırları içerisinde tarihi güzellikleriyle dikkat çeken Safranbolu tarih boyunca çeşitli medeniyetlere beşiklik yapmıştır. Bugün Unesco tarafından dünya mirası listesine alınmış ve daha çok 18. ve 19. yüzyıla ait evleri ile tanınmaktadır. Oysa Safranbolu 'da özellikle Osmanlı döneminden kalan birçok tarihi eser bulunmaktadır.

Safranbolu tarihi boyunca birçok önemli devlet adamı yetiştirmiş , hatta birçok devlet adamına sürgünlükleri sırasında ev sahipliği yapmıştır. Bu devlet adamları ve ilçenin ileri gelen eşrafı vakıf ruhu içerisinde ilçede bir çok cami, mescit , çeşme ve unun gibi birçok eser yaptırmışlardır.

Günümüzde Safranbolu'yla ilgili yapılan araştırmalarda detaylı olarak yalnızca evler ele alınmıştır. Dergilerdeki bir kaç makale , Karabük il yıllığı, ve birkaç yerel gazetede yayınlanan köşe yazıları dışında cami , mescit ve çeşmelere değinilmemiştir.

Bu nedenle yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırmamızda Safranbolu Şehrindeki 17-19. Yüzyıl Osmanlı Camileri konu olarak seçilmiştir. Çalışmamızda amacımız Safranbolu Camileri'ni tanıtmak ve detaylı bir araştırma ile camilerinde evlerin yanında hak ettikleri konuma ulaşmalarını sağlamaktır.

Araştırmamda bana yol göstererek , desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Muhammet Görür 'e , bana her zaman moral veren sevgili ablam

Meltem Görür 'e, bölüm hocalarıma , çalışmamın her safhasında her zaman yanımda olan eşim Burak Altun 'a , kitabelerin okunması ve Türkçe'ye çevrilmesinde bana yardımcı olan Safranbolu Müftüsü Hasan Başiş 'e, Türkçe Öğretmeni kardeşim Nurgül Eryüksel 'e maddi ve manevi destekleriyle her derdime koşan aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Erengül ERYÜKSEL

Ankara 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....i-ii

LİSTELER

1- Kısaltma Listesi viii

2- Çizim Listesi.....ix-xii

3- Fotoğraf Listesi..... xiii-xx

I- GİRİŞ

1.Amaç ve Önemi.....1-3

2.Yöntem.....3-6

II- SAFRANBOLU'NUN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

1- COĞRAFİ KONUMU ve İKLİMİ.....7-8

2- TARİHÇESİ.....9-12

3- TARİH BOYUNCA SAFRANBOLU'NUN ADLARI.....13-14

III. KATALOG

1. KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA CAMİSİ

1-1- Yapının Adı 15

1-2- Yapının Yeri 15

1-3- Yapının Tarihi.....16

1-4- Kitabe.....16 - 20

1-5- Yapının Banisi 20-21

1-6- Yapının Mimarı 21

1-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....21

1-8- Plan.....22

1-9- Dış Tasvir.....22-24
1-10- İç Tasvir 24-26
1-11- Malzeme -Teknik.....27-28
1-12- Süsleme.....28-32

2- DİŞCİ CAMİSİ
2-1- Yapının Adı 33
2-2- Yapının Yeri 33
2-3- Yapının Tarihi.....33-34
2-4- Kitabe.....34-35
2-5- Yapının Banisi 35
2-6- Yapının Mimarı 36
2-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....36
2-8- Plan.....36
2-9- Dış Tasvir.....37-38
2-10- İç Tasvir 38-40
2-11- Malzeme -Teknik.....40
2-12- Süsleme.....40-43

3- DAĞDELEN CAMİSİ
3-1- Yapının Adı 44
3-2- Yapının Yeri 44
3-3- Yapının Tarihi.....44
3-4- Kitabe.....44 - 46
3-5- Yapının Banisi 46
3-6- Yapının Mimarı 46
3-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....46
3-8- Plan.....46-47
3-9- Dış Tasvir.....47-48
3-10- İç Tasvir 49-50

3-11- Malzeme -Teknik.....50-51
3-12- Süsleme.....51-53

4- KAZDAĞLIOĞLU CAMİSİ

4-1- Yapının Adı 54
4-2- Yapının Yeri 54
4-3- Yapının Tarihi.....54
4-4- Kitabe.....55-56
4-5- Yapının Banisi 56-57
4-6- Yapının Mimarı 57
4-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....57
4-8- Plan.....57-58
4-9- Dış Tasvir.....58-60
4-10- İç Tasvir 60-62
4-11- Malzeme -Teknik.....62-63
4-12- Süsleme.....63-66

5- İZZET MEHMET PAŞA CAMİSİ

5-1- Yapının Adı 67
5-2- Yapının Yeri 67
5-3- Yapının Tarihi.....67
5-4- Kitabe.....67-71
5-5- Vakfiyesi.....71-73
5-6- Yapının Banisi 73-74
5-7- Yapının Mimarı 74
5-8- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....74
5-9- Plan.....74-75
5-10- Dış Tasvir.....75-78
5-11- İç Tasvir 78-80
5-12- Malzeme -Teknik.....80-81

5-13- Süsleme.....81-93

6- TAŞ MİNARE CAMİSİ

6-1- Yapının Adı 94
6-2- Yapının Yeri 94
6-3- Yapının Tarihi.....94
6-4- Kitabe.....95
6-5- Yapının Banisi 95
6-6- Yapının Mimarı 95
6-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....95
6-8- Plan.....96
6-9- Dış Tasvir.....96-98
6-10- İç Tasvir 98-100
6-11- Malzeme -Teknik.....100-101
6-12- Süsleme.....101

7- LÜTFİYE CAMİ

7-1- Yapının Adı 102
7-2- Yapının Yeri 102
7-3- Yapının Tarihi.....102
7-4- Kitabe.....103-104
7-5- Yapının Banisi 104
7-6- Yapının Mimarı 104
7-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....105
7-8- Plan.....105
7-9- Dış Tasvir.....105-106
7-10- İç Tasvir 107-108
7-11- Malzeme -Teknik.....108-109
7-12- Süsleme.....109-111

8- HAMİDİYYE CAMİ

8-1- Yapının Adı 112

8-2- Yapının Yeri 111

8-3- Yapının Tarihi.....112

8-4- Kitabe.....113-117

8-5- Yapının Banisi 117

8-6- Yapının Mimarı 117

8-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu.....117

8-8- Plan.....117-118

8-9- Dış Tasvir.....118-119

8-10- İç Tasvir 119-122

8-11- Malzeme -Teknik.....122

8-12- Süsleme.....123-127

IV - KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....128-165

V - SONUÇ.....166-171

VI - ÖZET.....172-176

VII - KAYNAKÇA 177-179

HARİTA

ÇİZİMLER

FOTOĞRAFLAR

LEVHA

KISALTMA LİSTESİ

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen tez
H.	Hicri
M.	Miladi
.	-ıncı, -inci
°	Derece
'	Dakika
Km².	Kilometrekare
m.	Metre
cm.	Santimetre
mm.	Milimetre
Dr.	Doktor
MÖ.	Milattan Önce
TTK.	Türk Tarih Kurumu
VGM.	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Bkz.	Bakınız
Vb.	Ve benzeri

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Vaziyet Planı
Çizim 2- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Planı
Çizim 3- Köprülü Mehmet Paşa Camisi A-A Kesiti
Çizim 4- Köprülü Mehmet Paşa Camisi B-B Kesiti
Çizim 5- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 6- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi
Çizim 7- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi
Çizim 8- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi
Çizim 9- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mihrabı
Çizim 10- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minberi

Çizim 11- Dişçi Camisi Planı
Çizim 12- Dişçi Camisi Zemin Kat Planı
Çizim 13- Dişçi Camisi A-A Kesiti
Çizim 14- Dişçi Camisi B-B Kesiti
Çizim 15- Dişçi Camisi Doğu Cephesi
Çizim 16- Dişçi Camisi Güney Cephesi
Çizim 17- Dişçi Camisi Batı Cephesi
Çizim 18- Dişçi Camisi Mihrabı
Çizim 19- Dişçi Camisi Minberi

Çizim 20- Dağdelen Camisi Planı
Çizim 21- Dağdelen Camisi A-A Kesiti
Çizim 22- Dağdelen Camisi B-B Kesiti
Çizim 23- Dağdelen Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 24- Dağdelen Camisi Doğu Cephesi
Çizim 25- Dağdelen Camisi Batı Cephesi

Çizim 26- Dağdelen Camisi Güney Cephesi
Çizim 27- Dağdelen Camisi Mihrabı
Çizim 28- Dağdelen Camisi Minberi

Çizim 29- Kazdağlıoğlu Camisi Planı
Çizim 30- Kazdağlıoğlu Camisi Zemin Kat Planı
Çizim 31- Kazdağlıoğlu Camisi A-A Kesiti
Çizim 32- Kazdağlıoğlu Camisi B-B Kesiti
Çizim 33- Kazdağlıoğlu Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 34- Kazdağlıoğlu Camisi Doğu Cephesi
Çizim 35- Kazdağlıoğlu Camisi Batı Cephesi
Çizim 36- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Cephesi
Çizim 37- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabı
Çizim 38- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi

Çizim 39- İzzet Mehmet Paşa Camisi Vaziyet Planı
Çizim 40- İzzet Mehmet Paşa Camisi Planı
Çizim 41- İzzet Mehmet Paşa Camisi A-A Kesiti
Çizim 42- İzzet Mehmet Paşa Camisi B-B Kesiti
Çizim 43- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 44- İzzet Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi
Çizim 45- İzzet Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi
Çizim 46- İzzet Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi
Çizim 47- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mihrabı
Çizim 48- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minberi

Çizim 49- Taş Minare Camisi Planı
Çizim 50- Taş Minare Camisi A-A Kesiti
Çizim 51- Taş Minare Camisi B-B Kesiti
Çizim 52- Taş Minare Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 53- Taş Minare Camisi Doğu Cephesi

Çizim 54- Taş Minare Camisi Batı Cephesi
Çizim 55- Taş Minare Camisi Güney Cephesi
Çizim 56- Taş Minare Camisi Mihrabı
Çizim 57- Taş Minare Camisi Minberi

Çizim 58- Lütfiye Camisi Planı
Çizim 59- Lütfiye Camisi A-A Kesiti
Çizim 60- Lütfiye Camisi B-B Kesiti
Çizim 61- Lütfiye Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 62- Lütfiye Camisi Doğu Cephesi
Çizim 63- Lütfiye Camisi Batı Cephesi
Çizim 64- Lütfiye Camisi Güney Cephesi
Çizim 65- Lütfiye Camisi Mihrabı
Çizim 66- Lütfiye Camisi Minberi

Çizim 67- Hamidiyye Camisi Planı
Çizim 68- Hamidiyye Camisi Zemin Kat Planı
Çizim 69- Hamidiyye Camisi A-A Kesiti
Çizim 70- Hamidiyye Camisi B-B Kesiti
Çizim 71- Hamidiyye Camisi Kuzey Cephesi
Çizim 72- Hamidiyye Camisi Doğu Cephesi
Çizim 73- Hamidiyye Camisi Batı Cephesi
Çizim 74- Hamidiyye Camisi Güney Cephesi
Çizim 75- Hamidiyye Camisi Mihrabı
Çizim 76- Hamidiyye Camisi Minberi

Çizim 77- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Kubbeli Camilerinin Planları
Çizim 78- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Ahşap Tavanlı Camilerinin Planları
Çizim 79- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Kuzey Cepheleri
Çizim 80- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Doğu Cepheleri
Çizim 81- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Batı Cepheleri

Çizim 82- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Güney Cepheleri
Çizim 83- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Mihrapları
Çizim 84- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Minberleri

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1- Safranbolu Genel Görünüş
Fotoğraf 2- Safranbolu Genel Görünüş
Fotoğraf 3- Safranbolu Genel Görünüş
Fotoğraf 4- Safranbolu Genel Görünüş

Fotoğraf 5- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Avluya Giriş Kapısı
Fotoğraf 6- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kütüphanesi
Fotoğraf 7- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Çeşmesi
Fotoğraf 8- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Abdest Alma Mekanı
Fotoğraf 9- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güneş Saati
Fotoğraf 10- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Giriş Kapısı
Fotoğraf 11- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kütüphanesinin Kitabesi
Fotoğraf 12- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Abdest Alma Mekanının Kitabesi
Fotoğraf 13- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Çeşmesinin Kitabesi
Fotoğraf 14- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi
Fotoğraf 15- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 16- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 17- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbe Kasnağı
Fotoğraf 18- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minaresi
Fotoğraf 19- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi
Fotoğraf 20- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kuzey Duvarı Pencereleri
Fotoğraf 21- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mahfili
Fotoğraf 22- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mahfili (Detay)
Fotoğraf 23- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Doğu Duvarı
Fotoğraf 24- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Batı Duvarı
Fotoğraf 25- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mihrabı
Fotoğraf 26- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mihrabı (Detay)
Fotoğraf 27- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minberi

Fotoğraf 28- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minberi Aynalığı
Fotoğraf 29- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 30- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 31- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbeye Geçiş Elemanları
Fotoğraf 32- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbesi (Detay)
Fotoğraf 33- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbeye Geçiş Elemanları
Fotoğraf 34- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbesi

Fotoğraf 35- Dişçi Camisi Giriş Kapısı
Fotoğraf 36- Dişçi Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 37- Dişçi Camisi Güney Cephesi
Fotoğraf 38- Dişçi Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 39- Dişçi Camisi Mahfili
Fotoğraf 40- Dişçi Camisi Mahfili (detay)
Fotoğraf 41- Dişçi Camisi Doğu Duvarı
Fotoğraf 42- Dişçi Camisi Batı Duvarı
Fotoğraf 43- Dişçi Camisi Batı Duvarı (mahfilden)
Fotoğraf 44- Dişçi Camisi Mihrabı
Fotoğraf 45- Dişçi Camisi Minberi
Fotoğraf 46- Dişçi Camisi Minberi
Fotoğraf 47- Dişçi Camisi Minberi Aynalığı
Fotoğraf 48 Dişçi Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 49- Dişçi Camisi Mahfilin İkinci Katının Altı
Fotoğraf 50- Dişçi Camisi Üst Örtüsü
Fotoğraf 51- Dişçi Camisi Üst Örtüsü (detay)
Fotoğraf 52- Dişçi Camisi Ahşap Üst Örtüsü (detay)

Fotoğraf 53- Dağdelen Camisi Giriş Kapısı
Fotoğraf 54- Dağdelen Camisi Kitabesi
Fotoğraf 55- Dağdelen Camisi Genel Görünüş
Fotoğraf 56- Dağdelen Camisi Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 57- Dağdelen Camisi Kuzey Cephesindeki Pencereler

Fotoğraf 58- Dağdelen Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 59- Dağdelen Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 60- Dağdelen Camisi Minaresi
Fotoğraf 61- Dağdelen Camisi Minareye Çıkış Kapısı (Mahfilden)
Fotoğraf 62- Dağdelen Camisi Çeşmesi
Fotoğraf 63- Dağdelen Camisi Güney Cephesi
Fotoğraf 64 Dağdelen Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı
Fotoğraf 65- Dağdelen Camisi Kuzey Duvarı
Fotoğraf 66- Dağdelen Camisi Mahfili
Fotoğraf 67- Dağdelen Camisi Doğu Duvarı
Fotoğraf 68- Dağdelen Camisi Mihrabı
Fotoğraf 69- Dağdelen Camisi Minberi
Fotoğraf 70- Dağdelen Camisi Minberi (Ön Görünüş)
Fotoğraf 71- Dağdelen Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 72- Dağdelen Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 73- Dağdelen Camisi Tromplardaki Levhalar
Fotoğraf 74- Dağdelen Camisi Tromplardaki Levhalar

Fotoğraf 75- Kazdağlıoğlu Cami
Fotoğraf 76- Kazdağlıoğlu Camisi Kitabesi
Fotoğraf 77- Kazdağlıoğlu Camisi Kitabesi
Fotoğraf 78- Kazdağlıoğlu Camisi Şadırvanı
Fotoğraf 79- Kazdağlıoğlu Camisi Doğu Cephesinde Yer alan Çeşme
Fotoğraf 80- Kazdağlıoğlu Camisi Son Cemaat Yerinde Bulunan Mihrabiyeler
Fotoğraf 81- Kazdağlıoğlu Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı
Fotoğraf 82- Kazdağlıoğlu Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 83 Kazdağlıoğlu Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 84- Kazdağlıoğlu Camisi Minaresi
Fotoğraf 85- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Cephesi (Restorasyondan Sonra)
Fotoğraf 86- Kazdağlıoğlu Camisi Kubbe Kasnağı
Fotoğraf 87- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfili

Fotoğraf 88- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfilin Alt Kısmı
Fotoğraf 89- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabı
Fotoğraf 90- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi
Fotoğraf 91- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi Aynalığı
Fotoğraf 92- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi Köşkü
Fotoğraf 93- Kazdağlıoğlu Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 94- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 95- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Duvarı Pencereleri
Fotoğraf 96- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfilin Altındaki Ahşap Tavan
Fotoğraf 97- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfilin Altındaki Ahşap Tavan
Fotoğraf 98- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrap Rozeti
Fotoğraf 99- Kazdağlıoğlu Camisi Kubbeye Geçiş Elemanlarındaki Levhalar
Fotoğraf 100- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabın Doğusunda Yer Alan Levha
Fotoğraf 101- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabın Batısında Yer Alan Levha

Fotoğraf 102- İzzet Mehmet Paşa Camisi
Fotoğraf 103- İzzet Mehmet Paşa Camisi Avluya Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe
Fotoğraf 104- İzzet Mehmet Paşa Camisi Çeşmeleri
Fotoğraf 105- İzzet Mehmet Paşa Camisi Abdest Alma Mekanı
Fotoğraf 106- İzzet Mehmet Paşa Camisi Üstteki Kitabe
Fotoğraf 107- İzzet Mehmet Paşa Camisi Alttaki Kitabe
Fotoğraf 108- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi
Fotoğraf 109- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 110- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri
Fotoğraf 111- İzzet Mehmet Paşa Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı
Fotoğraf 112 İzzet Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 113- İzzet Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 114- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minaresi
Fotoğraf 115- İzzet Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi

Fotoğraf 116- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbe Kasnağı
Fotoğraf 117- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kuzey Duvarı
Fotoğraf 118- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili
Fotoğraf 119- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili
Fotoğraf 120- İzzet Mehmet Paşa Camisi Doğu Duvarı
Fotoğraf 121- İzzet Mehmet Paşa Camisi Batı Duvarı
Fotoğraf 122- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mihrabı
Fotoğraf 123- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minberi
Fotoğraf 124- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minber Köşkü
Fotoğraf 125- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minber Aynalığı
Fotoğraf 126- İzzet Mehmet Paşa Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 127- İzzet Mehmet Paşa Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 128- İzzet Mehmet Paşa Camisi İlk Sıra Pencerelerinin Üzerinde Bulunan Süslemeler
Fotoğraf 129- İzzet Mehmet Paşa Camisi Silmeleri
Fotoğraf 130- İzzet Mehmet Paşa Camisi İkinci Ve Üçüncü Kat Pencerelerinin Üzerinde Bulunan Süslemeler
Fotoğraf 131- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbeye Geçiş Elemanları
Fotoğraf 132- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbe Kasnağı
Fotoğraf 133- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbesi
Fotoğraf 134- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbe Göbeği
Fotoğraf 135- İzzet Mehmet Paşa Camisi Giriş Kapısı Üstü
Fotoğraf 136- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfilin İkinci Katının Altı
Fotoğraf 137- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfilin Kademeli Bölümünün Altı
Fotoğraf 138- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili Örten Kubbeler
Fotoğraf 139- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili Örten Kubbelere Geçiş Elemanları
Fotoğraf 140- Son Cemaat Yeri Kubbesi
Fotoğraf 141- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri Kubbe Geçişleri
Fotoğraf 142- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri Aynalı Tonozu

Fotoğraf 143- Taş Minare Camisi
Fotoğraf 144- Taş Minare Camisi Çeşmesi Kitabesi
Fotoğraf 145- Taş Minare Camisi Çeşmesi
Fotoğraf 146- Taş Minare Camisi Kuzey Cephesi
Fotoğraf 147- Taş Minare Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 148- Taş Minare Camisi Doğu Cephesi Minareye ve Mahfile Giriş Kapıları
Fotoğraf 149- Taş Minare Camisi Minaresi
Fotoğraf 150- Taş Minare Camisi Güney Cephesi
Fotoğraf 151- Taş Minare Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 152- Taş Minare Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı
Fotoğraf 153- Taş Minare Camisi Kuzey Duvarı
Fotoğraf 154- Taş Minare Camisi Mahfili
Fotoğraf 155- Taş Minare Camisi Doğu Duvarı
Fotoğraf 156- Taş Minare Camisi Mihrabı
Fotoğraf 157- Taş Minare Camisi Minberi Köşkü
Fotoğraf 158 Taş Minare Camisi Minberi
Fotoğraf 159- Taş Minare Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 160- Taş Minare Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 161- Taş Minare Camisi Üst Örtüsü

Fotoğraf 162- Lütfiye Cami
Fotoğraf 163- Lütfiye Camisi Kitabesi
Fotoğraf 164- Lütfiye Camisi Mektep Binası Kuzey Cephesi
Fotoğraf 165- Lütfiye Camisi Mektep Binası Doğu Cephesi
Fotoğraf 166- Lütfiye Camisi Mektep Binası Batı Cephesi
Fotoğraf 167- Lütfiye Camisi Kuzey Cephesi (Restorasyondan Sonra)
Fotoğraf 168- Lütfiye Camisi Minaresi
Fotoğraf 169- Lütfiye Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 170- Lütfiye Camisi Doğu Cephesi (Restorasyondan Sonra)
Fotoğraf 171- Lütfiye Camisi Güney Cephesi
Fotoğraf 172- Lütfiye Camisi Güney Cephesi (Restorasyondan Sonra)

Fotoğraf 173- Lütfiye Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 174- Lütfiye Camisi Batı Cephesi (Restorasyondan Sonra)
Fotoğraf 175- Lütfiye Camisi Mahfili
Fotoğraf 176- Lütfiye Camisi Doğu Duvarı
Fotoğraf 177- Lütfiye Camisi Mihrabı
Fotoğraf 178- Lütfiye Camisi Minberi Aynalığı
Fotoğraf 179- Lütfiye Camisi Minberi Köşkü
Fotoğraf 180- Lütfiye Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 181- Lütfiye Camisi Güney Duvarı
Fotoğraf 182- Lütfiye Camisi Duvarlarda Bulunan Levhalar
Fotoğraf 183- Lütfiye Camisi Üst Örtüsü

Fotoğraf 184- Hamidiyye Camisi
Fotoğraf 185- Hamidiyye Camisi Türbesi
Fotoğraf 186- Hamidiyye Camisi Çeşmesi
Fotoğraf 187- Hamidiyye Camisi Kitabesi
Fotoğraf 188- Hamidiyye Camisi Türbe Kitabesi
Fotoğraf 189- Hamidiyye Camisi Çeşme Kitabesi
Fotoğraf 190- Hamidiyye Camisi Kuzey Cephesi
Fotoğraf 191- Hamidiyye Camisi Doğu Cephesi
Fotoğraf 192- Hamidiyye Camisi Batı Cephesi
Fotoğraf 193- Hamidiyye Camisi Minaresi
Fotoğraf 194- Hamidiyye Camisi Güney Cephesi
Fotoğraf 195- Hamidiyye Camisi Kuzey Duvarı
Fotoğraf 196- Hamidiyye Camisi Mahfili
Fotoğraf 197- Hamidiyye Camisi Mahfilin Alt Kısmı
Fotoğraf 198- Hamidiyye Camisi Zikir Odaları
Fotoğraf 199- Hamidiyye Camisi Mihrabı
Fotoğraf 200- Hamidiyye Camisi Minberi
Fotoğraf 201- Hamidiyye Camisi Vaaz Kürsüsü
Fotoğraf 202- Hamidiyye Camisi Üst Örtüsü
Fotoğraf 203- Hamidiyye Camisi Üst Örtüsü

Fotoğraf 204- Hamidiyye Camisi Doğu Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 205- Hamidiyye Camisi Doğu Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 206- Hamidiyye Camisi Doğu Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 207- Hamidiyye Camisi Güney Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 208- Hamidiyye Camisi Güney Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 209- Hamidiyye Camisi Batı Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 210- Hamidiyye Camisi Batı Duvarındaki Yazılı Süsleme
Fotoğraf 211- Hamidiyye Camisi Batı Duvarındaki Yazılı Süsleme

I. GİRİŞ

Safranbolu camilerini mimari , malzeme – teknik ve süsleme açısından kolaylıkla algılanabilmesini sağlayan çalışmaların yapılmamış olması, konunun bazı yayınlarda genel bilgi vermenin ötesine geçememesi, bize Osmanlı cami mimarisini tanıma fırsatı vermemektedir.

Amaç ve Önem

Safranbolu Camileri üzerine azda olsa yapılan çalışmaların bulunmasına karşın, doğrudan Safranbolu'da ki Osmanlı dönemi cami mimarisi üzerine neredeyse hiçbir çalışmanın bulunmaması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir.

Yaptığımız kütüphane çalışmalarında konumuza yönelik olarak ayrıntılı bir çalışma bulunmamakla birlikte çalışmamız sırasında izleyeceğimiz yöntemi belirlememizde yardımcı olan bazı çalışmalar bulunmaktadır.

Bunların başında Ahmet Gökoğlu'nun 1952 yılında yayınladığı "Paphlagonia - Paphlagonia , Kastamonu , Sinop , Safranbolu , Bartın , Bolu , Gerede , Mudurnu , İskilip , Bafra , Alaçam ve Civarı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi" adlı kitabı gelmektedir. Gökoğlu eserinde kitabın adında bulunan merkezlerdeki bütün mimari eserleri gruplayarak kitabelerini vermiş sonra diğer yapılarla karşılaştırılmıştır.

Oktay Aslanapa ' nın 1985 yılında yayınlanan "Osmanlı Devri Mimarisi " adlı eserinde Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camileri hakkında kısa bilgi ve yapıların planları verilmiştir.

Ünsal Tunçözgür "Dünden Bugüne Safranbolu" (1997) adlı kitabında Safranbolu'daki camilerle birlikte diğer mimari yapıları da kısa kısa ele almış, bunların yanında ilçenin gelenek ve göreneklerine de değinmiştir.

Hulusi Yazıcıoğlu ile Mustafa Al 'ın ortak kaleme aldıkları "Safranbolu, Eflani, Ulus, Tarihi, Kaynaklar" (1982) adlı eserde Safranbolu'nun coğrafi özellikleri, tarihi ve ekonomik durumu anlatılmış yapılara ve banilere kısaca değinilmiştir.

Bunların dışında çalışma yöntemimizin belirlenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında da aşağıdaki eserler kullanılmıştır.

Mehmet Tunçel 'in Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri (1973) adlı eserinde yedi camiyi incelemiş daha sonra bu camileri "Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camilerinin Türk Mimarisindeki Yeri" başlığı altında yapıları önce kendi arasında sonra diğer camilerle karşılaştırarak değerlendirmiştir.

Abdülkadir Dündar "Çorum Cami ve Mescitleri" (2004) adlı eserinde yapıları , günümüze ulaşan cami ve mescitler , Cumhuriyet döneminde yıkılıp yerlerine yenisi yapılan cami ve mescitler, namazgah ve günümüze ulaşamayan cami ve mescitler olarak dört gruba ayırarak incelemiş değerlendirme bölümünde ise yapılar plan tipleri ve mimari elemanlar, mimari elemanlar , malzeme ve teknik ve yapı elemanları başlıkları altında önce kendi içlerinde sonra diğer yapılarla karşılaştırılmıştır.

"Safranbolu Şehrinde 17-19. yy. Osmanlı Camileri" adlı çalışmamız yaptığımız kütüphane ve arazi çalışmaları sonucunda elde ettiğimiz verilerden hareketle tarih olarak 17-19, yy. ile sınırlanmıştır. Tarih olarak sınırlamamızda Safranbolu'nun 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

Osmanlı Devleti'ne bağlanmasına karşın Osmanlı dönemine ait en erken caminin 17. yy. 'da inşa edilmiş olması etkili olmuştur.

Camiler kronolojik olarak ele alınıp incelenmiştir. Bu nedenle çalışmada ağırlığı plan tipleriyle cephe düzenlemeleri oluşturmaktadır.

Çalışmamızın amacı Safranbolu camilerini tanıtarak ilçenin turizm olanaklarına katkıda bulunarak , camilerin evlerin yanında hak ettikleri konuma ulaşmalarını sağlamaktır.

Yöntem

"Safranbolu Şehrinde 17-19. yy. Osmanlı Camileri" konulu çalışmamızda kaynak verileri ve yerinde arazi çalışması olarak iki aşamada toplanan bilgilerin değerlendirilmesi ve bizi amacımıza ulaştırmada uygulanan yöntem:

Giriş bölümünden sonra şehrin coğrafi konumu , ekonomik siyasi ve kültürel tarihi ile şehre bugüne kadar verilen isimlerin yer aldığı Safranbolu'nun coğrafi konumu ve tarihçesi başlıklı ikinci bölüm gelmektedir.

Katalog bölümünde kronolojik olarak ele alına her yapı adı, yeri, kitabesi, tarihi, banisi, mimarı, geçirdiği onarımlar ve bugünkü durumu, planı, dış tasviri, iç tasviri, mimari öğeleri, malzeme-tekniği ve süslemesi başlıkları altında ele alınarak incelenmiştir.

"Yapının Adı" bölümünde caminin adı belirtilerek başka adının olup olmadığına değinilmiştir.

"Yapının Yeri" başlığı altında caminin bulunduğu , mahalle , sokak ismi ve numarası verilmiştir. Yapının yanında başka mimari unsurlar varsa bunlara değinilmiştir.

"Yapının Tarihi"nde caminin tarihi ve tarihlendirme biçimleri belirtilmiştir.

"Kitabe" bölümünde yapının inşa ya da onarım kitabeleri, bir külliye içinde bulunuyorsa külliyeyi oluşturan diğer yapılarında kitabeleri önce Arap harfleriyle yazılarak, sonra transkripsiyonu yapılıp günümüz Türkçe'sine çevrilerek verilmiştir.

"Yapının Banisi" bölümünde yapıyı yaptıran kişi biliniyorsa, yapıyı yaptıran kişinin hayatı ve yaptırdığı diğer yapılar hakkında bilgi verilmiştir.

"Yapının Mimarı"adlı bölümde camiyi yapan kişinin adı verilmiştir.

"Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu"nda VGM. Arşivi ve Safranbolu Müftülüğü'nden öğrendiğimiz kadarıyla yapıların geçirdiği onarımlara değinilip bugünkü durumu belirtilmiştir.

"Plan" da yapının plan özellikleri anlatılmıştır.

"Dış tasvir" de yapıların cephe özellikleri anlatılmıştır.

"İç tasvir" de ibadet mekanı ve duvarlar tasvir edilmiştir.

"Malzeme - Teknik" de alfabetik sırayla yapıda kullanılan malzemeler ve bunların hangi teknikle bir araya geldiği anlatılmıştır.

"Süsleme" bölümünde yapıların süsleme özellikleri ve motifleri alfabetik sırada anlatılmıştır.

Karşılaştırma ve değerlendirme bölümünde ilk olarak "Safranbolu Şehrindeki 17-19. Yüzyıl Osmanlı Camileri "plan tipleri, cephe düzenleri, örtü sistemleri, geçiş elemanları, malzeme – teknik, mimari elemanları, yapı elemanları ve süslemeleri başlıkları adı altında tek tek ele alınarak değerlendirilirken ikinci kısımda başta İstanbul olmak üzere diğer şehirlerdeki 17-19 yüzyıl camileriyle karşılaştırılıp değerlendirilerek Türk mimarisi içindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise katalog ve karşılaştırma değerlendirme bölümlerinde ortaya çıkan veri ve bilgilerin ışığında "Safranbolu Şehrindeki 17-19, Yüzyıl Osmanlı Camileri" nde görülen plan , cephe düzenlemeleri, malzeme – teknik ve süsleme özellikleri belirlendikten sonra "Safranbolu Şehrindeki 17-19. yüzyıl Osmanlı Camileri"nin Osmanlı mimarisi içerisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Özet bölümünde sonuç kısmı kısaca özetlenmiştir.

Çalışmamızda yararlandığımız eserlerin listesi alfabetik düzende kaynakça bölümünde verilmiştir.

Son olarak camilerin yerlerini gösteren Safranbolu şehir haritası, katalog bölümünde ele alınarak incelenen yapıların çizimleri, fotoğrafları verilmiştir.

Daha sonra Köprülü Mehmet Paşa Camisi Vakfı'nın mührüne ve İstanbul 'daki 18. yüzyıl camilerinden örneklerden oluşan levhalar yer almaktadır.

II - SAFRANBOLU

II.I. COĞRAFİ KONUMU ve İKLİMİ

Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde Karabük ili sınırları içerisinde kalan Safranbolu, denizden 65 kilometre içeride bulunmaktadır. İlçe koordinatları 41 ^{0} 16 ' kuzey enlemi 32 ^{0} 41' doğu boylamındadır. Safranbolu, Karabük (merkez ilçe, Ovacık, Eflani ilçeleri) , Bartın (Ulus ilçesi) ve Kastamonu (Araç ilçesi) illeri ile çevrilidir ([1]).

Safranbolu, Karabük, Ulus, Eflani yöresi Paphlagonia eyaleti içerisinde yer almaktaydı. Bu eyalet en geniş sınırlarıyla doğuda Kızılırmak, batıda Sakarya nehri, kuzeyde Karadeniz, güneyde Ankara yakınlarına kadar uzanan bir alanı kapsamaktadır ([2]).

Coğrafi bakımdan engebeli bir bölgede yer alan ilçenin en alçak noktası 300 m. en yüksek noktası 1750 m'dir. Yüzölçümü 1013 km² 'olan ilçenin büyük bölümü ormanlık arazidir. İlçeden Araç Çayı , Soğanlı Çayı ve Ovacuma Deresi geçmektedir. Bu çayların dışında önceden büyük kanyonlar oluşturan ancak şu an su miktarı fazla olmayan dereler bulunmaktadır ([3]).

Safranbolu ve çevresi, Araç Çayı ve ona kuzeyden gelen pek azı sürekli akan kısa derelerle gelip karışan akarsu kolları tarafından parçalanmış bir plato durumundadır ([4]).

---

[1] Muammer AKSOY ve Aytekin KUŞ: Müzekent Safranbolu (Ankara, 2003),1.
[2] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: Safranbolu, Tarihi, Kaynaklar (Ankara,1982), 9.
[3] Muammer AKSOY ve Aytekin KUŞ: a.g.e.,3.
[4] Mecdi EMİROĞLU: Korunması Gereken Örnek Bir Kentimiz Safranbolu (Ankara, 1981),17.

İlçe, ilginç bir jeolojik yapının üzerine kurulmuştur. Tokatlı , Akçasu ve Bulak dereleri üç ayrı kanyon oluşturarak şehirden geçerler ve Araç Çayı'na dökülürler ([5]).

Safranbolu 'da iklim Karadeniz iklimi ile Karasal iklim arasında geçiş özelliği gösterir. Yazlar sıcak , kışlar soğuk, baharlar ılık ve serin geçmektedir. İlkbahar ve sonbahar mevsimleri oldukça uzun sürmektedir. Yağışlar özellikle ilkbahar , sonbahar ve kış aylarına yayılmıştır ([6]).

[5] Muammer AKSOY ve Aytekin KUŞ: a.g.e.,3.
[6] Muammer AKSOY ve Aytekin KUŞ: a.g.e.,5.

II.II. TARİHÇESİ

Safranbolu, Anadolu'nun kuzeyinde bulunan en eski yerleşim merkezlerindendir ([7]). 1998 tarihinde İngiliz Arkeolog Dr. Royer Mathews başkanlığındaki bir ekip tarafından Karabük iline bağlı Ovacık ve Eskipazar İlçelerinde yapılan arkeolojik yüzey araştırmasına göre bu yörede en eski yerleşim Eski Bronz (Tunç) devrine (MÖ . 600.000 – 100.000) kadar uzanmaktadır ([8]).

Yazılı tarih içerisinde Safranbolu 'da yaşayan ilk kavim Paphlagonia bölgesinde milattan önce 1300 yıllarına kadar hüküm sürmüş olan ve Hititlerle akraba oldukları bilinen Gasgaslardır. Gasgas kavminden sonra Paphlagonia bölgesinde; Hititler, Kimmerler, Dorlar, yöreye adını veren Paphlagonlar, Kapodokyalılar, Hellenler (Eski Yunanlar), Partlar, Galatyalılar, Bitinyalılar ve Romalılar hüküm sürmüştür ([9]).

Milattan sonra 395 yılında Roma İmparatorluğunun Kavimler Göçü'nün etkisiyle ikiye ayrılmasıyla Paphlagonia, Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış ve Anadolu şehirleri Türk egemenliğine girmeye başlamıştır ([10]). 1190 yılında Türkler tarafından fethedilen Safranbolu, Ankara - Kastamonu üzerinden batıya uzanan göç ve fetih yolu üzerinde bulunduğundan çok hareketli ve değişken bir nüfus yapısına sahip olmuştur ([11]).

---

[7] Ünsal TUNÇÖZGÜR: Dünden Bugüne Safranbolu (Ankara, 1997) 7.
[8] Muammer AKSOY ve Aytekin KUŞ: a.g.e., 7.
[9] Ahmet GÖKOĞLU: Paphlagonia-Paphlagonia,Kastamonu, Sinop, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi(Kastamonu, 1952) 12.
[10] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 13.
[11] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 13.

Safranbolu Kalesi'nin Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ' ın Ankara Meliki olan oğlu Muhiddin Mesud Şah tarafından alınmasıyla bölgede yaşayan Hıristiyan halktan şehri terk etmeleri istenmiş, Hıristiyan halkın yerine Türkler yerleştirilmiştir. Safranbolu Kalesi'nin fethi ile şehrin Dadybra olan adı Zalifre olarak değiştirilmiştir ([12]).

1213 yılında sağ uca beylerbeyi olarak Emir Hüsamettin Çoban 'ın atanmasıyla bölgede Çobanoğulları beyliği dönemi başlamıştır ([13]).

1256 Kösedağ Savaşı ile Anadolu'ya hakim olan Moğol Hakanı tarafından Kastamonu valisi olarak atanan Şemseddin Yaman Candar'ın 1300'lü yıllarda yerine geçen oğlu Şücaeddin Bedreddin, 1309 yılında Kastamonu'yu ele geçirerek Çobanoğulları Beyliği'ne son vermiş, Candaroğulları Beyliği'ni kurmuştur ([14]).

Kuruluşundan itibaren kısa bir süre içinde hızla topraklarını genişleten Osmanoğulları Beyliği, 1354 yılında Safranbolu'yu egemenliği altına almıştır. 1361 yılında Candaroğlu Beyazıt Safranbolu'yu tekrar ele geçirmiş 1384 yılında Sultan I. Murat Hüdavendigar şehri geri almışsa da bir yıl sonra şehir tekrar Candaroğlu Beyliğinin idaresine geçmiştir ([15]).

1392 yılında Kastamonu seferi sırasında şehri zapteden Yıldırım Bayezit'in 1402 yılında Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesiyle Osmanlı Devletinde fetret devri başlamış geçen sürede Safranbolu'da Candaroğulları ve Osmanlı Devleti'nin iktidar mücadeleleri görülmüştür ([16]) .

---

[12] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 13.
[13] Yaşar YÜCEL: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri (Ankara, 1980), 34 .
[14] Yaşar YÜCEL: a.g.e., 57 .
[15] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 14.
[16] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 15.

1416 yılında Candaroğlu Beyliği'nin üzerine yürüyen Çelebi Mehmet Kastamonu ile birlikte Safranbolu'yu da Osmanlı topraklarına katmıştır ([17]).

Osmanlı döneminde de Safranbolu bölgede önemini korumuş uzun süre sancak beyliği olmuştur. Osmanlıların ilk devirlerinde bölgede aşiretlerin göçleri görülmektedir. Bu göçebe aşiretler gezici bir kadıya bağlıdır. Bu kadılığın merkezi bugünkü Yörük köyüdür ve o dönemki adı Yörükan–i Taraklı Borlu'dur. Şehir merkezine ise Medine–i Taraklı Borlu denilmektedir ([18]).

1692 tarihine kadar Safranbolu, merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği'nden sancak merkezi olan Bolu'ya bağlı kalmış 1692 ve 1811 yılları arasında ise Kastamonu sancağına bağlanmıştır ([19]) .

17. yüzyılda Safranbolu 'nun Çarşı kesiminde ticaret yapıları ile birlikte bir doku oluşmaya başlamıştır. Özellikle han yapıları ile dükkanların inşa edilmesi ticaretin canlılığına işaret etmektedir. Cinci Hoca adıyla bilinen Kazasker Mehmet Efendi 'nin yaptırdığı Cinci Han, Köprülü Mehmet Paşa' nın yaptırdığı külliyeye ve çeşitli vakıflara ait yapılar önemli örneklerdir.

18. yüzyılda Sultan III. Selim dönemi ile birlikte Safranbolu'nun İstanbul'la ilişkilerinin olağanüstü düzeyde olduğu görülmektedir. Safranbolulular devletin sadrazamlık dahil üst kademelerinde görev almışlardır. Bu sıralarda Kastamonu sancağındaki kötü idarenin de etkisiyle Safranbolu, Kastamonu sancağından ayrılarak Bolu – Safranbolu birleşik sancağı kurulmuştur ([20]). Bu yüzyılda şehirde inşa faaliyetine girişilmiş, araştırma konumuz içerisinde bulunan Dişçi, Dağdelen, Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa ve Taş Minare camileri de bu dönemde yapılmıştır.

---

[17] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 15.
[18] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 15.
[19] Ünsal TUNÇÖZGÜR:a.g.e.,9.
[20] Ünsal TUNÇÖZGÜR:a.g.e.,10.

19. yüzyılda ilçede ormanlık arazinin bol olması nedeniyle daha çok ahşap tavanlı camiler yapılmıştır. 19. yüzyılda tezimiz dahilinde olan Lütfiye ve Hamidiyye camileri inşa edilmiştir.

18. yüzyılda kurulan Bolu – Safranbolu birleşik sancağı 1826 yılında Bolu ve Viranşehir sancakları olarak ayrılmışlardır. Viranşehir sancağının merkezi Safranbolu'dur. 1841'de Bolu, Kocaeli ve Viranşehir sancakları Bolu Vilayeti adı altında birleştirilmişlerdir. 1870 tarihinde Safranbolu sınırları ve yetkileri genişletilmiş bir kaza merkezidir ve Kastamonu merkezine bağlıdır. Aynı yılda Safranbolu'da belediye kurulmuştur. İlk belediye başkanı da Hacı Muhammet Ağa' dır. Safranbolu bu şekliyle 1927'ye kadar Kastamonu'ya bağlı kalmış, aynı yıl Zonguldak'a bağlanmıştır. Karabük'ün 1995 yılında il oluşu ile Safranbolu Karabük'e bağlı bir ilçe olmuştur ([21]) .

[21] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,12.

II.III. TARİH BOYUNCA SAFRANBOLU'NUN ADLARI

Tarih boyunca her yeni yönetimle birlikte şehrin ismi de değişmiştir. Bu isimler :

Theodorapolis : Yayınlarda Safranbolu 'nun Türkler'den önceki ilk adının Theodorapolis olduğu yazmaktadır. Kentin İon Prensesi Theodora tarafından kurulduğu için "Theodora'nın kenti" anlamında bu adı aldığı belirtilmektedir ([22]).

Germia veya Theodorios: Araştırmacılar, Safranbolu'ya bu isimlerinde verilmiş olduğunu belirtmektedirler ([23]).

Dadybra : İlçenin erken dönemlerdeki isimleri hakkında verilen bilgilerin doğruluğu tartışılabilmekle birlikte Safranbolu' nun Türk hakimiyetinden önceki kesin olarak bilinen ismi Bizanslılar döneminde kullanılan Dadybra'dır ([24]).

Zalifre: 1190 yılında Selçuklular Safranbolu 'yu fethettikten sonra kentin adını Zalifre olarak değiştirmişlerdir ([25]).

Borglu: Beylikler döneminde ve Osmanlıların ilk zamanlarında kentin adı Borglu ve Borlu şeklini almıştır ([26]).

---

[22] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 34.
[23] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,33.
[24] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 34.
[25] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,12.
[26] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,12.

Taraklı- borlu: Yöreye yerleşen Taraklı aşiretinden dolayı Taraklı-borlu adını almıştır ([27]). Bu isim 14. yüzyıl ortalarından 1871 yılına kadar resmen kullanılmıştır ([28]).

Taraklı : Taraklı-borlu adının kısaltılmış hali olan bu isim Taraklı – borlu adıyla beraber sıkça kullanılmıştır ([29]).

Bu isimden sonra Safranbolu için Osmanlılar döneminde kullanılan diğer adlar, 18. yüzyıl ortalarına kadar Zağfiran – i Borlu, 19. yüzyıl ikinci yarısında Zağfiran – ı Benderli, 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Zağfiranbolu, son olarak da Zafranbolu olarak kullanılan isim en son Safranbolu ismine dönüşmüştür ([30]).

[27] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,12.
[28] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 35.
[29] Hulusi YAZICIOĞLU ve Mustafa AL: a.g.e., 35.
[30] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,12.

III. KATALOG

1- KÖPRÜLÜ MEHMET PAŞA CAMİSİ

Çizim : 1- 10

Fotoğraf : 5- 34

İnceleme Tarihi: Ekim 2004-Ağustos 2005

1-1- Yapının Adı

Köprülü Mehmet Paşa Camisi (Fotoğraf 5).

1-2- Yapının Yeri

Yapı, Safranbolu Çeşme Mahallesi, Mehmet Hidayet Derman Sokak, Numara 23 ' te bulunmaktadır (Harita 1). Cami; medrese([1]), kütüphane([2]) , çeşme([3]), abdest alma mekanı([4]),güneş saati([5]) ve tuvaletlerden oluşan bir külliye içinde yer almaktadır (Çizim 1).

---

[1] **Medrese:**"Yapının batısında bulunan ahşap medrese, 20. yüzyılın başında artık kullanılmayacak duruma geldiğinden yıkılmıştır". Ünsal TUNÇÖZGÜR:a.g.e., 85; Esin KAHYA: "Safranbolu'da Belli Başlı Kurumların Yapılanması", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , (Ankara 2003), 49.

[2] **Kütüphane:** Avlunun batısında yer alan kütüphanenin giriş kapısı üzerinde bulunan kitabeden yapının H. 1274 M. 1863 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapı iki yanda iki dikdörtgen bölüm ile bunların ortasında dikdörtgen girişten oluşmaktadır. Yapının ön cephesindeki kademeli düzenlemenin aksine arka kısım tamamen düz bir duvardan ibarettir. Yan mekanlarda üçer dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Aynalı kemerli giriş kapısının üzerinde dikdörtgen bir pencere görülmektedir. Kütüphanenin beden duvarları üç sıra kirpi saçakla sonlandırılmış, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür (Fotoğraf 6).

[3] **Çeşme:** Yapının kuzeydoğu dış cephesinde bulunan sivri kemerli tek lüleli çeşmenin kitabesine göre H. 1128, M. 1712 yılında Sertopi Ali Ağa' nın desteğiyle Mehmet Ağa adlı bir ustaya tamir ettirilmiştir. (Fotoğraf 7)

[4] **Abdest Alma Mekanı:** Avlunun kuzeyine yerleştirilmiş olan abdest alma mekanı dördü serbest ikisi yan duvarlarla bağlantılı altı sütun arasına atılmış yuvarlak kemerlerle oluşturulmuştur. Abdest alma mekanında kaş kemer formunda yapılmış on sağır kemer içerisine musluklar yerleştirilmiştir. Bu mekanın üzeri kiremit kaplı eğimli çatı ile örtülmüştür (Fotoğraf 8). "Abdest alma mekanının revağında dört kuşevi bulunmaktadır. Bu evler moloz taş duvara tuğla geçirerek yapılmıştır" Örcün BARIŞTA: "Safranbolu'dan Kuşevleri", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , (Ankara 2003), 90.

[5] **Güneş Saati:** "Avlunun hemen ortasında yer alan güneş saati kesme taştan yapılmış bir kaide üzerine oturan 15 x 62 cm. ebadındaki mermer levhaya işlenmiştir. Saat, sabah 06:40 ile akşam 17:20 arasındaki vakitleri bildirmektedir. Eserin tarihi ve ustası hakkında herhangi bir kitabesi yoktur." (Fotoğraf 9) Nurettin ÇAM: Osmanlı Güneş Saatleri (Ankara, 1990),156.

1-3- Yapının Tarihi

Cami üzerinde yapım tarihini gösteren herhangi bir kitabe ya da belge yoktur.Yapı, bazı araştırmacılar tarafından 1658-61 yıllarına tarihlendirilmektedir ([6]). Bazı araştırmacılar ise yapıyı; Köprülü Mehmet Paşa Cami Vakfı'nın mühründe görülen H. 1072 / M. 1661-62 tarihinden (Levha1) hareketle, 1661-62 yılına veya daha öncesine tarihlemektedirler([7]).

1-4- Kitabe

Camide bugün inşa ya da onarıma ait bir kitabe mevcut değildir. Ancak son cemaat yerinde giriş kapısı üzerinde sonradan yerleştirilmiş bir kitabe yer almaktadır (Fotoğraf 10).

1-4-1- Kitabenin Arapça Metni :

ان الصلوة كانت على المومنين كتابا موقوتا

1-4-2- Kitabenin Transkripsiyonu:

İnnes'salate kânet ale'l mü'minine kitaben mevkuta

1.4.3. Kitabenin Türkçe Anlamı:

"Şüphesiz ki namaz müminlere belirli vakitlerde kılınmak üzere farz kılınmıştır "([8]).

Camide kitabe olmamasına rağmen yapının içinde yer aldığı külliyede bulunan kütüphane, çeşme ve abdest alma mekanında kitabeler yer almaktadır. Bu kitabeler:

---

[6] Aynur DURUKAN: "Safranbolu 'da Ahşap Tavanlı Camiler", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , (Ankara 2003), 49.; Ünsal Tunçözgür:a.g.e.,85.

[7] Oktay ASLANAPA:Osmanlı Devri Mimarisi, (İstanbul,1986),357; Ahmet GÖKOĞLU: Paphlagonia-Paphlagonia , Kastamonu , Sinop , Safranbolu , Bartın , Bolu , Gerede , Mudurnu , İskilip , Bafra , Alaçam ve Civarı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi (Kastamonu, 1952), 247;
KILAVUZ, Çağatay ,
1997 Safranbolu'nun Beş Büyük Camisi (Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen , Kazdağlıoğlu , İzzet Mehmet Paşa, Lütfiye Camileri,Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi),6.

[8] Abdullah AYDIN:Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali (İstanbul, 1960),Nisa 103,96.

Cami avlusunda bulunan kütüphanenin giriş kapısı üzerindeki kitabe (Fotoğraf 11):

1.4.4. Kitabenin Arapça Metni

بو وقفی کوپریلی ذا ده محمد پا شا مر حو مگ
اولوب بویا د قیلدی جمله احلی بلدیي احیه
یا پلدی جا معیسنین یانینه برده کتب خانه
بقا ده روحی پا کن رحمته غرق ا یلیه مولا
طنین اندازدر حرساعتگ رقاسی کردون
بو یرلرده نظیرین کورممشدر زیتنی دنیا
مجوحر سا عت آسا با ق کر یمی یا دی تاریحینی
بنا اولدی نه علی بو موقتخا نهٓ والا
کتبه محمد ریفات

١٢٧٤

1.4.5. Kitabenin Transkripsiyonu

Bu vakfı Köprülü zade Mehmet Paşa merhumun
Olup bünyad kıldı cümle ehli beldeyi ihya
Yapıldı camisinin yanına bir de kütüphane
Bekada ruh-i pakın rahmete gark eyleye Mevla
Tanin endazdır her saatin rakkası gurdüne
Bu yerlerde nazirin görmemiştir dide –i dünya
Mücevher saat asa bak Kerimi yazdı tarihini
Bina oldu ne ala bu muvakıthane-i vala
Ketebehu Mehmet Rıfat

(H.1274)

1.4.6. Kitabenin Türkçe Anlamı

Bu vakfı Merhum Köprülü Mehmet Paşa olup
Orada yaşayan herkesi faydalandırdı.

Caminin yanına bir de kütüphane yapıldı.
Öteki dünyada Allah temiz ruhunu esirgesin.
Her saat çalar.
Örneğini bu yerlerde (hiçbir)kimse görmemiştir.
Mücevher değerinde olan bu saatin tarihini Kerimi yazdı.
Bu yüce muvakıthane ne büyük yapı oldu.
Bunu Mehmet Rıfat yazdı.

(M. 1857)

Caminin abdest alma mekanının kitabesi (Fotoğraf 12):

1-4-7- Kitabenin Arapça Metni

كوپريلى صد رى اعظمك چشمه سنگ تعميرنى
مصطفى راشده توفيق ايلدتى رب الغذى
چون احاله ايلمشلر ايلسون تاريخني
دوع ادوپ التون قلم له يازه يم خيراتنى

1-4-8-Kitabenin Transkripsiyonu

Köprülü sadr-ı azamın çeşmesinin tamirini
Mustafa Raşide tevfik eyledi rabbi gani
Çün ihale eylemişler eylesün tarihini
Dua edüp altun kalemle yazayım hayratını

1-4-9- Kitabenin Türkçe Anlamı

Sadrazam Köprülü ' nün çeşmesinin tamirini
Allah Mustafa Raşidi ' ye nasib etti.
Çünkü tarihini yazması için uygun görmüşler
Dua edip altın kalemle hayırlarını yazayım.

Abdest alma mekanının doğu duvarına bitişik çeşmesinin kitabesi: (Fotoğraf 13)

1-4-10- Kitabenin Arapça Metni

وزیر عالی شان مر حوم و مغفور کوپرولی زاده
اودر بانع خیر ت مر قدی انور بحشت اولسون
خرابه با دی اولمشدو شادروان هم صو یی
مسبب قلدی خق حمد ا دلیلی کیم او ذات اولسون
او خیر الناس سر طو بی علی افاسی اید میشدی
قیل یمجزدل نعر تعرکر خیر عا قبت السون
محمد اغا ذشان ویوده وران شهرپو
بو جا ری ایتی با شتان چشمی شا دروان حیات او لسون
بیوردو لذتان لش شاربین خق نوری یاز تا ریخ
مجد د چشمه یا پدی بونده ا ب ایچ حا یت اولسن

١١٢٨

1-4-11- Kitabenin Transkripsiyonu

Vezir-i alişan merhum ve mağfur Köprülüzade ,
Odur bani-i hayrat markadi enver-i bihişt olsun.
Haraba badi olmuştu şadırvan hem suyu,
Müsebbib kıldı hak hemden delili kim o zat olsun.
O hayrun- nasu Sertobi Ali ifası etmişdi,
Kıl yemcizidil nuru tarikir hayr akibeti olsun
Mehmet Ağa zişan voyvada-i Viranşehir pür,
Bu cari etti baştan çeşme şadırvanı hayat olsun.
Buyurdu lezzetan liş –şaribin hak niri yaz tarih,
Mücedded çeşme yaptı bunda ab iç hayat olsun

(H.1128)

1-4-12- Kitabenin Türkçe Anlamı

Büyük şanlı vezir merhum ve bağışlanmış Köprülü-zade,
Odur bu hayırların sahibi, yattığın yer en nurlu cennet olsun.
Harap olmuştu bu şadırvanın suyu,
Sebep kıldı Allah , tüm delillerin sahibi o kişi olsun.
O hayırlı kişi ki Sertopi Ali Ağa 'nın gayretiyle,
Çeşmenin yenilenmesi sağlandı , afiyet olsun.
Viranşehir voyvodası şanlı Mehmet Ağa ,
Yeniden yaptı çeşmeyi çeşme hayat şadırvanı olsun.
Lezzetli içeceğin yazı tarihini hak nuru söyledi,
Çeşme yeniden yapıldı buradan su iç afiyet olsun.

(M.1661)

1.5. Yapının Banisi

Cami, Köprülü Mehmet Paşa (1575-1661) tarafından yaptırılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa; Arnavutluk'un Berat Sancağı'nın Rodnik köyünde 1575 yılında doğmuştur. Küçük yaşta saraya girmiş devlet hizmetinde yükselerek vezir olmuş, devletin üst kademelerinde görev yapmıştır.Anadolu'daki isyanların bastırılmasında görev almış 1623 yılında Safranbolu 'ya sürülmüştür. 1656 yılında sadrazam olan Köprülü Mehmet Paşa 1661 yılında ölene kadar bu görevini sürdürmüştür. Paşanın Safranbolu ile olan ilgisi de gönderildiği sürgünlerle ilgilidir. Köprülü Safranbolu'ya sürgüne gönderildiğinde Kalealtı'nda Halidiye dergahında ikamet etmiştir. Köprülü Mehmet Paşa 31 Ekim 1661'de Edirne'de ölmüştür([9]).

---

[9] İslam Ansiklopedisi " Köprülüler" , (İstanbul , 1955) C. 6, s. 893. Necdet SAKAOĞLU:"Köprülüler",Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, (İstanbul,1994), C.5 91-93; Ünsal TUNÇÖZGÜR:a.g.e., (Ankara,1997),84; ERTÜRK (BÖLÜKBAŞI), Esra,
2005 Safranbolu 'da Osmanlı Su Mimarisi,
Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 430.

Bu cami dışında Köprülü Mehmet Paşa, İstanbul Divanyolu'nda cami, türbe , han, kütüphane, çeşme ve sebilden oluşan Köprülü Mehmet Paşa Külliyesi'ni ([10]) Bilecik 'de Köprülü Mehmet Paşa Cami ve Hanını, Samsun Vezirköprü Köprülü Mehmet Paşa Cami , Amasya Gümüşhacıköy 'de kendi adıyla anılan cami , kervansaray, bedesten ve hamam'dan oluşan külliyeyi([11]) yaptırmıştır. Ayrıca, Bolu-İstanbul karayoluna Kaldırım döşetmiş, İstanbul Tavukpazarı'nda Vezir Hanı'nın yanında bir dar'ül-hadis yaptırtmıştır([12]).

1.6. Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

1.7. Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Caminin H.1128 / M.1715 tarihinde Viranşehir Valisi Mehmet Ağa tarafından onartıldığı ileri sürülmektedir. Ancak onarımın mahiyeti hakkında bilgi verilmemektedir([13]). Bu onarımın dışında yapı, 1970 ve 1995 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından iki kez restore edilmiştir([14]). Aytekin Kuş'tan öğrendiğimize göre, son cemaat yerinin önü soğuk hava koşullarından dolayı 1970 yılında yapılan restorasyonda kapatılmış ve caminin kubbesinde bulunan toprak örtü kaldırılmıştır. 1995 yılında yapılan restorasyonda ise caminin duvarları mermer taklidi boyanmış, vaaz kürsüsü ve mahfil yenilenmiş, cami içerisine kalorifer tesisatı döşenmiştir. Yapı, bugün iyi durumda ve ibadete açıktır.

---

[10] Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU: Köprülüler",Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, (İstanbul,1994), C.5 89-90. Godfrey GOODWIN: A History Ottoman Achitecture, (İstanbul, 1971) 361-362.
[11] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 355.
[12] Necdet SAKAOĞLU:a.g.m.,93.
[13] Örcün BARIŞTA: a.g.m.,90.
[14] Muammer AKSOY ve Aytekin KUŞ : a.g.e., 16.

Son cemaat yeri ikisi duvarla bağlantılı, dördü serbest altı sütun üzerine atılan sivri kemerlerle dışa açılmaktadır. Bölümlerin üzeri basık beşik tonozlarla örtülmüştür. Son cemaat yerinin orta bölümü diğerlerine göre daha dar ve alçak tutulmuştur. Son cemaat yerinin önü 1970 yılında yapılan restorasyonda, soğuk hava koşulları nedeniyle camekanla kapatılmıştır (Çizim 5) (Fotoğraf 14).

Aynı şekilde düzenlenen doğu ve batı cephesi de yatay çift sıralı iki kirpi saçakla iki bölüme ayrılmıştır. Cephelerde üç sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada yuvarlak kemerli çökertme alınlıklı, dikdörtgen dört pencere , ikinci sırada alt sıradaki pencerelerle aynı doğrultuda düzenlenmiş yuvarlak kemerli dört pencere, üçüncü sırada ise yuvarlak kemerli bir pencere bulunmaktadır. İkinci bölümde ise kasnakta eksende sivri kemerli bir pencere ile köşelerde ikişer payanda yer almaktadır. Cepheler kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Doğu cephenin ve batı cephenin kuzeyinde daha alçak olan ve sonradan kapatılan son cemaat yeri görülmektedir ([15]).

Ayrıca, batı cephenin kuzeyinde, duvara bitişik kare kaideli, onikigen gövdeli ve tek şerefeli minare yer almaktadır Minarenin kare kaidesi kademeli iki silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden sonra köşeler pahlanarak pabuçluğa geçilmektedir. Pabuçluk kademeli iki silme sonlanmaktadır. Bunların üzerinde kare kaideye oturan dışa taşkın büyük ve kalın bir bilezikten sonra gövde yukarı doğru incelmektedir. Bunun üzerindeki diğer bir bilezikle onikigen gövdeye geçilmektedir. Onikigen gövde de üstede bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin üzerinde dışa taşkın yuvarlak hatlı şerefe altı ve şerefe yer almaktadır. Tek şerefeli minarenin daha ince olan petek

[15] Son cemaat yerinin doğu ve batı yan cephelerinde kullanılan taşların yapıda kullanılan genel malzemeden farklı olması nedeniyle caminin orijinal planında son cemaat yerinin yanlarının açık olarak düzenlenmiş olduğu düşünülmektedir.

bölümü de onikigen olmasıyla gövde ile benzerlik göstermektedir. Minare konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 6-7) (Fotoğraf 15-18).

Güney cephe yatay çift sıra iki kirpi saçakla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümün altında basık kemerli yedi dükkan ile bunların üzerinde dört sıra pencere düzenlemesi dikkati çekmektedir. Birinci sırada dükkanların çatılarının alt kısımlarını kapattığı yuvarlak kemerli çökertme alınlıklı dört dikdörtgen pencere eksenin doğu ve batısına ikişerli olarak yerleştirilmiştir. İkinci sırada da alttakilerle aynı eksende yuvarlak kemerli dört pencere vardır. Üçüncü sırada eksende diğerlerinden daha büyük, yuvarlak kemerli bir pencere görülmektedir. Dördüncü sırada ise üçüncü sıradaki pencere ile aynı doğrultuda yerleştirilmiş fakat daha küçük, yuvarlak kemerli bir pencere yer almaktadır. İkinci bölümde ise onikigen kasnağın cephelerine dönüşümlü olarak yerleştirilmiş sivri kemerli üç pencere ile iki yanda ve ortada olmak üzere üç payanda vardır. Cephe kubbe ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 8) (Fotoğraf 19) .

1970 ve 1995 yıllarında yapılan onarımlar sırasında çoğu kuş evinin sıvanarak kapatıldığı, ve çok az örneğinin kubbenin oturduğu kasnakta görüldüğü söylemektedir. Bugün sadece kasnağın güney cephesinde küçük bir kuş evi görülmektedir ([14]).

1.10. İç Tasvir

Kuzey duvardaki yuvarlak kemerli, çift kanatlı giriş kapısı, iki yandan plastırlarla sınırlandırılmıştır. Plastırlar kemer üzerindeki iki sıra yatay silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Üstte daha kısa tutulan plastırlar, iki sıra kademeli yatay silme ile birbirine bağlanmaktadır. Bu iki silme ile üstteki plastırlar arasında boş kare biçiminde bir kitabelik yer almaktadır.

---

[14]Örcün BARIŞTA :a.g.m., 90.

Giriş kapısının iki yanında alt seviyede dikdörtgen birer pencere ile mahfil yer almaktadır. İbadet mekanının kuzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş altı ahşap direkle taşınan kadınlar mahfiline, giriş kapısının doğu ve batısında yer alan on üç basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır. Mahfilin güneyinde, iki kademeli ahşap parmaklıklı korkulukları olan (biri eksende diğerleri iki yanda yer alan) oval balkon biçiminde üç çıkma bulunmaktadır. Mahfilin alt kısmının doğusunda imam odası batısında ise müezzin mahfili yer almaktadır. Kadınlar mahfilinde üst seviyede eksende sivri kemerli bir pencere görülmektedir (Fotoğraf 20-22).

Caminin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki duvarda da üç sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada yuvarlak kemerli kabartma alınlıklı dikdörtgen dört pencere, ikinci sırada alt sıradaki pencerelerle aynı doğrultuda yuvarlak kemerli dört pencere, üçüncü sırada ise yuvarlak kemerli bir pencere yer almaktadır. Üst köşelerde sivri tromplar ile kasnakta üç sivri kemerli pencere görülmektedir (Fotoğraf 23-24).

Güney duvarda eksende dikdörtgen içe taşkın üstte kademeli iki sıra silme ile sonlanan mihrap yer almaktadır. Mihrap nişi, üç yönden beden duvarlarından içe doğru çıkıntı yapan bir bordürle çevrelenmiştir. Bu bölümde dışa çıkıntılı bir unsur mevcut olmayıp barok karakterli yağlı boya süslemelerle kaplanmıştır. İçe taşkın bölümün ortasında yer alan yarım yuvarlak mihrap nişinin üzerinde yarım kubbe biçiminde bir kavsara vardır. Mihrap nişi ile kavsara kısmı, iki yandan içte ve dışta iki silme ile çerçevelenmiş birer sütunce ile sınırlanmaktadır. Sütunceler yatay kademeli iki silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Alttaki bölümü ayıran silmeler diğerlerine göre daha incedir. Üstteki iki silme arasında kitabelik bölümü yer almaktadır. Yatay dikdörtgen kitabelik panosu iki yanda, birer başlıkla sonlanan plastırlarla çevrelenmiştir. Bu bölümün üzeri kademeli iki silme ile kesilmektedir. Mihrap üstte yarım daire biçiminde taç kısmı ile sonlanmaktadır (Çizim 9) (Fotoğraf 25-26).

Mihrabın batısında 20. yüzyılda eklenen minber yer almaktadır. Minbere yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapının iki yanındaki sütunlar üstte yarım palmet biçiminde başlıklarla sonlanmaktadır. Yuvarlak kemerin üzerinde dikdörtgen boş kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan on dört basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında yuvarlak kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda yuvarlak kemerli dolap ya da geçit kısmı vardır. Doğu ve batı yüzlerde alt seviyede dikdörtgen süpürgelik ile bunun üzerinde üçgen aynalık kısmı görülmektedir. Minber sekizgen kasnak üzerine oturan piramidal bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 10) (Fotoğraf 27-28).

İbadet mekanında mihrabın doğusunda yapıya 20. yüzyılda eklenen vaaz kürsüsü vardır. Dört ayak üzerine oturan vaaz kürsüsüne doğudan, altı basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 29).

Güney duvarda dört sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Altta mihrabın iki yanında simetrik ikişer yuvarlak kemerli kabartma alınlıklı dört dikdörtgen pencere, ikinci sırada alttaki düzenlemeyle aynı doğrultuda yuvarlak kemerli dört pencere, üçüncü sırada mihrabın hemen üzerinde diğer pencerelerden daha büyük yuvarlak kemerli bir pencere görülmektedir. Bu pencere sırasının üzerinde alttaki pencere ile aynı doğrultuda ancak daha küçük yuvarlak kemerli bir pencereye yer almaktadır. Üst köşelerde sivri tromplar ile kasnakta üç sivri kemerli pencere görülmektedir (Fotoğraf 30).

Yapının duvarlarında yer alan çok sayıdaki pencere ile oldukça aydınlık bir ibadet mekanı oluşturulmuştur.

1.11. Malzeme – Teknik

Yapıda malzeme olarak taş , tuğla , mermer , ahşap , ve metal kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak ise ahşap ve boya tercih edilmiştir.

Ahşap: Minber , vaaz kürsüsü , mahfil , mahfili taşıyan ayaklar , ibadet mekanına giriş kapısı ve pencere pervazlarında karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf 21-23, 27-29). Ahşap üzerinde, sahte kündekari ve oyma teknikleri kullanılarak geometrik süslemeler yapılmıştır.

Mermer: Mihrap nişini doğu ve batıdan sınırlayan sütuncelerde ve nişin üzerinde yer alan silmelerde kullanılmıştır (Fotoğraf 25-26).

Metal: Kapı tokmakları, pencere kollarında ve camekanda demir, minberde ve minarede külahların üzerinde bulunan alemlerde pirinç , minarede yer alan külahta ise kurşun kullanılmıştır (Fotoğraf 6,14,17,28). Kapı tokmakları, pencere kolları, minber ve minare külahların üzerinde bulunan pirinç alemler döküm tekniğiyle; camekanlar ise dövme demirlerle yapılmıştır.

Taş : Yapıda düzgün ve düzgün olmayan kesme taş ile moloz taş kullanılmıştır. Kesme taş, cephelerin köşelerinde, son cemaat yerindeki kemerlerin üzerinde, minarede, mihrap nişi ve çevresini üç yönden çevreleyen bölümde görülmektedir. Düzgün olmayan kesme taş caminin duvarlarında; moloz taş kubbe kasnağında kullanılmıştır Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak çimento harcı kullanılmıştır. Taşların arasındaki derzler kalınlaştırılarak taşlar çerçevelenmiş, böylece bir çeşit kasetleme tekniği harçla uygulanmıştır. (Fotoğraf 14-18, 25-26).

Tuğla: Cephelerde, taşların arasında düzensiz olarak ve saçaklarda kullanılmıştır. Ayrıca, saçaklarda yatay olarak yerleştirilen tuğlaların

köşelerinin dışa taşkın olarak yerleştirilmesiyle, cepheleri yatay olarak bölen çift sıra kirpi saçaklar oluşturulmuştur (Fotoğraf 15-17).

1.12. Süsleme

Yapıda, farklı malzeme ve teknikle yapılmış geometrik, bitkisel , nesneli, mimari elemanlar ve yazı olmak üzere beş farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır. Ahşap üzerine geçme ve oyma tekniğinde süslemelerin yer aldığı yapıda; ayrıca mermer, taş ve sıva üzerine boya ile kalemişi tekniğinde süslemeler de görülmektedir.

Geometrik bezemeler, minber ve vaaz kürsüsünde, beden duvarlarında, kubbe kasnağında ve pencere çevrelerinde; bitkisel bezemeler, mihrapta, kubbeye geçiş elemanlarında, kubbede ve kubbe göbeğinde görülmektedir. Nesneli bezeme, mihrap nişini üç yönden çevreleyen bordürde ve güney duvarda eksendeki üçüncü ve dördüncü pencerelerin arasında görülmektedir. Mimari öğeler, mihrap nişini üç yönden kuşatan bordürde; yazı ise, son cemaat yeri giriş kapısı üzerinde, mihrabın kitabelik ve taç kısmında, minbere girişin üzerinde, tromplarda ve kubbe eteğinde kullanılmıştır.

Geometrik Kompozisyonlar

Yapıda geometrik kompozisyon olarak zig zag, yarım daire- üçgen, dikdörtgen-kare ve sekiz kollu yıldız kompozisyonları vardır.

Zig zag: Caminin kubbe kasnağında bej renkli zemin üzerine kahverengi ile yan yana gelmiş üçgenlerden oluşan iki sıra zig zag kompozisyonu görülmektedir.

Yarım Daire – Üçgen : Pencerelerin etrafı ve duvarların birleşme noktalarında, tabandan başlayarak kubbe kasnağına kadar uzanan bordürlerde, beyaz ve gri renkli zemin üzerinde iki sıra yarım daire düzenlemesi görülmektedir. Bu yarım dairelerden, beyaz renkli zeminler

üzerinden mavi; gri renkli zeminler üzerinden de beyaz renkli üçgenler çıkmaktadır. Desen dönüşümlü olarak birbirini takip etmektedir. (Fotoğraf 20-24).

Dikdörtgen- Kare: Minber korkuluk tablası üzerinde, yatay çizgilerin belli aralıklarla dikey çizgilerle kesişmesiyle ikişer dikdörtgen ile bunların arasında karelerden oluşan kompozisyon görülmektedir. Süpürgelikte ise, , bir dikdörtgen ve bir karenin dönüşümlü yerleştirilmesiyle oluşan farklı bir düzenleme yer almaktadır. Kompozisyonun farklı uygulamalarını, yatay iki sıralı ikişer kare ile dikey iki dikdörtgenin dönüşümlü kullanılmasından oluşan kompozisyon ise köşk altında karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf 27-28).

Sekizkollu Yıldız: Farklı açılardan gelen kırık çizgilerin belli aralıklarda kesişmesiyle, düşey eksenlerde büyük boyutlu aralarda ise küçük boyutlu sekiz kollu yıldızlar ile yıldız kollarında düzgün olmayan dörtgen ve altıgenlerden oluşan düzenleme minberin üçgen aynalık kısmında yer almaktadır (Fotoğraf 28).

Bitkisel Kompozisyonlar

Bitkisel kompozisyon olarak, kıvrık dal-rumi, palmet, akantus yaprağı, hançer yapraklar, zeytin dalı, rozet çiçekleri ve gül motiflerinden oluşan kompozisyonlarla karşılaşılmaktadır.

Kıvrık Dal-Rumi: Mihrabın taç kısmında lacivert renkli zemin üzerinde beyaz ve gri renk tonlamalarıyla oluşturulmuş kıvrık dal ve rumi motifleri Sultan IV. Mehmed' in tuğrasını çevrelemektedir. Kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan tromplar da, bordo renkli zemin üzerinde sarı renk ile yapılmış "S" ve " C" kıvrımlı dallar görülmektedir. Bu kıvrık dallar arasına rumi motifleri yerleştirilmiştir. Trompların içindeki beyaz konturlu kısmın

merkezinde kırmızı renk kullanılarak yapılmış bir palmet motifinden çıkan kıvrık dallar ve bu kıvrık dallar arasına yerleştirilmiş rumi motifleri görülmektedir (Fotoğraf 31).

Palmet: Mihrap nişini sonlandıran sütlü kahverengi silme üzerinde koyu kahverengi palmet motifleri vardır. (Fotoğraf 25-26-30).

Akantus Yaprağı: Mihrabın taç kısmının üstünde, biri eksende diğerleri simetrik iki yanda olmak üzere üç akantüs yaprağından oluşan düzenleme yer almaktadır (Fotoğraf 26).

Hançer Yapraklar: Kubbenin merkezinde yeşil rengin tonlarıyla yapılmış kıvrık hançer yapraklar yer almaktadır (Fotoğraf 32).

Zeytin dalı: En içte yer alan ve mihrabı üç yönden çevreleyen bordürün içerisinde su yeşili rengi üzerine siyah renkli zeytin dalı motifinde yaprakların bir aşağıya bir yukarıya bakacak şekilde dizilmesiyle farklı bir süslemeye yer verilmiştir (Fotoğraf 25).

Rozet Çiçekleri: Bu süsleme frizinin hemen üzerinde mavi renkte yapılmış altı yapraklı rozet çiçekleri yer almaktadır (Fotoğraf 33).

Gül: Bu kısmın her birinde kırmızı renkle yapılmış çiçek buketleri motiflerinden oluşan barok tarzı süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 34).

Nesneli Kompozisyonlar

Camide, vazo ve ay - yıldızdan oluşan nesneli kompozisyonlar vardır.

Vazo: Yapının kubbesinin merkezinde kahverengi renkli bordürün bitiminden itibaren, kobalt mavi ve açık pembe renkli, oval gövdesinin iki yanında kulpları olan vazo motifleri görülmektedir. Mihrap nişini üç yönden kuşatan bordürün köşelerinde silindirik gövdeli, çift kulplu vazolar görülmektedir (Fotoğraf 25-26,30). Mihrabı kuşatan bordür boyunca yerleştirilmiş açık mavi silindirik gövdeli, yukarı doğru daralan ince silindirik ağızlı vazodan çıkan, mavi yapraklı siyah çiçekler görülmektedir (Fotoğraf 25-26, 30).

Ay-Yıldız : Yapının güney duvarında mihrap nişini üç yönden çevreleyen zeytin dalı motifleri arasında ve mihrabın hemen üstünde eksendeki iki yuvarlak kemerli pencere arasında sarı yaldızla yapılmış ay – yıldız motifi caminin içindeki genel süsleme karakterine ayrı bir güzellik ve mana katmaktadır (Fotoğraf 25-26, 30).

Mimari Elemanlar

Yapıda mimari elemanlardan oluşan süslemede korint tipi sütunlar kullanılmıştır.

Sütun: Mihrap nişini üç yönden çevreleyen ve içe doğru taşkın olan kısımda mavi renkli zemin üzerine beyaz ile çizilmiş korint başlıklı birer sütun görülmektedir. (Fotoğraf 25-26)

Yazı Kompozisyonları

Yapıda günümüzde üzeri boyanan ve yeniden düzenlenen yazı kompozisyonlarında tek satır, tek istif ve celi sülüs hat kullanılmıştır.

Son cemaat yerinde giriş kapısının üzerinde كا نت على المومنين كتا با موقوتا ان الصلوة (İnnes'salate kânet ale'l mü'minine kitaben mevkuta) yazılmıştır (Fotoğraf 6).

Mihrabın kitabelik bölümünde كلما دخل عليها زكرى المحراب (Küllema dahale aleyha zekeriyel mihrab) yazısı sülüs yazı ile yazılmıştır (Fotoğraf 25-26).

Mihrabın taç kısmında ise lacivert renk üzerine yaldızla yazılmış Sultan IV. Mehmet 'in tuğrası görülmektedir([16]) (Fotoğraf 25-26).

Minbere giriş üzerinde sülüs harflerle yazılmış بسم الله الرحمن الرحيم (Bismillahirrahirrahmanirrahim) çerçeve içinde yer almaktadır (Fotoğraf 27).

Tromplar üzerinde gri renkli zemin üzerine siyah renkle yazılmış Allah celle celalühü , Muhammet Aleyhisselam , Ebu Bekir Radiyallahu Anh , Ömer Radiyallahu Anh , Osman Radiyallahu Anh , Ali Radiyallahu Anh , Hasan ve Hüseyin isimleri sülüs yazı ile yazılmıştır (Fotoğraf 31-33).

Kubbe eteğinde yer alan kırmızı renkli stilize bitki motiflerinden dördünün iç kısmı yeşil zemin üzerine sarı yaldızla yazılmış yazılarla doldurulmuştur. Bu yazılarda Allah , Muhammet , Hasan ve Hüseyin adları okunmaktadır (Fotoğraf 34).

---

[16] Yılmaz KURT: Osmanlıca Dersleri II, (Ankara, 1997), 241.

2- HİDAYETULLAH (DİŞÇİ) CAMİSİ

Çizim : 11-19
Fotoğraf : 35 - 52
İnceleme Tarihi : Ekim 2004 – Haziran 2005

2-1- Yapının Adı

1997 yılı öncesi yayınlarda araştırmacıların Hidayetullah Camisi olarak tanıttığı yapı, daha sonraki yıllara ait yayınlarda ve halk arasında Dişçi Camisi olarak tanınmaktadır ([17]) (Fotoğraf 35).

2-2- Yapının Yeri

Yapı, İzzet Mehmet Paşa Mahallesi, Manifaturacılar Sokak, Numara 10 'da yer almaktadır ([18]) (Harita 1).

2-3- Yapının Tarihi

Yapı, bazı araştırmacılar tarafından, bugün mevcut olmayan yakınındaki çeşmenin kitabesinden hareketle 1105/1693/94 yılında Hacı Hidayetullah tarafından inşa ettirildiği ve yine aynı kitabeden H.1290/ M. 1873 yılında Hacı Süleyman Efendi tarafından onartıldığının anlaşıldığını ileri sürmektedirler ([19]) Bazı araştırmacılar da giriş kapısı üzerindeki iki yazıttan yola çıkılarak 1719 yılında Hidayet Ağa tarafından yaptırıldığını ve 1874 yılında Hacı Süleyman

---

[17] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e., 248; Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e., 87.

[18] Safranbolu müftüsü Hasan Başiş ' den öğrendiğimize göre kesin bir tarih verilememekle birlikte önceki yıllarda Hidayetullah Cami olan yapının adı 2000'li yılların başında Dişçi Cami olarak değiştirilmiştir.

[19] Yayınlarda çeşmenin caminin altında olduğu yazmaktadır. Ancak bugün çeşme yoktur. Çeşmenin kitabesi Kileciler Evi'nin restorasyonu sırasında bulunmuştur. Kitabe Şu an da Kaymakamlar Gezi Evi'ndedir.Kitabe iki satırlık sülüs yazı ile yazılmıştır. Kaynaklara göre çeşmenin kitabesi:

Sahib-ul hayr el-hac Hidayetullah
Vere kevser ana cennete Allah
Hem etti fevkine bir mescid-i gümrah
İçinde edeler virdi sehergah
Sene 1105

şeklindedir. Mustafa ACAR: XVII. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Safranbolu (Ab-ı hayat) Çeşmeleri, (Ankara, 2002.),8;Hulusi YAZICIOĞLU : a.g.e., 46;Aynur DURUKAN :a.g.m.,27.

Efendi tarafından tamir ettirildiğini öne sürmektedirler ([20]). Ancak bugün özgün kapı, kuzey cepheye sonradan bitiştirilen ve Kuran Kursu olarak kullanılan yapı ile tamamen kapatıldığı için, caminin kuzey cephesindeki kapısını ve söz konusu kitabeler tespit edilememiştir.

2-4- Kitabe

Yapının bugün inşa ya da onarım kitabesi bulunmamaktadır. Ancak camiyle ilgili yayınların bazılarında yapının onarım kitabesi olduğu ileri sürülen bir kitabesi bulunmaktadır ([21]).

Yapının yayınlarda bulunan onarım kitabesi:

2-4-1- Kitabenin Arapça Metni:

مصللی جامعی ایدی مقدم نام شآن آنه
ینی جامع دمك شیمدی اونه اوسون لاقبی زیبه
حاجی حیضایت اغا ایلمیش اقدم بیناسینی
ولی کوحنه حاراب اولوب کیمسنه ایتممیش اخیه
حاجی سولیمان افندیکی دیزدار ذاده شوحرتی
اریشوپ لوطفی یزدانی ینیدن ایلدی اینشه
دروندن اشقی شوق‌ایله قیلب ایقمالینه صای
دو کیننده عزیز ایده شرف برله عنی مولا
نیجه ماغزه دقاکین یاپوپ اترافینه عانین
بیناسیده یاریم کارغیر مینارسی داحی ایله
جمال‌الله مظحر دوشدی تاریح بونون ذوحدی
قا زه لردن ایدوب صلیم عنی حق ایلیه ابقه

١٢٩٠

2-4-2- Kitabenin Transkripsiyonu :

"Musalli camii idi mukaddem nam-şan ana
Yeni cami demek şimdi ona olsun lakab-i ziba

---

[20] Bahir ALTUNKAYA: "Safranbolu Camileri", Karabük İl Yıllığı (1973), (Ankara , 1973),127; Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e., 87.
[21] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e., 248.

Hacı Hidayet Ağa eylemiş akdem binasını
Veli köhne harab olup kimesne etmemiş ihya
Hacı Süleyman Efendi' ki dizdar –zade şöhreti
Erişüp lütf i yezdanı yeniden eyledi inşa
Derundan aşk ı şevkile kılup ikmaline sa'y
Du kevneynde aziz ede şeref birle anı Mevla
Nice mağaza dekâkin yapup etrafına anın
Binası da yarım kargir minaresi dahi îlâ
Cemalüllah mazhar düştü tarihi bunun zühdü
Kazalardan edüp salim anı Hak eyleye ipka"([22]).

(H. 1290)

2-4-3- Kitabenin Türkçe Anlamı:

Önceden beş vakit namaz kılınan bir cami idi
Şimdi yeni cami ona yakışan bir ad olsun.
Hacı Hidayet Ağa Yaptırmış asıl binasını
Harap olmuş bu camiyi kimse düzeltmemiş.
Namı Dizdarzade olan Hacı Süleyman Efendi
Allah'ın Lütfu erişince yeniden yaptırdı bu camiyi
Derinden aşk ve şevk ile tamamlanmasını sağladı.
Allah onu iki cihanda şerefle aziz etsin
Nice dükkan yaptırdı çevresine onun
Binası da , minaresi de yarım ahşaptı onun
Zühdü Allah'ın rızasıyla tarih düştü
Allah onu bulunduğu yerde kazalardan korusun.

(M. 1873)

2-5- Yapının Banisi

Yapı, Hacı Hidayet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Hacı Hidayet Ağa hakkında çok fazla bilgi bulunmamasına rağmen, İzzet Mehmet Paşa vakfiyesinde caminin karşısında bulunan Tuzcu Hanı 'nın ve Çeşme Mahallesi Cebeci Sokak' ta ki Hidayetullah Çeşmesi'nin banisi olarak adı geçmektedir ([23]).

---

[22] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e., 248.
[23] Aynur Durukan : a.g.m.,28.

2-6- Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

2-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Araştırmalarda bulunan kitabeden yapının 1873-1874 yılları arasında Hacı Süleyman Efendi tarafından tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1990 yılında restore edilmiştir. Bu restorasyonda cami duvarları, mihrap ve minber boyanmış, yapı içten ve dıştan sıvanmıştır([24]). 2005 yılı içerisinde Dişçi Cami Vakfı tarafından yapı dıştan sıvanarak, pencere pervazları değiştirilmiştir. Yapı, bugün iyi durumda fakat görevli imam olmadığı için ibadete kapalıdır.

2-8- Plan

Doğu – batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı yapı dıştan 12.50 x 11.00 m. ölçülerindedir. Yapının ibadet mekanı içten ahşap tavan, dıştan kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Caminin son cemaat yeri yoktur. İbadet mekanının kuzeyinde doğu cephesinden merdivenlerle çıkılan mahfil bulunmaktadır. Doğuda eksende ibadet mekanına ve mahfile giriş kapısı görülmektedir. Güneyde eksende içe taşkın mihrap, mihrabın doğu ve batısında simetrik birer pencere vardır. Mihrabın batısında duvarla bitişik minberi, doğusunda ise yine duvarla bitişik vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Batısında ise dört pencere görülmektedir (Çizim 11) .

Fevkani olan yapının alt katında, batıda, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı tek bölümlü dört mekan vardır. Güneyde ise kuzey-güney doğrultusunda, üç bölümlü dört mekan ile doğuda diğerlerine göre daha dar bir mekan bulunmaktadır. Mekanların üzeri beşik tonozlarla örtülmüştür (Çizim 12-13-14) .

---

[24] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e., 87.

2-9- Dış Tasvir

Doğu-batı doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilen yapı, iki katlı yani fevkanidir. Alt kat dükkan, üst kat ise ibadet mekanının olarak kullanılmaktadır.

Caminin kuzeyine bitişik Kuran Kursu nedeniyle kuzey cephesi görülememektedir.

Doğu cephede, eksendeki çift kanatlı dikdörtgen kapı vardır. Bitişiğindeki ek binanın yuvarlak kemerli kapısı ve üzerindeki silmeli lento parçasının caminin özgün kapısına ait olabileceği söylenmektedir. Kapının güneyinde altı basamaklı merdivenle çıkılan kadınlar mahfilinin dikdörtgen giriş kapısı dışında, birde caminin minare kaidesi olabileceği söylenen ([25]) kare planlı küçük mekanın dikdörtgen giriş kapısı bulunmaktadır. Minare kaidesi olarak düşünülen giriş kapısının üzerindeki bölüm aynı zamanda girişi vurgulamak amacıyla, cepheden dışa taşkın yapılmıştır. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır (Çizim 15) (Fotoğraf 36).

Yapının güney cephesinde altta, basık sivri kemerli üç eyvan ile doğusunda dikdörtgen bir kapı görülmektedir. Bu eyvanların, yapının bulunduğu mahallenin "Musalla Mahallesi" olarak da bilinmesinden hareketle, cenaze namazı sırasında tabutların yerleştirildiği birimler olduğu ileri sürülmektedir ([26]). Batı cephe olduğu gibi, eyvanların (dükkanların) üzerine yapılan kiremit çatılı eğimli bir sundurma vardır. Dükkanların önünde eşikler bulunmaktadır. Cephenin batı köşesi, eyvan (dükkan) kemerlerinin seviyesine kadar pahlanmıştır. Üstte ise, iki yanda eksene simetrik sivri kemerli birer pencere ile üstte, doldurulmuş bir açıklığın yuvarlak kemer yayı dikkati çekmektedir. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır (Çizim 16) (Fotoğraf 37).

---

[25] Aynur DURUKAN : a.g.m., 28.
[26] Aynur DURUKAN : a.g.m., 28.

Caminin batı cephesinde altta, bugün dükkanlar bulunan üst kısımları sağır dört sivri kemer ile üstte kemerlere simetrik birer sivri kemerli pencere yer alır. Sağır kemer alınlıklarına da birer küçük dikdörtgen pencere açılmıştır. Dükkanların üzerine kiremit çatılı eğimli bir sundurma yapılmıştır. Dükkanların önlerinde de birer basamaklı eşikler bulunmaktadır. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır (Çizim 17) (Fotoğraf 38).

2-10- İç Tasvir

Yapıya doğuda eksende yer alan dikdörtgen, çift kanatlı kapı ile girilmektedir. Bu kapıdan önce dikdörtgen bir hole, buradan da dikdörtgen çift kanatlı bir kapı ile ibadet mekanına girilmektedir. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ibadet mekanının düz bindirme tavanı gitgide küçülen onaltıgen biçimlidir ve ortasında süslü bir göbek yer alır. Yeni yapılmış kuzeydeki kadınlar mahfilinin ahşap destekleri tavanı kısmen bölmektedir.

İbadet mekanının kuzeyinde, belli aralıklarla yerleştirilmiş altı ahşap direkle taşınan kadınlar mahfili yer almaktadır. Mahfilin güneyinde tek kademeli ahşap parmaklıklı korkuluklar bulunmaktadır. Mahfilin alt kısmının batısında müezzin mahfili ve duvar içine oyularak yerleştirilmiş ayakkabılık görülmektedir (Fotoğraf 39-40).

Doğu duvarında, mahfilin önünde içe taşkın bir direk görülmektedir. Girişin güneyinde iki kapaklı bir dolap nişi vardır (Fotoğraf 41).

Caminin batı duvarında sivri kemerli dört pencere görülmektedir. Bu pencereler mahfil kısmının ikinci katına kadar uzanmaktadır (Fotoğraf 47-48).

Güney duvarı eksenindeki ne yazık ki yeşil ve beyaz badanayla boyanmış mihrabı , ahşap tavanlı camiler içerisinde oldukça kaliteli bir işçilik gösterir. Özgün mihrabının yerine yapılarak veya yükseltilerek güney duvar eksenindeki yuvarlak kemerli pencereyi kapatmış olan mihrap iki yanda silmeli kübik ve ön

yüzünde baklava motifine yer verilmiş kaideler üzerindeki plasterlerle hareketlendirilmiştir. Üst kısmı yuvarlatılmış sivri kemerli niş kavsarasının içinde yarım daire şeklinde bir niş dikkati çekmektedir. Kavsaranın üzerinde altın yaldızla yazılmış sülüs hatlı bir ayet yazısı bulunur (Çizim 18) (Fotoğraf 42).

Güney duvarın doğu köşesindeki alt kısmı sıvalı , balkonu ahşap vaiz kürsüsüne batı da bulunan dört basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Zeminde dar olarak başlayan vaaz kürsüsünün gövdesi yukarıya doğru genişlemektedir (Fotoğraf 41).

Yine kaliteli işçiliğiyle dikkati çeken ahşap minberi güneybatı köşede yer almaktadır. Minberin aynalıkları kare, baklava ve yıldız biçimli geometrik motiflerle süslenmiştir. Minbere sivri kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapının iki yanındaki sütunlar üstte yarım palmet biçiminde başlıklarla sonlanmaktadır. Sivri kemerin üzerinde dikdörtgen boş kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan on dört basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında üç dilimli kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda üç dilimli kemerli dolap ya da geçit kısmı vardır. Doğu ve batı yüzlerde alt seviyede dikdörtgen süpürgelik ile bunun üzerinde üçgen aynalık kısmı vardır. Minber konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 19) (Fotoğraf 43-45).

Güney duvarda çift sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Altta mihrabın iki yanında simetrik birer sivri kemerli pencere, ikinci sırada ise eksene simetrik mihrabın hemen üzerinde yarım daire bir pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 46).

İçten ahşap tavanla örtülü olan yapının içi, çok fazla pencere açıklığı bulunmamasına rağmen pencerelerin büyük olması nedeniyle oldukça aydınlıktır. İbadet mekanının duvarları sıvalı ve açık yeşil boyalıdır.

2-11- Malzeme - Teknik

Yapıda malzeme olarak taş , ahşap , alçı, metal ve kiremit kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak ise ahşap ve alçı kullanılmıştır.

Ahşap: Minber , vaaz kürsüsü , mahfili taşıyan ayaklar , mahfil , ibadet mekanına giriş kapısı , pencereler, tavan , taban ve kırma çatıyı oluşturan iskelet ahşaptan yapılmıştır. Minber ve vaaz kürsüsünde geçme ve oyma tekniğinde süslemeler görülmektedir (Fotoğraf 35-39-40-43,45-49,52).

Alçı: Mihrap nişinde kalıplama tekniğinde kullanılmıştır (Fotoğraf 42).

Metal: Kapı tokmakları ve pencere kollarında demir, alemde pirinç malzeme kullanılmıştır. Metal malzemede, döküm ve doğrama teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 35)

Taş: Yapıda inşa malzemesi olarak düzgün olmayan kesme taş ve moloz taş kullanılmış, ancak 1990 yılındaki onarımda içten ve dıştan sıvanarak boyandığı için bugün görülmemektedir (Fotoğraf 35-38).

2-12 Süsleme

Ahşap ve alçı malzeme üzerinde süslemenin yer aldığı yapıda geometrik, bitkisel ve yazı olmak üzere üç farklı süsleme türü görülmektedir.

Geometrik bezemeler ; mihrabın iki yanında bulunan sütuncelerde alçı malzeme üzerinde , minberin aynalık ve korkuluğunda , mahfilin ikinci katının

altında, vaaz kürsüsü ve tavanda görülmektedir. Bitkisel bezemeler; minber , mahfilin ikinci katının altında ve tavanda karşımıza çıkmaktadır. Yazı ise; mihrabın kitabeliğinde süsleme unsuru olarak kullanılmıştır.

Geometrik Kompozisyonlar

Yapıda geometrik kompozisyonu daire, kare, dikdörtgen, baklava, onaltıgen ve sekiz kollu yıldız kompozisyonları oluşturmaktadır.

Daire : Mahfilin altında, on iki yapraklı bir yıldız çiçeğinin çerçevesini merkezden dışa doğru gidildikçe genişleyen daireler oluşturmaktadır (Fotoğraf 49).

Kare : Farklı bir düzenleme olarak kareler belirli aralıklarla süpürgelik boyunca eşiğe kadar tekrarlanmıştır (Fotoğraf 45).

Dikdörtgen: Minber korkuluk tablası üzerinde, yatay çizgilerin belli aralıklarla düşey çizgilerle kesişmesiyle ikişer dikdörtgen ile bunların arasında dikey çizgilerin belli aralıklarla yatay çizgilerle kesişmesiyle oluşan dikdörtgenlerden oluşan kompozisyon dönüşümlü olarak yerleştirilmiştir (Fotoğraf 45).

Baklava : Alçı mihrabın doğu ve batı yönünden sınırlayan sütuncelerin alt kısmında tek baklava kompozisyonu görülmektedir. Minber korkuluk tablası üzerinde bulunan dikey ve yatay dikdörtgenler içerisinde eğik çizgilerin uçlarının birleştirilmesiyle oluşturulmuş yatay ve dikey baklava kompozisyonları vardır (Fotoğraf 45).

Onaltıgen: İbadet mekanını örten ahşap tavanda duvarlara kadar genişleyerek açılan onaltıgenler görülmektedir. İlk altı onaltıgen dilimli yapılarak yapının örtüsüne hareketlilik kazandırılmıştır (Fotoğraf 50,52).

Sekiz Kollu Yıldız: Farklı açılardan gelen kırık çizgilerin belli aralıklarda kesişmesiyle düşey eksenlerde büyük boyutlu aralarda ise küçük boyutlu sekiz kollu yıldızlar ile yıldız kollarında düzgün olmayan dörtgen ve altıgenlerden oluşan düzenleme minberin üçgen aynalık kısmında yer almaktadır (Fotoğraf 45).

Bitkisel Kompozisyonlar

Bitkisel kompozisyonları yarım palmet, on iki ve yirmi sekiz yapraklı yıldız çiçekleri oluşturmaktadır.

Yarım Palmet: Minbere girişi sağlayan yuvarlak kemerli açıklığın üzerinde yarım palmet desenleri görülmektedir (Fotoğraf 43-44).

Oniki Yapraklı Yıldız Çiçeği: Mahfilin ikinci katının altında on iki yapraklı bir yıldız çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 49).

Yirmi Sekiz Yapraklı Yıldız Çiçeği: Minbere girişi sağlayan yuvarlak kemerli açıklığının üzerinde ve ibadet mekanını örten ahşap tavanın göbeğinde yirmi sekiz yapraklı yıldız çiçeği bulunmaktadır (Fotoğraf 50-51-52).

Yazılı Kompozisyonlar

Yapıdaki yazı kompozisyonlarında tek satır, tek istif ve celi sülüs hat kullanılmıştır.

Mihrabın kitabelik bölümünde كلما دخل عليها زكرى المحراب (Küllema dahale aleyha zekeriyel mihrab) yazısı görülmektedir (Fotoğraf 42)

3- DAĞDELEN CAMİSİ

Çizim: 20-28
Fotoğraf : 53 - 74
İnceleme Tarihi: Ekim 2004- Ağustos 2005

3-1- Yapının Adı

Dağdelen Camisi (Fotoğraf 53).

3-2- Yapının Yeri

Yapı, Safranbolu Akçasu Mahallesi, Akçasu Sokak, Numara 12' de yer almaktadır (Harita 1).

3-3- Yapının Tarihi

Caminin kitabesine göre yapı H. 1181, M. 1767/68 yılında tamamlanmıştır. Ancak caminin ibadet mekanına giriş kapısı üzerindeki mermer kitabeye 1765 tarihi yazılmıştır. Kitabede belirtilen H.1181 tarihi , miladi tarihe çevrildiğinde 1767 tarihi bulunmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar yapının kitabesinden yola çıkarak camiyi 1767/68 yılına tarihlendirmektedirler ([27]).

3-4- Kitabe

Yapının ibadet mekanına giriş kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır (Fotoğraf 54).

---

[27]Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,244; Mustafa ACAR :a.g.e., 9;Çağatay KILAVUZ: a.g.e.,13; Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,89; Bahir Altunkaya: a.g.m.,127.

3-4-1- Kitabenin Arapça Metni :

ایش بو حاجی محمدین اساری
عونی خق اله بولدو حتام
صویونی بولدو نامی نی الدی
بو محلّه کی اولدو عق چاصو نام
حم وضو ات کلوب حم ایچ حتاً
پس جمعاتله قیل صالاّة قیام
بش وقیت نماز عقیبنده
ال اچوپ ایله خقه عرض مرام
رفع دست دوعا ایله نظار
دیدیلر ناچار جامع شریف تمام

١١٨١

3-4-2- Kitabenin Transkripsiyonu :

" İş bu Hacı Mehmet'in eseri
Ayn-i hak ile buldu hitam
Suyunu buldu namını aldı
Bu mahalle ki , oldu akça su nam
Hem vuzu et gelüp , hem iç hatta
Pes cemaatle kıl salata kıyam
Beş vakit de namaz akabinde
El açup eyle hakka arz-ı meram
Ref-i dest dua ile nazar
Dediler naçar camii şerif tamam" ([28]).
(H. 1181)

3-4-3- Kitabenin Türkçe Anlamı :

Hacı Mehmet ' in bu eseri
Allah'ın yardımıyla son buldu.
Suyunu buldu ,adını aldı
Bu mahalle ki , adı Akçasu'dur.
Hem gelip abdest al , hem de iç
Artık cemaatle namaza kalk.
Beş vakit namaz kıl akabinde

[28] Ahmet GÖKOĞLU:a.g.e.,244.

El açıp Hakka dileğini arzet.
El kaldırıp dua et ve bekle
Dediler çaresiz camii şerif tamamlandı.

(M. 1767/68)

3-5- Yapının Banisi

Yapının kitabesinden anladığımız kadarıyla cami, Safranbolu eşrafından Hacı Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Hacı Mehmet hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

3-6- Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

3-7-Yapının Geçirdiği Onarımlar Ve Bugünkü Durumu

Yapı günümüze kadar Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1970 ve 1990 yıllarında iki kez restore edilmiştir. Bu iki restorasyonda da dökülen ve çatlayan duvarlar onarılmış , içten sıvanmış ve boyanmıştır. Ayrıca caminin 1990 yılında yapılan restorasyonu sırasında güney cephesinin üçüncü pencere sırasında sivri kemerli tek pencere mevcutken bu soğuk hava koşulları nedeniyle kapatılmıştır ([29]). Cami, 2005 yılı ağustos ayı içinde tekrar restore edilmeye başlanmıştır. Restore çalışmaları halen devam etmektedir. Cami bugün restorasyon çalışmaları nedeniyle ibadete kapalıdır.

3-8- Plan

Doğu – batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı olan yapı dıştan 13.35 x 15.60 m. ölçülerindedir. Güneyde ibadet mekanı ve bunun kuzeyindeki son cemaat yeri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kare planlı ibadet mekanının üzeri sekizgen kasnak üzerine oturan ve tromplarla

[29] Bahir Altunkaya: a.g.m.,127.

geçilen kubbe ile örtülüdür. İbadet mekanının kuzeyinde; eksendeki giriş kapısının doğu ve batısında birer pencere vardır. İçte giriş kapısının batısındaki merdivenlerle çıkılan mahfil görülmektedir. Doğu ve batısında simetrik üç pencere vardır. Güney duvarında eksende içe taşkın mihrap , mihrabın doğu ve batısında simetrik ikişer pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısında batı duvarıyla bitişik minber, doğusundaki pencereler arasında ise vaaz kürsüsü yer almaktadır. Son cemaat yeri altı sütün arasına atılan kemerlerle beş bölüme ayrılmıştır. Doğusu kapalı, batısı açık olan son cemaat yerinin üzerinin ortası pandantiflerle geçilen kubbe, yanları aynalı tonozlarla örtülmüştür.Caminin kuzeybatı köşesinde minaresi bulunmaktadır (Çizim 20-21-22).

3-9- Dış Tasvir

Cami kuzey – güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir (Fotoğraf 55).

Kuzey cephe yatay iki sıra kirpi saçakla üç bölüme ayrılmıştır. Birinci kısmı beş bölümlü son cemaat yeri; ikinci kısmı beden duvarı, üçüncü kısmı ise, üç sivri kemerli pencerenin yer aldığı sekizgen kasnak oluşturmaktadır. Cephe kasnağa oturan kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Ayrıca, cephenin batısında duvara bitişik kare kaideli, tek şerefeli minare yer almaktadır.

Son cemaat yeri biri duvarla bağlantılı beşi serbest altı sütun ile dışa açılmaktadır. Sütunlar sivri kemerlerle birbirine bağlanmışlardır. Bölümlerin üzeri içten orta bölüm kubbeyle, yan bölümler aynalı tonozlarla, dıştan ise kiremit kaplı eğimli çatı ile örtülmüştür. Yuvarlak kemerli, çift kanatlı ibadet mekanına giriş kapısı son cemaat yerinin orta bölümündedir. Giriş kapısının iki yanında da dikdörtgen birer pencere bulunmaktadır (Çizim 23) (Fotoğraf 56-57) .

Aynı şekilde düzenlenen doğu ve batı cepheler de yatay çift sıralı iki kirpi saçakla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm pencerelerin bulunduğu beden duvarıdır. Burada iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. İlk sırada sivri kemer alınlıklı, dikdörtgen üç pencere, ikinci sırada alt sıradaki pencerelerle aynı doğrultuda düzenlenmiş sivri kemerli üç pencere görülmektedir. İkinci bölüm ise sekizgen kubbe kasnağının olduğu kısımdır. Burada sivri kemerli üç pencere yer almaktadır. Cepheler kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Doğu cephenin ve batı cephenin kuzeyinde daha alçak olan son cemaat yeri görülmektedir. Ayrıca, batı cephenin kuzeyinde duvara bitişik kare kaideli ve tek şerefeli minare yer almaktadır. Minarenin kare kaidesinden kademeli iki silmeden sonra pahlanarak pabuçluğa geçilmektedir. Pabuçluk bölümünden bir bilezikle silindirik gövdeye geçilmektedir. Silindirik gövde üstede bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin üzerinde dışa taşkın yuvarlak hatlı şerefe altı ve şerefe yer almaktadır. Minare konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır. Ayrıca batı cephesinde birinci kat pencerelerinin hemen altında sivri kemerli, tek lüleli ve yalaklı bir çeşme bulunmaktadır. Çeşme bugün sağlam ve kullanılmaktadır (Çizim 24-25) (Fotoğraf 58-62).

Güney cephe yatay çift sıra iki kirpi saçakla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde üç sıra pencere görülmektedir. Birinci sırada sivri kemer alınlıklı dört dikdörtgen pencere, eksenin doğu ve batısına ikişerli olarak yerleştirilmiştir. İkinci sırada sivri kemerli beş pencere vardır. Eksendeki pencere diğerlerinden daha büyük, yanlardakiler ise alttakilerle aynı hizadadır. Üçüncü sırada ise sivri kemerli tek pencere mevcutken bu pencere 1990 yılında yapılan restorasyonda soğuk hava koşulları nedeniyle kapatılmıştır. İkinci bölümde ise sekizgen kasnakta sivri kemerli üç pencere vardır. Güney cephede kubbe ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 26)
(Fotoğraf 63).

3-10- İç Tasvir

Kuzey duvarda eksende yer alan yuvarlak kemerli çift kanatlı kapı ile ibadet mekanına girilmektedir. Giriş kapısının iki yanında dikdörtgen sivri kemer alınlıklı birer pencere ile mahfil yer almaktadır. İbadet mekanının kuzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş altı ahşap direkle taşınan kadınlar mahfiline giriş kapısının doğu ve batısında yer alan on basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır. Mahfilde üstte kademeli biri eksende diğerleri iki yanda yer alan dikdörtgen balkon biçiminde çıkmalar vardır. Mahfilin güneyinde ahşap parmaklıklı korkuluklar bulunmaktadır. Mahfilin alt kısmının batısında müezzin mahfili görülmektedir. Ayrıca mahfilde minareye girmeyi sağlayan yuvarlak kemerli bir kapı da yer almaktadır (Fotoğraf 64-65-66).

Caminin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki duvarda da iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada sivri kemer alınlıklı, dikdörtgen üç pencere, ikinci sırada alt sıradaki pencerelerle aynı doğrultuda sivri kemerli üç pencere yer almaktadır. Üst köşelerde sivri tromplar ile kasnakta üç sivri kemerli pencere görülmektedir (Fotoğraf 67).

Güney duvarda eksende dikdörtgen içe taşkın, üstte bir sıra silme ile sonlanan mihrap yer almaktadır. Mihrap nişi üç yönden beden duvarlarından içe doğru çıkıntı yapan bir bordürle çevrelenmiştir. İçe taşkın bölümün ortasında yer alan yarım yuvarlak mihrap nişinin üzerinde sivri tonozlu kavsara vardır (Çizim 27) (Fotoğraf 68).

Mihrabın batısında batı duvarına bitişik minber yer almaktadır. Minbere dilimli kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapının iki yanındaki sütunlar üstte yarım palmet biçiminde başlıklarla sonlanmaktadır. Yuvarlak kemerin üzerinde dikdörtgen boş kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan on dört basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında dilimli

kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında da iki yanda dilimli kemerli dolap ya da geçit kısmı vardır. Doğu ve batı yüzlerde üçgen aynalık kısmı vardır. Minber konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 28) (Fotoğraf 69-70).

İbadet mekanında mihrabın doğusunda vaaz kürsüsü vardır. Dört ayak üzerine oturan vaaz kürsüsüne doğudan, dört basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 71).

Güney duvarda iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Altta mihrabın iki yanında simetrik ikişer sivri kemer alınlıklı dört dikdörtgen pencere, ikinci sırada sivri kemer alınlıklı beş pencere vardır. Mihrabın hemen üzerindeki pencere diğerlerinden daha büyük ve geniş yapılmıştır. Yanlardakiler ise alttakilerle aynı hizadadır. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Üst köşelerde sivri tromplar ile kasnakta üç sivri kemerli pencere görülmektedir (Fotoğraf 72).

3.11. Malzeme - Teknik

Yapıda malzeme olarak taş , tuğla , ahşap ve metal kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak ise ahşap ve boya kullanılmıştır.

Ahşap: Minber , vaaz kürsüsü , mahfili taşıyan ayaklar, mahfil, ibadet mekanına giriş kapısı ve pencere pervazlarında karşımıza çıkmaktadır. Ahşap üzerinde çakma ve geçme tekniği görülmektedir (Fotoğraf 64-67, 69-71).

Metal: Kapı tokmakları, pencere kollarında ve camekanda demir, minberde ve minarede külahların üzerinde bulunan alemlerde pirinç , tromplarda asılı olan levhalarda alüminyum sac, minarede yer alan külahta

ise kurşun görülmektedir. Metal üzerinde döküm ve dövme demir tekniği kullanılmıştır (Fotoğraf 60-67-73-74).

Taş : Yapıda düzgün ve düzgün olmayan kesme taş ile moloz taş kullanılmıştır. Yapıda mihrap nişi ve etrafındaki mihrap gövdesini üç yönden çevreleyen bölüm ile minare kaidesinde düzgün kesme taş, beden duvarları ve kubbe kasnağında düzgün olmayan kesme taş, son cemaat yerinde kemerlerin üzerinde moloz taş kullanılmıştır. Cephelerde düzgün olmayan kesme taş ve moloz taşlar arasındaki kırmızı renkli derzler kalınlaştırılarak taşlar çerçevelenmiş, böylece bir çeşit kasetleme tekniği harçla uygulanmıştır (Fotoğraf 56-58-59-63).

Tuğla: Cephelerde taşların arasında düzensiz olarak, pencere alınlıklarında, son cemaat yerinin kemerlerinde, minarenin gövdesiyle peteğinde ve kirpi saçaklarda görülmektedir. Tuğlada ise saçaklarda, yatay olarak yerleştirilen tuğlaların köşelerinin dışa taşkın olarak yerleştirilmesiyle kirpi saçaklar oluşturulmuştur (Fotoğraf 53-58-59-63).

3-12- Süsleme

Yapıda taş ve ahşap üzerinde, geometrik, bitkisel ve yazı olmak üzere üç farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz. Süslemeler mihrapta taş üzerine boyanarak , ahşap üzerinde ise oyma, geçme ve çakma tekniğiyle oluşturulmuştur.

Geometrik bezemeler; mihrabın kavsarasında ve minberin aynalığında, bitkisel bezemeler; mihrapta, yazı; son cemaat yerinde giriş kapısı üzerinde, mihrabın üzerindeki çerçevede ve tromplardaki levhalarda süsleme unsuru olarak kullanılmıştır.

Geometrik Kompozisyonlar

Daire : Minbere girişin üzerinde bir daire görülmektedir. Bu dairenin dışında bir yarım daire yerleştirilmiştir (Fotoğraf 70).

Dikdörtgen: Minberin köşk bölümünün altında dikey çizgilerin belli aralıklarla yatay çizgilerle kesişmesiyle ikişer dikdörtgenden oluşan kompozisyon görülmektedir (Fotoğraf 69).

Üçgen : Minberin aynalığında eşkenar üçgen görülmektedir (Fotoğraf 69).

Yarım Daire : Mihrabın kavsarası sarı koyu yeşil ve sütlü kahverengi yağlı boyalarla belirli bir düzen dahilinde dikine dilimli olarak boyanmıştır. Bu kısmın altına içi sarı , dışı beyaz renklerle boyanarak yapılmış sekiz yarım daire yan yana dizilmiştir (Fotoğraf 68).

Bitkisel Kompozisyonlar

Kıvrık Yaprak : Mihrap nişinde kavsaranın hemen altındaki bej renkli bir bordür boyunca koyu yeşil ve sütlü kahverengi kıvrık yapraklar birbirini takip edecek şekilde simetrik olarak yerleştirilmiştir (Fotoğraf 68).

Yarım Palmet : Minbere girişi sağlayan üç dilimli kemerli açıklığın üzerinde yarım palmet desenleri görülmektedir (Fotoğraf 69).

Yazı Kompozisyonları

Yapıdaki yazı kompozisyonlarında tek satır, tek istif ve sülüs hat kullanılmıştır.

Mihrabın üzerine asılı olan çerçeve içerisinde كلما دخل عليها زكرى المحراب (Küllema dahale aleyha zekeriyel mihrab) yazısı sülüs yazı ile yazılmıştır (Fotoğraf 68).

Tromplarda metal malzeme üzerine sarı renkle yazılmış Allah celle celalühü, Muhammet Aleyhisselam , Ebu Bekir Radiyallahu Anh , Ömer Radiyallahu Anh , Osman Radiyallahu Anh , Ali Radiyallahu Anh , Hasan ve Hüseyin isimleri sülüs yazı ile yazılmıştır (Fotoğraf 73-74).

4- KAZDAĞLIOĞLU CAMİSİ

Çizim : 29-38

Fotoğraf : 75-101

İnceleme Tarihi : Ekim 2004 -Temmuz 2005

4-1- Yapının Adı

Kazdağlıoğlu Camisi (Fotoğraf 75)

4-2- Yapının Yeri

Yapı, Safranbolu 'da Çeşme Mahallesi, Kazdağlıoğlu Meydanı'nda yer almaktadır (Harita 1). Cami; kuzeyindeki şadırvan ([30]) ve son cemaat yerinin doğu duvarına bitişik çeşmeden ([31]) oluşan bir külliye içerisinde yer almaktadır.

4-3- Yapının Tarihi

Yapının ibadet mekanına giriş kapısı üzerindeki inşa kitabesinden anladığımıza göre cami, H. 1193, M. 1779 yılında inşa edilmiştir ([32]). Bazı yayınlarda da araştırmacılar caminin inşa tarihini kitabeden yola çıkarak 1778 olarak belirtmişlerdir ([33]).

---

[30] Şadırvan:Yapının kuzeyinde şadırvanı yer almaktadır. Altı destek üzerine oturan altıgen bir külahla örtülü olan şadırvanın üzerinde alem yer almaktadır. (Fotoğraf 78)

[31] Çeşme:Caminin doğu cephesine birleşik olarak yapılmış olan çeşmesi üç plaster arasına atılmış iki yuvarlak kemerden oluşmuştur. Dört musluklu , tek yalaklı olan çeşmenin kitabesi yoktur. Çeşme bugün sağlam ve kullanılmaktadır. (Fotoğraf 79)

[32] Ahmet GÖKOĞLU : a.g.e., 245.

[33] Bahir ALTUNKAYA: a.g.m.,128; Çağatay KILAVUZ: a.g.t.,18.

4-4- Kitabe

Yapının ibadet mekanına giriş kapısı üzerinde iki kitabe bulunmaktadır. Üstte bulunan kitabe sonradan yerleştirilmiştir (Fotoğraf 76-77). Alttaki kitabe ise inşa kitabesidir.

4-4-1- Bu Kitabelerden Üstte Olanın Arapça Metni:

ان الصلوة كا نت على المومنين كتا با موقوتا

4-4-2- Kitabenin Transkripsiyonu :

İnnes'salate kânet ale'l mü'minine kitaben mevkuta..

4-4-3- Kitabenin Anlamı:

"Şüphesiz ki namaz müminlere belirli vakitlerde kılınmak üzere farz kılınmıştır" ([34]).

4-4-4- Kitabelerden Altta Olanın Arapça Metni:

ا يش بو صال مييانندە كلوب زات على شان
كىاوصفىعنين دللردە ممدوخو غيريز اولدو
ليوچحلله بو جا مع يي ينىدن ا يلييوب احيه
ريزايى حزرتى خقىن يولوندە موتتكين اولدو
همن ايتمك كرك ديلدن دوع يى پاقى روحانى
دوعيى خير اله امينى دين روح ا لمين اولدو
كوروپ بيراحلى دين عبدى دادى ايتمامنه تاريخ
ييپلدى جامعيى را نه عجيپ پاق و متين اولدو

١١٩٣

[34] Abdullah AYDIN: a.g.e.,96.

4-4-5- Kitabenin Transkripsiyonu:

"İş bu sâl miyanında gelüb bir zât- âlişan
Ki evsafı anın dillerde memduh-u giriz oldu,
Liveçhillah , bu camiyi yeniden eyleyip ihyâ
Rızâyı hazret-i Hakk'ın yolunda müttekin oldu.
Hemen etmek gerek dilden duâ-yı pâk-i ruhanî
Duâ-yı hayr ile emin-i din ruh-ül emin oldu.
Görüp bir ehl-i din "Abdi'dedi itmamına tarih
Yapıldı câmi-i râna, acîp pak ve metin oldu " ([35]).

(H.1193)

4-4-6- Kitabenin Türkçe Anlamı :

Bu yıl içinde şanı yüksek bir kişi gelip,

Ki onun nitelikleri dillerde seçkin bir övgü buldu.

Allah'ın dileğiyle bu camiyi yeniden canlandırdı,

Hazreti Hakk'ın rızası yolunda (olduğu) bilindi.

Hemen gönülden temiz , ruhani dualar etmek gerek,

Hayır dualarla dinin emanet edildiği Cebrail oldu.

Bir gönül adamı olan Abdi görüp bitişine tarih düşürdü,

Güzel yapıldı cami , çok temiz ve sağlam oldu.

(M.1779)

4-5- Yapının Banisi

Bazı kaynaklarda ([36])ve halk arasında camiyi yaptıran kişi Kazdağlıoğlu Süleyman Paşa olarak bilinmesine rağmen yapının kitabesinde bu kişinin adına rastlanmamaktadır ([37]). Kazdağlıoğlu Süleyman Paşa' nın asıl adı Mehmet babasının adı Ali'dir. Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa, Safranbolu' ya

---

[35] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,245.

[36] Reha GÜNAY :Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu (Ankara,1981),11; Hulusi YAZICIOĞLU: " Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa ", Safranbolu ' da Sonsöz , S.368, (7 Ağustos 1998),1-2.

[37] Rahmi BAKİOĞLU' nun anlattığına göre, kendisinin baba tarafından altıncı göbekten dedesi olan Hacı Mustafa Ağa, yeniçeri ocağında serdengeçti ağalarındandır. Nizam-ı cedit 'den önce askerin itaatsizliğinden rahatsız olarak emekliliğini isteyip memleketi olan Safranbolu'ya yerleşir. Burada bir cami yapmak istemektedir. O sırada da Kazdağlıoğlu Camisi'nin yapımı sürmektedir. Hacı Mustafa Ağa ile Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa arasında caminin yer seçimi konusunda anlaşmazlık çıkar. Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa Hacı Mustafa Ağa'yı çarşı içinde yaralar. Hacı Mustafa Ağa ağır yaralı halde evine ulaşır ve oğullarını İstanbul'a padişaha durumu arzetmeleri için gönderdikten sonra vefat eder. Olay sarayda duyulunca, yüz kişilik bir birlik Safranbolu'ya gelir. Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa öldürülür. Kurduğu vakıf dağıtılarak , vakfın dükkanları başka vakıflara devredilir.

bağlı Çiftlik köyünün ağasıdır. Mehmet Ağa sağlığında Safranbolu'nun Hacı Halil Mahallesi' nde oturmuştur ([38]).

4-6- Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

4-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Yapı; 1935 yılına kadar tapu sicil defterine bile kayıtlı değilken, Haziran 1935 tarih ve 31 sırayla Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tapuya tescil edilmiş ve 1942 yılında ihaleye çıkarılarak satılmıştır. Bu ihale sonucunda Safranbolu Belediyesi tarafından satın alınan yapı,1979 yılına kadar depo olarak kullanılmıştır. Bazı yayınlarda araştırmacılar, camiyi satın alan Safranbolu Belediyesi'nin mihrap ve minberi kaldırarak , yapının gençlik kulübü olarak kullanıldığını belirtmektedirler ([39]). 1979 –1989 yılları arasında El Yazmaları Kütüphanesi olmuş, son olarak 1989 yılında cami olarak ibadete açılmıştır([40]). Yapının 1990'lı yılların ortasında çevresi açılarak avlusu kaldırılmıştır. 2005 yılı içerisinde yapı restore edilmektedir. Bu restorasyon çalışmalarında beden duvarlarındaki bozulmalar düzeltilmekte ve cephelerde kırmızı renkle derzler belirginleştirilmektedir. Yapı, restore çalışmaları nedeniyle ibadete kapalıdır.

4-8- Plan

Doğu – batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı olan yapı dıştan 11.30 x 14.85 m. ölçülerindedir. Güneyde ibadet mekanı ve bunun kuzeyindeki son cemaat yeri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kare planlı olan ibadet mekanının üzeri sekizgen kasnak üzerine oturan ve tromplarla geçilen kubbe ile örtülüdür. İbadet mekanının kuzeyinde; eksendeki giriş kapısının doğusunda bir pencere, batısında bir mihrabiye vardır. İçte giriş kapısının iki yanındaki merdivenlerle çıkılan mahfil

[38] Hulusi YAZICIOĞLU: a.g.m.,1-2.
[39] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,245.

görülmektedir. Doğu ve batısında simetrik üç pencere vardır. Güney duvarında eksende içe taşkın mihrap, mihrabın doğu ve batısında simetrik ikişer pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısında, batı duvarı ile bitişik minber, doğusunda ise doğu duvarı ile bitişik vaaz kürsüsü yer almaktadır. Son cemaat yeri dört sütün ile konsollara atılan kemerlerle beş bölüme ayrılarak, bölümlerin üzeri içten orta kubbe, yanları aynalı tonozla örtülmüştür. Son cemaat yerinin doğusu kemerlerin üzengi noktasına kadar, batısı ise tamamen kapalıdır. Caminin kuzeybatı köşesinde minaresi bulunmaktadır (Çizim 29-31-32).

İbadet mekanı bir zemin kat üzerinde yükselmektedir. Bu mekana güney cephesinde bulunan üç kapıyla girilmektedir (Çizim 30).

4-9- Dış Tasvir: Kuzey- güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir.

Yapının kuzey cephesi yatay iki sıra kirpi saçakla üç bölüme ayrılmıştır. Birinci kısmı üç bölümlü son cemaat yeri; ikinci kısmı beden duvarı, üçüncü kısmı ise üç sivri kemerli pencerenin yer aldığı sekizgen kasnak oluşturmaktadır. Cephe kasnağa oturan kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Ayrıca, cephenin batısında duvara bitişik çokgen kaideli ve tek şerefeli minare yer almaktadır (Fotoğraf 75).

Son cemaat yeri ikisi duvarla bağlantılı, ikisi serbest dört sütun ile dışa açılmaktadır. Sütunlar sivri kemerler ile birbirine bağlanmışlardır. Bölümlerin üzeri içten orta bölüm kubbeyle, yanlar aynalı tonozlarla dıştan ise kiremit kaplı eğimli çatı ile örtülmüştür. Giriş kapısının doğusunda dikdörtgen, sivri kemerli çökertme alınlıklı bir pencere, batısında ise üç yönden ortada bir kaval silme, yanlarda iç bükey silmelerle çevrilmiş sivri kemerli kavsarası olan bir mihrabiye görülmektedir (Çizim 33) (Fotoğraf 75-80-81) .

Aynı şekilde düzenlenen doğu ve batı cepheler de yatay çift sıralı iki kirpi saçakla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde cephelerde üç sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. İlk sırada dikdörtgen, sivri kemer çökertme alınlıklı iki, orta sırada sivri kemerli üç pencereden ikisi alttakilerle aynı doğrultuda diğeri bu ikisinin arasına yerleştirilmiştir. Üçüncü sırada ise sivri kemerli tek pencereye yer verilmiştir. Batı cephedeki ikinci sıra pencerelerinden kuzeyde olanı 1990'lı yılların ortasında kapatılmıştır ([40]). Cephelerin ikinci bölümde ise kasnakta sivri kemerli üç pencere yer almaktadır. Cepheler kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Doğu cephenin ve batı cephenin kuzeyinde daha alçak olan son cemaat yeri görülmektedir. Son cemaat yerinin batı yanında yuvarlak kemerli çökertme alınlıklı sivri kemerli iki sıra pencere bulunmaktadır. Doğu cephede ise son cemaat yerinin yan duvarıyla bitişik üç sütunce arasına atılmış yuvarlak kemerlerle oluşturulmuş bir çeşme görülmektedir. Ayrıca, batı cephenin kuzeyinde duvara bitişik çokgen kaideli ve tek şerefeli minare yer almaktadır. Minarenin çokgen kaidesinin üzerinden geçen ve yanlara çıkıntı yapan silmeden sonra içe doğru pahlanarak pabuçluğa geçilmektedir. Pabuçluk dışa taşkın bir sıra silme sonlanmaktadır. Buradan silindirik gövdeye geçilmektedir. Gövde alttan, ortadan ve üstten birer bilezikle sınırlandırılmıştır. Minarenin silindirik petek kısmı da gövde ile uyumludur. Minare bir konik bir külah ve alemle sonlandırılmıştır. Minareye giriş mahfilin kuzeybatısında bulunan bir kapıyla sağlanmaktadır (Çizim 34-35) (Fotoğraf 82-83-84-86) .

Güney cephe de yatay çift sıra, iki kirpi saçakla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde altta dikdörtgen, sivri kemer alınlıklı üç kapı üzerinde pencere düzenlemesi dikkati çekmektedir. Birinci sırada sivri kemerli çökertme alınlıklı dört dikdörtgen pencere eksenin doğu ve batısına ikişerli olarak yerleştirilmiştir. İkinci sırada da sivri kemerli beş pencere vardır. Bu pencerelerden yanlardakiler alttakilerle aynı doğrultuda, ortadaki ise eksende yer almaktadır. Üçüncü sırada eksende sivri kemerli bir pencere

[40] Cami imamından öğrenilmiştir. Bu pencere 2005 yılında yapılan restorasyonda tekrar açılmıştır.

görülmektedir. İkinci bölümde ise kasnakta sivri kemerli üç pencere vardır. Güney cephede kubbe ve alemle sonlanmaktadır ([41]) (Çizim 36) (Fotoğraf 85-86) .

Yapının kubbe kasnağında ve beden duvarlarında kuş evleri görülmektedir ([42]).

4-10- İç Tasvir

Kuzey duvardaki yuvarlak kemerli, çift kanatlı giriş kapısının etrafı kemer formunda bir bordürle kuşatılmıştır. Giriş kapısı üç yönden ortada bir kaval silme, yanlarda iç bükey silmelerle doldurulmuş silmelerle sınırlandırılmıştır. Giriş kapısının batısında dikdörtgen, sivri kemerli kabartma alınlıklı bir pencere ile mahfil yer almaktadır. İbadet mekanının kuzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş altı ahşap direkle taşınan kadınlar mahfiline giriş kapısının doğu ve batısında yer alan on basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır. Mahfilde üstte kademeli biri eksende diğerleri iki yanda yer alan dikdörtgen balkon biçiminde çıkmalar vardır. Mahfilin güneyinde ahşap parmaklıklı korkuluklar bulunmaktadır. Mahfilin alt kısmının batısında ise müezzin mahfili bulunmaktadır (Fotoğraf 87-88).

Caminin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki duvarda da üç sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada sivri kemerli kabartma alınlıklı, dikdörtgen iki pencere, ikinci sırada sivri kemerli üç pencereden ikisi alttakilerle aynı doğrultuda diğeri bu ikisinin arasına yerleştirilmiştir. Üçüncü sırada ise sivri kemerli bir pencereye yer verilmiştir. Üst köşelerde sivri tromplar ile kasnakta üç sivri kemerli pencere görülmektedir. Batı duvarında ikinci sıradaki pencerelerden kuzeyde olanı 1990' lı yılların ortasında kapatılmıştır.

---

[41] Caminin El Yazmaları Kütüphanesi olarak kullanıldığı 1979-1989 yılları arasında bu üç kapı ile kütüphanenin bodrum katına girilmekteyken 1989 yılında cami ibadete açılırken bu kapılar kilitlenerek kapatılmıştır.Yapının bodrum katına cami içerisinden giriş bulunmamaktadır.

[42] Örcün BARIŞTA: a.g.m.,91.

Güney duvarda eksende üç yönden üç sıra bordürle kuşatılmış mihrap yer almaktadır. Dikdörtgen bölümün ortasında yer alan yarım yuvarlak mihrap nişinin üzerinde yarım kubbe biçiminde bir kavsara vardır (Çizim 37) (Fotoğraf 89).

Mihrabın batısında batı duvarı ile bitişik minber yer almaktadır. Minbere üç dilimli kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapının iki yanındaki sütunlar üstte yarım palmet biçiminde başlıklarla sonlanmaktadır. Dilimli kemerin üzerinde dikdörtgen kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan on bir basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında dilimli kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda dilimli kemerli dolap ya da geçit kısmı vardır. Doğu ve batı yüzlerde alt seviyede dikdörtgen süpürgelik ile bunun üzerinde üçgen aynalık kısmı vardır. Minber konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 38) (Fotoğraf 90-91-92).

İbadet mekanında mihrabın doğusunda, doğu duvarı ile bitişik vaaz kürsüsü vardır. Zeminde dar bir noktadan başlayarak yukarıya doğru gidildikçe genişleyen vaaz kürsüsüne batı yönünde bulunan beş basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 93).

Güney duvarda üç sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Altta mihrabın iki yanında simetrik ikişer sivri kemerli kabartma alınlıklı, dört dikdörtgen pencere, ikinci sırada sivri kemerli beş pencere, üçüncü sırada ise sivri kemerli bir pencere görülmektedir. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Üst köşelerde sivri tromplar ile kasnakta üç sivri kemerli pencere görülmektedir (Fotoğraf 94-95).

Yapıda duvarlara açılan pencereler vasıtasıyla aydınlık bir iç mekan oluşturulmuştur. İç mekan ilk sıradaki pencerelerin seviyesine kadar krem

rengi boya ile boyanmıştır. Geriye kalan bütün alanlar açık yeşil renkle boyanarak yapının içinde sade bir görünüm sağlanmıştır.

4.11. Malzeme - Teknik

Yapıda malzeme olarak taş, tuğla, ahşap ve metal kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak ise ahşap ve boya tercih edilmiştir.

Ahşap : Minber, vaaz kürsüsü, mahfili taşıyan ayaklar, mahfil, ve pencere pervazları ahşaptır. Ahşap üzerinde, oyma, çakma ve geçme teknikleri kullanılarak geometrik süslemeler yapılmıştır (Fotoğraf 87,94).

Metal: İbadet mekanına giriş kapısı ve tokmaklarında, pencere kollarında, minareyi sonlandıran külahta, mihrapta yer alan rozetlerde, güney cephesindeki zemin kata giriş kapılarında, tromplarda asılı olan levhalarda ve alemlerde kullanılmıştır. Kapı ve tokmaklarında, güney cephesindeki zemin kata giriş kapılarında demir, pencere kollarında, minberde ve minarede külahların üzerinde bulunan alemlerde pirinç, minarede yer alan külahta ise kurşun malzeme döküm tekniği ile meydana getirilmiştir (Fotoğraf 75-81-84-85-89-92-98-99,101).

Taş: Yapıda düzgün ve düzgün olmayan kesme taş kullanılmıştır. Caminin beden duvarları ve kubbe kasnağı düzgün olmayan kesme taş, minarenin kaide ve pabuçluk bölümleri ile mihrap nişi düzgün kesme taş inşa edilmiştir. Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak çimento harcı kullanılmıştır. Taşların arasındaki derzler kalınlaştırılarak taşlar çerçevelenmiş, böylece bir çeşit kasetleme tekniği harçla uygulanmıştır (Fotoğraf 75-81-83-85-86-89).

Tuğla : Cephelerde taşların arasında üç, dört veya beş sıra düzgün olmayan kesme taş sırasından sonra üç sıra tuğla sırası görülmektedir.

Ayrıca, kirpi saçaklarda ve minarenin gövde ve petek bölümlerinde tuğla kullanılmıştır (Fotoğraf 75-81-83,86).

1.12. Süsleme

Yapıda, farklı malzeme ve teknikle yapılmış geometrik ve yazı olmak üzere iki farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik bezemeler minber , vaaz kürsüsü ve mahfilde ahşap üzerine oyma, geçme ve çakma tekniğiyle, mihrapta son cemaat yerinde bulunan mihrabiye ve ibadet mekanına giriş kapısını üç yönden sınırlayan silmelerde taş, bitkisel bezeme mihrapta asılı olan rozetlerde metal üzerine döküm, yazılı bezemeler tromplarda ve güney duvarında asılı olan levhalarda metal malzeme üzerine süsleme unsuru olarak kullanılmıştır.

Geometrik Kompozisyonlar

Daire : Son cemaat yerinin batısında bulunan mihrabiye üç yönden ortada bir kaval silme yanlarda iç bükey silmelerle oluşturulmuş üç bordürle çevrelenmiştir. Bu silmeler üzerinde dört dairenin iç içe birbiriyle kesişecek şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuş bezeme mihrabiyeyi üç yönden çevrelemektedir (Fotoğraf 80).

Dikdörtgen: Minber korkuluk tablası üzerinde, yatay çizgilerin belli aralıklarla dikey çizgilerle kesişmesiyle ikişer dikdörtgen ile bunların arasında dikey çizgilerin yatay çizgilerle birleşmesiyle oluşturulmuş kompozisyon görülmektedir. Aynı düzenleme minberin köşk altında ve biraz daha büyütülerek minberin üçgen olan aynalık bölümünde görülmektedir (Fotoğraf 91)

Vaaz kürsüsünde yatay ve dikey dikdörtgenler iç içe yerleştirilerek adeta sepet örgüsü meydana getirilmiştir (Fotoğraf 93).

Baklava: Mahfilin altının zemini yerden daha yüksek yapılarak güney yönü ahşapla kaplanmıştır. Burada koyu kahverengi zemin üzerine açık yeşil renkle yapılmış dokuz eşkenar dörtgen simetrik olarak birbirini takip eden sıralamalar halinde yerleştirilmiştir (Fotoğraf 88).

Kare: Minberin süpürgeliğinde eşiğe kadar yan yana dizilmiş kareler görülmektedir. (Fotoğraf 91)

Mahfilin yan bölümlerinde ise çıtalarla kasetlenerek oluşturulmuş kareler görülmektedir (Fotoğraf 96-97).

Onikigen: Mahfilin orta bölümün üzerinde onikigen çokgenlerin iç içe yerleştirilmesiyle oluşturulan ahşap bir tavan göbeği görülmektedir. Merkezden dışa doğru açıldıkça genişleyen çokgenler en içteki çokgenin ortasından çıkan çizgilerle oniki parçaya bölünmüştür (Fotoğraf 96).

Üçgen : Minberin üçgen olan aynalık bölümünde korkuluğun hemen altında farklı boyutlarda üçgenler görülmektedir (Fotoğraf 91).

Zencerek: Yarım yuvarlak silindirik gövdeli mihrap nişi üç yandan dört bordürle çevrelenmiştir. En dışta yer alan bordürde yeşil renkli zemin üzerine altın sarısı yaldızla boyanmış zencerek motifine yer verilmiştir (Fotoğraf 89).

Zig zag: Cepheleri sonlandıran kirpi saçakların altında Z harflerinin yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş zig zag kompozisyonu görülmektedir (Fotoğraf 85).

Bitkisel Kompozisyonlar

Gülbezek: Son cemaat yerinin batısında bulunan mihrabiye üç yönden ortada bir kaval silme yanlarda iç bükey silmelerle oluşturulmuş üç bordürle çevrelenmiştir. Bu silmeler üzerinde dört dairenin iç içe birbiriyle kesişecek şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuş bezeme mihrabiyeyi üç yönden çevrelemektedir. Bu kesişen daireler arasında altı yapraklı gülbezekler görülmektedir (Fotoğraf 80).

Yıldız Çiçeği: Mihrap nişinin köşelerinde bulunan metal rozetler üzerinde kakma tekniği ile yapılmış altı yapraklı yıldız çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 98).

Yazı Kompozisyonları

Yapıdaki yazı kompozisyonlarında tek satır, tek istif ve sülüs hat kullanılmıştır.

Yapının kubbeye geçiş elemanları olan tromplarda metal levhalar üzerine yazılmış Allah , Muhammet , Ebu Bekir , Ömer , Osman , Ali , Hasan , Hüseyin adları bulunmaktadır (Fotoğraf 99).

Caminin güney cephesinde mihrabın üzerinde, doğusunda ve batısında metal levhalar üzerine yazılmış yazılar yer almaktadır (Fotoğraf 94-100-101).

Bu yazılardan mihrabın üzerinde olanı:

Levhanın Arapça Metni :

فول وجهك شطر المسجد الحرام

Levhanın Transkripsiyonu :

Fevelli vechike şetral mescidel haram

Levhanın Türkçe Anlamı :

Yüzünü Kabe'ye doğru çevir.

Mihrabın doğusunda yer alan levha:

Levhanın Arapça Metni :

خيرالمال ما انفق فى سبيلالله

Levhanın Transkripsiyonu :

Hayrul malu ma enfigu fi sebilillah

Levhanın Türkçe Anlamı :

Malın Hayırlısı Allah yolunda harcanandır.

Mihrabın batısında yer alan levha :

Levhanın Arapça Metni :

لا اله الاالله محمد رسولالله

Levhanın Transkripsiyonu :

La ilahe illallah muhammede rasulallah

Levhanın Türkçe Anlamı :

Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammet onun elçisidir.

5- İZZET MEHMET PAŞA CAMİSİ

Çizim : 39 – 48
Fotoğraf : 102 -142
İnceleme Tarihi: Ekim 2004 - Ağustos 2005

5-1- Yapının Adı

İzzet Mehmet Paşa Camisi (Fotoğraf 102)

5-2- Yapının Yeri

Yapı; Safranbolu, İzzet Mehmet Paşa Mahallesi, Manifaturacılar Sokak, Numara 7 'de bulunmaktadır (Harita 1). Cami, iki çeşme ([43]), abdest alma mekanı ([44]) ve tuvaletlerden oluşan bir külliye içinde yer almaktadır (Çizim 39).

5-3- Yapının Tarihi

Caminin kitabesinden anladığımıza göre H. 1211, M. 1796 tarihinde inşa edilmiştir ([45]).

5-4- Kitabe

Yapının kuzeydoğudaki avluya giriş kapısı üzerinde bir kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 103).

---

[43] **Çeşmeler:** Caminin avlusuna açılan kuzeydoğudaki girişin güney ve kuzeyinde birer çeşme görülmektedir. Bu çeşmelerin gövdesi iki yandan birer silme ile sınırlandırılmıştır. İki musluklu , tek yalaklı olan bu çeşmeler bugün sağlam ve kullanılmaktadır(Fotoğraf 104).

[44] **Abdest Alma Mekanı:** Avlunun kuzeyinde ikisi serbest , ikisi duvarla bağlantılı dört sütun arasına atılmış yuvarlak kemerlerle dışa açılan kiremit kaplı eğimli çatı ile örtülü bir abdest alma mekanı yer almaktadır (Fotoğraf 105).

[45] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,247; Bahir ALTUNKAYA: a.g.m.,130. Hulusi YAZICIOĞLU:a.g.e.,39.40; Ünsal TUNÇÖZGÜR:a.g.e., 86.

5-4-1- Kitabenin Arapça Metni

ان الصلت كا نت على المومنين كتا با موقوتا

5-4-2- Kitabenin Okunuşu

İnnes'selate kânet ale'l mü'minine kitaben mevkuta

5-4-3- Kitabenin Türkçe Anlamı

"Şüphesiz ki namaz müminlere belirli vakitlerde kılınmak üzere farz kılınmıştır" ([46])

Yapının ibadet mekanına giriş kapısı üzerinde iki tane kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabeler alt alta yerleştirilmişlerdir. Bu kitabelerden üstteki inşa kitabesidir.

Yapının Üstteki Kitabesi

İbadet mekanına giriş kapısı üzerinde bulunan kitabe caminin inşa kitabesidir (Fotoğraf 106).

5-4-4- Kitabenin Arapça Metni

شاخنشهی جیحان سلم خان ثا لثی
قلمش خد اجمیع مولا طنیکر بامی
با یی کدایه لوتفو عنایت شعاریدر
زات شریفی جمله ثحانک امجدی
قحری تعلق ایلسه اعدا سرین ورير
الدقده قپزهیا سیف مخنندی
لطیفی اکر معادینه ایتسه تعالیقی
ورير سنکپارهیه حیکم زبرجدی
بر بنده سینه نیم نکاه ایلسه کر
بولور بنده دولتی فیض موبدی

[46] Abdullah AYDIN: a.g.e.,96.

از جمله صدراعظمی اول زات اکرم
کوردی سزه سدارت وردی او مسندی
یعنی او زات افخم دوستور پور حینم
صاحب صلاح منبع شرع عاحمدی
حم نام فخری عالم عزت ماعب اودر
مسند نیشین صدر اولان اثلافک ارشادی
عقدامی حق رضاسینی تحصیله منعطف
ایفایی حیر بره ایدر سعی ازیدی
توفقی حق معکرین زات شریفیدر
حر ایشده صایب اولماده رایی موایدی
چوق حیر او نی ایتدی موفق جنابی حق
ازجمله یاپدی مقصا دی راسنده معبدی
مولا حمیشه ایلیه مقبول درکحی
شاحی جیحانه داخی واره اومری سرمدی
بانسنکده ایلسون اقبا لینی مزید
حم دو جیخا نده جمله سعیدانک اسعدی
راشد دولیله سویلدی تاریح جا معی
بولدو جماعت عزت دینی محمدی

۱۲۱۱

5-4-5- Kitabenin Transkripsiyonu

"Şahensah-ı Cihan Selim Han-ı Salisi
Kılmış had icma-i mevla tanıkır bema
Bay u gedaya lütfu inayet şiarıdır.
Zat-ı şerifi cümle-i şehanın emcedi
Kahr-ı taalluk eylese a da serin verir.
Aldıkda kabzaya seyf-i muhannedi
Latifi eğer maadine etse taliki
Verir sengpareye hikem zebercedi
Bir bendesine nim – nigah eylese ger
Bulur o bende devlet- feyz-i müebbedi
Ez cümle sadr-ı azamı ol zat-ı ekreme
Gördü seza sedareti verdi o mesnedi
Yani o zat-ı efham u düstur –ı pür – hinem
Sahib – selah u menba – ı şer-i Ahmedi
Hem –nam fahr-ı alem ü izzet meab odur.

Mesned nişin sadr olan eslafın erşedi
Akdamı hak rızasını tahsile münatıf
İfa-yı hayr-u berre ider sa-i ezyedi
Tevfik-i hak muakirin –i zat-ı şerifidir.
Her işte saib olmada rey-i müeyyedi
Çok hayra onu etti muvaffak Cenab-ı hak
Ezcümle yaptı maksad-ı re 'sinde mabedi
Mevla hemişe eyleye makbul-i dergahi
Şah-ı cihana dahi vere ömrü sermedi
Banisinin de eylesün ikbalini mezid
Hem dü cihanda cümle saidanın isadı
Raşid doluyla söyledi tarih-i camii
Buldu cemaat İzzet-i din-i Muhammedi" ([46]).

1211

5-4-6- Kitabenin Türkçe Anlamı

"Cihan Şahlarının şahı üçüncü Selim Han
Allah onu tüm Sultanların en ulusu kılmış.
Zengin ve fakire lütuf ve ihsan (da bulunmak onun)ilkesidir.
Şerefli kişiliği şahların hepsinin en iyisidir.
Kahrı düşmanlara yönelse , başını (bile)verir.
Eline bela kılıcını alınca
Lütfü eğer kendinden aşağıdakilere yönelirse
Taş parçasını zümrüt haline getirirdi.
Bir kuluna hafifçe baksa
O kul devlet (zenginlik ve makam)ve ebedi ışık bulur.
Kısaca Sadrazam olan o soylu kişiye
Sadareti layık gördü , o makamı verdi
Yani o anlayışlı kişiye ve gayretli vezire iyilikler sahibi Ahmedi
Şeriatın kaynağı (olan kişiye)
Sadrazamlık makamında oturan öncekilerin en olgununa
Çabası Hakk'ın rızasını kazanmaya yönelik olanına
Hayır ve iyilikler yapma çabası az idi
Ama (Hakk'ın) yardımı (onun) şerefli kişiliğinde toplanır.
Sağlam görüşü her işte en doğrusunu yapar.
Çünkü Cenab-ı Hakk onu hayır işlemede başarılı kıldı.
Kısaca doğduğu yerde bu mabedi yaptı.
Mevla bu dergahı daima makbul eylesin
Cihan şahına da sonsuz ömür versin
Raşit caminin tarihini diliyle söyledi
Cemaat de Muhammet dininin yüceliğini (burada) buldu" ([47]).

(M.1796)

---

[46] İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI : Kastamonu Meşayıhleri (Hazırlayan Mustafa Eski), (Ankara, 1990), 55-56.
[47] Hulusi YAZICIOĞLU-Mustafa AL: a.g.e.,42.

Alttaki Kitabe

5-4-7- Kitabenin Arapça Metni

صاحب الخيرات والحسنات رغيبول جنته الدرجات

صدراعظم عزت محمد پاشا يسرالله يريد و مايشه

كتبه زحدى

١٢١١

5-4-8- Kitabenin Okunuşu

Sahibul hayrat vel hasenat regaibul cenneti ved derecat

Sadrulazamı el hac İzzet Mehmed Paşa yesserallahu ma yüridu ve mayeşa

Ketebehu Zühdü

(H.1211)

5-4-9- Kitabenin Türkçe Anlamı

Hayır ve güzellikler sahibi , cennet ve dereceler isteklisi ,

Sadrazam İzzet Mehmet Paşa Allah ona dilediği ve murat ettiği herşeyi kolay kılsın.

Yazan Zühdü

(M.1796)

5-5- Vakfiyesi

Orijinal vakfiye Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa Kütüphanesinde iken , 13 Kasım 1998 tarihinde Ankara' ya getirilmiştir.

İzzet Mehmet Paşa'nın orijinal zeyl , yani ek vakfiyesi 25 Recep 1212 H. / 3 ocak 1798 M. tarihli vakfiyesi Evkaf Muhasebesi'ne 11 Şevval 1212 tarihinde kaydedilmiş olup ; Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi

Başkanlığı Arşivi'nde 1624 numaralı Kütük Defteri'nin 12. sayfa 2. sırasındadır.

İzzet Mehmet Paşa'nın 1796 tarihli vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde 1624 numaralı müstakil bir defterinin birinci sayfa, I. sırasında kayıtlıdır.

Vakfiye orijinal , ciltli, miklepli, şemselidir. 170x267mm. ebadında yan kağıdı serpme gümüş yaldızlı olup ,cilt rengi koyu vişnedir. Gofresi yoktur. Varak altun yaldız üzerine rumiler, altın parlatılmak suretiyle çizilmiştir.

Cilt 1 mm. kalınlığındaki iki çerçeve , onun içinde 5 mm. kalınlığında bir zencirek , onun içinde 15 mm. kalınlığında rumilerden oluşan motif , daha sonra 1 mm. kalınlığında bir cetvel onun içinde 3 mm. kalınlığında bir zencirek , tekrar bir cetvel ve ortada dikey olarak 138 mm. uzunluğunda 62 mm. genişliğinde , rumi motifli bir şemse yer almaktadır.

Baştan bir varak boş olup , 2a varağı 226 x 147 mm. ebatlarında altın cetvel içinde sarı ve yeşil yaldız bitkisel motiflerle tasdik sayfası süslenmiştir.

Vakfiye 41 sayfadır. İçinde 7 adet vakfiye bulunmaktadır. Kira gelirleri de işlendiğinden ilk mütevelliye ait olması gerektiğini düşünülmektedir.

Vakfın mülkiyet kaydı :

İstanbul Bozdoğan Kemeri yolunda

1- Kalenderhane Mahallesi'nde arsası Hümaşah Sultan Vakfı 'na yıllık 2160 akçe

2- Eski Sadrazam Halil Hamit Paşa'nın kızı Zübeyde Hanım mülkünü satın alıp Hatice Sultan Vakfı'na yıllık 5760 akçe eski mukataalı hüccet gereğince Zübeyde Hanım 'a kiraya verilmiştir.

3-Kemer yolunda dört oda , iki sofa divanhane, abdesthane , tuvalet, bir taş musluk , bir üstte banyo, ortada dört büyük oda, iki sofa , divanhane, zeminde kagir mutfak,kagir kömürlük, kagir kahve odası, kagir kömürlük, kagir kahve odası, iki ahşap oda (...)

4-İstanbul 'da Kaptan İbrahim Paşa Camisi civarında Süleymaniye Mahallesi'nde arsası Hümaşah Sultan Vakfı 'na yıllık 3600 akçe eski mukataalı ve üzerindeki büyük binalar Nefise Kadın'ın mülkü olup , adı geçenden emsali ücretle satın alınıp, yine Nefise Hanım 'ın tasarrufunda olan ara üzerinde 2 oda, 1 camekan oda ve kagir mutfak

5- Safranbolu Penyeciler' de 48 dükkan "

Vakfiye içerisinde "Vakfın Adı" , "Tescil Kaydı", "Mülkiyet Kaydı","Vakıfın Şartları", "Kira Şartları", Vakfın Şartları", Tevliyet Şartı", Görev Tahdidi", " Vakfiye Tarihi " ve "Vakfiye'nin Şahidleri " başlıkları altında vakıf ve vakfın işleyişi ile ilgili bilgiler verilmiştir ([48]).

5-6- Yapının Banisi

Cami, Sultan Üçüncü Selim'in sadrazamlarından biri olan İzzet Mehmet Paşa (1743-1812) tarafından yaptırılmıştır.

İzzet Mehmet Paşa; 1743 yılında Safranbolu'da doğmuştur. Babası zülüflü baltacılardan Safranbolulu İbrahim Ağazade Ali Ağa'dır. Sırat Topçular

[48] Sadi BAYRAM: "Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi Ve Kütüphanesi ", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , (Ankara 2003), 49.

Ocağı, Kapı Hasekisi, Ağa Yazıcısı, Başmuhasebeci, Darphane Emini, Sultan Kahyası , Şehremini , vezir rütbesiyle Konya ve Diyarbakır Valiliği , Boğazlar Muhafızı ve Anadolu Beylerbeyliği görevlerinden sonra Sadrazamlığa 10 Ekim 1209 (1794) tarihinde atanmıştır. Ancak Napolyon' un Mısır seferinde gerekli önlemleri almadığı gerekçesiyle 30 Ağustos 1213 (1798) tarihinde azledilerek önce Sakız Adasına sonra Manisa' ya sürülmüştür. Manisa 'da 10 Eylül 1227 (1812) tarihinde vefat etmiştir([49]).

5-7- Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

5-8- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Cami, yapıldığı dönemde Sadrazam İzzet Mehmet Paşa 'nın yaptırdığı diğer hayır eserleri ile birlikte kendi adına kurduğu vakfa bağlıdır ([50]). Yayınlarda araştırmacılar son cemaat yeri sütunları üzerinde yer alan bir kitabeden bahsetmişlerdir. Bu kitabeden hareketle caminin H.1320, Miladi 1900 yılında onarım geçirdiğini belirtmektedirler ([51]). Yapı, ayrıca 1995 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore ettirilmiştir ([52]). Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yaptığımız araştırmada camiyle ilgili fotoğraflarda yapının avlusunda bugün mevcut olmayan bir şadırvan görülmektedir. Yapı bugün iyi durumda ve ibadete açıktır.

5- 9- Plan

Doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olan yapı, dıştan 29.60 x 19.30 m. ölçülerindedir. Güneyde ibadet mekanı, bunun kuzeyindeki kadınlar mahfili ve mahfilin kuzeyindeki son cemaat yeri olmak üzere üç bölümden

---

[49] Hulusi YAZICIOĞLU – Mustafa AL : a.g.e.,40. Türk Ansiklopedisi "İzzet Mehmet Paşa" (Ankara, 1972). C. XX s. 486. Godfrey GOODWIN: a.g.e., 402.

[50] İzzet Mehmet Paşa'nın 1796 tarihli vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde 1624 numaralı müstakil bir defterinin birinci sayfa, I. sırasında kayıtlı olup, 25 Receb 1210 H./13 Ocak 1796 tarihlidir. Defter; 165x420 mm. ebadında, saray ciltli, şemseli, yaldız salbekli, zincerekli, koyu vişne renklidir. 41 sayfadır. İçinde 7 adet vakfiye bulunmaktadır. Kira gelirleri de işlendiğinden ilk mütevelliye ait olması gerektiğini düşünülmektedir. Sadi BAYRAM: a.g.m.,49.

[51] Ahmet Gökoğlu:a.g.e.,247.

[52] Bahir Altunkaya: a.g.m.,130.

oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı ibadet mekanının üzeri silindirik kasnak üzerine oturan ve pandantiflerle geçilen kubbe ile örtülüdür. İbadet mekanının kuzeyinde; son cemaat yerinin doğusunda bulunan basık kemerli bir kapıyla girilen merdivenlerle çıkılan, pandantif geçişli üç kubbe ile örtülü kadınlar mahfili görülmektedir. Eksendeki giriş kapısının doğu ve batısında simetrik ikişer pencere ve pencerelerin arasında birer mihrabiye vardır. Doğu ve batısında simetrik altı pencere vardır. Güney duvarında eksende içe taşkın mihrap, mihrabın doğu ve batısında simetrik ikişer pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısındaki pencerelerin arasında minber, doğusundaki pencereler arasında ise vaaz kürsüsü yer almaktadır. Son cemaat yeri dört sütün ile konsollara atılan kemerlerle üç bölüme ayrılmıştır. Ortası kubbe yanları aynalı tonozla örtülü olan son cemaat yerinin doğusu kapalı batısı ise açıktır. Bu mekanın orta bölümünün önüne dört yanı açık, doğu ve batıdan merdivenlerle çıkılan aynalı tonozla örtülü bir hazırlık mekanı yerleştirilmiştir. Caminin kuzeybatı köşesinde minaresi bulunmaktadır (Çizim 40-41-42).

5-10- Dış Tasvir

Cami kuzey - güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Dış görünüş olarak fevkani camiler grubu içinde düşünülebilecek özellikler gösteren yapının altında avlunun kuzeydoğusunda bulunan girişin yanlarında bulunan iki çeşmeye su getirmek için kazılan tünellere ve tuvaletlere yer verilmiştir.

Külliyenin avlusuna, doğu yönde Çarşı içinden , batı yönde ise Yemeniciler Çarşısı'ndan olmak üzere iki girişten ulaşılmaktadır. Külliye avlusu bu girişlerle çarşı ve arastayı birbirine bağlamaktadır.

Yapının kuzey cephesi yatay beş sıralı iki silmeyle üç bölüme ayrılmıştır. Birinci kısmı üç bölümlü son cemaat yeri; ikinci kısmı dilimli kemerli beş pencerenin bulunduğu ve üç kubbenin örttüğü mahfil, üçüncü kısmı ise üç

yuvarlak kemerli pencerenin yer aldığı silindirik kasnak oluşturmaktadır. Cephe kasnağın üzerinde iki yanda birer ağırlık kulesi, kasnağa oturan kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Ayrıca, cephenin batısında duvara bitişik kare kaideli ve tek şerefeli minare yer almaktadır.

Son cemaat yeri üçü serbest, biri duvarla bağlantılı dört sütun ile dışa açılmaktadır. Sütunlar yuvarlak kemerler ile birbirine bağlanmışlardır. Orta bölümü kubbe, yan mekanları aynalı tonozla örtülü olan son cemaat yerinin önüne aynalı tonozla örtülü, dört yönden yuvarlak kemerli açıklıklara sahip doğu ve batıdan merdivenlerle çıkılan bir hazırlık mekanı yer almaktadır. Son cemaat yerinin orta bölümü diğerlerine göre daha dar ve alçak tutulmuştur. Yuvarlak kemerli, çift kanatlı ibadet mekanına giriş kapısı, iki yandan plastırlarla sınırlandırılmıştır. Plastırlar kemer üzerindeki iki sıra yatay silme ile ikiye ayrılmıştır. Üstteki daha kısa olan plastırlarda üstte iki sıra kademeli yatay silme ile birbirine bağlanmaktadır. Bu iki silme ile üstteki plastırlar arasında kitabe yer almaktadır. Kapı, plastırların dışından ortada bir kaval silme, yanlarda iç bükey birer silmeden oluşan bordürle üç yönden çevrelenmiştir. Giriş kapısının iki yanında dikdörtgen ikişer pencere ile pencerelerin arasında mihrabiyelere yer verilmiştir. Son cemaat yerinin doğu ve batısında basık kemerli giriş kapılarına yer verilmiştir. Bu kapılardan doğudakiyle kadınlar mahfiline, batıdakiyle minareye girilmektedir (Çizim 43) (Fotoğraf 108-111).

Aynı şekilde düzenlenen doğu ve batı cephesi yatay beş sıralı iki silmeyle üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde yuvarlak kemer alınlıklı, dikdörtgen altı pencere görülmektedir. Bu pencerelerden kuzeydeki ilk pencere kubbeyle örtülü olan bölümde yer almaktadır. İkinci bölümde ise iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada, üç dilimli kemerli altı pencereden beşi ilk bölümde güney yönündeki ilk beş pencere ile aynı doğrultuda, ikinci sırada ise alttaki pencerelerden ortada bulunan üç pencere ile aynı hizada dilimli kemerli üç pencere bulunmaktadır. İkinci bölümdeki dilimli kemerli iki

sıra pencere (kuzeydeki pencere dışında) yuvarlak sağır kemerler içerisine alınmıştır.Böylece beden duvarlarının taşıyıcı fonksiyonu azaltılarak kubbenin ağırlığı köşelere aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise kasnakta yuvarlak kemerli üç pencere yer almaktadır. Cepheler kasnağın üzerinde iki yanda birer ağırlık kulesi, kasnağa oturan kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Doğu cephede birinci bölümün altında eğimli çatılı, basık kemerli sekiz dükkan, bu dükkanların kuzey yönünde bulunan ilk ikisinin üzerinde imam odası ve son cemaat yeri görülmektedir. Batı cephenin kuzeyinde duvara bitişik, kare kaideli ve tek şerefeli minare yer almaktadır. Minarenin kare kaidesinden kademeli, yanlara taşkın altı silmeden sonra pabuçluğa geçilmektedir. Pabuçluk kademeli iki silme sonlanmaktadır. Buradan ongen gövdeye geçilmektedir. Ongen gövde üstede bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin üzerinde dışa taşkın, yuvarlak hatlı şerefe altı ve şerefe yer almaktadır. Tek şerefeli minarenin petek bölümü de ongen olmasıyla gövde ile benzerlik göstermektedir. Petek bölümü üstte bir bilezikle yanlara doğru genişletilmiştir. Minare konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır ([53]). Ayrıca batı cephesinin kuzeyinde; üstte son cemaat yerinin ve hazırlık mekanının yan mekanları, altta tuvaletler görülmektedir. Tuvaletlerin yanında ise külliyenin avlusuna girişi sağlayan merdivenler yer almaktadır (Çizim 44-45) (Fotoğraf 112-114).

Güney cephe yatay beş sıralı iki silmeyle üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde dışa yedi köşe halinde çıkıntı yapmış mihrabın iki yanında simetrik yuvarlak kemer alınlıklı, dikdörtgen ikişer pencereye yer verilmiştir. İkinci bölümde ise iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada, ilk kısımda güney yönündeki ilk beş pencere ile aynı doğrultuda, dilimli kemerli beş pencere, ikinci sırada ise alttaki pencerelerden ortada bulunan üç pencere ile aynı hizada dilimli kemerli üç pencere bulunmaktadır. İkinci bölümdeki dilimli kemerli iki sıra pencere yuvarlak sağır kemerler içerisine alınmıştır. Üçüncü bölümde ise silindirik kasnakta yuvarlak kemerli üç pencere vardır. Cephe kasnağın üzerinde iki yanda birer ağırlık kulesi,

[53] Minarenin külahının altında bulunan firuze renkli çini parçacıklarıyla klasik dönemden bazı özelliklere yer verilmeye çalışıldığını da düşünebiliriz.

kasnağa oturan kubbe ve alemle sonlanmaktadır. Güney cephesinin doğusunda dükkanların yan duvarı, batısında ise avlunun duvarı ve avluya girişi sağlayan merdivenler görülmektedir (Çizim 46) (Fotoğraf 115 -116).

5-11- İç Tasvir

Kuzey duvarda eksende yer alan yuvarlak kemerli, çift kanatlı kapı ile ibadet mekanına girilmektedir. ibadet mekanına giriş kapısı, doğu ve batısından birer plastır ile sınırlandırılmıştır. Plastırların üzerinden bir silme geçirilmektedir. Giriş kapısının iki yanında dikdörtgen, alçı şebekeli ikişer pencere ile mahfil yer almaktadır. İbadet mekanının kuzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş dört alçı sütunla taşınan kadınlar mahfiline son cemaat yerinin doğusunda bulunan basık kemerli bir kapıyla girilen on beş basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır. Üstte mahfilin önünde alttaki sütunlardan daha ince olan iki serbest sütun ve duvarların arasına atılmış üç yuvarlak kemer görülmektedir. Bu yuvarlak kemerler sayesinde mahfili örten üç kubbenin ağırlığı biraz daha hafifletilmiştir. Mahfil üstte, kademeli, oval balkon biçiminde çıkmalar yapmaktadır. Bu çıkmalar mahfilin doğu ve batı yanlarında yer almaktadır. Mahfilin güneyinde ahşap parmaklıklı korkuluklar bulunmaktadır. Mahfilin alt kısmının ise müezzin mahfili bulunmaktadır. Kadınlar mahfilinde üst seviyede eksende dilimli kemerli beş pencere bulunmaktadır. Kadınlar mahfili pandantiflerle geçilen kubbe ile örtülmüştür (Fotoğraf 117-119).

Caminin doğu ve batı duvarları simetriktir. Duvarlar yatay iki sıra silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde dikdörtgen alçı şebekeli altı pencereye yer verilmiştir. İkinci bölümde iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. İlk sırada, güney yönündeki ilk beş pencere ile aynı doğrultuda, dilimli kemerli beş pencere, ikinci sırada ise alttaki pencerelerden ortada bulunan üç pencere ile aynı hizada dilimli kemerli üç pencere bulunmaktadır. İkinci bölümdeki dilimli kemerli iki sıra pencere yuvarlak sağır kemerler içerisine

alınmıştır. Üstte kasnakta yuvarlak kemerli üç pencere vardır (Çizim 45) (Fotoğraf 120-121).

Güney duvarda eksende dikdörtgen içe taşkın mihrap yer almaktadır. İçe taşkın bölümün ortasında yer alan yarım yuvarlak, dilimli mihrap nişinin üzerinde yatay yedi sıra silmeden oluşan bir kavsara vardır. Mihrap nişi ile kavsara kısmı, iki yandan içte ve dışta ikişer silme ile çerçevelenmiş birer sütunce ile sınırlanmaktadır. Daha sonra iki kademeli bir silme vasıtasıyla bu bölüm bitirilerek kitabelik kısmına geçilmiştir. Dikdörtgen kitabelik sütuncelerin devamından iki plaster ile çevrelenmiştir. Bu bölüm üstten bir silme ile sonlandırılarak üçgen şeklindeki taç kısmına geçilmiştir. Taç bölümünün iki yanına birer başlık yerleştirilmiştir (Çizim 47) (Fotoğraf 122)

Mihrabın batısında minber yer almaktadır. Minbere iki sütun arasına atılmış merkezinde akantüs yaprağı bulunan üç dilimli kemerli bir açıklıktan girilmektedir. Dilimli kemerin üzerinde dikdörtgen kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan on yedi basamaklı bir merdivenle köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında aynı özellikleri taşıyan dilimli kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda dilimli kemerli dolap ya da geçit kısmı vardır. Bu dilimli kemerlerinde merkezinde akantüs yaprağı görülmektedir. Doğu ve batı yüzlerde alt seviyede dikdörtgen süpürgelik ile bunun üzerinde üçgen aynalık kısmı vardır. Minberin aynalığı üçgen şeklindedir. Minber primidal bir külah ve alemle örtülerek sonlandırılmıştır (Çizim 48) (Fotoğraf 123-124-125) .

İbadet mekanında mihrabın doğusunda vaaz kürsüsü yer almaktadır. Dört sütun arasına atılmış merkezinde akantüs yaprağı bulunan dilimli kemerler üzerine oturan vaaz kürsüsüne doğudan, dört basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 126).

Güney duvarı yatay iki sıra silme ile üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde mihrabın iki yanında simetrik dikdörtgen, alçı şebekeli dört pencere görülmektedir. İkinci bölümde iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. ilk sırada, dilimli kemerli beş pencere, ikinci sırada ise alttaki pencerelerden ortada bulunan üç pencere ile aynı hizada dilimli kemerli üç pencere bulunmaktadır. İkinci bölümdeki dilimli kemerli iki sıra pencere yuvarlak sağır kemerler içerisine alınmıştır. Üstte kasnakta yuvarlak kemerli üç pencere vardır. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Fotoğraf 127).

Yapının duvarlarında yer alan çok sayıdaki pencere ile oldukça aydınlık bir ibadet mekanı oluşturulmuştur.

5-12- Malzeme – Teknik

Yapıda malzeme olarak taş, tuğla, mermer, ahşap, ve metal kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak ise boya tercih edilmiştir.

Ahşap: İbadet mekanına giriş kapısında, pencere pervazlarında, mahfilin parmaklıklarında kullanılmıştır. Ahşap, oyma, çakma ve geçme tekniğiyle kullanılmıştır (Fotoğraf 111-117-119-120).

Alçı : Son cemaat yerinde, hazırlık mekanında ve mahfilde bulunan sütunlarda taş sütun üzerine alçı kaplamadır. Dikdörtgen pencerelerin çevresinde ve minberin külahında alçı kalıplama tekniği ile kullanılmıştır. (Fotoğraf 109-110-117-118-119-124).

Mermer: Mihrap nişinde, minberde (külahı ve alemi dışında) ve vaaz kürsüsünde mermer malzeme görülmektedir. Mermer, kabartma tekniğiyle uygulanmıştır (Fotoğraf 122-126).

Metal: İbadet mekanına giriş kapısının tokmaklarında, pencere kollarında, sütunların altında ve üstünde bulunan bileziklerde demir, örtü elemanlarında ve alemlerde kurşun kullanılmıştır. Metal; döküm ve dövme demir tekniğiyle kullanılmıştır (Fotoğraf 108-111,114-116-120).

Taş: Caminin beden duvarları, son cemaat yerini taşıyan kemerler ve minare düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir. Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak harç kullanılmıştır (Fotoğraf 108-110 -112-113-115).

5-13- Süsleme

Mermer ve sıva üzerinde yoğun süsleme ile karşılaştığımız yapıda, geometrik, bitkisel , nesneli, mimari elemanlar ve yazı olmak üzere beş farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz.

Geometrik bezemeler; minberde, bitkisel bezemeler; beden duvarlarında, mihrapta, vaaz kürsüsünde, mahfilde, kubbeye geçiş elemanlarında, kubbe kasnağında, kubbede, son cemaat yerinin örtü elemanlarında, sütun başlıklarında, son cemaat yerinde bulunan mihrabiyelerde ve doğu, güney ve batı duvarlarındaki silmelerde görülmektedir. Yazı; ibadet mekanına giriş kapısı üzerinde, mihrabın kitabeliğinde, taç kısmında, tromplarda, ibadet mekanının doğu, güney ve batı cephelerindeki sağır kemerlerde, nesneli bezeme; mihrap nişinde, kadınlar mahfilini örten kubbelerde, bu kubbelere geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerde ve son cemaat yerinin üst örtüsünde, mimari elemanlar; birinci kat pencere sırasının üzerindeki süsleme frizinde , doğu, güney ve batı duvarlarındaki silmelerin üzerinde yer alan bordürde bulunmaktadır.

Geometrik Kompozisyonlar

Düzgün Olmayan Dörtgen: Minberin korkuluk tablası buyunca yatay bir kısa bir uzun çizginin köşelerinin dikey çizgilerle birleştirilmesiyle oluşturulmuş düzgün olmayan dörtgenler görülmektedir (Fotoğraf 125).

Kare-Dikdörtgen : Minberin süpürgeliğinde yan yana dizilmiş dört karenin arasına dikey dikdörtgenler yerleştirilmiştir Bu kare – dikey dikdörtgen kompozisyonu eşiğe kadar devam etmektedir (Fotoğraf 125). Minberin köşk altında yatay çizgilerin dikey çizgilerle birleşmesiyle oluşan ve köşeleri içe doğru pahlanmış farklı boyutlardaki üç yatay dikdörtgen küçükten büyüğe doğru, üst üste köşk kısmına kadar dizilmiştir (Fotoğraf 124-125).

Oval: Minbere girişi sağlayan üç dilimli kemerli açıklığın üzerinde bulunan başlıklar üzerinde yaldızla boyanmış ovaller yanyana dizilmiştir (Fotoğraf 123).

Üçgen: Aynalık bölümünde düzgün üçgen görülmektedir (Fotoğraf 125).

Bu geometrik desenlerin çevresi yaldızla çevrelenerek motiflere hareketlilik kazandırılmıştır.

Bitkisel Kompozisyonlar

Akantüs Yaprağı: Mihrabın üçgen formundaki taç bölümünün üzerinde, ibadet mekanına giriş kapısı üzerindeki kitabenin üzerinde alçı malzeme ile yapılmıştır (Fotoğraf 107-122).

Doğu, güney ve batı duvarlarında ilk pencere sırasındaki dikdörtgen pencerelerin üzerinde bir akantüs yaprağından çıkan stilize kıvrık yapraklar gri ve tonlarıyla yapılmış iki sütun motifini çevrelemektedir (Fotoğraf 128).

İbadet mekanına giriş kapısının üzerindeki ikinci silmenin üstünde bulunan bezemenin tam ortasında gri tonları ve beyaz renkli iki akantüs yaprağı simetrik olarak altlı üstlü yerleştirilmiştir. İki akantüs yaprağından üstte olanı daha büyüktür. Bu iki deseni ortasından pembe ve bordo renkli bir bordür birbirinden ayrılmaktadır (Fotoğraf 135).

Mahfilin altında krem rengi kare alanın merkezinde dilimli olarak tasarlanmış desenin ortasında sarı göbekli , sekiz beyaz yapraklı stilize rozet çiçeğinin etrafı kahverengi tonları ve beyazla yapılmış dört akantüs yaprağından çıkan aynı renklerdeki stilize yaprak motifleriyle çevrelenmektedir (Fotoğraf 136).

Gül: Vaaz kürsüsünde yaldızla boyanmış bir vazodan çıkan kırmızı renkli iki gül deseni bulunmaktadır (Fotoğraf 126).

Doğu , güney ve batı duvarlarında birinci sıradaki dikdörtgen pencerelerin üzerindeki bezemede yeşil renkli kıvrık dallar ve hançer yapraklar arasında kırmızı ve beyazla yapılmış bir gül motifi görülmektedir (Fotoğraf 128).

Kubbe göbeğindeki yuvarlak dört bordür en dıştan yirmi dört ayrı parçaya bölünmüş bir bordürle çevrelenmiştir. Her parçanın içinde birer atlayarak kobalt mavi zemin üzerine bazı dilimlerde farklı renklerde olmak üzere pembe, sarı , mavi ve beyaz renklerle yapılmış üçer gül motifi ve yeşil renkli gül yaprakları yerleştirilmiştir (Fotoğraf 134).

Mahfilin üst kısmının altında krem rengi kare şeklindeki alanda karenin köşelerine kahverengi tonları, siyah ve beyazla yapılmış ayna motifinin ortasına mavi renk üzerine sarı , pembe ve yavruağzı rengin tonlamalarıyla yapılmış üçer gül, koyu ve açık yeşil rengi gül yaprakları arasında yer almaktadır. Mahfilin üst kısmının altında krem rengi kare şeklindeki alanın

merkezinde dilimli olarak tasarlanmış desende dört akantüs yaprağının arasında biri sarı üçü pembe renkli dört gülden çıkan yeşil renkli dallar ve gül yaprakları bulunmaktadır (Fotoğraf 136).

Mahfilin üst katı yanlarda kademeli bir balkon şeklinde dışa çıkmalar yapmaktadır. Bu bölümün altında kahverengi tonları ve beyaz renkle yapılmış stilize kıvrık yaprak motifleri girift bir şekilde verilmiştir. Bu kombinasyonun merkezinde mavi renk üzerine pembe rengin tonlamalarıyla yapılmış üç gül , koyu ve açık yeşil rengi gül yaprakları arasında yer almaktadır.Bu güllü kompozisyonun etrafı beyaz ve bej renkli yuvarlak bir bordürle sınırlanarak diğer desenlerden ayrılmıştır. Bej renkli bordürün çevresinde pembe ve bordo renkli kartuşlar görülmektedir. Bu kartuştan sonra yaprak desenlerinin içi koyu yeşil renkle boyanmıştır. Anlatılan kompozisyon en dıştan kırmızı renkle konturlanmıştır (Fotoğraf 137).

Son cemaat yerini örten kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantifler üzerinde vazodan çıkan pembe ve beyaz renkli dört gül motifi etrafında yeşil renkli gül yaprakları görülmektedir (Fotoğraf 141).

Hançer Yaprak: Doğu , güney ve batı duvarlarında birinci sıradaki dikdörtgen pencerelerin üzerindeki bezemede yeşil renkli kıvrık dallar ve hançer yapraklar arasında bahar çiçekleri görülmektedir (Fotoğraf 128).

İkinci ve üçüncü kat pencerelerinin etrafını kuşatan yeşil renkli kıvrık dal ve hançer yapraklar vardır (Fotoğraf 130).

Kubbe göbeğindeki ikinci yuvarlak bordürde su yeşili renkli zemin üzerinde önde kahverengi hançer yapraklar bulunmaktadır (Fotoğraf 134).

Karanfil: Vaaz kürsüsünde yaldızla boyanmış bir vazodan çıkan pembe renkli iki karanfil deseni görülmektedir (Fotoğraf 126).

Pandantifler kobalt mavi renkle boyanmıştır. Burada köşelerde pembe renkli yuvarlak gövdeli, dar boğazlı bir vazodan çıkan beyaz yapraklı stilize edilmiş biri büyük, diğeri küçük iki karanfil deseni yeşil renkli stilize kıvrık ve hançer yapraklar arasında yerleştirilerek oldukça girift bir bezeme kompozisyonu oluşturulmuştur (Fotoğraf 131).

Mahfilin üzerini örten üç kubbenin içi koyu sarı renkle boyanmıştır. Kubbenin göbeğinde koyu kahverengi , yeşil , pembe ve sütlü kahverengi renkleriyle yapılmış stilize karanfil desenleriyle kıvrık yapraklar görülmektedir. Aynı renk ve form özelliklerine sahip fakat daha büyük bir desen kendini tekrarlayarak kubbe eteğini dolaşmaktadır (Fotoğraf 138).

Kıvrık Dal – Rumi - Kıvrık Yaprak: İlk pencere sırasındaki dikdörtgen pencerelerin üzerinde bir akantüs yaprağından çıkan stilize kıvrık yaprak desenleri gri ve tonlamalarıyla yapılmış iki sütun motifini çevrelemektedir. Stilize kıvrık yaprakların içi pembe renkli bordo konturlu bir bordürle doldurulmuştur. Sütunların üzerinden aşağıya doğru yeşil renkli kıvrık dallar uzanmaktadır (Fotoğraf 128).

Silmenin üzerindeki süsleme bordüründe altın sarısı renkli bir sütun ve sütun başlığından çıkan beyaz , gri ve tonları, siyah renkle yapılmış aşağıya doğru sarkan bir kıvrık yaprak motifi görülmektedir (Fotoğraf 129).

İkinci ve üçüncü kat pencerelerinin etrafını kuşatan yeşil renkli kıvrık dallar vardır (Fotoğraf 130).

Yapıda kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerde kobalt mavi zemin üzerinde beyaz ile gri rengin tonlarıyla yapılmış kıvrık dallar

bulunmaktadır. Burada kobalt mavi zeminin tam ortasına yerleştirilmiş siyah renkli yuvarlak zemin üzerinde oval çerçevelerin içinde ikisi yanlarda biri altta üç stilize kıvrık yaprak deseninin üzerinde bordo renkli bir sıra bordüre yer verilmiştir (Fotoğraf 131).

Yapının kubbe kasnağındaki pencerelerinin arasında acı sarı renk ile boyanmış zeminin ortasında lacivert, yeşil , beyaz , pembe ve bordo renkleriyle yapılmış stilize kıvrık yaprak desenleri bulunmaktadır (Fotoğraf 132).

Caminin kubbe eteğinde pembe , beyaz , mavi, kahverengi , gri ve yesil renkleriyle oluşturulmuş stilize kıvrık dal ve yaprak desenleri görülmektedir. Birbiri içerisinde oldukça karmaşık bir şekilde düzenlenen kompozisyon en dıştan gri renkle konturlanmıştır (Fotoğraf 133).

Kubbe göbeğindeki üçüncü yuvarlağın içinde kobalt mavi zemin üzerinde yeşil , siyah , gri ve tonları ile meydana getirilmiş stilize şakayıklardan çıkan kıvrık dallar içerisinde rumiler görülmektedir. Kubbe göbeğindeki dördüncü yuvarlak bordürde ise gri zemin üzerinde mavi , su yeşili , pembe ve kahverengi kıvrık dallar arasında rumilere yer verilmiştir (Fotoğraf 134).

Mahfilin üst katı yanlarda kademeli bir balkon şeklinde dışa çıkmalar yapmaktadır. Bu bölümün altında kahverengi tonları ve beyaz renkle yapılmış stilize kıvrık yaprak motifleri girift bir şekilde verilmiştir (Fotoğraf 137).

Son cemaat yerini örten aynalı tonozun merkezinde rozet çiçeğinin çevresinde beyaz ve gri tonlarıyla yapılmış stilize kıvrık yaprak desenleri mevcuttur. Aynı desenin yarısı aynalı tonozun köşelerine de yerleştirilmiştir. Bu bitkisel desenlerin çevresi su yeşili rengin üzerine açık mavi renkle yapılmış kıvrık dal ve rumi desenleriyle doldurulmuş bir bordürle

çevrelenmiştir. Bu bordürün üstünde mavi ve beyaz renkleriyle yapılmış stilize kıvrık yapraklarla oluşturulan bezeme aynalı tonozun köşelerine ve ortasına yerleştirilerek dilimli bir düzenleme uygulanmıştır. Bu kısım en dıştan kırmızı renkli bir bordürle sınırlanmıştır (Fotoğraf 142).

Lale: Mihrap nişini sonlandıran ve kitabeliğe geçişi sağlayan silmeden aşağıya doğru sarkan lale motifleri görülmektedir (Fotoğraf 122).

Vaaz kürsüsünde yaldızla boyanmış bir vazodan çıkan pembe renkli iki lale deseni mevcuttur (Fotoğraf 126).

İkinci ve üçüncü kat pencerelerinin etrafını kuşatan yeşil renkli kıvrık dal ve hançer yapraklar arasında kırmızı renkli lale desenleri bulunmaktadır (Fotoğraf 130).

Mine Çiçeği: Doğu , güney ve batı duvarlarında birinci sıradaki dikdörtgen pencerelerin üzerindeki bezemede yeşil renkli kıvrık dallar ve hançer yapraklar arasında beş beyaz yapraklı, mavi göbekli mine çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 128).

İkinci ve üçüncü kat pencerelerinin etrafını kuşatan yeşil renkli kıvrık dal ve hançer yapraklar arasında sarı ve kırmızı renkli dört kırmızı yapraklı sarı göbekli, dört sarı yapraklı kırmızı göbekli mine çiçekleri vardır (Fotoğraf 130).

Palmet: İbadet mekanının doğu, güney ve batı beden duvarlarını mahfilden itibaren dolaşan silmeler birinci kat pencerelerinin üzerinde bulunmaktadır . Bu silmelerde iki sıra süsleme frizi görülmektedir. Üstte merkezde lacivert renkli bir palmet motifinden çıkan yine aynı renkle yapılmış

kıvrık dallar ve bu dallara yerleştirilmiş rumi motifleri görülmektedir (Fotoğraf 129).

Yapının kubbe kasnağındaki pencerelerinin arasında acı sarı renk ile boyanmış zeminin ortasında lacivert, yeşil , beyaz , pembe ve bordo renkleriyle yapılmış stilize kıvrık yaprak desenleri kompozisyonun merkezindeki stilize palmet desenini kuşatmaktadır.Desen en dıştan siyah renkle konturlanmıştır (Fotoğraf 132).

Yapı bünyesinde bulunan sütunların başlıklarında palmet motifi kullanılmıştır.

Rozet Çiçeği: Doğu , güney ve batı duvarlarında birinci sıradaki dikdörtgen pencerelerin üzerindeki bezemede yeşil renkli kıvrık dallar ve hançer yapraklar arasında beş mor yapraklı sarı göbekli, beş sarı yapraklı kırmızı göbekli rozet çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 128).

Yapıda kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerde kobalt mavi zeminin tam ortasına yerleştirilmiş siyah renkli yuvarlak zemin üzerinde daire şeklindeki dilimli çerçevelerin içinde altı gri yapraklı stilize rozet çiçeği bulunmaktadır (Fotoğraf 131).

Kubbe eteğinden kubbe göbeğine kadar olan kısımda pembe , beyaz , mavi, kahverengi , gri tonları ve yesil renklerle yapılmış şemse deseninin içinde beyaz ve gri tonlarıyla yapılmış dört yapraklı, sarı göbekli rozet çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 133).

Kubbe göbeğinde en içteki yuvarlak bordürde gri zemin üzerine sekiz beyaz yapraklı stilize rozet çiçeği görülmektedir. Kubbe göbeğindeki ikinci

yuvarlak bordürde gri zemin üzerinde beyaz , gri tonları, bordo ve siyahla yapılmış stilize hançer yapraklar arsında beyaz yapraklı, sarı göbekli stilize rozet çiçeği desenleri bulunmaktadır (Fotoğraf 134).

İbadet mekanına giriş kapısı üzerinde altlı üstlü yerleştirilmiş biri büyük diğeri küçük olan akantüs yapraklarının iki yanında yeşil kıvrık yaprak ve gül yaprakları arasına yerleştirilmiş sarı ve pembe renkli rozet çiçekleri görülmektedir (Fotoğraf 135).

Mahfilin üst kısmının altında krem rengi kare şeklindeki alanın merkezinde dilimli olarak tasarlanmış desenin ortasında sarı göbekli , sekiz beyaz yapraklı stilize rozet çiçeğinin etrafı kahverengi tonları ve beyazla yapılmış dört akantüs yaprağından çıkan aynı renklerdeki stilize kıvrık yaprak motifleriyle çevrelenmektedir. Yapının beden duvarlarından mahfilin üst kısmının altına silmeyle geçilmektedir. Haki yeşiliyle boyanan silme üzerinde yeşil kıvrık dal ve yapraklar arasında altı pembe yapraklı, yeşil göbekli rozet çiçekleri görülmektedir(Fotoğraf 136). Aynı bezeme mahfilin üst katındaki balkon şeklindeki çıkmaların altında da süsleme frizi olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 137).

Son cemaat yerinin orta bölümün üzerini örten kubbenin göbeğinde krem rengi zemin üzerine mavi ve tonlarıyla oluşturulmuş stilize rozet çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 140).

Son cemaat yerini örten aynalı tonozlar da ise yine mavi renk ağırlıklı bir süsleme düzeni bulunmaktadır. İlk bakıldığında halı desenini anımsatan bu bezemenin ortasında gök mavisi renk üzerinde beyaz ve gri tonlarıyla yapılmış dört yapraklı , siyah göbekli rozet çiçeği en dıştan kırmızı renkle konturlanmıştır (Fotoğraf 142).

Şakayık: Yapıda kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerde kobalt mavi zeminin tam ortasına yerleştirilmiş siyah renkli yuvarlak zemin üzerinde oval ve yuvarlak dilimli çerçeveler arasında gri ve tonlarıyla yapılmış stilize şakayık deseni görülmektedir (Fotoğraf 131).

Yapının kubbe kasnağındaki pencerelerinin arasında acı sarı renk ile boyanmış zemin dıştan yeşil ve pembe renkli bordürlerle üç yönden sınırlandırılmıştır. Köşelerde yuvarlak gövdeli, dar ağızlı bir vazodan çıkan ve iki yanında kıvrık yaprakları bulunan stilize şakayık deseni görülmektedir (Fotoğraf 132).

Kubbe göbeğindeki üçüncü yuvarlağın içinde kobalt mavi zemin üzerinde yeşil , siyah , gri ve tonları ile meydana getirilmiş stilize şakayıklardan çıkan kıvrık dallar içerisinde rumiler görülmektedir (Fotoğraf 134).

Şemse: Kubbe eteğinden kubbe göbeğine kadar olan kısımda pembe , beyaz , mavi, kahverengi , gri tonları ve yeşil renklerle yapılmış sekiz şemse motifi görülmektedir (Fotoğraf 133). İbadet mekanına giriş kapısının üzerindeki silmenin üstünde gri renkli zemin üzerinde gri tonları ve beyaz renkle oluşturulmuş şemse deseninin ortası bordo renkle konturlanarak desen vurgulanmıştır. Bulunduğu alanın merkezine yerleştirilmiş olan bu motifin doğusuna ve batısına aynı desenin yarısı simetrik olarak yerleştirilmiştir (Fotoğraf 134).

Yıldız Çiçeği: Doğu , güney ve batı duvarlarında birinci sıradaki dikdörtgen pencerelerin üzerindeki bezemede yeşil renkli kıvrık dallar ve hançer yapraklar arasında kırmızı yapraklı sarı göbekli, sarı yapraklı kırmızı göbekli yıldız çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 128).

İbadet mekanının doğu, güney ve batı beden duvarlarını mahfilden itibaren dolaşan silmeler birinci kat pencerelerinin üzerinde bulunmaktadır . Bu silmelerde iki sıra süsleme frizi görülmektedir. Altta gri renkli zemin üzerinde bordo renkli altı yapraklı bir yıldız çiçeği etrafında bordo renkli kıvrık dal ve rumiler görülmektedir (Fotoğraf 129).

Caminin kubbe eteğinde pembe , beyaz , mavi, kahverengi , gri ve yesil renkleriyle oluşturulmuş stilize kıvrık dal ve yaprak desenleri arasında altı beyaz yapraklı, sarı göbekli yıldız çiçeği deseni görülmektedir. Birbiri içerisinde oldukça karmaşık bir şekilde düzenlenen kompozisyon en dıştan gri renkle konturlanmıştır (Fotoğraf 133).

Mahfilin üzerini örten üç kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerin içi koyu sarı renkle boyanmıştır. Burada pembe renkli silindirik gövdeli bir vazonun içinden çıkan beyaz ve kahverengi tonlarıyla yapılmış kıvrık yapraklar arasında aynı renklerle yapılmış beş yapraklı, sarı göbekli yıldız çiçekleri görülmektedir. Aynı yıldız çiçeği vazonun gövdesinde de yer almaktadır (Fotoğraf 139).

Nesneli Kompozisyonlar

Ayna: Mahfilin üst kısmının altında krem rengi kare şeklindeki alanda karenin köşelerine kahverengi tonları, siyah ve beyazla yapılmış ayna motifi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 136).

Kandil: Mihrap nişi üzerinde yaldızla boyanarak oluşturulmuş üç kandil motifine yer verilmiştir.

Vazo: Vaaz kürsüsünde yaldızla boyanmış yanlara taşkın silindirik gövdeli dar boğazlı bir vazo bulunmaktadır (Fotoğraf 126).

Kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerde kobalt mavi zemin üzerinde pembe renkli yuvarlak gövdeli, dar boğazlı üç vazo görülmektedir (Fotoğraf 131).

Yapının kubbe kasnağındaki pencerelerinin arasında acı sarı renk ile boyanmış zeminin köşelerinde yuvarlak gövdeli, dar ağızlı bir vazo mevcuttur (Fotoğraf 132).

Kubbe göbeğindeki yuvarlak dört bordür en dıştan yirmi dört ayrı parçaya bölünmüş bir bordürle çevrelenmiştir. Her parçanın içinde birer atlayarak beyaz. Gri tonları ve pembeyle yapılmış silindirik gövdeli, iki yandan kulpları olan on iki vazo yerleştirilmiştir (Fotoğraf 134).

Mahfilin üzerini örten üç kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantiflerin içinde pembe renkli silindirik gövdeli bir vazo vardır(Fotoğraf 139).

Son cemaat yerinin orta bölümünü örten kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılan pandantifler üzerinde kahverengi renkli , yarım daire gövdeli, iki yandan kulpları olan vazo deseni görülmektedir (Fotoğraf 141).

Mimari Elemanlar

Sütun: İbadet mekanının doğu güney ve batı duvarlarında birinci kat pencere sırasının üzerindeki bitkisel bezemeler iki yandan gri tonları ve beyaz renkli koç boynuzu başlıklı sütunlarla sınırlandırılmışlardır. Bu bitkisel bezeme içerisinde yine aynı renklerle yapılmış iki sütuna daha yer verilmiştir (Fotoğraf 128).

Doğu güney ve batı duvarlarından geçen silmenin üzerindeki süsleme bordüründe altın sarısı renk ile boyanmış bir sütun görülmektedir. Bu sütun desenlerinin arasında kalan yerler siyah renkle sınırlandırılmıştır. Bu kompozisyonda simetrik olarak belirli aralıklarla yerleştirilmiştir (Fotoğraf 129).

Yazı Kompozisyonları

Yapıdaki yazı kompozisyonlarında tek satır, tek istif ve sülüs hat kullanılmıştır.

Mihrabın kitabelik bölümünde كلما دخل عليها زكرى المحراب (Küllema dahale aleyha zekeriyel mihrab) yazısı sülüs yazısı ile yazılmıştır (Fotoğraf 122).

Mihrabın taç kısmında ise yeşil renkle boyanmış mermer üzerine kabartma tekniğiyle İzzet Mehmet Paşa 'nın sadrazamı olduğu padişah III. Selim 'in tuğrası bulunmaktadır. Tuğra vurgulanmak amacıyla yaldızla boyanmıştır ([54]) (Fotoğraf 122).

Yapıda kubbeye geçiş elemanı olarak kullanılmış olan pandantiflerde kobalt mavi zeminin tam ortasına yerleştirilmiş olan siyah yuvarlak bir zemin üzerine Allah celle celalühü, Muhammet Aleyhisselam, Hasan ve Hüseyin isimleri okunmaktadır. Bu yazılı bölümün çevresi beyaz bir bordürle sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 131).

[54] Yılmaz KURT: a.g.e.,241.

6-TAŞ MİNARE CAMİSİ

Çizim : 49-57
Fotoğraf : 135 - 161
İnceleme Tarihi : Ekim 2004-Ağustos 2005

6-1- Yapının Adı

Taş Minare Camisi ([55])(Fotoğraf 143).

6-2- Yapının Yeri

Yapı, Hüseyin Çelebi Mahallesi, Taş Minare Sokak, Numara 47 'de bulunmaktadır (Harita 1). Yapının kuzeyinde çeşmesi bulunmaktadır([56]).

6-3- Yapının Tarihi

Camiyle ilgili yayınlarda araştırmacılar, yapının kuzeyindeki Taş Minare Çeşmesi' nin kitabesine dayanarak caminin 1763 tarihinde Zaim Osman Ağa tarafından yaptırıldığını belirtmektedirler ([57]). Bazı araştırmacılar da yapının önceden kilise olduğunu, Candaroğulları döneminde camiye çevrildiğini ileri sürmektedirler ([58]) (Fotoğraf 144).

---

[55] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,108. Nustafa ACAR:a.g.e.,13.
[56] **Çeşme:** Caminin çeşmesi yapının kuzeyine yerleştirilmiş müstakil bir yapıdır. Sivri kemerli olan bu çeşme tek musluklu ve tek yalaklıdır. Çeşme gövdesinin tam ortasında dört satırlık bir kitabe yer almaktadır . Çeşme bugün kullanılmaktadır. (Fotoğraf 145)
[57] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,108; Bahir ALTUNKAYA: a.g.m.,127.
[58] Metin SÖZEN: "Safranbolu Anıtları", TTOK Belleteni, S.54/333, (1976), 10.

6-4- Kitabe

Yapının onarım ya da inşa kitabesi yoktur. Çeşmenin kitabesi ise bugün okunamayacak durumdadır ([58]) .

6-5- Yapının Banisi

Camiyi yaptıran kişi bilinmemektedir. Ancak yayınlarda yapının banisinin kim olduğu hakkında iki isim üzerinde durulmuştur. Caminin bulunduğu mahalle sakinleri, yapının mahalleye adını veren Kethüda Hüseyin Çelebi tarafından yaptırıldığını ileri sürmektedirler. Safranbolu Vakfiyeleri adlı eserde de Hüseyin Kethüdanın adı camiyle ilgili kısımlarda geçmektedir ([59]). Bazı araştırmacılar da caminin çeşmeyi yaptıran kişi olan Zaim Osman Ağa olduğunu ileri sürmektedirler ([60]).

6-6-Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

6-7-Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Yapının bugünkü sahibi olan Taş Minare Camisi Vakfı tarafından 1976 yılında ibadet mekanının kuzeyine son cemaat yeri yaptırılmış, batı cephesinde kuzey yönünde bulunan pencere kapatılmıştır. 1990 yılında beden duvarları ve minare sıvanarak badanalanmıştır. 2002 yılında minberi ve vaaz kürsüsü lambri doğrama olarak değiştirilmiş, cephe duvarları bir metre uzunluğunda lambri doğrama ile kapatılmıştır. 2005 yılında doğu ve kuzey cepheleri bir metre uzunluğunda moloz taşlarla kaplanmıştır. Yapı bugün iyi durumda ve ibadete açıktır.

---

[58] Bazı araştırmacılar yayınlarında çeşmenin kitabesine değinerek çeşmenin 1763 yılında Zaim Osman Ağa tarafından yaptırıldığını belirtmektedirler. Mustafa ACAR: a.g.e.,13.
[59] Abdulkerim ABDÜLKADİROĞLU – Ülkü (AYAN) ÖZSOY: Safranbolu Vakfiyeleri,(Ankara,1998),107-110.
[60] Mustafa ACAR: a.g.e.,13.

6-8- Plan

Kuzey - güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan yapı dıştan 14.50 x 19.90 m. ölçülerindedir. Güneyde ibadet mekanı ve bunun kuzeyindeki son cemaat yeri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olan ibadet mekanının üzeri ahşap tavanla örtülmüştür. İbadet mekanının kuzeyinde; eksendeki giriş kapısının batısında bir kapı, doğusunda ise biri eksende, ikisi yanda üç pencere vardır. İçte giriş kapısının doğusundaki merdivenlerle çıkılan mahfil görülmektedir. Doğu ve batısında simetrik bir pencere vardır. Güney duvarında eksende içe taşkın mihrap, mihrabın doğu ve batısında simetrik birer pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısında batı duvarı ile bitişik minber, doğusunda ise doğu duvarına bitişik vaaz kürsüsü yer almaktadır. Üç bölümlü yanları ve önü kapalı olan son cemaat yerinin orta bölümü diğerlerine göre daha dar tutulmuştur. Bu bölümün yanları oda şeklinde düzenlenmiş olup birer kapıyla girilmektedir. Caminin kuzeydoğu köşesinde minaresi bulunmaktadır (Çizim 49-50-51).

6-9- Dış Tasvir

Yapının kuzey cephesi yatay iki sıralı bir silmeyle iki bölüme ayrılmıştır. Birinci kısmı son cemaat yeri; ikinci kısmı beden duvarı oluşturmaktadır. Cephe kiremit kaplı eğimli çatı ile sonlanmaktadır. Ayrıca, cephenin doğusunda duvara bitişik, kare kaideli, tek şerefeli minare yer almaktadır.

Yapının kuzeyinde 1976 yılında, Taş Minare Camisi Vakfı tarafından yaptırılmış yanları ve önü kapalı olan son cemaat yerinin üzeri kiremit kaplı eğimli çatı ile örtülmüştür. Cephede ibadet mekanına girişi sağlayan kapı dışında imam odasına giriş kapısı da bulunmaktadır. Dikey dikdörtgen, çift kanatlı ibadet mekanına giriş kapısı üç yandan plastırlarla sınırlandırılmıştır.

Yapının kuzey cephesinde tek katlı üç pencere görülmektedir. Birinci pencere ibadet mekanına giriş kapısının hemen üzerinde yer almaktadır.

Boyuna dikdörtgen pencere çıtalarla üçe bölünmüştür. İkinci ve üçüncü pencereler ise yatay dikdörtgen şeklinde tasarlanmış olup üç parçaya bölünmüştür (Çizim 52) (Fotoğraf 146).

Yapının doğu cephesinde iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada sivri kemer içerisine alınmış yuvarlak kemerli bir pencere, ikinci sırada alttakiyle aynı eksende ve aynı forma sahip fakat daha küçük sivri kemerli bir pencere yer almaktadır. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Doğu cephenin kuzeyinde daha alçak olan son cemaat yeri görülmektedir. Doğu cephede son cemaat yerinin yan mekanıyla cephenin birleşme yerinde kare kaideli, yivli gövdeli, tek şerefeli minare yer almaktadır. Minarenin kare kaidesinden bir sıra silmeden sonra pahlanarak pabuçluğa geçilmektedir. Pabuçluk bir silme sonlanmaktadır. Buradan yivli gövdeye geçilmektedir. Yivli gövde üstte bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin üzerinde dışa taşkın yuvarlak hatlı dilimli olan şerefe altı ve şerefe yer almaktadır. Tek şerefeli minarenin petek bölümü de yivli olmasıyla gövde ile benzerlik göstermektedir. Petek bölümünde yuvarlak kemerli açıklıklar görülmektedir. Minare konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır. Minare kaidesinin hemen yanında mahfile girişi sağlayan dikey dikdörtgen bir kapı daha görülmektedir. Ayrıca, doğu cephede son cemaat yerinin yan bölümünde dikdörtgen bir pencere ile bunun kuzeyinde dikey dikdörtgen bir kapı yer almaktadır. Buradaki pencerenin üzerinde çatıya girişi sağlayan bir açıklık daha vardır (Çizim 51) (Fotoğraf 147-148-149).

Güney cephe iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sivri kemer içine alınmış yuvarlak kemerli iki pencere eksenin doğu ve batısına yerleştirilmiştir. İkinci sırada ise alttakilerle aynı doğrultuda ve aynı biçimde fakat daha küçük sivri kemerli iki pencere vardır. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Güney cephenin batısında minareye girişi sağlayan basık kemerli kapı ile bu kapıya çıkan beş basamaklı merdiven görülmektedir (Çizim 52) (Fotoğraf 150).

Yapının batı cephesinde iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada sivri kemer içine alınmış yuvarlak kemerli iki pencere, ikinci sırada alttakiyle aynı eksende ve aynı formda fakat daha küçük sivri kemerli bir pencere yer almaktadır. Batı cephede birinci sırada kuzeyde bulunan sivri kemerli pencere 1976 yılında kapatılmıştır. Ayrıca batı cephenin kuzeyinde daha alçak olan son cemaat yeri görülmektedir. Son cemaat yerinin yan mekanının duvarında dikdörtgen bir açıklık görülmektedir (Çizim 53) (Fotoğraf 151).

6-10- İç Tasvir

Kuzey duvarda eksende yer alan dikey dikdörtgen, çift kanatlı kapı ile son cemaat yerinin orta bölümüne buradan da dikdörtgen, iki kanatlı bir kapı ile ibadet mekanına girilmektedir. Yapının kuzey duvarında tek katlı üç pencere görülmektedir. Birinci pencere ibadet mekanına giriş kapısının hemen üzerinde yer almaktadır. Boyuna dikdörtgen pencere çıtalarla üç bölünmüştür. İkinci ve üçüncü pencereler ise enine dikdörtgen şeklinde tasarlanmış olup üç parçaya bölünmüştür. İbadet mekanı kirişlemesi üstten kaplamalı ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında bindirme tekniğinde onikigen bir göbek yer alır. İbadet mekanının kuzeyinde bulunan kadınlar mahfilinin alt kısmının önü kapalıdır. Mahfilin üstüne kuzeydoğu köşede bulunan sekiz basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Üst kısım altı direkle tavana bağlanmaktadır. Mahfilin üst kısmında biri eksende diğeri yanlarda olan üç balkon şeklinde çıkma görülmektedir. Mahfilin güneyinde ahşap korkuluklar bulunmaktadır. Mahfilin batısında imam odası bulunmaktadır. İmam odasının güneyinde çıtalarla üç parçaya bölünmüş yatay dikdörtgen bir pencere yer almaktadır. Duvar kademeli bir ahşap tavanla sonlanmaktadır. (Fotoğraf 152-153-154).

Yapının doğu duvarında iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada sivri kemer içine alınmış yuvarlak kemerli bir pencere, ikinci sırada ise alttakiyle aynı hizada ve aynı form özelliklerine sahip fakat daha küçük bir pencere görülmektedir. Doğu duvarında bulunan dikey dikdörtgen

bir kapıyla mahfile giriş sağlanmıştır. Duvar kademeli bir ahşap tavanla sonlanmaktadır (Fotoğraf 155).

Güney duvarda eksende dikdörtgen içe taşkın mihrap yer almaktadır. Mihrap nişi üç yönden beden duvarlarından içe doğru çıkıntı yapan bir bordürle çevrelenmiştir. Bu bölümde dışa çıkıntılı bir unsur mevcut değildir. İçe taşkın bölümün ortasında yer alan yarım yuvarlak mihrap nişinin üzerinde yarım kubbe biçiminde bir kavsara vardır. Kavsaranın üzerinden yarım daire şeklinde bir bordür daha geçirilmiştir.Mihrap nişi iki yandan birer dilimli sütunce ile sınırlanmaktadır (Çizim 54) (Fotoğraf 156).

Mihrabın batısında batı duvarı ile bitişik minber yer almaktadır. Minbere yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Buradan dokuz basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında yuvarlak kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda dikey dikdörtgen dolap ya da geçit kısmı vardır. Minber kasnak üzerine oturan konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 55) (Fotoğraf 157-158).

İbadet mekanında mihrabın doğusunda doğu duvarı ile bitişik vaaz kürsüsü vardır. Günümüzde kullanılan kürsülerin bir kopyası olan vaaz kürsüsüne batıdan üç basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 159).

Caminin güney duvarında iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada mihrabın iki yanında simetrik sivri kemer içine alınmış yuvarlak kemerli birer pencere, ikinci sırada ise alttakiyle aynı hizada ve aynı şekilde fakat daha küçük iki pencere yer almaktadır.Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Duvar kademeli bir ahşap tavanla sonlanmaktadır (Çizim 56) (Fotoğraf 160).

Batı duvarında iki katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci katta sivri kemer içine alınmış yuvarlak kemerli iki pencere görülmektedir. Bu iki pencereden kuzeyde olanı kapatılmış bugün dolap olarak kullanılmaktadır. İkinci kat pencere sırasında ise alttaki pencereyle aynı hizada ve aynı şekilde fakat daha küçük tek pencere bulunmaktadır (Çizim 57) .

İbadet mekanının duvarları bir metre yüksekliğinde lambri doğramalarla kapatılmıştır. Lambri doğramalar pencerelerin bulunduğu yerde pencerelerin alt seviyesine çekilmiştir.

Yapının küçük , pencerelerin ise büyük olması nedeniyle pencere sayısı az olmasına rağmen yapının içi oldukça aydınlıktır.

6-11- Malzeme - Teknik

Yapıda inşa malzemesi olarak taş, ahşap, alçı ve metal süsleme malzemesi olarak ise ahşap kullanılmıştır.

Ahşap: Minber, vaaz kürsüsü, mahfil, mahfili taşıyan ayaklar, ibadet mekanına giriş kapısı, pencereler, tavan , taban ve duvarlardaki lambri doğramalar ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 152-154,157-159).

Alçı: Mihrap nişi , kavsara ve sütuncelerde alçı kullanılmıştır (Fotoğraf 156).

Metal: Cami içinde metal kapı tokmaklarında, pencere kollarında, minberdeki alemde pirinç malzeme, minaredeki alemde kurşun malzeme kullanılmıştır.

Taş : Caminin beden duvarları düzgün olmayan kesme taş ile inşa edilmiş daha sonra içten ve dıştan sıvanarak boyanmıştır. Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak harç kullanılmıştır (Fotoğraf 146-150,161).

Ahşap üzerinde geçme ve çakma tekniği,metal üzerinde döküm ve sac kıvırma tekniği, alçı üzerinde kalıplama tekniği ile malzeme kullanılmıştır.

6-12- Süsleme

Ahşap üzerine yapılmış süslemelerle karşılaştığımız yapıda geometrik ve bitkisel olmak üzere iki farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz.

Geometrik ve bitkisel süsleme desenleri yapı içerisinde yalnızca kademeli tavanın merkezinde görülmektedir.

Geometrik Kompozisyonlar

Yapıda geometrik kompozisyon olarak daire ve baklava kompozisyonları vardır.

Daire: İbadet mekanı kademeli bir ahşap tavanla örtülmüştür. Tavanın merkezine bir daire motifi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 161).

Baklava: İbadet mekanını örten ahşap tavanın merkezinde yer alan rozet çiçeğinin çevresinde sekiz sıra belirli aralıklarla genişleyen içice yerleştirilmiş baklava dilimleri görülmektedir (Fotoğraf 161).

Bitkisel Kompozisyonlar

Rozet Çiçeği: Tavanın merkez noktasında bulunan yuvarlağın içinde bir noktadan çıkan yirmi dört sivri yapraklı rozet çiçeği bulunmaktadır (Fotoğraf 161).

7- LÜTFİYE (KAÇAK) CAMİSİ

Çizim: 58-67
Fotoğraf : 162 - 183
İnceleme Tarihi : Ekim 2004 Ağustos 2005

7-1- Yapının Adı

Lütfiye Camisi (Fotoğraf 162). Halk arasında "Kaçak" camisi olarak da bilinmektedir ([61]).

7-2- Yapının Yeri

Yapı, Akçasu Mahallesi, Akçasu Sokak, Numara 49' da bulunmaktadır (Harita 1). Yapının yanında birde mektebi vardır ([62]).

7-3- Yapının Tarihi

Kuzey cephesinin doğusundaki, girintili doğu yüzdeki dikdörtgen, sundurmalı kapısı üzerinde yer alan çift taraflı beş satırlık rika yazılı kitabesinde H. 1296 / M. 1878-79 yılında Hacı Hüseyin Hüsnü tarafından yaptırıldığı yazılıdır ([63]). Ancak ibadet mekanına giriş kapısının üzerinde bulunan mermer kitabe üzerinde 1880 tarihi yazılmıştır.

---

[61] Aynur DURUKAN: a.g.e.,29. Camiyi yaptırmak için kendisine gerekli paranın verildiği ustanın paraları alıp kaçmasından dolayı bu ismin verildiği halk arasında anlatılmaktadır.

[62] "Lütfiye Camisi" olarak adı belirtilmiş yapının Baba Sultan mektebiyle buk'a olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,53. Mektep: Mektebin kuzey cephesinde iki sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. İlk sırada iki dikdörtgen pencere , ikinci sırada da iki dikdörtgen pencere yer almaktadır (Fotoğraf 164). Mektebin doğu cephesi içe doğru pahlanmıştır. Burada tek sıra dikdörtgen iki pencere görülmektedir (Fotoğraf 165). Mektebin güney cephesi ile caminin kuzey cephesi aynı duvarı paylaşmaktadırlar. Bu durumdan dolayı mektebin güney cephesinde pencere yoktur. Batı cephesinde iki katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada yatay dikdörtgen tek pencere bulunmaktadır. Ayrıca bu pencerenin yanında mektebe giriş kapısı yer almaktadır. İkinci kat pencere sırasında ise dikdörtgen iki pencere mevcuttur (Fotoğraf 166). Mektep binası bugün depo olarak kullanılmaktadır.

[63] MetinSÖZEN: a.g.m., 11;Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,90;Çağatay KILAVUZ:a.g.t.,34;Aynur DURUKAN: a.g.m.,29.

7-4- Kitabe

Yapının ibadet mekanına giriş kapısı üzerinde kitabesi (Fotoğraf 163).

7-4-1- Kitabenin Arapça Metni :

لتفى حق ايله جمعى لتفييه اولمشدر طمام
بانيسينه اوله شف حضرتى خير النام
اوله مغفور جومله اولادى _____جيوار
واليدى مظحارى غوفران اوله يوميل قييام
مصليح بى زاده حسين حسنو حاج نام
بن ابو بكر افندى اينتى حايراته قييام
نامي بالايى نامازكاه بو موباراك بوقائين
احلى ايمان ايلەسون حقه ايبعدت سوبحو شان
بابا صولطان نام محللەكى جعمى مكتب بينه
موكيى دونيه ده ورميشلر اونه حوش اينتيظام
واريدات ايچين أقارات ايديلدى حيليجه
تاريحه هوما اولدو هركس خقه خازل ماقام
غوررى جا تاريح جومله يه ايله صاله
جامعى لتفييه چند و قيتله اولدو حيتام

١٢٩٦

7-4-2- Kitabenin Transkripsiyonu

" Lütf-i hak ile camii Lütfiye olmuştur tamam
Banisine ola şef hazreti hayrul nam
Ola mağfur cümle evladı _____ civar
Validi mazhar-ı gufran ola yevmil kıyam
Muslih bey zade Hüseyin Hüsnü El hac zade
Bin Ebu Bekir Efendi etti hayrata kıyam
Nam-ı balayı namazgah bu mübarek bukanın
Ehli iman eylesün hakka ibadet subhu şan
Baba sultan nam mahalle cami ve mektep bina
Mevki-i dünyada vermişler ona hoş intizam
Varidat için akarat edildi haylıca
Tarihe hüma oldu herkes hakka hazel makam
Gurre –i ca tarih cümleye eyle sâlâ

Cami-i Lütfiye çend vakitle oldu hitam "([64]).

(H.1296)

7-4-3- Kitabenin Türkçe Anlamı :

Allahın lütfu ile Lütfiye Cami tamamlandı.
Kıymetli banisinin şanı hayırla anılsın.
Cümle evladı ve civarındakiler bağışlansın.
Yaptırdığı kıyamet gününde şahit olsun .
Hacı Muslih Bey 'in oğlu Ebu Bekir Efendi adı
Oğlu Hüseyin Hüsnü yardım etti bu hayrata
Bu mübarek yerin namı alın yürüsün
İman sahipleri şan ile Allaha ibadet etsinler.
Baba sultan adındaki bu mahallede cami ve okul yapıldı
Dünya üzerinde ona hoş bir düzen verildi.
Hakka güzel bir makamda ulaşmak için tarihe nam oldu.
Tarih boyunca cümleye sala oku
Lütfiye Cami belirtilen tarihte tamamlandı.

(M.1880)

7-5- Yapının Banisi

Yapının inşa kitabesine göre, Muhsin Beyzade Ebu Bekir oğlu Hacı Hüseyin Hüsnü Bey 'dir ([65]) .

7-6- Yapının Mimarı

Yapının mimarının, Anton Kalfa olduğu belirtilmektedir ([66]).

---

[64] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,248-249.
[65] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,248-249; Metin SÖZEN: a.g.m.,11; Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,90; Çağatay KILAVUZ: a.g.t.,34; Aynur DURUKAN: a.g.m.,29.
[66] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,90; Aynur DURUKAN: a.g.m., 29

7-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Cami, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1999 ve 2005 yıllarında iki kez restore edilmiştir. Cami İmamının verdiği bilgiye göre 1999 yılındaki restorasyonda ahşap minber , vaaz kürsüsü ve mahfil boyanmış , yapı dıştan sıvanmıştır. 2005 yılında yapılan restorasyonda ise duvarlar içten ve dıştan sıvanarak boyanmış, pencerelerde bulunan ahşap kafesler, pencere pervazları ile kiremit örtü yenilenmiştir. Cami bugün sağlam ve ibadete açıktır.

7-8- Plan

Doğu – batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı olan yapı dıştan 9.25 x 11.65 m. ölçülerindedir. Güneyde ibadet mekanı ve bunun kuzeyindeki mektep binası olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ibadet mekanının üzeri ahşap tavanla örtülüdür. İbadet mekanının kuzeybatısı içe doğru pahlanmıştır. Bu bölümde ibadet mekanına giriş kapısı ve üzerinde bir pencere vardır. İçte kuzey duvara bitişik merdivenle çıkılan mahfil görülmektedir. Doğuda üç mazgal pencere ve mahfile girişi sağlayan bir kapı, batıda doğudaki pencerelerle aynı özellikte iki pencere vardır. Güney duvarında eksende içe hafif taşkın mihrap, mihrabın doğu ve batısında simetrik birer mazgal pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısında batı duvarı ile bitişik minber, doğusunda doğu duvarı ile bitişik vaaz kürsüsü yer almaktadır. İbadet mekanının kuzeyinde üzeri ahşap tavanla örtülü doğu yönünde dışa doğru genişleyen mektep binası bulunmaktadır (Çizim 58-59-60).

7-9- Dış Tasvir

Yapı, Akçasu deresi üzerine inşa edilmiş yuvarlak kemerlere oturmasıyla fevkani camilerin değişik bir örneğidir.

Yapının kuzeyinde cepheyle bitişik mektep bulunduğu için cephenin büyük bir kısmı görülmemektedir. Kuzey cephenin içe girik batı köşesinde altı basamaklı merdivenle çıkılan dikey dikdörtgen, iki kanatlı ibadet mekanına giriş kapısı görülmektedir. Kapının üzerinde dikdörtgen bir pencere görülmektedir. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Ayrıca bu cephede çatıdan yükselen, dışı kurşun saç kaplı ahşap minare yer almaktadır. Minarenin kaide ve pabuçluk kısmı yoktur. Şerefe kısmı külaha kadar kapalı olduğu için petek görülememektedir (Çizim 61) (Fotoğraf 167-168).

Yapının doğu cephesinde çift sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada dikdörtgen üç pencere, ikinci sırada alttakilerle aynı hizada sivri kemerli üç pencere yer almaktadır. Cephenin kuzeyinde dikdörtgen mahfile giriş kapısı ile mektep binasının dışa taşkın doğu cephesi görülmektedir. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır (Çizim 62) (Fotoğraf 169-170)

Caminin batı cephesinde çift sıra pencere düzenlemesine yer verilmiştir. Birinci sırada eksene simetrik dikdörtgen iki pencere , ikinci sırada ise dört pencere mevcuttur. Bu pencerelerden güneydeki ikisi, eksene simetrik alt kat pencereleriyle aynı doğrultuda ve sivri kemerlidir. Cephenin kuzeyinde üst seviyede çatıya bitişik diğer iki pencere ise dikdörtgendir (Çizim 63) (Fotoğraf 173-174) .

Güney cephede de çift sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada dikdörtgen iki pencere ekseninin doğu ve batısına simetrik olarak yerleştirilmiştir. İkinci sırada ise ikisi alttakilerle aynı doğrultuda diğeri eksende sivri kemerli üç pencere vardır. Ayrıca güney cephenin doğusunda mektebin doğu yönüne doğru genişleyen kısmı görülmektedir.Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır (Çizim 64) (Fotoğraf 171-172).

7-10- İç Tasvir

Kuzey duvarının batı köşesinde yer alan çift kanatlı dikdörtgen kapı ile ibadet mekanına girilmektedir. İbadet mekanı kirişlemesi üstten kaplamalı ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında bindirme tekniğinde onikigen bir göbek yer alır. İbadet mekanının kuzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş altı ahşap direkle taşınan kadınlar mahfili kirişlemesi alttan kaplamalı ahşap tavanlıdır. Mahfile ibadet mekanının kuzeydoğusunda bulunan on bir basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Ayrıca mahfilin üst bölümünde bulunan bir kapıyla mektebin ikinci katına ve minareye girilmektedir. Mahfilin güneyinde ahşap korkuluklu, açılabilir çapraz çıtalı kafeslerle kapatılmış dikdörtgen balkon biçiminde çıkmalar görülmektedir (Fotoğraf 175).

Yapının doğu duvarında çift sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sırada dikdörtgen üç pencere, ikinci sırada alttakilerle aynı hizada sivri kemerli üç pencere yer almaktadır (Fotoğraf 176).

Çift sıra pencere düzenlemesine sahip batı duvarda; birinci sırada dikdörtgen iki pencere, ikinci sırada dört pencere mevcuttur. Bu pencerelerden güney yönündeki ikisi alttaki dikdörtgen pencerelerle aynı hizada ve sivri kemerli , diğer iki pencere dikdörtgen formundadır.

Güney duvarda eksende içe taşkın mihrap, iki yanında altta birer dikdörtgen büyük, üstte üç sivri kemerli küçük pencere ile batı köşede sade bir işçilik gösteren, yeşil, kırmızı ve beyaz boyalı minber bulunmaktadır. Doğu köşede ise sade bir işçilik gösteren vaaz kürsüsü vardır. Eksendeki dikdörtgen çerçeveli, sivri kemer kavsaralı ve yarım yuvarlak biçimli mihrap nişinin iki yanında, diğer örneklerde görmediğimiz küçük sivri kemerli birer niş dikkati çeker (Çizim 65) (Fotoğraf 177).

Güneybatı köşede yer alan minberin kapısı dilimli kemerlidir. Dilimli kemerin üzerinde dikdörtgen kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan dokuz basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında dilimli kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda dilimli kemerli dolap (geçit) kısmı vardır. Doğu ve batı yüzlerde alt seviyede dikdörtgen süpürgelik ile bunun üzerinde üçgen aynalık kısmı vardır. Köşk kısmında parmaklıklar görülmektedir. Minber konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 66) (Fotoğraf 178-179).

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsüne, batısında bulunan dört basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Zeminde dar olarak başlayan vaaz kürsüsü , oturma yerine doğru yükseldikçe genişlemektedir (Fotoğraf 180).

7-11- Malzeme - Teknik

Yapıda inşa malzemesi olarak taş, ahşap, alçı ve metal, süsleme malzemesi olarak ise ahşap ve boya kullanılmıştır.

Taş: Caminin duvarları düzgün olmayan kesme ve moloz taşla inşa edilmiş, daha sonra içten ve dıştan sıvanarak boyanmıştır. Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak harç kullanılmıştır (Fotoğraf 164-167,169-174). Taş üzerinde oyma tekniğinde süsleme görülmektedir.

Ahşap: Minber, vaaz kürsüsü, mahfili taşıyan ayaklar, mahfil, ibadet mekanına giriş kapısı, pencere pervazları, tavan, zemin, minare ve beden duvarlarında asılı olan levhalar ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 175-178-179-180-182-183). Yapıdaki ahşap malzeme geçme ve çakma tekniğiyle yapılmış ve süslenmiştir.

Alçı: Mihrap nişi ve yanında bulunan nişlerde alçı kullanılmıştır (Fotoğraf 177). Alçıda kalıplama tekniği tekniği kullanılmıştır.

Metal: Kapı tokmaklarında, pencere kollarında, minberdeki alemde pirinç, minare kaplamasında kurşun kullanılmıştır (Fotoğraf 168). Metal malzeme de pirinç eserlerde döküm, kurşunda ise sac kıvırma tekniğiyle kullanılmıştır.

7-12- Süsleme

Yapıda taş ve ahşap üzerine yapılmış geometrik ve yazı olmak üzere iki farklı süsleme türü ile karşılaşıyoruz.

Geometrik süslemeler minber, vaaz kürsüsü ve tavanda; yazı ise giriş kapısı üzerindeki kitabede, duvarlarda asılı olan levhalarda ve mihrapta görülmektedir.

Geometrik Kompozisyonlar

Yapıdaki geometrik kompozisyonları üçgen, kare, dikdörtgen ve onikigen oluşturmaktadır.

Üçgen: Minber aynalığın ortasında kırmızı ve beyaz konturla vurgulanan iki kademeli üçgen görülmektedir (Fotoğraf 178).

Kare: Minberin süpürgeliğinde, dıştan beyazla konturlanmış yan yana yedi kırmızı kareden oluşan düzenleme yer almaktadır (Fotoğraf 178).

Dikdörtgen: Minberin korkuluk tablasında düşey olarak bir, yatay olarak ikişer dikdörtgen panonun ikişer tekrarından oluşan düzenleme vardır. Düzenleme yeşil zemin üzerinde ki kırmızı dikdörtgenlerin beyaz konturlarla vurgulanmasından oluşmaktadır. Korkuluk tablasının alt ve üst köşelerinde

ise düzgün olmayan dörtgenlerde yine aynı renkli düzenleme görülmektedir. (Fotoğraf 178).

Minberin köşk altında, altta yatay dikdörtgen panonun üzerinde düşey iki dikdörtgenden oluşan düzenleme vardır (Fotoğraf 178-179). Vaaz kürsüsünün korkuluk tablasında da iki dikdörtgenden oluşan aynı düzenleme görülmektedir. (Fotoğraf 180).

Onikigen: İbadet mekanını örten ahşap tavanın ortasında bindirme tekniği ile yapılmış kare çerçeveli pano içinde, ondört kademeli onikigenlerden oluşan düzenleme görülmektedir. Kare panonun köşelerinde yirmi kollu yıldızın beş kolunun görüldüğü çeyrek yirmi kollu yıldız yer almaktadır. Tavan göbeğinde görülen bu düzenleme, yelpaze pandantiflerle geçilen onikigen külah yada kademeli kubbe ile örtülü kare bir mekanı göstermektedir (Fotoğraf 183).

Yazı Kompozisyonları

Yapıdaki yazı kompozisyonlarında, çift taraflı beş satır tek istifli rika hat (bkz. kitabe, Fotoğraf 163) ile tek satır, tek istif ve sülüs hat olmak üzere iki farklı düzenleme kullanılmıştır.

İbadet mekanına giriş kapısı üzerinde ki panoda, çift taraflı beş satır tek istifli rika hat görülmektedir (Fotoğraf 163).

Mihrap nişinin üzerinde bir çerçeve içinde كلما دخل عليها زكرى المحراب (Küllema dahale aleyha zekeriyel mihrab) yazılı tablo asılmıştır (Fotoğraf 177).

Camide köşelerde ve pencere aralarında asılı olan levhalarda siyah üzerine beyaz renkle Allah celle celalühü , Muhammet Aleyhisselam , Ebu Bekir Radiyallahu Anh , Ömer Radiyallahu Anh , Osman Radiyallahu Anh , Ali Radiyallahu Anh , Hasan ve Hüseyin isimleri sülüs yazı ile yazılmıştır (Fotoğraf 182).

8- HAMİDİYYE CAMİSİ

Çizim : 68-77

Fotoğraf : 184 - 200

İnceleme Tarihi: Ekim 2004 – Ağustos 2005

8-1- Yapının Adı

Hamidiyye Camisi . Bazı kaynaklarda yapının adı Mescit Cami ([67]) veya Zülmiye Cami([68]) olarak geçmektedir([69]) (Fotoğraf 184).

8-2- Yapının Yeri

Yapı, Çeşme Mahallesi, Mescit Sokak, Numara 32' de yer almaktadır (Harita 1). Cami, türbe ([70]) ve çeşmeden ([71]) oluşan bir külliye içinde yer almaktadır.

8-3- Yapının Tarihi

Yapının kitabesinden anladığımıza göre cami, H.1301, M. 1884 tarihinde yaptırılmıştır ([72]).

---

[67] Ahmet GÖKOĞLU:a.g.e.,249.

[68] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e., 90.

[69] Safranbolu Müftülüğü'nden öğrendiğimize göre yapının adı Zulmiye Cami iken bu ismin zulümden geldiği nedeniyle müftülüğün isteği üzerine 1988 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Hamidiyye cami olarak değiştirilmiştir.

[70] **Türbe :** Yapının doğusunda bulunan türbe H. 1283 , M. 1866 yılında yapılmıştır. Kare planlı , kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Türbeye kuzey cephesinde bulunan yuvarlak kemerli , iki kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Türbenin doğu cephesinde *iki dikdörtgen pencere* , *güney ve batı cephelerinde ise dikdörtgen üçer pencere bulunmaktadır.* Türbenin içinde dört tane sanduka bulunmaktadır (Fotoğraf 185).

[71] **Çeşme:** Yapının kuzeydoğusunda yer alan çeşme H. 1323, M. 1905 yılında Mir Ali tarafından yaptırılmıştır. Dört yönlü çeşmenin her cephesi iki yandan birer sütunce ile sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin üzerinden bir silme ile çeşmenin ikinci kısmına geçilmektedir. Bu kısımda iki yandan birer plasterle çevrelenmiştir. Daha sonra yine bir silme vasıtasıyla duvarlar sonlandırılmıştır. Çeşmenin üzeri kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Sekiz musluklu tek yalaklı olan çeşme bugün sağlam ve kullanılmaktadır (Fotoğraf 186).

[72] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e.,90. Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e., 249. Bahir ALTUNKAYA :a.g.e.,131.

8-4 Kitabe

Caminin giriş kapısı üzerinde bir kitabesi bulunmaktadır ([73]) (Fotoğraf 187).

8-4-1- Kitabenin Arapça Metni:

عشقله پروانه کبی یانمیش ایکن اول
صرف عدمدن اولوپ احیه صورات عیان اولد
ماحصله قوربی جیوارینده دفن مورشید حق
حممت فیضی کرم شایی‌عی کویان اولد
کجه لر اولدو موطات چنت فرشتانه
هر سفر زکر ایله پور حوش واقی اینس اوجان اولدو
خامیدییه نامني حوش وردیلر بو مباده
برده ایحصانیه یادی دمدای ان اولدو
بویله بر لطف حودایه سر حزار اولدو سبب
نیجه اشرافله ننلر نائل غفران اولدو
شوقیه سویله مناسب تاریخ
زفرانبورلیه انجق نه کوزل احسان اولدو

١٣٠١

8-4-2- Kitabenin Transkripsiyonu :

Aşkla pervane gibi yanmışken ol
Sırf Ademden olup ihya surat-i ayan oldu
Mahasala kurbi civarında defn-i mürşidi Hak
Himmet-i feyz-i kerem şayia-i güyan oldu
Geceler oldu mutatçent feriştane
Her sefer zikr ile pür hus vak-i ins ücan oldu
Hamidiye namını hoş verdiler bu mabede
Birde ihsaniye yad-ı demde-i an oldu
Böyle bir lütfu hüdaya ser hezar oldu sebep
Nice eşreflenenler nail-i gufran oldu

---

[73] Yapıyla ilgili yayınlarda kitabenin ilk iki satırı ;
Çün nidadır ki ali tavern beyt-i hüda
Ne güzel ehli safaya mabed-i zişan oldu.
olarak belirtilmektedir. Ancak yapı yerinde incelendiğinde yayınlarda belirtilen kitabenin üçüncü ve dördüncü satırından başladığı görülmüştür. Kitabenin form olarak bir üçgeni tamamlayabileceği de göz önüne alınırsa kitabenin kırılmış olduğu düşünülebilir . Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,249.

Şevkiya söyle münasip buna tarih
Zağfranborlu'ya ancak ne güzel ihsan oldu ([74]).

(H. 1301)

8-4-3- Kitabenin Türkçe Anlamı:

Hepimiz aşkla pervane gibi yanmışken
İnsandan biri ortaya çıkıp bizi ihya etti.
Bu yapının etrafında Allah 'ın bir mürşidi gömüldü.
Allah'ın lütfuyla bu haber ağızdan ağza yayıldı.
Gecelerce meleklerin yeryüzüne inmesine alışıldı.
Her zaman zikir ile bütün insanlar temizlendi.
Hamidiye ismini uygun görmediler bu camiye
İhsaniye adını da koymayı düşündük.
Allahın böyle bir lütfuna baş sebep oldu .
Bir çok ileri gelen bağışlanmaya nail oldu.
Şevki buna uygun bir tarih düştü.
Safranbolu 'ya ancak böyle güzel bir eser yakışır.

(M.1884)

Caminin doğusunda bulunan türbesinin kitabesi: (Fotoğraf 188)

8-4-4- Kitabenin Arapça Metni:

شيخ شعبان و لينك ممر ينى بو زاتده
او ينا دو قودرت اليله حضرت رب الموعين
ايلمشدى سر بسر لبتشينكان عشقنه
آفتا ب آ سما وجودون چشمى فيض مبين
قيلدى اخير ايرجى فرمانينه لبيك زن
ايتدى چشم اشتياقن نورويت كا مبين
اولدى تيغ فر قتندن بند كا نى چاكچاك
عازم حلوت سراى واصى اولوب اول نازنين

[74] Ahmet GÖKOĞLU: a.g.e.,249.

اول امانت پیشنین نامی امین اولسه نائله
ذاتك ایئمیشدی خودا نا ئب منا ب مر سلین
عاشق اولمشدی جمال پا کنه چون احلی عشق
کور مدن وجه مونیرین بن کبی قاظیم همین
رفع عنین شت شحادتله دادیم تاریحینی سکسان اوچ
اح صو دیوپ کیتتی عزیزم ... .عدینه امین

١٢٨٣

8-4-5- Kitabenin Transkripsiyonu :

Şeyh Şaban velinin mimarını bu zatta
Oynadup kudret eliyle hazret- i rabbul muiyn
Eylemişdi sır bisır lebteşinkan aşkına
Afitabı esma vücudun çeşme- i feyzi mübin
Kıldı ahir ırcı-i fermanına lebbeyk zen
Etti çeşmi iştiyakın nuru ru'yet ka mübin
Oldu tiğ firkatinden bend kani çan çan
Azim halvet serayı vasi olup ol nazenin
Ol emanet pişenin namı emin olsa nola
Zatın etmişti hüda naib menab-ı mürselin
Aşık olmuştu cemal-i pakine çün ehli aşk
Görmeden vech-i münirin ben gibi Kazım hemin
Ref'i anın şet şehadetle dedim tarihini seksen
Ah su deyüp gitti azizim ..... adına Amin .

(H. 1283)

8-4-6- Kitabenin Türkçe Anlamı :

Şeyh Şaban-ı Velinin sırrını bilen bu zatın
Yardım eden Allah kudret eliyle (kaderiyle) oynadı.
Bu sıra erişebilmek için nice aşkla susamışların
Allahın feyzi ve güneş gibi isimleriyle vücutları ve gözleri yanmıştı

Ahir zamanda dönülmek üzere kıldı bu yapıyı
Büyük bir arzu ile mübinlere nur kıldı
Kılıçla kullanmadan bütün boş konuşan kullarla (konuştu)
Azim ve incelikle bu toprağa sahip oldu.
Bu emanete sahip olanın adı emin olsa ne olur
Zatı (Şeyh Şaban-ı Veli) Allah peygamber vekili etmişti.
Tüm belde güzel yüzüne aşık olmuştu.
Görmeden güzel yüzünü köle gibi Kazım hemen
Ağız birliğiyle söyledik tarihini seksen üç
Ah su deyip gitti büyüğüm ..... adına amin.

(M. 1866)

Caminin kuzeydoğusunda bulunan çeşmenin kitabesi : (Fotoğraf 189)

8-4-6- Kitabenin Arapça Metni:

عون حق ایتدی تجلی اوچ جهتلی چشمیی
ایلدی انشه اقتدی آب کوسر میر علی
جدینك خیراتنی تجدید و اعمار ایلدی
ایتدی ایحیا روح امیر حواجهیی
دوشدی تاریح ختام ایا مظهر لطف الهی
یاپدی امیر حواجه زاده ایش بو رغنا چشمیی

١٣٢٣

8-4-7- Kitabenin Transkripsiyonu :

Avn-i hak etti tecelli üç cihetli çeşmeyi
Eyledi inşa akıttı ab-ı kevser Mir Ali
Ceddinin hayratını tecdid ve imar eyledi
Etti ihya ruh- u Emir Hocayı
Düşdü tarihi hitam eya mazharı lütfi ilahi
Yaptı Emir Hocazade iş bu rana çeşmeyi

(H.1323)

8-4-8- Kitabenin Türkçe Anlamı:

Allahın yardımıyla bu üç yönlü çeşmeyi
Mir Ali yaptırıp kevser suyunu akıttı
Atalarının hayratını yeniledi , imar etti
Emir Hoca' nın ruhunu ihya etti
Tamamlama tarihini yazdı : Ey Allah'ın lütfuna ermiş olan
Emir Hocazade bu güzel çeşmeyi yaptırdı.

(M. 1905)

8-5- Yapının Banisi

Yapının banisi belli değildir. Ancak caminin doğusunda bulunan türbede defnedilmiş bulunan Halveti tarikatına bağlı Şeyh Hacı Emin Efendi 'nin müritlerinin yaptırdığı halk tarafından söylenilmektedir.Çeşmenin kitabesinde ise çeşmenin Emir Hocazade tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir.

8-6- Yapının Mimarı

Yapının mimarı belli değildir.

8-7- Yapının Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu

Yapı, bugünkü sahibi olan Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1975 ve 1980 yıllarında iki defa restore edilmiştir. 1975 yılında yapılan restorasyonda yapının beden duvarlarında dökülen yerler sıvanmış, pencere pervazları yenilenmiş, ibadet mekanının kuzeyine son cemaat yeri olarak kullanılan üç bölümlü bir ek mekan yapılmıştır. 1990 yılındaki restorasyonda ise yapı içten ve dıştan sıvanarak boyanmış, mihrap ve minber onarılmış , yapı içerisindeki süslemeler yapılmıştır. Yapı bugün iyi durumda ve ibadete açıktır.

8-8- Plan

Doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olan yapı dıştan 14.65 x 22.70 m. ölçülerindedir. Güneyde ibadet mekanı ve bunun kuzeyindeki son

cemaat yeri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olan ibadet mekanının üzeri ahşap tavanla örtülmüştür. Kuzey cephede eksendeki giriş kapısının iki yanında simetrik ikişer pencere içte giriş kapısının iki yanındaki merdivenlerle çıkılan mahfil görülmektedir. Mahfilin altında ise altı zikir odası bulunmaktadır. Doğu ve batısında simetrik dört pencere vardır. Güney duvarında eksende içe taşkın mihrap, mihrabın doğu ve batısında simetrik birer pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısında batı duvarı ile bitişik minber, doğusunda ise doğu duvarına bitişik vaaz kürsüsü yer almaktadır. Üç bölümlü yanları ve önü kapalı olan son cemaat yerinin orta bölümü diğerlerine göre daha dar tutulmuştur. Bu bölümün yanları oda şeklinde düzenlenmiş olup birer kapıyla girilmektedir. Caminin kuzeybatı köşesinde minaresi bulunmaktadır (Çizim 67-68-69-70).

8-9- Dış Tasvir

Caminin ibadet mekanı bugün depo olarak kullanılan bir zemin kat üzerinde olduğu için yapıyı fevkani camiler grubu içerisinde düşünebiliriz.

Yapının kuzey cephesi eğimli çatı ile iki bölüme ayrılmıştır. Birinci kısmı üç bölümlü son cemaat yeri; ikinci kısmı beden duvarı oluşturmaktadır. Cephe kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Bu cephe diğer cephelerden daha geniş tutulmuştur. Diğer cephelere geçişin sağlanması için köşeler pahlanmıştır. Bu pahlanan bölümlere batı cephesinde minare, doğu cephesinde ise dikdörtgen bir pencereye yerleştirilmiştir.

Yapının kuzeyinde yanları ve önü kapalı olan son cemaat yerinin üzeri kiremit kaplı eğimli çatı ile örtülmüştür. Cephede ibadet mekanına girişi sağlayan kapının iki yanında simetrik ikişer pencere görülmektedir. Yuvarlak kemerli, çift kanatlı ibadet mekanına giriş kapısı üç yandan üç sırlı silmelerle çevrelenmiştir (Çizim 71) (Fotoğraf 190).

Aynı şekilde düzenlenen doğu ve batı cephesinde tek katlı pencere düzenlemesi görülmektedir.Bu pencere dizisinde yuvarlak kemerli dört pencere bulunmaktadır. Cepheler beyaz renkli üç silme ile üçe bölünmüştür. Cepheler kiremit kaplı kırma çatı ile sonlanmaktadır. Doğu ve batı cephenin kuzeyinde daha alçak olan ve sonradan yapılan son cemaat yeri görülmektedir. Ayrıca, batı cephenin kuzeyinde duvara bitişik kare kaideli ve tek şerefeli minare yer almaktadır. Minarenin kare kaidesinden kademeli iki silmeden sonra pahlanarak yuvarlak hatlı pabuçluğa geçilmektedir. Pabuçluk kademeli bir silme ile sonlanmaktadır. Üste bir bilezikle onikigen gövdeye geçilmektedir. Onikigen gövde üstede bir bilezikle sonlanmaktadır. Bileziğin üzerinde dışa taşkın yuvarlak hatlı şerefe altı ve şerefe yer almaktadır. Tek şerefeli minarenin daha ince olan petek bölümü de onikigen olmasıyla gövde ile benzerlik göstermektedir. Minare primidal bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 72-73) (Fotoğraf 191-192-193).

Yapının güney cephesinde üç katlı bir pencere düzenlemesi görülmektedir. Birinci sıradaki pencereler zemin kattan dışa açılan iki mazgal penceredir. Mazgal pencerelerden batı yönünde bulunan pencere kiremitlerle kapatılmıştır. Bu cephede beden duvarlarından dışa taşkın olan mihrap nişinin iki yanına simetrik olarak yuvarlak kemerli birer pencere yerleştirilerek ikinci kat pencere sırası oluşturulmuştur. Üçüncü kat pencere sırasında ise alttaki iki pencerenin arasında mihrap nişinin üzerinde yuvarlak kemerli, diğer pencerelerden daha küçük tek pencere görülmektedir. Ayrıca , güney cephesinin doğusunda bir dikdörtgen pencerenin bulunduğu yan mekan, batısında ise minarenin kaidesi görülmektedir (Çizim 74) (Fotoğraf 194).

8-10- İç Tasvir

Yapının kuzey duvarında pencere bulunmamaktadır. Kuzey duvarında bulunan enine dikdörtgen, iki kanatlı bir kapıyla son cemaat yerinin orta

bölümüne, buradan da yine iki kanatlı dikdörtgen bir kapıyla ibadet mekanına girilmektedir. Üç bölümlü son cemaat yerinin yanları ve önü kapalıdır. Bu bölümün yan mekanları oda şeklinde tasarlanmış olup birer kapıyla girilmektedir. Son cemaat yerinin batı yan mekanı imam odası olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle dış tasvir bölümünde anlatılan dört pencere ibadet mekanında kuzey duvarında görülmemektedir. İbadet mekanı kirişlemesi üstten kaplamalı ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında bindirme tekniğinde onikigen bir göbek yer alır. İbadet mekanının kuzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş altı ahşap direkle taşınan kadınlar mahfili kirişlemesi alttan kaplamalı ahşap tavanlıdır. Mahfilin altında ve üstünde yuvarlak kemerli kapılarla girilen altışardan on iki tane zikir odası bulunmaktadır (Fotoğraf 195).

Kuzey duvarda eksende yer alan yuvarlak kemerli, çift kanatlı kapı ile son cemaat yerinin orta bölümüne buradan da dikdörtgen, iki kanatlı bir kapı ile ibadet mekanına girilmektedir. İbadet mekanının kuzeyinde bulunan kadınlar mahfilinin üstü yanlarda iki direk , ortada iki sütunla taşınmaktadır. Mahfilin ikinci katına ibadet mekanına giriş kapısının doğu ve batısında bulunan on beş basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır. Mahfilin üstünün önü açılabilir çapraz çıtalı kafeslerle kapatılmıştır. Mahfilin birinci katının zemini tabandan yükseltilmiştir. mahfilin altının güneyinde niş şeklinde açıklıklar görülmektedir. Bu açıklıkların önce ayakkabılık veya şerbetlik olabileceği ön görülmüş ancak ibadet mekanının içine ayakkabı koyulması İslam dininin görgüsüyle bağdaşmadığını düşündürmektedir. Cami içinde yer alması nedeniyle de şerbetlik olarak kullanılması pek uygun düşmemiştir. Bu nedenle bizim aklımıza gelen ilk şey her ne kadar aydınlatma olasılığı zayıf bile olsa bu mekanların birer mumluk olarak kullanılabileceğidir. Mahfilin üst kısmında yanlarda olan oval balkon şeklinde iki çıkma görülmektedir. Mahfilin batısında müezzin mahfili bulunmaktadır. Duvar ahşap tavanla sonlanmaktadır (Fotoğraf 196-197-198).

Caminin doğu ve batı duvarı simetriktir. Duvarlarda tek katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Bu pencere dizisinde yuvarlak kemerli dört pencere bulunmaktadır (Çizim 74).

Güney duvarda eksende dikdörtgen içe taşkın mihrap görülmektedir. İçe taşkın bölümün ortasında yer alan yarım yuvarlak mihrap nişinin üzerinde yarım kubbe biçiminde bir kavsara vardır. Mihrap nişi ile kavsara kısmı, iki yandan kademeli birer sütunceyle sınırlandırılmıştır. Sütunceler yatay kademeli iki silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Üstteki iki silme arasında kitabelik bölümü yer almaktadır. Yatay dikdörtgen kitabelik panosu iki yanda üstte birer başlıkla sonlanan plastırlarla çevrelenmiştir. Bu bölüm üstten iki silme ile sonlandırılarak üçgen şeklindeki taç kısmına geçilmektedir (Çizim 75) (Fotoğraf 199).

Mihrabın batısında batı duvarına bitişik minber yer almaktadır. Minbere dilimli kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapının iki yanındaki sütunlar üstte yarım palmet biçiminde başlıklarla sonlanmaktadır. Dilimli kemerin üzerinde dikdörtgen boş kitabe panosu bulunmaktadır. Buradan on bir basamakla köşk kısmına ulaşılmaktadır. Köşk kısmının dört yanında dilimli kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşk altında iki yanda dilimli kemerli dolap ya da geçit kısmı vardır. Doğu ve batı yüzlerde alt seviyede dikdörtgen süpürgelik ile bunun üzerinde üçgen aynalık kısmı vardır. Minber konik bir külah ve alemle sonlanmaktadır (Çizim 76) (Fotoğraf 200).

İbadet mekanında mihrabın doğusunda, doğu duvarı ile bitişik vaaz kürsüsü vardır. Zeminde dar bir alandan başlayan vaaz kürsüsü oturma yerine kadar genişleyerek açılmaktadır. Vaaz kürsüsüne, kürsünün batısında bulunan üç basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 201).

Güney duvarda iki katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Altta mihrabın iki yanında simetrik birer yuvarlak kemerli pencere, ikinci sırada ise alttaki iki pencerenin arasında, mihrabın üzerinde yuvarlak kemerli bir pencereye yer verilmiştir. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Duvar düz ahşap tavanla sonlanmaktadır (Çizim 77) (Fotoğraf 201).

8-11- Malzeme - Teknik

Yapıda inşa malzemesi olarak taş, ahşap, alçı ve metal kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak ise ahşap ve boya tercih edilmiştir.

Ahşap: Minber, vaaz kürsüsü, mahfil, mahfili taşıyan ayaklar, zikir odaları, ibadet mekanına giriş kapısı, pencere pervazları, tavan ve taban ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 184-195,198-200-202-203).

Alçı: Mahfilin üstünü taşıyan sütunlarda görülmektedir (Fotoğraf 196).

Metal: Kapı tokmaklarında, pencere kollarında demir, minberdeki alemde pirinç, minareyi sonlandıran külah ve alemde kurşun malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 193).

Taş: Caminin beden duvarları düzgün olmayan kesme taşla inşa edilmiş daha sonra içten ve dıştan sıvanarak boyanmıştır. Caminin mihrabında ve giriş kapısının çevresinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak harç kullanılmıştır (Fotoğraf 184-191-192-194).

Ahşap sahte kündekari, çakma ve geçme tekniğiyle,alçı kalıplama tekniğiyle metal döküm ve sac kıvırma tekniğiyle kullanılmıştır.

8-12- Süsleme

Ahşap ve sıva üzerinde yoğun süsleme ile karşılaştığımız yapıda; geometrik, bitkisel , nesneli ve yazı olmak üzere dört farklı süsleme türü ile karşılaşılmaktadır.

Geometrik bezemeler; minberin korkuluğunda, süpürgeliğinde ve tavanda, bitkisel bezemeler; minberin aynalığında ve tavanda ve mihrap nişinin üzerinde, nesneli bezemeler; mihrap nişinde, yazı; yapının kitabesinde, mihrabın kitabeliğinde, mihrap nişinin üzerinde ve beden duvarlarında pencerelerin arasında görülmektedir.

Geometrik Kompozisyonlar

Daire: Minberin üçgen şeklindeki aynalığında biri büyük, diğeri küçük iki daire deseni görülmektedir (Fotoğraf 200).

İbadet mekanını örten ahşap tavanın merkezinde bir daire görülmektedir (Fotoğraf 202).

Mahfilin altında da bir daire deseni görülmektedir (Fotoğraf 203).

Dikdörtgen- Kare: Minber korkuluk tablası üzerinde, yatay çizgilerin belli aralıklarla dikey çizgilerle kesişmesiyle ikişer dikdörtgen ile bunların arasında karelerden oluşan kompozisyon görülmektedir. Farklı bir düzenleme, bir dikdörtgen ve bir karenin dönüşümlü yerleştirilmesiyle oluşan kompozisyon ise süpürgelikte yer almaktadır. Kompozisyonun farklı uygulamalarını, yatay iki sıralı ikişer kare ile dikey iki dikdörtgenin dönüşümlü düzenlenmesinden oluşan kompozisyon ise köşk altında karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf 200).

Kare: Minberin süpürgeliğinde kareler yan yana eşiğe kadar dizilmiştir (Fotoğraf 200).

Onikigen: İbadet mekanını örten ahşap tavanın merkezindeki daire deseninin çevresi beden duvarlarına kadar belirli bir ölçüde genişleyerek açılan onikigenlerle çevrelenmiştir (Fotoğraf 202).

Oval: Minberin üçgen şeklindeki aynalığında görülmektedir.

Bitkisel Kompozisyonlar

Akantüs Yaprağı: Mihrap nişinin üzerinde akantüs yaprağı deseni görülmektedir (Fotoğraf 199).

Yıldız Çiçeği: Minberin üçgen olan aynalığının merkezinde bir daire içine yerleştirilmiş yirmidört sivri yapraklı yıldız çiçeği görülmektedir. Bu yuvarlağın güneyinde daire içinde, batısında ise bir oval içerisinde yirmi sivri yapraklı yıldız çiçeği görülmektedir. Ovaller ve yuvarlak arasında boş kalan yerler yarım yıldız çiçeği desenleriyle doldurulmuştur (Fotoğraf 200).

İbadet mekanını örten ahşap tavanın merkezinde ve mahfilin altında bir daire içinde verilmiş otuz altı sivri yapraklı yıldız çiçeği görülmektedir (Fotoğraf 202-203)

Nesneli Kompozisyonlar

Perde: İbadet mekanının güney duvarında eksene simetrik yerleştirilmiş olan yarım yuvarlak silindirik gövdeli mihrap nişi üzerinde sarı , koyu yeşil , kırmızı ve açık mavi renkleriyle boyanmış bir perde motifi görülmektedir (Fotoğraf 199).

Yazı Kompozisyonları

Yapıdaki yazı kompozisyonlarında çok satırlı, iki veya üç sıra istif ve sülüs hat kullanılmıştır.

Mihrabın kitabelik bölümünde كلما دخل عليها زكرى المحراب (Küllema dahale aleyha zekeriyel mihrab) yazısı sülüs yazı ile yazılmıştır (Fotoğraf 199).

Mihrap nişinin üzerinde bulunan istiridye kabuğunun içinde II. Abdülhamit 'in tuğrasına yer verilmiştir ([75]) (Fotoğraf 199).

Caminin doğu , güney ve batı duvarlarında pencere aralarında hat örneklerine yer verilmiştir.

Bu yazılı motiflerden doğu duvarında üç örnek görülmektedir. Bu örnekler pencere aralarına ve vaaz kürsüsünün üzerinde bulunmaktadır (Fotoğraf 204-205-206).

Birinci Bezemenin Arapça Metni:

هذا من فضل ربى

Birinci Bezemenin Transkripsiyonu :

Haze min fadle rabbi

Birinci Bezemenin Türkçe Anlamı :

Bu rabbimin lütfudur.

İkinci Bezemenin Yazılışı:

آلله محمد فاطيمه علی

İkinci Bezemenin Transkripsiyonu :

Allah Muhammed Fatıma Ali

---

[75] Yılmaz KURT : a.g.e.,242.

İkinci Bezemenin Türkçe Anlamı :

Allah Muhammet Fatma Ali

Üçüncü Bezemenin Yazılışı:

رسول حيقمتى ما حا فتالله

Üçüncü Bezemenin Transkripsiyonu :

Re'sul hikmeti mahafatullah

Üçüncü Bezemenin Türkçe Anlamı :

Hikmetin başı Allah korkusudur.

Güney duvarında vaaz kürsüsünün üzerinde ve minberle pencere arasında iki tane yazılı bezeme bulunmaktadır (Fotoğraf 207-208).

Birinci Bezemenin Yazılışı:

حبيب مليح لا فيه شك

Birinci Bezemenin Transkripsiyonu :

Habib melih la fiyhi şek

Birinci Bezemenin Türkçe Anlamı :

Sevgilinin sevgisinde şüphe yoktur.

İkinci Bezemenin Yazılışı:

- والله بى كل شى محيط

İkinci Bezemenin Transkripsiyonu :

Vallahu bi külli şeyin muhit

İkinci Bezemenin Türkçe Anlamı :

Allah 'ın kudreti her şeyi kuşatır.

Mihrap nişinin iki yanında الله (Allah) ve محمد (Muhammed) adları yazılıdır.

Caminin batı duvarında pencereler arasında üç tane yazılı bezeme görülmektedir (Fotoğraf 209-210-211).

Birinci Bezemenin Yazılışı:

و ما ارسلناك الا رخمت العلمين

Birinci Bezemenin Transkripsiyonu :

Ve ma erselnake illa rahmetellil alemiyn

Birinci Bezemenin Türkçe Anlamı :

Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik .

İkinci Bezemenin Yazılışı:

لا فتحه الا سييد حسن و حوسين

ان آلله جميل يحيب الجمال

İkinci Bezemenin Transkripsiyonu :

La fetha illa seyyid Hasan ve Hüseyin

İnnallahe cemilun yuhibbul cemal

İkinci Bezemenin Türkçe Anlamı :

Hasan ve Hüseyin 'den başka genç yoktur.

Allah güzeldir, güzeli sever.

Üçüncü Bezemenin Yazılışı:

و ما تو فيقى الا با لله

Üçüncü Bezemenin Transkripsiyonu :

Ve ma tevfikı illa billah

Üçüncü Bezemenin Türkçe Anlamı :

Başarı ancak Allah 'tandır.

IV. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

19. yüzyıl sonlarında Anadolu' ya gelen Fransız seyyah Vital Cuinet, ([1]) o tarihte Safranbolu 'da 28 cami olduğunu yazmaktadır. Bu camilerden sadece onu günümüze gelebilmiştir. Diğerlerinin ya tamamen ortadan kalktığını, ya da yapılan onarımlarla tamamen yenilenmiş olduklarını söyleyebiliriz. Çalışmamız sırasında biri 17. yüzyıldan, beşi 18. yüzyıldan, ikisi de 19. yüzyıldan olmak üzere sekiz örnek belirledik. Bunlar; Köprülü Mehmet Paşa Camisi (1661), Dişçi Camisi (1719), Dağdelen Camisi (1765), Kazdağlıoğlu Camisi (1779), İzzet Mehmet Paşa Camisi (1796), Taş Minare Camisi (18. yüzyıl ortaları), Lütfiye Camisi (1880) ve Hamidiyye Camisi (1884) 'dir.

Osmanlı Devleti büyüyüp genişlemeye , güçlenmeye başladıkça mimarlar şehir ve kasabalarda bazı cami ve medreselerin yanında kütüphanelere yer vermektedirler. Köprülü Mehmet Paşa Camisi' nin kuzeyinde de bir kütüphaneye yer verilmiştir. İstanbul Yeni Cami Külliyesinde II. Ahmet 'in düzenlediği bir kütüphane, ayrıca Köprülü Mehmet Paşa ' nın İstanbul Divanyolu' ndaki dershane ve türbesi yanında da bir kütüphane binası mevcuttur. Safranbolu 'da yer alan kütüphane bugün Kültür ve Turizm Vakfı ' nın danışma bürosu olarak kullanılmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa Camisi avlusunda görülen mermer üzerine yapılmış yatay güneş saatleri grubuna girmektedir. İstanbul , Edirne , Konya, Halep , Şam gibi pek çok şehirde bu tip güneş saatlerinin var olduğu tespit edilmiştir. Saatin genel durumundan 19. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen güneş saati, Safranbolu'nun tek güneş saati olma özelliği taşımaktadır ([2]).

---

[1] Vital CUINET : La Turquie D'asie , (Paris:1894)'den naklen . Esra (Bölükbaşı) ERTÜRK: a.g.t., 16.
[2] Nurettin ÇAM : a.g.e.,156.

Bu bölümde, önce belirlediğimiz camileri kendi aralarında daha sonrada diğer Anadolu şehirlerinde ve İstanbul'da ki çağdaş örnekleriyle; plan tipleri, cephe düzenleri, örtü sistemleri, geçiş elemanları, mimari elemanlar (taçkapı, minare, mihrap,mahfil, vaaz kürsüsü vb.),malzeme-teknik ve süsleme özellikleri açısından ele alarak karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

1- PLAN TİPLERİ

Safranbolu ' da ki 17. – 19. yüzyıl Osmanlı camilerinde; kare planlı, tek kubbe ile örtülü; dikdörtgen planlı, kubbe ile örtülü ve dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı olmak üzere üç farklı plan tipi karşımıza çıkmaktadır. Birinci grubu (kare planlı, üzeri kubbe ile örtülü örnekleri) Köprülü Mehmet Paşa Camisi (1661) , Dağdelen Camisi (1765) ve Kazdağlıoğlu Camisi (1779); ikinci grubu (dikdörtgen planlı, ibadet mekanı kubbe ile örtülü örneği) İzzet Mehmet Paşa Camisi (1796); üçüncü grubu (dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı örnekleri) ise Dişçi Camisi (1719), Taş Minare Camisi(18.yüzyıl ortaları), Lütfiye Camisi (1880) ve Hamidiyye Camisi(1885) oluşturmaktadır.

1-1- Kare Planlı Üzeri Kubbe ile Örtülü Camiler :

Safranbolu 'da 17-19. yüzyıla tarihlenen camilerden, kare planlı üzeri kubbe ile örtülü üç örnek vardır. Bunlardan en erken tarihli olanı 1661 tarihli Köprülü Mehmet Paşa Camisi'dir. Onu 1765 tarihli Dağdelen ve 1779 tarihli Kazdağlıoğlu camileri izlemektedir. Üç örnekte kare planlı ibadet mekanının üzeri, tromplarla geçilen ve bir kasnağa oturan kubbe ile örtülüdür. Kasnak, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde onikigen, diğer iki örnekte sekizgendir. Her üç yapıda da minare kuzeybatı köşede (ibadet mekanı ile son cemaat yerinin birleştiği köşede) yer almaktadır (Bkz. minare bölümü). Üç yapının da kuzeyinde (Köprülü Mehmet Paşa ve Dağdelen camilerinde beş bölümlü, Kazdağlıoğlu Camisi'nde ise üç bölümlü) bir son cemaat yeri vardır (bkz. son cemaat yeri bölümü) (Çizim 77). Osmanlı Dönemi camilerinde tek mekanlı, tromp ya da pandantifle geçilen tek kubbe ile örtülü ve kuzeyinde

(üç ya da beş bölümlü) son cemaat yeri olan örnekleri, Erken Osmanlı döneminden başlayarak Bursa Alâeddin Bey Camisi (1326) ([3]), İznik Mahmut Çelebi Camisi (1442-43) ([4]), Bursa Tuz Pazarı Camisi ([5]), Keşan Hersekoğlu Ahmet Paşa Camisi ([6]), Tire Rum Mehmet Paşa Camisi (1472) ([7]), Kütahya Aslan Bey Camisi (1450) ([8]), Priştine Fatih Camisi (1451) ([9]), İstanbul Fatih Bâli Paşa Camisi (1504) ([10]), İstanbul Firuz Ağa Camisi (1512 ö.) ([11]), Eyüp Cezerî Kasım Paşa Camisi (1515) ([12]), Tekirdağ Rüstem Paşa Camisi (1553) ([13]), Ankara Cenabi Ahmet Paşa Camisi (1565) ([14]), Ilgın Lala Mustafa Paşa Camisi (1576) ([15]), Erzurum Kurşunlu Camisi (1700) ([16]), Erzurum İbrahim Paşa Camisi (1748) ([17]), Aydın Cihanoğlu Camisi (1756) ([18]), İstanbul Cihangir Camisi (1889) ([19]), İstanbul Bebek Camisi (1913) ([20]) 20. yüzyıla kadar kesintisiz görülmektedir. Kare planlı, kubbe ile örtülü yapılar 18. yüzyılda da hem İstanbul hem de Anadolu örneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak Anadolu ve İstanbul örneklerinde bu yüzyılda ana yapı aynı olmakla birlikte (tek mekan, tek kubbe, geçiş tromp ya da pandantif, kuzeyde son cemaat yeri vb.) bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. İstanbul örneklerinde iki yanda gelişen galeriler (Nur-u Osmaniye ve Laleli camilerinde olduğu gibi) mekana genişlik sağlamaktadır. Yine İstanbul örneklerinde güneyde mihrabın dışa taşkın ayrı bir bölüm ya da mekan gibi düşünülüp uygulanması Osmanlı mimarisinde görülen geç dönem özelliğidir. Ancak, bu düzenleme, Gülşehir Kurşunlu (Karavezir) Camisi (1779) ([21]) gibi

---

[3] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 12.
[4] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 66.
[5] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 96.
[6] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,100.
[7] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,101.
[8] Çağatay KILAVUZ: a.g.t., 89
[9] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,102
[10] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,141.
[11] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,149.
[12] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,161.
[13] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,209.
[14] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,237.
[15] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,289.
[16] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,365.
[17] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,386.
[18] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,394.
[19] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,465.
[20] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,468.
[21] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,408.

istisnalar dışında Anadolu ve diğer bölgelerdeki örneklerde pek tercih edilmemiştir.

Dağdelen Camisi plan itibarıyla Aydın Cihanoğlu Camisi (1756) ile Kastamonu Yakup Ağa Camisi (1557) ([22]) 'ne benzemektedir. Ancak Kastamonu Yakup Ağa Camisi ve Aydın Cihanoğlu Camisi'nin son cemaat yeri üç bölümlüdür. Dağdelen camisinin son cemaat yeri ise beş bölümlüdür.

Kazdağlıoğlu Camisi kare planlı olup tromplarla geçilen ve sekizgen bir kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülüdür. Kazdağlıoğlu Camisi plan özellikleri olarak İznik Mahmut Bey Camisi (1442)'ne benzemektedir.

Tek kubbeli camiler Türk sanatında eskiden beri kullanılmış , günümüz mimarisinde de oldukça fazla uygulanan plan tiplerinden biridir. Bu plan tipine örnek olarak kuzeybatı Anadolu'dan Kastamonu İbn-i Neccar Camisi (1353) ([23]), Sinop Saray Camisi (1374)([24]), Bolu Mudurnu Yıldırım Beyazıt Camisi ([25]) verilebilir.

2- Dikdörtgen Planlı ve Kubbe ile Örtülü Camiler:

Bu gruba ait tek örneğimizi İzzet Mehmet Paşa Camisi oluşturmaktadır. Cami, İbadet mekanının kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olması, kubbeye geçiş sisteminin pandantif olması, kuzeyde doğu-batı doğrultusunda atılan kemerle ikiye ayrılması, kuzeydeki bölümün kuzey-güney doğrultusunda atılan kemerlerle üç bölüme ayrılması ve bu bölümlerinin üzerinin kubbelerle örtülü olmasıyla diğer Safranbolu örneklerinden ayrılmaktadır (Çizim 77).

---

[22] Çağatay KILAVUZ :a.g.t.,89
[23] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 89
[24] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 89
[25] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 20-21.

İzzet Mehmet Paşa Camisi bu özellikleriyle Safranbolu camilerinden ayrılırken; bu plan tipi çok yaygın olmamakla birlikte İznik Yeşil Camisi ([26]) (1398) gibi Erken Osmanlı döneminden beri bilinen bir tiptir. Aynı plan tipi farklı dönemlerde Merzifon Kara Mustafa Paşa Camisi (1667) ([27]) gibi birkaç örnekle temsil edilmiştir. Bu tipin benzer uygulamalarını 18. -19. yüzyıl ait İstanbul'da, Üsküdar *Ayazma Camisi (1760)* ([28]), *Cezayirli* Hasan Paşa Camisi (1763) ([29]), Sepsefa Camisi (1787) ([30]), Halıcıoğlu Camisi (1793) 'nde ([31]) görüyoruz. 18. yüzyılda Anadolu'dan en önemli örneğimizi ise Yozgat Çapanoğlu (Ulu) Camisi (1777-1779) (ilk yapı) ([32]) oluşturmaktadır. Bu örneklerden de Ayazma Camisi kubbeye geçiş sisteminin pandantif olması, kuzeydeki kısmın üç bölümlü olması ile plan ve örtü bağlamında büyük benzerlik göstermektedir. Diğer örneklerden Cezayirli Hasan Paşa Camisi (1763) kuzeydeki kısmın ahşap tavanlı olması ve kubbeye geçiş sisteminin tromp olmasıyla; Yozgat Çapanoğlu (Ulu) Camisi (1777-1779), Sepsefa Camisi (1787) ve Halıcıoğlu Camisi (1793), nden oluşan diğer örneklerse kubbeye geçiş sistemlerinin tromp olmasıyla farklılık göstermektedirler.

1-3- Dikdörtgen Planlı, Ahşap Tavanlı Camiler:

Dikdörtgen planlı içten ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülü dört örneğimiz vardır. Bu örneklerden Dişçi Camisi, kareye yakın dikdörtgen planlı ve girişinin doğuda olması vb. özellikleriyle; Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye Camilerinden ayrılmaktadır. Bu üç yapı, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı ve ahşap tavanlı olmaları açısından büyük benzerlik göstermektedir. Yine örtü sistemini oluşturan ahşap tavanın duvarlara oturması, herhangi bir taşıyıcının kullanılmamış olması vb. mimari özellikleri açısından da benzemektedirler. Bu camilerden de Lütfiye Camisi

---

[26] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 4.
[27] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 361.
[28] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 395.
[29] Betül BAKIR : Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul 'da Etkileri, (Ankara,2003) 111-114.
[30] Betül BAKIR : a.g.e.,115-118.
[31] Betül BAKIR : a.g.e.,125-128.
[32] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 411.

girişinin kuzeybatı köşede yer almasıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır (Çizim 78)

Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, içten ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülü camilere, Safranbolu yakın çevresinde de oldukça sık rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları Eski Camisi (14.yüzyıl) ([33]), Kütükçü Camisi (20.yüzyıl), Akören Köyü Hacı Halil Ağa Camisi (1802) ([34]) sayfa:11-13), Kadıbükü Köyü Camisi (1812) ([35]), Çerçen Köyü Hasan Ramis Camisi (1860) ([36]) ve Yörük Köyü Aşağı Mahalle Camisi (1891) ([37])'dir Bunların dışında ahşap tavanlı, kırma çatılı camilere Kastamonu Kastamonu Hamza Ağa Camisi (1446-47) ([38]), Ferhat Paşa Camisi (1559-60) ([39]), Kastamonu İsfendiyar Bey Camisi (1722-23) ([40]) Niğde Niğde Kemal Ümmi Camisi ([41]) Çorum Abdülbaki Paşa Camisi (17. yüzyıl) ([42]), Ankara Alaaddin Camisi (1178) ([43]), Ankara Yeşil Ahi Camisi (18.yüzyıl) ([44]) örnek verilebilir

2- CEPHE DÜZENLERİ

Safranbolu 17.-19. yüzyıl camilerinden bazılarında görülen cephe düzenlemeleri (Köprülü Mehmet Paşa Camisi (1661), Dağdelen Camisi (1765), Kazdağlıoğlu Camisi (1779), İzzet Mehmet Paşa (1796) açısından, 17-18. yüzyıl özelliklerinden daha çok Erken ve Klâsik Dönem özellikleri göstermektedir. Cephelerde İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde kesme taş kaplama, diğer örneklerde ise köşelerde düzgün kesme taş, diğer kısımlarda düzgün olmayan kesme taş ve moloz taş kullanılmıştır. Taşların arasında bağlayıcı malzeme olarak kullanılan harçlarla oluşturulan derzler

---

[33] Ünsal TUNÇÖZGÜR: a.g.e., 88.
[34] AKTAŞ , Serkan:
1997 Safranbolu Çevresindeki Türk Devri Yapıları
Selçuk Üniversitesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi)
[35] Serkan AKTAŞ: a.g.t.,13.
[36] Serkan AKTAŞ: a.g.t.,14.
[37] Serkan AKTAŞ: a.g.t.,16.
[38] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 89
[39] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 90
[40] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 90
[41] Halit ÇAL: Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescitler , (Ankara ,2000) 87-103.
[42] Abdülkadir DÜNDAR : Çorum Cami ve Mescitleri, (Ankara ,2004) 151.
[43] Abdülkadir DÜNDAR : a.g.e., 151.
[44] Abdülkadir DÜNDAR : a.g.e., 151.

kalınlaştırılarak çerçeveler oluşturulmuştur. Bu özellik kare planlı kubbe ile örtülü örneklerin hepsinde görülmektedir. Erken Osmanlı döneminde taşların çevresine yerleştirilen tuğlalarla yapılan bu teknik, Safranbolu'da harçla yapılan derzlerin kalınlaştırılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Dikdörtgen planlı ahşap tavanla örtülü (Dişçi Camisi (1719), Taş Minare Camisi (18. yüzyıl ortaları), Lütfiye Camisi (1880) ve Hamidiyye Camisi (1884)) cami cephelerinin ise, sıvanarak boyandığı görülmektedir. Bu nedenle yapıların örgü malzemeleri görülmemektedir. Bu düzenleme diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Safranbolu bölgesinde de görülmektedir. Minareleri olmasa camileri diğer konutlardan ayırmak mümkün olmayacaktır (Çizim 79).

Çorlulu Ali Paşa, Ahmediye, İsmail Efendi, Hekimoğlu Ali Paşa, Beşir Ağa, Nur-u Osmaniye ve Laleli camileri vb. 18. yüzyıl örneklerinden çoğu fevkanidir. Camilerin yüksek bir alt kaide üzerinde yer alması ve bu şekilde yükseltilmesi dönem özelliğidir. Aynı düzenlemeyi Safranbolu camilerinde de görüyoruz. Bunlardan birinci sebep, Safranbolu'nun kurulduğu bölgenin eğimli olması, diğer sebepte dönem özelliği olmalıdır. Yapılardan, Dişçi camiinde alt katta, batı ve güneyde dükkanlar, Kazdağlıoğlu camisinde güneyde işlevi tartışmalı, bugün kullanılmayan mekanlar,İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde batıda su yolları, tuvalet vb. mekanlar, Hamidiyye Camisi'nde girişi batıdan depo olarak kullanılan mekanlar, Lütfiye camisinde ise kuzey-güney doğrultusunda geçen akarsu nedeniyle fevkanilik görülmektedir. Ayrıca, İzzet Mehmet Paşa Camisinde diğer örneklerden farklı olarak yükseltilen son cemaat yerine çift yönlü merdivenlerle çıkış ve son cemaat yerinin önünde bir giriş mekanının kullanılması da dönem özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cephelerde kuş evleri geleneği, bu yüzyılda Ayazma ve Selimiye camiinde görülürken, Safranbolu cami cephelerinde tek açıklık şeklinde daha sade örnekler olarak Köprülü Mehmet Paşa , Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin cephelerinde ve kubbe kasnaklarında kuşevlerine yer verilmiştir.

2-1 - KUZEY CEPHE DÜZENLEMELERİ

17-19. yüzyıl Safranbolu Camilerinde kuzey cephe düzenlemeleri, bazı örneklerde benzerken, bazı örneklerde ise oldukça farklı uygulamalar görülmektedir. Dişçi Camisi'nin kuzey cephesi, ek bina tarafından tamamen kapatıldığı için; Lütfiye Camisi'nin kuzey cephesi de bitişiğindeki mektep tarafından kapatıldığı için yapıların bu cepheleri hakkında bilgi sahibi değiliz. Kare planlı kubbe ile örtülü örnekler ile dikdörtgen planlı kubbeyle örtülü örnekte bazı farklılıklar dışında düzenleme hemen hemen aynı gibidir. Dört yapının da kuzeyinde son cemaat yeri vardır (bkz. son cemaat yeri bölümü). Son cemaat yerinden sonra beden duvarları, çokgen kasnak, kubbe ve alemle cepheler sonlanmaktadır. Cephede yatay bölünme iki sıralı kirpi saçaklarla sağlanmıştır. Dişci ve Kazdağlıoğlu camilerinde cephede hiç pencere görülmezken, Köprülü Camisi'nde eksende sivri kemerli bir pencere vardır. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde ise kuzeydeki ek bölümün cephesinde simetrik sivri kemerli beş pencere bulunmaktadır. Cephenin üstünde Dişçi ve Kazdağlıoğlu camilerinde çatı, sekizgen kasnağın üç cephesi ve kubbe görülürken, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde onikigen kasnağın beş cephesi, dönüşümlü yerleştirilmiş üç payanda üç sivri kemerli pencere vardır. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde ise ek bölümün üzerini örten üç kubbenin arkasında kasnağın oturduğu cephe duvarı sekizgen kasnağın üç cephesi, üç pencere ve köşelerde ince sekizgen kaideli kubbe ile örtülü köşe kuleleri görülmektedir. Kasnağa oturan kubbe ve alemle cephe sonlanmaktadır.

Dikdörtgen planlı, içten ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülü örneklerden, Taş Minare Camisi'nde sonradan eklenen son cemaat yerini örten kırma çatının üzerinde cephe kırma çatı ile sonlanmaktadır. Lütfiye Camisi'nde mektebe bitişik olan cephenin sadece batı köşesi görülmektedir. Burada da basamaklarla çıkılan sahanlığın üzerinde dikdörtgen, çift kanatlı ahşap bir kapı ve bunun üzerinde dikdörtgen bir pencere ile cephe tamamlanmaktadır. Mektebin cephesinde ise eksene simetrik yerleştirilen iki alt iki üst seviyede dört dikdörtgen pencere vardır. Hamidiyye Camisi'nde ise kırma çatıyla örtülü son cemaat yerinin üzerinde cephe kırma çatı ile sonlanmaktadır.

Ayrıca, ahşap tavanlı camilerin cephelerinin sıvalı ve boyalı olmaları, ve kırma çatı ile örtülü olmaları nedeniyle, minareleri olmasa sivil mimari örneklerinden ayırt edilmelerini güçleştirmektedir.

2-1- 1- SON CEMAAT YERİ

Safranbolu camilerinde de kuzey cephe düzenlemelerinde son cemaat yerleri önemli bir yere sahiptir. Bu bölümde, cephe düzenlemeleri gibi kare ve dikdörtgen planlı kubbe ile örtülü örnekler ile dikdörtgen planlı ahşap tavan ve kırma çatı ile örtülü örnekler arasında oldukça farklılıklar göstermektedir. Camilerden Köprülü Mehmet Paşa ve Dağdelen camilerinde son cemaat yerleri beş bölümlü, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde ise üç bölümlüdür.

Köprülü Mehmet Paşa Camisi son cemaat yerinin doğu ve batı cepheleri daha sonradan duvarla, kuzey cephesi ise camekanla kapatılmıştır. Kazdağlıoğlu Camisi' nde önü ahşap kafeslerle kapatılmış olan son cemaat yerinin, batı cephesi tamamen, doğu cephesi ise kemerin üzengi noktasına kadar kapalıdır. Dağdelen ve İzzet Mehmet Paşa Camileri'nde ise son cemaat yerlerinin kuzey ve batı cepheleri açık , doğu cepheleri kapalıdır. Ancak, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde hem arazinin eğimli olması hem de

dönem özelliği olarak son cemaat yeri yükseltilmiştir. Yükseltilmiş mekana; orta bölümünün önüne (doğu-batı ve kuzey güney doğrultusunda atılan kemerlerle doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, üzeri aynalı çapraz tonoz örtülü) yerleştirilmiş olan giriş mekanının doğusu ve batısındaki merdivenlerle çıkılmaktadır.

Ele aldığımız camiler arasında Lütfiye ve Dişçi camilerinin son cemaat yeri yoktur. Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin ise son cemaat yerleri sonradan eklenmiş ve dışa kapalı örneklerdir. Sadece eksendeki kapılar ve pencerelerle dışa açılmaktadırlar. Taş Minare Camisi'nde Dikdörtgen çift kanatlı giriş kapısının üstü ile doğusunda yatay dikdörtgen iki küçük pencere ile batısında dikdörtgen bir kapı vardır. Hamidiyye Camisi'nde ise Dıştan silmelerle sınırlandırılmış, yuvarlak kemerli üst kısmı kırılmış üzerinde kitabenin de yer aldığı mermer üçgen alınlık görülmektedir. Giriş kapısının iki yanında da ikişer simetrik dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Son Cemaat yerinin doğu ve batı köşeleri de diğer örneklerden farklı olarak pencere üst seviyeleri hizasına kadar pahlanmıştır.Her iki yapının son cemaat yeri içte, ortadaki koridora birer kapı ile açılan iki ibarettir. Hamidiyye Camisi'nde iki mekanında güneyinde farklı ölçülerde üçer niş yer almaktadır. Mekanlardan doğudakinin doğusunda batıdakinin batısında eksene simetrik birer ikişer pencere görülmektedir. Taş Minare Camisi'nde ise doğudaki mekanın doğusunda farklı boyutlarda iki pencere bulunmaktadır. Batıdaki mekanın güneybatı köşesinde bir pencere yer almaktadır.

Son cemaat yeri düzenlemesi açısından Safranbolu camileri, gerek planlama gerekse görünüm açısından İstanbul yapılarından oldukça farklıdır. Bu tür farklılıkların başında İstanbul'un başkent oluşu ve Sultanların burada yaşamaları gelmektedir. Safranbolu camilerinde ki sadeliğin sebeplerinden biri taşrada oluşu, diğeri ise burada sultanların ikamet etmiyor oluşuyla

açıklanabilir. Bu nedenle son cemaat yeri, hünkar mahfili ve minarelerin kaynaştığı 18. yüzyıl İstanbul camilerinde bir bütünlük dikkati çeker ([45]).

Ayrıca, son cemaat yeri Halıcıoğlu ve Cezayirli Hasan Paşa camilerinde olduğu gibi hünkar dairesiyle kapatılmış ya da hünkar dairesi Selimiye Camisi'nde olduğu gibi iki ayrı yapıya bölünmüştür ([46]).

Anadolu örneklerinde ise Safranbolu camileriyle benzer özellikler daha çoktur. Üç ya da beş bölümlü son cemaat yerlerinin üzeri genellikle kubbe ile örtülmüştür. Son cemaat yerlerinin doğu ve batısı açık olan örnekler (Aydın Cihanoğlu Camisi, Gülşehir Karavezir Camisi vb.) olduğu gibi, kapalı örneklerde (Yozgat Çapanoğlu Camisi vb.) vardır ([47]). Safranbolu-Yörük Köyü Merkez ve Aşağı Mahalle Camilerinde de, dikdörtgen planlı ahşap tavanla örtülü örneklerde olduğu gibi tamamen kapalı veya açık son cemaat yeri görülmektedir.

2-1-1-1- Taçkapı

Taçkapılar genellikle eksene simetrik yerleşen ana giriş öğeleridir. Safranbolu'da 17.-19. Yüzyıla ait camilerden dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı örneklerde taç kapı, Hamidiyye Camisi dışında kullanılmamıştır. Diğer örneklerde daha sade çift kanatlı ahşap kapılar tercih edilmiştir. Taçkapılar dikdörtgen ve yuvarlak kemerli olmak üzere iki farklı düzenleme ile karşımıza çıkmaktadır. Batılılaşma dönemi taç kapıları erken ve klasik dönem taç kapılarına oranla biçimsel anlamda daha sade bir gelişim göstermektedir. 18. yüzyıldan itibaren İstanbul camilerinde görülmeye başlayan taç kapılar,yönetici veya ilçenin ileri gelenleri tarafından Safranbolu 'ya taşınmış genellikle dıştan bordür ya da silme dizileriyle çerçevelenmiş yada yanlardan sütunce veya plastırlarla sınırlandırılmış kapılardır ([48])

---

[45] Nurcan İNCİ: "18.Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler",Vakıflar Dergisi, S. 19(1985), 228.
[46] Betül BAKIR : "XVIII. Yüzyılda Türk Baroku Camiler", Osmanlı, C. 10,(Ankara, 1999), S.274, 265-275
[47] Rüçhan ARIK: "Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış", Osmanlı, C.10, (Ankara, 1999), 247-264
[48] AKDAĞ, Güneş :
2005 I.Abdülhamit ve III.Selim Dönemi İstanbul Camilerinde Taçkapı
Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi)

Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa, Taş Minare ve Hamidiyye Camilerinin giriş kapıları kuzey cephesinde eksene yerleştirilmiştir.

Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen , Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa ve Hamdiyye camilerinde yuvarlak kemerli taçkapılar görülmektedir. Köprülü Mehmet Paşa Camisi taçkapısı iki yandan plastırlarla sınırlandırılmıştır. Plastırlar kemer üzerindeki iki sıra yatay silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Üstte daha kısa tutulan plastırlar, iki sıra kademeli yatay silme ile birbirine bağlanmaktadır. Bu iki silme ile üstteki plastırlar arasında boş kare biçiminde bir kitabelik yer almaktadır. İzzet Mehmet Paşa Camisi taçkapısın da Erken Yunan ve Roma sanatında görülen yapı ve süsleme elemanlarının yorumlanarak tekrar uygulanması şeklinde tanımlanan dor, iyon ve korint düzenli sütun başlıkları, kabarık ve yoğun yaprak motifleriyle ifade bulan neo –klasik üslup geç dönem örneklerinde en belirgin şekilde İstanbul Nusretiye ve Eyüp Sultan camilerinin giriş kapılarında görülmektedir ([49]). Bu kapıların bir benzeri de İzzet Mehmet Paşa Camisi taçkapısıdır. Nusretiye Camisi taçkapısında ki sütunceler ve Eyüp Sultan Camisi taçkapısını iki yandan sınırlayan plastırlar üzerendeki akantüs yaprakları dışında İzzet Mehmet Paşa taçkapısı ile bu taçkapılar büyük benzerlik göstermektedir.

Taçkapının bulunduğu son cemaat yerlerine ait bölümlerin üzeri Kazdağlıoğlu, Dağdelen ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde olduğu gibi kubbe ile örtülerek giriş aksı vurgulanmıştır.

[49] Güneş AKDAĞ :a.g.t.24.

2-1-1-2- Kapılar

Bazı camilerde son cemaat yeri güney duvarında taçkapı dışında diğer kapılara da yer verilmiştir. Bu kapılar; İzzet Mehmet Paşa Camisi' nde girişin doğu ve batısında simetrik olarak mahfile ve minareye, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde minareye veya Taş Minare Camisi'nde olduğu gibi imam odasına girişi sağlamak için kullanılmıştır. Kapılar; Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde dikdörtgen çerçeveler içine yerleştirilen basık kemerli, Taş Minare Camisi'nde ise dikdörtgendir.

2-1-1-3- Pencereler

Son cemaat yerinde kullanılan pencere türleri çeşitli değildir. Zemin üzerinde daha çok yuvarlak veya sivri kemer alınlıklı, dikdörtgen pencereler veya Taş Minare Camisinde olduğu gibi dikdörtgen pencerelere yer verilmiştir.

2-1- 1-4- Mihrap Nişleri

Nişler; genel olarak kemer üzengisi altındaki boşlukta , duvarın taşıyıcı kütlesini hafifletici nitelikte İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde pencerelerin arasına , Kazdağlıoğlu Camisi'nde son cemaat yerinin batısında yer almaktadırlar. Son cemaat yerinde pencere arasına yerleştirilen mihrap nişi düzenlemeleri Erken Osmanlı Döneminden itibaren pek çok örnekte karşımıza çıkmaktadır. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin son cemaat yeri güney duvarı düzenlemesi Üsküdar Mihrimah Sultan Camisi'ninkine çok benzemektedir. İki örnekte de eksende taçkapıya , taç kapının iki yanında simetrik aralarında mihrabiye bulunan iki pencereye ve en doğu ile batı ucunda birer kapıya yer verilmiştir ([50]).

[50] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,190.

Ancak, girişin batısında duvardan taşkın ve ayrı bir kuruluş olarak görülen çok fazla bir örneği yoktur. Anadolu Selçuklu döneminden Akşehir Ulu Camisi'de buna benzer bir uygulama görülmektedir.

2-2- DOĞU – BATI CEPHE DÜZENLEMELERİ

Doğu- batı cepheler genellikle simetrik olarak düzenlenmişlerdir. Kubbe ile örtülü yapılarda iki yatay sıra oluşturan cephelerde, altta beden duvarının bulunduğu pencereli bölüm, üstte ise kasnak yer almaktadır. Ahşap tavanlı camilerde ise cepheler bir yatay sıradan oluşmaktadır. Camilerin doğu ve batı cephelerinde bir, iki veya üç katlı pencere düzenlemesi görülmektedir (Çizim 80-81).

Bu cephelerin kuzeyinde (Dişçi ve Lütfiye camileri dışında) son cemaat yerinin yan duvarları ile minare görülmektedir.

Taş Minare ve Lütfiye camilerinin doğu duvarında mahfile girişi sağlayan dikdörtgen kapılar bulunmaktadır.

Dağdelen Camisi'nin batı cephesi ile Kazdağlıoğlu Camisi 'nin doğu cephesinde beden duvarlarına bitişik çeşmelere yer verilmiştir.

İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin doğu ve batı cephelerinde ikinci ve üçüncü kat pencereleri yuvarlak askı kemerleri içinde yer almaktadır. Böylece hem cepheye hareketlilik kazandırılmış hem de kubbenin ağırlığı hafifletilmiştir. Bu uygulama İstanbul Selimiye Camisi (1805) ([51]) , İstanbul Üsküdar Ayazma Camisi (1760)' nde de aynen görülmektedir. Bunun dışında İstanbul Beylerbeyi Camisi (1778), İstanbul Laleli Camisi (1774) ([52]),

[51] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,425.
[52] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,397.

İstanbul Fatih Camisi (1771) ([53]) gibi İzzet Mehmet Paşa Camisi ile çağdaş camilerde farklı biçimde fakat aynı amaca hizmet eden kemerler görülmektedir. Bu üç İstanbul camisinde ikinci ve üçüncü kat pencereleri tek bir kemer içerisine değil iki, üç veya dört kemer içerisine alınmıştır.

İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde görülen köşe kuleleri diğer Safranbolu camilerinde görülmemektedir.

2-3 GÜNEY CEPHE DÜZENLEMELERİ

Güney cepheler genellikle iç mekan düzenini dışa yansıtmaktadırlar. Ancak yapıların hepsinin güney cephesi birbirinden farklı düzenlemeler göstermektedir (Çizim 82).

Yapılardan Köprülü Mehmet Paşa Camisi, Dişçi Camisi alt sırada yer alan dükkanları ile, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye Camisi mihraplarının dışa çok cepheli olarak taşkın yapılması açılarından benzemektedir. . Dağdelen ve Kazdağlıoğlu Camileri üç sıra pencere düzenlemeleriyle birbirine benzemektedir. Dişçi Camisi dışında, Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye Camileri farklı düzenleme ve sayıda da olsa iki sıra pencere düzenlemesi göstermektedir. Kazdağlıoğlu Camisi, alt katta üç kapı bulunması, Lütfiye Camisi altından akan dere nedeniyle kemerler üzerine oturması, Hamidiyye Camisi ise alt seviyedeki mazgal pencereleri ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Cephelerdeki pencere sayısı ve düzenlemesi de (tek, çift ve üç sıra olarak) farklılıklar göstermektedir. İzzet Mehmet Paşa Camisi üstte köşelerde yer alan dönem özelliği ince ağırlık kuleleri ve askı kemer düzenlemesi ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Köprülü Mehmet Paşa Camisi, dönüşümlü olarak pencere yerleştirilmiş onikigen kasnağı, payandaları ve dört sıra pencere düzenlemesi ile diğerlerinden farklıdır.

---

[53] Oktay ASLANAPA: a.g.e.,399.

Dağdelen ve Kazdağlıoğlu Camileri sekizgen kasnak, kasnak pencereleri ve kubbeleri açısından benzeşmektedirler. İzzet Mehmet Paşa Camisi dönem özelliği olarak hem yatay hem de düşey hatlarla bölünerek hareketlenen cephesiyle, Dişçi Camisi ise eksenin iki yanında sivri kemerli, eksende üst seviyede sivri kemerli açıklığıyla diğer örneklerden ayrılmaktadır.

Kazdağlıoğlu Camisi'nin güney cephesinde alt seviye de yer alan, yapının El Yazmaları Kütüphanesi olarak kullanıldığı 1979-1989 yılları arasında açılmış olan üç kapı bulunmaktadır. 1989 yılında cami ibadete açılırken bu kapılar kapatılmıştır.

2-5- PENCERELER

Camilerin iç mekanını aydınlatmak ve cephe düzenini belirlemek amacıyla beden duvarlarında genellikle çok katlı pencere açıklıklarına yer verilmiştir. 18. yüzyılda özellikle İstanbul camilerinde yuvarlak , oval ve ince uzun olmak üzere değişik şekillerde bol miktarda pencere kullanıldığı dikkati çekmektedir. İstanbul Zeynep Sultan Camisi (1760), İstanbul Hekimoğlu Ali Paşa Camisi, İstanbul Laleli Camisi (1774) gibi camilerde görülen yuvarlak pencereler Safranbolu camilerinde görülmemektedir.

Dişçi, Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye camileri dışında birinci sıradaki pencereler dikdörtgen , sivri veya yuvarlak kemer alınlıklıdır. Bu camilerde birinci sıradaki pencereler yuvarlak veya sivri kemerlidir. Lütfiye Camisi'nde ise birinci kat pencereleri dikdörtgendir. İzzet Mehmet Paşa Camisi dışında ikinci ve üçüncü kat pencereleri ise yuvarlak veya sivri kemerlidir. İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin ikinci ve üçüncü kat pencereleri dilimli kemerlidir. Sivri veya yuvarlak kemer alınlıklı dikdörtgen pencereler, sivri veya yuvarlak kemerli pencereler ile dikdörtgen pencereler Türk sanatında Erken Osmanlı döneminden bu yana kullanılmış örneklerdir. Bursa Orhan Camisi (1339)

([54]), Bergama Ulu Camisi (1398) ([55]), Bursa Yıldırım Camisi ([56]), Dimetoka Çelebi Sultan Mehmet Camisi ([57]), Afyon Gedik Ahmet Paşa Camisi ([58]), İstanbul Şehzade Camisi ([59]), İstanbul Eyüp Sultan Camisi (1798) ([60]), İstanbul Şepsefa Camisi (1787), İstanbul Emirgan Camisi (1780), İstanbul Selimiye Camisi (1805), İstanbul Laleli Camisi (1774) gibi bir çok örnekte karşımıza çıkmakta ve oldukça sık kullanılmaktadır. Dilimli kemerli pencereler ise İstanbul Selimiye Camisi (1805), İstanbul Nur-u Osmaniye Camisi (1748-1755) ([61]), İstanbul Laleli Camisi (1774) gibi birçok camide görülmektedir.

Hamidiyye ve Dişçi camilerinin doğu ve batı cephelerinde tek sıra pencere varken, güney cephelerinde iki sıra pencere görülmektedir. Dişçi ve Lütfiye camilerinin kuzey cephelerine bitişik binalar olması nedeniyle pencere yoktur. Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin kuzey cephesinde tek sıra pencere düzenlemesine yer verilmiştir. Taş Minare Camisi' nin diğer cephelerinde ise iki sıra pencere düzenlemesine gidilmiştir.

Kazdağlıoğlu Camisi'nin batı cephesinde bulunan ikinci kat pencerelerinden kuzeyde olanı ve Dağdelen Camisi'nin güney cephesindeki üçüncü sıra penceresi sonradan kapatılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde otuz dört , Dişçi Camisi'nde yedi , Dağdelen Camisi'nde otuz iki , Kazdağlıoğlu Camisi'nde otuz , İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde altmış bir, Taş Minare Camisi'nde on iki , Lütfiye Camisi'nde on sekiz Hamidiyye Camisi'nde beden duvarlarında on bir pencere bulunmaktadır.

---

[54] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 8.
[55] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 22.
[56] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 26.
[57] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 42.
[58] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 92.
[59] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 185.
[60] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 420.
[61] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 392.

Kazdağlıoğlu Camisi'nin batı cephesinde bulunan ikinci kat pencerelerinden kuzeyde olanı ve Dağdelen Camisi'nin güney cephesindeki üçüncü kat penceresi sonradan kapatılmıştır.

Pencere pervazları ahşap malzemeden kolları ise demirden yapılmıştır.

3- MİMARİ ELEMANLAR

3-1- Taşıyıcı Ve Destekleyiciler

3-1-1- Duvarlar :

18-19 Yüzyıl İstanbul camilerinde duvarlar taşıyıcı olmaktan çıkarak sadece kapatmak amaçlı kullanılmaktadır. Bu nedenle de duvarlarda oldukça çok sayıda pencere ya da yüksek ve büyük pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Safranbolu 'daki 17-19 . yüzyıl camilerinde duvarlar hem taşıyıcı hem de örtücü (kapatıcı) olarak kullanılmıştır. Kubbeli yapılarda kubbenin ağırlığı, kasnak ve tromplarla duvara aktarılarak, yük duvarlar tarafından temele aktarılmaktadır. Ahşap tavanlı camilerde de durum aynıdır. Herhangi bir destek kullanılmamış olan yapılarda örtünün yükü duvarlar tarafından taşınmaktadır. Sadece İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde yük askı kemerlerle ayaklara aktarılarak, duvarların yükü hafifletilmiştir. Ele aldığımız camilerde bu nedenle örtünün yüküne göre duvar kalınlıkları da 0.50 metre ile 1.50 metre arasında değişmektedir.

3-1-2- Sütun ve Ayaklar :

Safranbolu'da çalışmamızı oluşturan camiler sütun ve ayakları, son cemaat yeri ve mahfillerde taşıyıcı olarak, taçkapı ve mihraplarda ise süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır. Malzeme olarak mermer, taş, ahşap ve alçı kullanılmıştır. Mermer ve ahşap taşıyıcı sütunlarda, mermer, taş ve alçı süsleme amaçlı sütunce ve plastırlar da kullanılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen , Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa Camilerinde son cemaat yerlerinde dört ile altı arasında değişen mermer sütunlar kullanılmıştır. Sütunların kaideleri kare, başlıkları ise palmet bezemelidir. İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nde mahfil de de mermer sütunlar taşıyıcı olarak kullanılmıştır.

Safranbolu ve çevresinde ormanlık alanların çok olması nedeniyle ahşap ayaklar da kullanılmıştır. Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi, Dağdelen, Kazdağlıoğlu, Taş Minare ve Lütfiye camilerinde mahfilin altında ve üstünde ahşap ayaklar kullanılmıştır.

Mihrap nişlerini doğu ve batısından sınırlayan sütunceler de Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde mermer , Dişçi ve Taş Minare Camisi'nde alçı , Hamidiyye Camisi'nde taş kullanılmıştır.

Mihrapları çevreleyen sütunceler Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde yarım yuvarlaktır. Plastırlar ise, Dişçi Camisi'nde dikdörtgen, Taş Minare Camisi'nde dilimli(yivli) , Hamidiyye Camisi'nde ise kademeli olarak düzenlenmiştir.

3-1-3 Kemerler : Çeşitli parçalardan kavisli olarak örülen, iki duvar ya da ayağı birbirlerine bağlayarak, kapı, pencere gibi açıklıkların üstündeki ağırlığı yanlardaki ayaklara indiren mimari öğeye verilen isim olan kemerlere 17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde yapı ve dekoratif eleman olarak yer verilmiştir. Yapılarda dekoratif veya yapı elemanı olarak sivri , yuvarlak ve üç dilimli kemerler görülmektedir.

3-1-3-1- Sivri Kemerler : Köprülü Mehmet Paşa ve Kazdağlıoğlu Camisi'nin son cemaat yerinde, Dişçi Camisi'nin pencerelerinde, Dağdelen

ve Kazdağlıoğlu camilerinin birinci kat pencerelerinin alınlıklarında, ikinci ve üçüncü sıra pencerelerinde, Taş Minare ve Lütfiye camilerinin pencerelerinde, Taş Minare Camisi' nin minberinin köşk bölümünde sivri kemerler görülmektedir.

3-1-3-2- Yuvarlak Kemerler : Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin alt sıra pencerelerinde yuvarlak kemer alınlıklı, ikinci ve üçüncü sıra pencerelerinde, İzzet Mehmet Paşa ve Dağdelen Camisi'nin son cemaat yeri kemerlerinde, Hamidiyye Camisi'nin pencereleri ve bu dört caminin ibadet mekanına giriş kapılarında yuvarlak kemer kullanılmıştır. İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin doğu , güney ve batı cephelerinde yuvarlak askı kemerler bulunmaktadır. Köprülü Mehmet Paşa , Dişçi , Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin minberlerine yuvarlak kemerli açıklıklardan girilmektedir. Taş Minare Camisinin minberi dışında diğer minberlerin köşk bölümlerinde de yuvarlak kemerli açıklıklar görülmektedir.

3-1-3-3- Üç Dilimli Kemer : 17 – 19. yüzyıl Safranbolu camilerinde üç dilimli kemere minbere girişlerde ve köşk bölümünde rastlanılmaktadır. Dağdelen, Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa ve Lütfiye camilerinin minbere girişlerinde ve köşk bölümünün dört yanında dilimli kemerlere yer verilmiştir.

4-GEÇİŞ ELEMANLARI

Safranbolu'da 17.-19. yüzyıla tarihlenen kubbe ile örtülü camilerde geçiş sisteminde tromp, pandantif ve çokgen kasnaklar kullanılmıştır.

4-1- Tromp: Yapılardan, Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve Kazdağlıoğlu camilerinde kubbeye geçiş elemanı olarak sivri tromplar kullanılmıştır.

4-2- Pandantif: Örneklerimizden İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde ibadet mekanı, ek bölüm ve son cemaat yeri ortadaki bölümü örten kubbelere

geçişte pandantif kullanılmıştır. Ayrıca, Dağdelen ve Kazdağlıoğlu Camilerinin son cemaat yeri orta bölümlerini örten kubbelere geçişte de pandantif kullanılmıştır.

4-3- Kasnak: Kubbe ile örtülü camilerin ibadet mekanını örten kubbeleri, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde onikigen; Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa Camilerinde ise sekizgendir. Köprülü Mehmet Paşa Camisi kasnağında sivri kemerli pencereler atlamalı olarak, diğer örneklerde ise tüm cephelerde karşımıza çıkmaktadır.

5- ÖRTÜ SİSTEMLERİ

Safranbolu 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinde; örtü sisteminde, kubbe, tonoz ve ahşap tavan olmak üzere üç farklı örtü kullanılmıştır.

5-1- Kubbe :

Kubbe; yapılarda ibadet mekanı, kuzeydeki ek bölüm (İzzet Mehmet Paşa Camisi) ve son cemaat yerlerinde bölümleri ve mekanları örtmek için kullanılmıştır. Camilerden Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa Camilerinde ibadet mekanı kubbe ile örtülmüştür. Kubbeler, İzzet Mehmet paşa Camisi'nde silindirik, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde onikigen diğerlerinde ise sekizgen kasnağa oturmaktadır. Safranbolu Camilerinde çapları 1.00 metre ile 12.00 metre arasında değişen kubbeler kullanılmıştır. Kubbeyle örtülü yapılar arasında kubbe çapı en geniş olan İzzet Mehmet Paşa Camisi'dir. İbadet mekanı dışında kubbeler, Dağdelen , Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa Camilerinin Son Cemaat yerlerinin orta bölümlerinin örtüsünde de daha küçük boyutlu olarak kullanılmıştır. Ayrıca, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde ibadet mekanının kuzeyindeki bölümlerin üzerinde de kullanılmıştır.

Kubbeler, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde İstanbul'da ki Nur-u Osmaniye, Ayazma, Beylerbeyi ve Laleli camilerinde olduğu gibi ibadet mekanını örtmektedir. Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde onikigen, Kazdağlıoğlu ve Dağdelen camilerinde ise sekizgen kasnağa oturmaktadır. Safranbolu camilerinde çapları 1. 00 metre ile 12.00 metre arasında değişen kubbeler kullanılmıştır. Kubbeyle örtülü yapılar arasında kubbe çapı en geniş olan yapı İzzet Mehmet Paşa Camisi'dir.

Kazdağlıoğlu ve Dağdelen camileri kubbe kasnaklarının sekizgen olmasıyla İzmit Pertev Paşa Külliyesi (1579) ([62]), İstanbul Şepsefa, İstanbul Eyüp Sultan Camilerine benzemektedir.

5-3- Tonoz: 17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde, beşik ve aynalı çapraz olmak üzere iki tonoz türü ile karşılaşıyoruz. Tonozlar yapıların son cemaat yerinde üç örnekte yan bölümlerde bir örnekte ise bölümlerin tamamının örtüsünde kullanılmıştır. Köprülü Mehmet Paşa Camisi 'nin son cemaat yerinin üzeri beşik tonozla, Dağdelen, Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa camilerinin son cemaat yeri aynalı çapraz tonozlarla ve ayrıca, İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin son cemaat yerinin orta bölümünün önündeki hazırlık mekanının üzeri aynalı çapraz tonozlarla örtülmüştür. Ayrıca, Dişçi Camisinin altındaki dükkanların örtüsünde ve Lütfiye Camisi'nin altında da beşik tonoz kullanımı görülmektedir.

Tonoz, Erken Osmanlı döneminden başlayarak 20. yüzyıla kadar farklı düzenleme ve biçimlerde kullanılmıştır. Daha çok camilerde son cemaat yerlerinde görülen tonoz ve çeşitlemeleri yerini Klasik dönemden itibaren kubbelere bırakmaya başlamıştır. Safranbolu gibi Anadolu şehirlerinde ise tonoz kullanılmaya devam etmiştir.

---

[62] Oktay ASLANAPA: a.g.e., 286.

5-2- Ahşap Tavan :

Çalışmamız içinde yer alan Dişçi, Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde içte düz ahşap tavan , dışta ise kırma çatıdan oluşan örtü sistemi görülmektedir. Ahşap tavanlar doğrudan beden duvarları üzerine oturmaktadır. Bu dört camiden sadece Taş Minare Camisi 'nin tavanı kademeli olarak düzenlenmiştir. Cami tavanları genellikle kirişlemesi alttan kaplamalı ve göbeklidir.

Ahşap tavan, Selçuklu döneminden itibaren Anadolu'nun bir çok yerinde kullanılmıştır. Özellikle de ormanlık alanların yoğun olduğu bölgelerde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Selçuklu döneminde daha çok büyük boyutlu olarak karşımıza çıkarken, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde daha küçük boyutlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, batı Anadolu'da büyük boyutlu örnekleri de görülmektedir. Afyon Ulu camii, Sivrihisar Ulu Camisi, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi, Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camisi vb. yapılar örnek verilebilir.

6- YAPI ELEMANLARI

6-1- Mihraplar :

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde Dişçi ve Lütfiye camileri dışında mihrap nişleri eksene simetrik yerleştirilmiştir. İbadet mekanına giriş, Dişçi Camisi'nde doğudan, Lütfiye Camisi'nde ise batıda olduğu için mihrap nişlerinin giriş kapısı ile simetrik değildir (Çizim 83).

Köprülü, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Hamidiyye camilerinin mihrap nişlerinde taş, Dişçi , Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mihrap nişlerinde alçı, İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin mihrap nişinde mermer malzeme kullanılmıştır.

İzzet Mehmet Paşa ve Lütfiye camileri dışında mihrap nişleri içe taşkın , yarım yuvarlak silindirik gövdeli sivri tonoz veya yarım yuvarlak kavsaralıdır. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin mihrap nişi çok cepheli olup, kavsarası yatay profilli silmelerle doldurulmuştur. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin mihrabında görülen silmeler 17-19. yüzyıl Safranbolu camileri içinde tek örnektir. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin mihrabı süsleme özellikleri olarak Eyüp Sultan Camisi mihrabına benzemektedir. Lütfiye Camisi ise mihrabının iki yanında bulunan yarım yuvarlak nişleriyle diğer Safranbolu camilerinin mihrap nişlerinden ayrılmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Taş Minare camilerinin içe taşkın mihrap nişleri üç yönden bordürlerle çevrelenmiştir.

Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Lütfiye camilerinin mihrapları dışında diğer camilerin mihrapları doğu ve batısından birer sütunce ile sınırlandırılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinin mihrap nişlerinin iki yandan sınırlayan plaster ve sütuncelerin üzerinde birer başlık görülmektedir.

Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinin mihrap nişlerinde kitabelik bölümü görülürken, diğer camilerin mihrap nişlerinde kitabelik görülmemektedir.

6-2- Minberler :

Safranbolu'da çalışmamız içinde yer alan camilerde minberler de mermer ve ahşap kullanılmıştır. Yapılardan İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde mermer, bunun dışındaki örneklerde ahşap kullanılmıştır. Ahşap minberlerden Köprülü Mehmet Paşa Camisi dışındaki örnekler 20. yüzyılda yapılan

onarımlarda değiştirilen ya da eklenen minberlerdir. Köprülü Mehmet Paşa Camisi minberi ise kuruluş, düzenleme ve süsleme özellikleri açısından diğerlerine göre daha eski tarihli olabilir(Çizim 84)

Minberlerden İzzet Mehmet Paşa Camisinin minberi primidal bir külahla diğer örnekler ise konik bir külah ve alemle sonlandırılmıştır.

Dişçi, Dağdelen, Kazdağlıoğlu , Lütfiye , Taş Minare ve Hamidiyye camilerinde minber ibadet mekanının batı duvarına yaslandırılarak doğuya bakan tek kanatları görülmektedir. Böylece küçük boyutlu ibadet mekanlarında alan genişliği sağlanmıştır. Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde ise minber, mihrabın batısında bulunan iki pencere arasında bulunmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi , Hamidiyye cami minberlerinin aynalık bölümlerinde süsleme görülmektedir. Dağdelen ve Taş minare Camilerinin minberinde ise süpürgelik bulunmamaktadır. Yine İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin minberi dışında diğer minberler yapılara 20. yüzyılda eklenmişlerdir.

6-3-Vaaz Kürsüleri :

17-19. Yüzyıl Safranbolu camilerinde vaaz kürsüleri ibadet mekanında mihrabın doğusuna yerleştirilmiştir.

Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde vaaz kürsüsü dört ayak üzerine oturmaktayken, Dişçi, Kazdağlıoğlu, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde doğu duvarına bitişik zeminde dar bir alandan başlayarak yukarı doğru gidildikçe genişlemektedir. Taş Minare Camisi 'nde ise dikdörtgen vaaz kürsüsü doğrudan köşeye yerleştirilmiştir.

İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin vaaz kürsüsü hem malzemesi hem de süslemesi açısından diğer yapıların vaaz kürsülerinden farklıdır. Mermer malzemeyle yapılan vaaz kürsüsünün ayakları arasına ortasında bir akantüs yaprağı bulunan dilimli kemer atılmıştır. Kürsünün korkuluğu üzerinde de vazodan çıkan çiçek düzenlemesi görülmektedir. Diğer camilerde ise vaaz kürsüleri ahşaptan yapılmış oldukça sade kuruluşlardır.

Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde vaaz kürsüsüne doğuda, Kazdağlıoğlu, Dişçi, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde batıda bulunan merdivenlerle çıkılmaktadır. Taş Minare Cami vaaz kürsüsüne ise batıdaki bir kapı ile girilmektedir.

6-4- Mahfiller :

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde, çoğunlukla ahşap malzeme ile yapılmış mahfillere yer verilmiştir. Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi, Dağdelen, Kazdağlıoğlu , Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mahfillerinin üstü altı ahşap ayak üzerinde taşınmaktadır. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde mahfilin üstü ikisi serbest dört sütunla , Hamidiyye Camisi'nde ise mahfilin ikinci katı yanlarda iki ahşap ayak , ortada iki sütunla taşınmaktadır.

Dişçi, Dağdelen, İzzet Mehmet Paşa, Taş Minare ve Lütfiye camileri dışında diğer camilerde mahfile giriş ibadet mekanına giriş kapısının doğu ve batısında bulunan merdivenlerle sağlanmıştır. Dişçi Camisi'nde doğu cephesinde bulunan altı basamaklı bir merdiven ve yuvarlak kemerli bir giriş kapısıyla, Dağdelen Camisi'nde giriş kapısının doğusunda yer alan merdivenlerle, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde son cemaat yerinin doğusunda bulunan basık kemerli bir kapıyla , Taş Minare Camisi'nde doğu cephesinde bulunan dikdörtgen bir kapıyla, Lütfiye Camisi'nde ibadet mekanının kuzeydoğusunda bulunan merdivenle mahfilin üstüne çıkılmaktadır.

Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde mahfilin ikinci katının önü açılabilir çapraz çıtalı kafeslerle kapatılmıştır. Köprülü Mehmet Paşa Camisi dışında diğer camilerde mahfilin altında imam odasına yer verilmemiştir. İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinde mahfilin altının güneyinde niş şeklinde açıklıklar görülmektedir. Bu açıklıkların önce ayakkabılık veya şerbetlik olabileceği ileri sürülmüş, ancak ibadet mekanının içine ayakkabı konulması ve ayakkabılar için iç kısımda böyle bir düzenlemeye gidilmesi çok sağlıklı görünmemektedir. Cami içinde ve alt seviyede yer alması nedeniyle de şerbetlik olarak kullanılması pek uygun görünmemektedir. Bu nedenle bu bölümlerin aydınlatma araçlarının yada cami de bulunan bazı eşyaların konulması için kullanılmış olabileceğidir.

Dişçi Camisi dışında diğer camilerin tümünde mahfil güney yönüne doğru balkon şeklinde çıkmalar yapmaktadır. Bu çıkmalar Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde oval , diğer camilerde ise dikdörtgen biçimindedir.

6-5- Minareler : Araştırmamız dahilinde bulunan minareler taş , tuğla veya ahşap malzemeden inşa edilmiş , kare veya çokgen kaideli , tek şerefeli ve konik külah ve alemle sonlanmaktadırlar.

Tüm örneklerimizin minare kaideleri ve pabuçluk kısımları kesme taştandır. Köprülü Mehmet Paşa, Hamidiyye, İzzet Mehmet Paşa, Taş Minare Camilerinin minare gövdeleri ve petekleri taştır. Dağdelen ve Kazdağlıoğlu Camilerinde tuğla, Lütfiye Camisi'nin ki ise ahşaptır.

Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye Camilerinin minareleri kuzeybatı köşededir (İbadet mekanı ile son cemaat yerinin birleştiği köşededir). Dişçi (Dişçi Cami'sinin bugün minaresi yoktur. Ancak, doğu cephesinde giriş kapısının üstündeki hafif taşkın

bölümün caminin minare kaidesi olduğu söylenmektedir ([63]) ve Taş Minare Camilerinde ise kuzeydoğu köşededir. Lütfiye Camisi'nin minaresi ise kuzeydedir. (Kaidesi, *pabuçluğu olmayan minare çatıdan çıkmakta*, kısa bir gövdeden sonra kapalı bir şerefe ve külahla sonlanmaktadır).

Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Lütfiye Camileri'nde minareye giriş ibadet mekanından, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye Camilerinde son cemaat yerinden, Köprülü Mehmet Paşa ve Dişçi Camilerinde ise dışarıdan bir kapı ile sağlanmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa , İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinin minareleri alttan ve üstten birer bilezikle sınırlı çokgen gövdeli , Dağdelen ve Kazdağlıoğlu Camilerinde alttan ve üstten birer bilezikle sınırlı silindirik gövdelidir. Taş Minare camisininki ise yivlidir. Lütfiye Camisi 'nin minaresi ise silindirik gövdelidir. Yapının minaresinin ahşap olması nedeniyle Safranbolu 'da ki Eski Camisi, Kütükçü Camisi, Müftü Pınarı Camisi (20. yüzyıl), Malatya Kölükoğlu Camisi ([64]), Kastamonu Hasan Efendi Camisi (1589) ([65]) Tokat Acepşir Camisi(1586) ([66]) ve Malatya Şikşik Camisi([67]), Çorum Abdülbaki Paşa Camisi, Çorum İnayetullah Camisi ([68]) ile benzerlikler göstermektedir.

Köprülü Mehmet Paşa, Hamidiyye ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin minare kaideleri kare, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Taş Minare camilerinin kaideleri ise çokgendir. Köprülü Mehmet Paşa, Hamidiyye ve İzzet Mehmet Paşa'nın minare gövde ve petekleri onikigen, Taş Minare Camisi'nin minaresi yivli, diğer camilerin minare gövde ve petekleri silindiriktir. İzzet

---

[63] Aynur DURUKAN: a.g.e.,28
[64] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 91
[65] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 91
[66] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 91
[67] Çağatay KILAVUZ :a.g.t., 91
[68] Abdülkadir DÜNDAR : a.g.e., 154.

Mehmet Paşa Camisi'nin minaresi yine dönem özelliği olarak, diğer camilerin minarelerine göre daha ince ve uzundur.

7- MALZEME - TEKNİK

Safranbolu 'daki 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinde mermer, taş (kesme taş ve moloz taş) , tuğla ve ahşap inşa malzemesi olarak, bağlayıcı malzeme olarak horasan ve çimento harcı kullanılmıştır. Süsleme malzemesi olarak taş, tuğla, ahşap ve alçı tercih edilmiştir. Kurşun ise örtüde, minare gövde ve külahlarında kaplama malzemesi olarak, pirinç ise döküm tekniğinde alemlerde karşımıza çıkmaktadır.

Taş: Anadolu Türk mimarisinde taş malzemenin yapı geleneğinde büyük bir ustalıkla birleşen yaygın bir kullanımı vardır.

Camilerin taşıyıcı ve destekleyici sistemlerinde , geçiş ve üst örtü elemanlarında minare kaideleri ve mihrap gibi mimari öğelerde taş malzemeye yer verilmiştir.

İzzet Mehmet Paşa ve Dişçi camilerinin beden duvarlarında, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin beden duvarlarının köşelerinde, son cemaat yerinde kemerlerin üzeri , mihrap nişi ve minare, Dağdelen Camisi'nde mihrap nişi ve etrafındaki mihrap gövdesini üç yönden çevreleyen bölümde, Kazdağlıoğlu Camisi'nde minarenin kaide ve pabuçluk bölümleri ile mihrap nişi, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde son cemaat yerini taşıyan kemerler ve minarede, Hamidiyye Camisi'nin mihrabında düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlı, Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin beden duvarlarında düzgün olmayan kesme taş kullanılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin kubbe kasnağında moloz taş , Dağdelen Camisi'nin son cemaat yerinde kemerlerin üzerinde moloz taş kullanımı görülmektedir.

Mermer: Safranbolu camilerinde mermer Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin mihrap nişini doğu ve batısından sınırlayan sütuncelerde ve nişin üstünde yer alan silmede ve İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde mihrap nişi, minber ve vaaz kürsüsünde kullanılmıştır.

Ahşap: Safranbolu' da taştan sonra en çok kullanılan yapı malzemesi ahşaptır. Safranbolu'nun ormanlık bir arazi üzerinde bulunması nedeniyle ahşap malzeme kolaylıkla temin edilebilmektedir.

Safranbolu' da İzzet Mehmet Paşa Camisi dışında diğer tüm camilerin minberleri , vaaz kürsüleri , mahfilleri , mahfili taşıyan ayakları , ibadet mekanına giriş kapıları ve pencere pervazları ahşaptır. İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin ibadet mekanına giriş kapısı, pencere pervazları ve mahfilin parmaklıklarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Dişçi, Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin tavanları ahşaptandır. Lütfiye Camisi'nin minare ve beden duvarlarında asılı olan levhalar ahşaptan yapılmıştır. Hamidiyye Camisi'nde ahşap zikir odaları bulunmaktadır.

Tuğla: Safranbolu camilerinde tuğla malzemeye Köprülü Mehmet Paşa ve Kazdağlıoğlu camilerinin kirpi saçaklarında ve beden duvarlarında düzensiz aralıklarla yerleştirilmiş sıralarda , Dağdelen Camisi'nde son cemaat yerinde sütunlar ve beden duvarı arasına atılmış kemerlerde ,

minarenin gövde ve petek bölümünde, kirpi saçaklarda ve pencere alınlıklarında , Kazdağlıoğlu Camisi'nde minarenin gövde ve petek bölümlerinde rastlanmaktadır.

Metal: Araştırma konumuz içerisinde bulunan camilerin ibadet mekanına giriş kapılarının tokmaklarında, pencere kollarında, kubbelerde , levhalarda , minareleri sonlandıran külahlarda ve alemlerde metal kullanılmıştır. Yapıların kapı tokmakları , pencere kollarında levhalarda demir, minberde ve minarede külahların üzerinde bulunan alemlerde pirinç kullanılmıştır. Minareyi sonlandıran külahta , Köprülü ve İzzet Mehmet Paşa Camilerini kubbelerinde , minare külahlarında kaplama malzemesi olarak kurşun kullanılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa Camisi 'nin son cemaat yerinin önünü kapatan camekanda, Dişçi Camisi' nde doğu duvarında bulunan nişi kapatan kapaklarda, Dağdelen Camisi' nde tromplarda asılı olan levhalarda Kazdağlıoğlu Camisi' nde mihrapta yer alan rozetlerde ve tromplarda asılı olan levhalarda, İzzet Mehmet Paşa Camisi' nde sütunların altında ve üstünde bulunan bileziklerde demir, Lütfiye Camisi' nde minaresinde kaplama malzemesi olarak kurşun kullanılmıştır.

Alçı: Dişçi , Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mihrap nişlerinde alçı kullanılmıştır. Mihraplarda yer alan alçılarda kalıplama tekniği kullanılmıştır. Bölgedeki ve diğer Anadolu şehirlerinde ki ahşap tavanlı camilerin büyük bir kısmında alçı mihraplar tercih edilmiştir. Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camisi, Çorum Abdülbaki Paşa Camisi , Çorum Gülabi Bey Camisi, Ankara Beypazarı İmaret Camisi gibi örnelkerde de alçı mihraplar görülmektedir.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde mermer üzerinde oyma, taş ve harçla(derzlerle) kasetleme (çerçeve); tuğla ile yatay istifte kirpi saçak; alçı üzerinde kalıplama, ahşap üzerinde oyma, geçme ve sahte kündekari; metal üzerinde dövme ve döküm teknikleri görülmektedir.

Taş Üzerindeki Teknikler:

Kasetleme (Çerçeve) Tekniği: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak çimento harcı kullanılmıştır. Taşların arasındaki derzler kalınlaştırılarak taşlar çerçevelenmiş, böylece bir çeşit kasetleme tekniği harçla uygulanmıştır.

Mermer Üzerindeki Süsleme Teknikleri :

Oyma Tekniği : İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin mihrap minber ve vaaz kürsüsünde oyma tekniğiyle yapılmış süslemeler görülmektedir.

Alçı Üzerindeki Süsleme Teknikleri :

Kalıplama Tekniği : Dişçi, Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mihrap nişleri alçı malzemenin kalıplama tekniği ile kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Ahşap Üzerindeki Süsleme Teknikleri:

Sahte Kündekari Tekniği : Köprülü Mehmet Paşa , Dişçi, ve Hamidiyye camilerinin minberlerinde sahte kündekari tekniği görülmektedir.

Oyma Tekniği: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin minberinde, Dişçi Camisi'nde minber ve vaaz kürsüsünde Dağdelen Camisi'nin minberinde oyma tekniğinde süslemeler görülmektedir.

Geçme Tekniği: Dağdelen, Kazdağlıoğlu, Taş Minare ve Lütfiye camilerinin minber ve vaaz kürsüsünde görülmektedir.

Metal Teknikleri:

Döküm Tekniği: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde kapı tokmakları, pencere kolları, minber ve minare külahların üzerinde bulunan pirinç alemler, Dişçi Camisi' nde kullanılan metal malzeme döküm tekniğiyle kullanılmıştır.

Dövme Demir Tekniği: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin son cemaat yerinin önünü kapatan *camekanlar, Dişçi Camisi' nde doğu* duvarında bulunan nişi kapatan kapaklarda demir malzeme dövme demir tekniği ile uygulanmıştır.

8- SÜSLEME

Safranbolu 'da ki 17-19.yüzyıl Osmanlı camilerinde İzzet Mehmet Paşa Cami dışında *zengin bir süsleme programının uygulandığı herhangi* bir örnek bulunmamaktadır. Yapılarda daha çok mimari elemanların bezenmesiyle oluşturulan süs öğeleri göze çarpmaktadır. Bu süs öğeleri mermer , taş, ahşap ve alçı malzemeden oluşturulmuştur. Yapı içlerinde özellikle Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde kalemişi tarzında yağlıboya ile yapılan süslemeler görülmektedir.

Mermer : Mermer malzeme, yapıların inşa ve onarım kitabelerinde, Köprülü Mehmet Paşa *Camisi'nde mihrap nişini doğu ve batısından* sınırlayan sütuncelerde ve nişin üstünde yer alan silmelerde , İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde mihrap nişinde , minber ve vaaz kürsüsünde süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır.

Taş : Taş süsleme malzemesi olarak Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve *Hamidiyye camilerinde mihrap nişi ve beden duvarlarında* kullanılmıştır.

Ahşap: İzzet Mehmet Paşa Camisi dışında diğer camilerin hepsinin minberleri, vaaz kürsüleri ve mahfillerinde ahşap malzeme üzerine yapılmış

süslemeler görülmektedir. Dişçi, Taş Minare , Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin tavanlarında , Lütfiye Camisi'nde beden duvarlarında asılı olan levhalarda ahşap süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır.

Alçı: Dişçi , Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mihrap nişlerinde süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır.

SÜSLEME KOMPOZİSYONLARI

17.-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinde ki süslemeleri, geometrik, bitkisel, nesneli, mimari öğeler ve yazı olmak üzere beş farklı kompozisyon kullanılmıştır.

Geometrik Kompozisyonlar

Geometrik Kompozisyonları yarım daire, daire, üçgen, kare, dikdörtgen, onikigen ve sekiz kollu yıldız oluşturmaktadır.

Yarım Daire: Dağdelen Camisi' nin mihrabında görülmektedir.

Daire: Dağdelen Camisi' nin minber tacında , Taş Minare , Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin tavanlarında , Dişçi Camisi' nde mahfilin altında bulunmaktadır.

Üçgen: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin kubbe kasnağında , Dağdelen , İzzet Mehmet Paşa ve Lütfiye camilerinin minberlerinin aynalığında yer almaktadır.

Kare: Köprülü Mehmet Paşa , Dişçi , İzzet Mehmet Paşa, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin minberlerinin süpürgeliğinde ve ayrıca Lütfiye Camisi'nin tavanında görülmektedir.

Dikdörtgen: Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin korkuluklarında enine ve boyuna dikdörtgenler, Kazdağlıoğlu Camisi 'nin minberinin aynalığında , korkuluğunda ve köşkaltında , vaaz kürsüsünde, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde minberin süpürgeliğinde ve köşkaltında,Lütfiye Camisi'nin vaaz kürsüsünde görülmektedir.

Onikigen: Dişçi, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin tavanında, Kazdağlıoğlu Camisi'nde mahfilin orta bölümün üzerinde bulunmaktadır.

Sekiz Kollu Yıldız: Köprülü Mehmet Paşa ve Dişçi camilerinin minberlerinin aynalık bölümlerinde yer almaktadır.

Bitkisel Kompozisyonlar

Bitkisel kompozisyonları kıvrık dallar, rumi, yarım palmet, palmet, akantüs yaprağı, rozet - yıldız çiçeği, zeytin dalı, gül, karanfil ve lale oluşturmaktadır.

Kıvrık Dallar: Köprülü Mehmet Paşa Camisi' nin kubbeye geçiş elemanlarında, İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin birinci kat pencerelerinin üzerinde, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin ikinci silme sırasında, İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin ikinci ve üçüncü kat pencereleri etrafında; rumi, Köprülü Mehmet Paşa Camisi' nin kubbeye geçiş elemanlarında kıvrık dallar arasında, İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin silmelerinde görülmektedir.

Yarım Palmet: Dişçi , Dağdelen Camisi 'nin minber tacında, Palmet, Köprülü Mehmet Paşa Camisi' nin mihrabında bulunan silmede , kubbeye geçiş elemanlarında , İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin ikinci silme sırasında bulunmaktadır.

Akantüs Yaprağı: Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde mihrabın taç bölümünde , İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin birinci kat pencerelerinin üzerinde yer almaktadır.

Rozet Çiçeği: Köprülü Mehmet Paşa Camisi' nin kubbeye geçiş elemanlarında, Dişçi Camisi' nde mahfilin ikinci katının altında, Dişçi, Taş Minare , Lütfiye ve Hamidiyye camilerinin tavanında, İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin kuzey duvarında ibadet mekanına giriş kapısı üzerinde , mahfilin ikinci katının altında , kubbe göbeğinde , Hamidiyye Camisi'nde minberin aynalığında bulunmaktadır.

Yıldız Çiçeği: Kazdağlıoğlu Camisi'nde mihrap nişinin köşelerinde bulunan metal rozetler üzerinde , İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin ilk silmesinde yer almaktadır.

Zeytin Dalı: Köprülü Mehmet Paşa Camisi' nin mihrabında zeytin dalı bulunmaktadır.

Mine Çiçeği: İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin birinci kat pencerelerinin üzerinde, İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin ikinci ve üçüncü kat pencereleri etrafında görülmektedir.

Gül: İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin birinci kat pencerelerinin üzerinde, mahfilin ikinci katının altında , mahfili örten kubbelerde , son cemaat yerini örten kubbede yer almaktadır.

Lale: İzzet Mehmet Paşa Camisi' nin mihrap nişinde lale desenleri görülmektedir.

Nesneli Kompozisyonlar :

Nesneli kompozisyonları ayna, ay-yıldız, kandil, perde ve vazo (vazodan çıkan çiçek) oluşturmaktadır.

Ay-Yıldız: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin güney duvarında ve mihrap nişinde yer almaktadır.

Ayna: İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde mahfilin üst kısmının altında(krem rengi kare şeklindeki alanda karenin köşelerine kahverengi tonları, siyah ve beyazla yapılmış) olarak görülmektedir.

Kandil: İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nde mihrap nişi üzerinde bulunmaktadır.

Perde: Hamidiyye Camisi'nin mihrap nişinde perde motifi yer almaktadır.

Vazo: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin mihrap nişini üç yönden çevreleyen bordürde bulunmaktadır.

Vazodan Çıkan Çiçek: Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin kubbesinde ve İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin pandantiflerinde görülmektedir.

Mimari Öğelerden oluşan Kompozisyonlar

Mimari öğelerden oluşan kompozisyonları, sütunlar oluşturmaktadır. Köprülü Mehmet Paşa Camisi 'nde mihrap nişini üç yönden çevreleyen bordürde korint başlıklı birer sütun, İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nde ibadet mekanının doğu güney ve batı duvarlarında birinci kat pencere sırasının üzerindeki bitkisel bezemeler iki yandan gri tonları ve beyaz renkli koç boynuzu başlıklı sütunlarla sınırlandırılmışlardır. Bu bitkisel bezeme

içerisinde yine aynı renklerle yapılmış iki sütuna daha yer verilmiştir. Doğu güney ve batı duvarlarından geçen silmenin üzerindeki süsleme bordüründe altın sarısı renk ile boyanmış bir sütun bulunmaktadır.

Yazı Kompozisyonları

17-19. yüzyıl *Safranbolu camilerinde genellikle Celi Sülüs*, Dağdelen camisinin kitabesinde talik, Lütfiye camisinin kitabesinde ise rika yazı görülmektedir.

Camilerin mihrapların da yer alan kitabelik bölümünde " küllema dahale aleyha zekeriye'l mihrab " ayeti yazılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinde mihraplarda tuğralara yer verilmiştir.

Kazdağlıoğlu ve Hamidiyye camileri dışında diğer altı camide ya kubbeye geçiş elemanlarında boyanarak , ya da metal levhalar içerisinde Allah , Muhammet , Ebu Bekir , Ömer , Osman , Ali , Hasan ve Hüseyin adlarına yer verilmiştir.

Kazdağlıoğlu Camisi 'nin güney duvarında asılı olan levhalarında ve Hamidiyye Camisi 'nin beden duvarlarında çeşitli ayet ve hadisler hat sanatı örnekleriyle yazılmıştır.

Son cemaat yerinde giriş kapısının üzerinde كا نت على المومنين كتا با موقوتا ان الصلوة (İnnes'salate kânet ale'l mü'minine kitaben mevkuta) yazılmıştır.

V. SONUÇ

Bugün tarihi mirası orijinal mimarisiyle olduğu gibi koruyan ender Anadolu şehirlerinden biri olan Safranbolu'nun iskan merkezi olarak tarihi, antik çağa kadar inmektedir. Fakat Safranbolu'nun bugünkü şeklini alması hiç kuşkusuz Osmanlı Döneminde olmuştur. Bugün elimizde Osmanlı öncesi Safranbolu'sunu ortaya koyacak ayrıntılı bilgiler ve fiziki veriler bulunmamaktadır. Bizde çalışmamızda Safranbolu şehrinin siluetinde ve fiziki gelişiminde etkili olduğunu düşündüğümüz 17-19. yüzyıl camilerini ele alarak tanıtmayı amaçladık.

Çalışmamız sırasında biri 17. yüzyıldan, beşi 18. yüzyıldan, ikisi de 19. yüzyıldan olmak üzere sekiz örnek belirledik. Bunlar; Köprülü Mehmet Paşa Camisi (1661), Dişçi Camisi (1719), Dağdelen Camisi (1765), Kazdağlıoğlu Camisi (1779), İzzet Mehmet Paşa Camisi (1796), Taş Minare Camisi (18. yüzyıl ortaları), Lütfiye Camisi (1880) ve Hamidiyye Camisi (1884) 'dir.

Safranbolu ' da Osmanlı Dönemi camilerinde; kare planlı, kubbe ile örtülü; dikdörtgen planlı ve kubbe ile örtülü ve dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı olmak üzere üç farklı plan tipi karşımıza çıkmaktadır. Birinci grubu (kare planlı, üzeri kubbe ile örtülü örnekleri) Köprülü Mehmet Paşa Camisi (1661) , Dağdelen Camisi (1765) ve Kazdağlıoğlu Camisi (1779); ikinci grubu (dikdörtgen planlı, ibadet mekanı kubbe ile örtülü örneği) İzzet Mehmet Paşa Camisi (1796); üçüncü grubu (dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı örnekleri) ise Dişçi Camisi (1719), Taş Minare Camisi(18.yüzyıl ortaları), Lütfiye Camisi (1880) ve Hamidiyye Camisi(1885) oluşturmaktadır.

Safranbolu 'da 17-19. yüzyıl camilerinde kare planlı, kubbe ile örtülü ilk örnek 1661 tarihli Köprülü Mehmet Paşa Camisi'dir. Onu 1765 tarihli Dağdelen ve 1779 tarihli Kazdağlıoğlu camileri izlemektedir. Kasnak, Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nde onikigen, diğer iki örnekte sekizgendir. Üç yapının da kuzeyinde (Köprülü Mehmet Paşa ve Dağdelen camilerinde beş bölümlü, Kazdağlıoğlu Camisi'nde ise üç bölümlü) bir son cemaat yeri vardır.

Dikdörtgen planlı, kubbe ile örtülü camilere 17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinden verilebilecek tek örneği İzzet Mehmet Paşa Camisi oluşturmaktadır.

Yapılardan Dişçi ve Lütfiye camilerinde kuzey cephelerin bitişik yapılarla kapatılmıştır. 17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinden Lütfiye ve Dişçi Camisi dışında diğer binaların kuzey cepheleri iki veya üç yatay bölüme ayrılmıştır.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde (Dişçi ve Lütfiye camileri dışında) son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu camilerden Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin son cemaat yerleri sütunlar arasına atılan sivri veya yuvarlak kemerlerle dışa açılırken, Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin son cemaat yerleri sonradan eklenmiş olup yanları ve önü kapatılmış, yan mekanları birer kapıyla girilen oda şeklinde düzenlenmiştir.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinden Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa, Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin taçkapıları kuzey cephesinde eksene yerleştirilmiştir. Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen , Kazdağlıoğlu, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinde yuvarlak kemerli, Taş Minare, Lütfiye ve Dişçi camilerinde ise dikdörtgen taçkapılar görülmektedir.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinin mihrap nişleri dışında güney duvarından dışa çıkıntı yapan örnek görülmemektedir.

Camilerin doğu ve batı cephelerinde bir, iki veya üç sıra pencere düzenlemesi görülmektedir. Bu cephelerin kuzeyinde (Dişçi ve Lütfiye camileri dışında) son cemaat yerinin yan duvarları ile minare görülmektedir. İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin doğu , güney ve batı cephelerinde ikinci ve üçüncü kat pencereleri yuvarlak sağır kemerler içine alınmıştır.

Dişçi, Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye camileri dışında birinci sıradaki pencereler dikdörtgen , sivri veya yuvarlak kemer alınlıklıdır. İzzet Mehmet Paşa Camisi dışında ikinci ve üçüncü kat pencereleri ise yuvarlak veya sivri kemerlidir. İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin ikinci ve üçüncü kat pencereleri dilimli kemerlidir.

Safranbolu ' da ki 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinde; kubbe, tonoz ve ahşap tavan olmak üzere üç farklı örtü tipi kullanılmıştır. Kubbeye geçiş elemanı olarak ise tromp, pandantif ve çokgen kasnak kullanılmıştır.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde Sütun, sütunce, plastır ve ayaklar taş, mermer ve ahşap malzemeden yapılmıştır. sütun, sütunce, plastır ve ayaklar; mihrapta, mahfili taşıyan ayaklarda, mahfilde ve son cemaat yerinde görülmektedir.

İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde kemerlerin kilit taşları, İstanbul Nur-u Osmaniye ve İstanbul Selimiye camilerinde olduğu gibi yüksek tutulmuştur.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde Dişçi ve Lütfiye camileri dışında mihrap nişleri eksene simetrik yerleştirilmiştir. Köprülü, Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Hamidiyye camilerinin mihrap nişlerinde taş, Dişçi , Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mihrap nişlerinde alçı, İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin mihrap nişinde mermer malzeme kullanılmıştır. Dağdelen, Kazdağlıoğlu ve Lütfiye camilerinin mihrapları dışında diğer camilerin mihrapları doğu ve batısından birer sütunce ile sınırlandırılmıştır.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde minberler ahşap ve mermer olmak üzere iki çeşit malzemeden yapılmıştır. Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camileri dışında diğer camilerde minber, ibadet mekanında batı duvarına bitişik yerleştirilmişlerdir. Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde ise minber, mihrabın batısında bulunan iki pencere arasında bulunmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde vaaz kürsüsü dört ayak üzerine oturmaktayken, Dişçi, Kazdağlıoğlu, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde doğu duvarına bitişik zeminde dar bir alandan başlayarak yukarı doğru gidildikçe genişlemektedir.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde, çoğunlukla ahşapla yapılmış mahfillere yer verilmiştir. Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi, Dağdelen, Kazdağlıoğlu , Taş Minare ve Lütfiye camilerinin mahfillerinin üstü altı ahşap ayaklarla taşınmaktadır. Dişçi, Dağdelen, İzzet Mehmet Paşa, Taş Minare ve Lütfiye camileri dışında diğer camilerde mahfile giriş ibadet mekanına giriş kapısının doğu ve batısında bulunan merdivenlerle sağlanmıştır. Dişçi Camisi'nde doğu cephesinde bulunan altı basamaklı bir merdiven ve yuvarlak kemerli bir giriş kapısıyla, Dağdelen Camisi'nde giriş kapısının doğusunda yer alan merdivenlerle, İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde son cemaat yerinin doğusunda bulunan basık kemerli bir kapıyla , Taş Minare

Camisi'nde doğu cephesinde bulunan dikdörtgen bir kapıyla, Lütfiye Camisi'nde ibadet mekanının kuzeydoğusunda bulunan merdivenle mahfilin üstüne çıkılmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa Camisi dışında diğer camilerde mahfilin altında imam odasına yer verilmemiştir. İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye camilerinde mahfilin altının güneyinde niş şeklinde açıklıklar görülmektedir. Bu çıkmalar Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde oval , diğer camilerde ise dikdörtgen formundadır.

17-19. yüzyıl camilerinin minareleri Lütfiye Camisi'nin minaresi dışında duvara bitişik olup ayrı müstakil minare görülmemektedir. Lütfiye Camisi'nin minaresi ise çatıdan yükselmektedir. Dişçi, Taş Minare ve Lütfiye camileri dışında diğer camilerin minareleri, ibadet mekanı ile son cemaat yerinin birleşme yerinde kuzeybatı köşede yer almaktadır. Taş Minare Camisi'nin minaresi doğu cephesindedir. Lütfiye camisinin minaresi ise çatıdan yükselmektedir.

Köprülü Mehmet Paşa ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin minareleri alttan ve üstten birer bilezikle sınırlı çokgen gövdeli, kare kaideli, Dağdelen, Kazdağlıoğlu camilerinin minareleri alttan ve üstten birer bilezikle sınırlı çokgen kaideli, silindirik gövdeli, Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin minareleri yivlidir. Taş Minare Camisi'nin minare kaidesi çokgen, Hamidiyye Camisi'nin ise karedir.

Safranbolu 'daki 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinde İzzet Mehmet Paşa Cami dışında zengin bir süsleme programının uygulandığı herhangi bir örnek bulunmamaktadır. Yapılarda daha çok mimari elemanların bezenmesiyle oluşturulan süs öğeleri göze çarpmaktadır.

Süsleme kompozisyonu olarak geometrik bezemelerde; yarım daire , daire, üçgen, kare, dikdörtgen , onikigen ve sekiz kollu yıldız; bitkisel bezemelerde; rozet çiçeği, yıldız çiçeği, mine çiçeği, gül, lale , rumi , palmet , yarım palmet , akantüs yaprağı , kıvrık dal ve yapraklar, şemse ve zeytin dalı desenlerine; nesneli bezemelerde; sütun, ay – yıldız ,ayna, kandil, perde ve vazo motiflerine yer verilmiştir. Mimari öğeli süslemelerde korint tarzı sütunlara; yazı bezemelerde;Celi sülüs, talik ve rika hatlı, çeşitli ayet ve hadislerin dışında , Ehl – i Beyt' in isimlerine ve Sultan II. Mahmut , III. Selim 'in ve I. Abdülhamit 'in tuğraları görülmektedir.

Sonuç olarak, Safranbolu 17.-19 yüzyıla tarihlenen camiler, plan, cephe düzenlemeleri, malzeme –teknik vb. özellikleri açısından ele alındığında 18-19. yüzyıl İstanbul örneklerinden farklı olarak , klasik dönem özellikleri ile yerel (taşra) özellikler göstermektedir. Yapıların büyük bir kısmı fevkani olarak yapılmıştır. Ancak, İzzet Mehmet paşa dışındaki örnekler bunu dönem özelliğinden dolayı değil, arazinin eğimli olmasından dolayı tercih etmiştir. Cephelerde görülen Taş ve harçla yapılan çerçeve ya da kasetleme tekniği de yine bölgedeki kubbeli camilerde görülen yerel bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Süslemelere baktığımız da gerek türleri gerekse kompozisyonları geleneksel şemadadır. Yalnızca, Köprülü Mehmet paşa camisinde 18. yüzyılda geçirdiği onarımda, İzzet Mehmet Paşa ve Hamidiyye Camisi mihraplarında kalemişi tekniğinde yağlı boya tekniğinde yapılan kompozisyonlarda 18.-19. yüzyıl özellikleri görülmektedir.

Safranbolu ' da Köprülü Mehmet Paşa, Dişçi, Kazdağlıoğlu ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin çarşının merkezinde yer almasından dolayı ticaret bölgeleri ile ibadet mekanlarının bir bütünlük oluşturduğu gözlenmektedir. Köprülü Mehmet Paşa Camisi'nin avlusu vasıtasıyla Arasta' dan Çarşı içine geçiş sağlanmıştır. Yine İzzet Mehmet Paşa Camisi'nin etrafında yer alan dükkanlarla ticaretin gelişmesi sağlanmıştır.

Ayrıca Dağdelen ve Lütfiye camilerinin Akçasu Mahallesinde birbirine çok yakın yapılmasıyla, Hamidiyye ve Taş Minare camilerinin de Mescit ve Taş minare Mahallelerinde bulunup buralara isimlerini vermeleriyle yerleşimin çarşı içinden bir nebze de olsa kaydığı görülmektedir.

Yine Köprülü Mehmet Paşa Camisi 'nin kuzeydoğu avlu duvarında, Dağdelen Camisi 'nin batı cephe duvarında , Kazdağlıoğlu Camisi 'nin doğu cephe duvarında, İzzet Mehmet Paşa Camisi 'nin kuzey avlu girişinde duvara bitişik , Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin kuzeyinde müstakil çeşmelere yer verilerek mahallelerin su ihtiyacı giderilmiştir. Ayrıca Lütfiiye Camisi' nin bir köprü gözü üzerinde inşa edilmesiyle hem çevreyle muazzam bir uyum ve estetik sağlanmıştır.

Son olarak, Safranbolu camilerinde başkent özelliklerinden daha çok taşra yerel özellikler, plan, malzeme –teknik ve süslemelerde ağır basmaktadır.

VI . ÖZET

Araştırma konumuz içerisine giren Safranbolu' da ki 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinden Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve Kazdağlıoğlu camilerini kare planlı, tek kubbeli camiler , İzzet Mehmet Paşa camisini dikdörtgen planlı tek kubbeli, Dişçi, Taş Minare, Lütfiye ve Hamidiyye camilerini ise ahşap tavanlı camiler grubunda inceleyebilmemiz mümkündür.

17 ve 19. yüzyıl Safranbolu camilerinden Lütfiye ve Dişçi camilerinin son cemaat yeri yoktur. Diğer yapılarda ise son cemaat yeri sütunları birbirine ve cephe duvarlarına kemerlerle bağlanmıştır. , Taş Minare ve Hamidiyye camilerinin ise son cemaat yeri üç bölümlü olup yan mekanlar oda şeklinde düzenlenmiştir.

Yapılarda Hamidiyye camisi dışında birinci kat pencereleri dikdörtgen sivri veya yuvarlak kemerli ikinci ve üçüncü kat pencereleri ise yuvarlak veya sivri kemerlidir.

Safranbolu 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinde; düz ahşap tavan , kubbe ve tonoz türü örtü sistemleri kullanılmıştır.

Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve Kazdağlıoğlu camilerinde kubbeye geçiş elemanı olarak tromp , İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde ise pandantife yer verilmiştir.

Safranbolu 'daki 17-19. yüzyıl Osmanlı camilerinde taş mermer, tuğla , kiremit , alçı , harç , ahşap , demir , pirinç ve kurşun türünde yapı malzemeleri kullanılmıştır.

Araştırma konumuz içerisinde olan yapılarda daha çok revak , mihrap ve mahfillerde kullanılan sütun, sütunce ve ayaklar taş, alçı veya ahşap malzemeden yapılmıştır.

Yapılarda dekoratif veya yapı elemanı olarak sivri , yuvarlak ve üç dilimli kemerler görülmektedir.

Safranbolu camilerinde bulunan mihraplar Dişçi ve Lütfiye camileri dışındaki tüm camilerde eksene simetrik yerleştirilmişlerdir. Hamidiyye ve İzzet Mehmet Paşa camilerinin mihrap nişi güney cephesinden dışarıya taşırılmıştır.

Minberler; İzzet Mehmet Paşa Camisinin minberi dışındaki tüm camilerde ahşap malzeme kullanılarak yapılmış olup konik bir külah ve alemle sonlandırılmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen ve İzzet Mehmet Paşa camilerinde vaaz kürsüsü dört ayak üzerine oturmakta ve vaaz kürsüsüne doğuda bulunan merdivenlerle çıkılmakta , Kazdağlıoğlu, Dişçi, Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde vaaz kürsüsü doğu duvarına bitişik zeminde dar bir alandan başlayarak yukarı doğru gidildikçe genişlemektedir ve vaaz kürsüsüne batıda bulunan merdivenlerle çıkılmaktadır.

17-19. yüzyıl Safranbolu camilerinde çoğunlukla ahşap malzeme ile yapılmış iki katlı mahfillere yer verilmiştir. Lütfiye ve Hamidiyye camilerinde mahfilin ikinci katının önü açılabilir çapraz çıtalı kafeslerle kapatılmıştır.

Araştırmamız dahilinde bulunan camilerin minareleri taş , tuğla veya ahşap malzemeden inşa edilmiş , kare veya çokgen kaideli , tek şerefelidir.

SUMMARY

It is possible to examine some of the 17 th. And 19 th. Centuries Ottoman mosques in Safranbolu such as Köprülü Mehmet Paşa, Dağdelen , Kazdağlıoğlu mosques in the square planned , single domed mosques , İzzet Mehmet Paşa Mosque is in the rectangle planned , single domed mosques group and Dişçi , Taş Minare , Lütfiye and Hamidiye mosques in the wooden ceiling group.

Lütfiye and Dişçi mosques that are some of the 17 th. and 19 th. centuries Safranbolu mosques don't have any last congregation place. In other builds , such as Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen , Kazdağlıoğlu and İzzet Mehmet Paşa mosques the pillars of the last congregation place are fastened to each other and the front walls with the archs. Taş Minare and Hamidiyye mosques have got three-section last congregation place like room.

In builds except from Hamidiyye mosques as first floor windows are rectangle, sharp or round arched, second and third floor windows are round or sharp – arched.

In the 17 th. and 19 th. centuries Ottoman mosques in Safranbolu , it is used the cover systems that are in kinds of smooth wooden ceiling , dome and vault.

At it is used squinch as a passing element to the dome in Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen and Kazdağlıoğlu mosques , it is given place to pendant in İzzet Mehmet Paşa Mosque.

In the 17 th. and 19 th. Centuries Ottoman mosques in Safranbolu it is used the build materials which are in kinds of stone, marble, brick, tile, plaster, mortar, wood, iron, brass and lead.

In the builds that are our search topic the pillars, small column, and pier which are usually used in the materials such as stone , plaster or wood.

In the builds it is seen sharp, round and three – pieced archs as decorative or build element.

The mihraps in Safranbolu mosques are settled to the axis in a symmetric style except from Dişçi and Lütfiye mosques. The mihrap niche of Hamidiyye and İzzet Mehmet Paşa mosques are settled out of the south forehead.

The pulpits except from the pulpit of İzzet Mehmet Paşa Mosque are made being used wood material and are ended with a conical spire and metal device.

The ambo in Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen and İzzet Mehmet Paşa mosques stays on all fours and it is climbed to the ambo with the stairs which are on the south , the ambo in Kazdağlıoğlu , Dişçi , Lütfiye and Hamidiyye mosques widens when it is gone to the top by beginning from a narrow place that is close to the south wall and it is climbed to the ambo with the stairs which are on the west.

In the 17 th. and 19 th. centuries Safranbolu mosques İt's usually given place to the two floored circles which are build with the wooden material in

Lütfiye and Hamidiyye mosques , the forepart of the second floor of the circle are closed with the openable , crosswise lathed cages.

The minarets of the mosques, which are our search topic, are made of the materials such as stone; brick or wood and they are square or polygon pedestaled and single galleried.

VII. KAYNAKÇA

ACAR, Mustafa. XVII. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Safranbolu (Ab-ı hayat) Çeşmeleri. Ankara, 2002.

ABDÜLKADİROĞLU, Abdulkerim ve Ülkü (AYAN) ÖZSOY. Safranbolu Vakfiyeleri. Ankara,1998.

Altunkaya, Bahir. "Safranbolu Camileri", Karabük İl Yıllığı (1973), Ankara , 1973.

AKDAĞ, Güneş.

2005 I. Abdülhamit ve III.Selim Dönemi İstanbul Camilerinde Taçkapı, Ankara:

Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi)

AKSOY, Muammer ve Aytekin KUŞ. Müzekent Safranbolu. Ankara, 2003.

AKTAŞ, Serkan,

1997 Safranbolu Çevresindeki Türk Devri Yapıları

Selçuk Üniversitesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi)

ASLANAPA, Oktay. Osmanlı Devri Mimarisi. İstanbul,1986.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (Türk Dil Kurumu) Komisyonu.Türkçe Sözlük. C. I –II

ARIK, Rüçhan. "Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış", Osmanlı, C.10, (Ankara, 1999).

AYDIN, Abdullah. Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali. İstanbul, 1960.

BAKIR, Betül. Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul 'da Etkileri. Ankara,2003.

---------- "XVIII. Yüzyılda Türk Baroku Camiler", Osmanlı, C. 10,(Ankara, 1999).

BARIŞTA, H. Örcün. "Safranbolu'dan Kuşevleri", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , Ankara, 2003. 90.

BAYRAM, Sadi. "Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Vakfiyesi Ve Kütüphanesi ", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , Ankara, 2003. 49.

BULDUK, U. Zergün .

1978 XIX. Yüzyılda Batılılaşma ve İstanbul'da Cami Mimarisi, Ankara:

(Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

CUINET, Vital : La Turquie D'asie , (Paris:1894)'den naklen . Esra (Bölükbaşı) ERTÜRK. Safranbolu 'da Osmanlı Su Mimarisi. Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) (2005), 16.

ÇAM, Nurettin. Osmanlı Güneş Saatleri. Ankara, 1990.

ÇAL, Halit. Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescitler. Ankara ,2000.

ÇOBANOĞLU,Ahmet Vefa. "Köprülüler", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul,1994. C.5 89-90.

DEVELLİOĞLU, FERİT.Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara,1998.

DURUKAN, Aynur. "Safranbolu 'da Ahşap Tavanlı Camiler", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , Ankara, 2003. 49.

DÜNDAR, Abdülkadir.: Çorum Cami ve Mescitleri. Ankara , 2004.

EMİROĞLU, Mecdi. Korunması Gereken Örnek Bir Kentİmiz Safranbolu. Ankara, 1981.

ERTÜRK (BÖLÜKBAŞI), Esra

2005. Safranbolu 'da Osmanlı Su Mimarisi, Ankara:

Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

GOODWIN, Godfrey . A History Ottoman Achitecture. İstanbul, 1971,

GÖKOĞLU,Ahmet.Paphlagonia-Paphlagonia,Kastamonu, Sinop, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi. Kastamonu, 1952.

GÜNAY, Reha. Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu. Ankara , 1981.

İNCİ, Nurcan."18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler", Vakıflar Dergisi, S. 19.1985.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ " Köprülüler" . İstanbul , 1955.

KAHYA, Esin. "Safranbolu'da Belli Başlı Kurumların Yapılanması", I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu, (4-6 Mayıs 1999) TTK. Yayınları , Ankara, 2003. 49.

KILAVUZ, Çağatay

1997 Safranbolu'nun Beş Büyük Camisi (Köprülü Mehmet Paşa , Dağdelen , Kazdağlıoğlu , İzzet Mehmet Paşa, Lütfiye Camileri, Van:

Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayınlanmamış Lisans Tezi)

KURT, Yılmaz. Osmanlıca Dersleri II. Ankara, 1997.

KUT, Günay ve Nimet BAYRAKTAR. Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri. Ankara, 1984.

SAKAOĞLU, Necdet. "Köprülüler", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul,1994. C.5 91-93.

SÖZEN, Metin . "Safranbolu Anıtları", TTOK Belleteni, S.54/333, (1976) s. 10-11.

ŞEMSEDDİN, Sami. Kâmûs-ı Türkî. (Çağrı Yayınları)İstanbul,1996.

TUNÇEL, Mehmet. Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri. Ankara, 1973.

TUNÇÖZGÜR, Ünsal.Dünden Bugüne Safranbolu. Ankara, 1997.

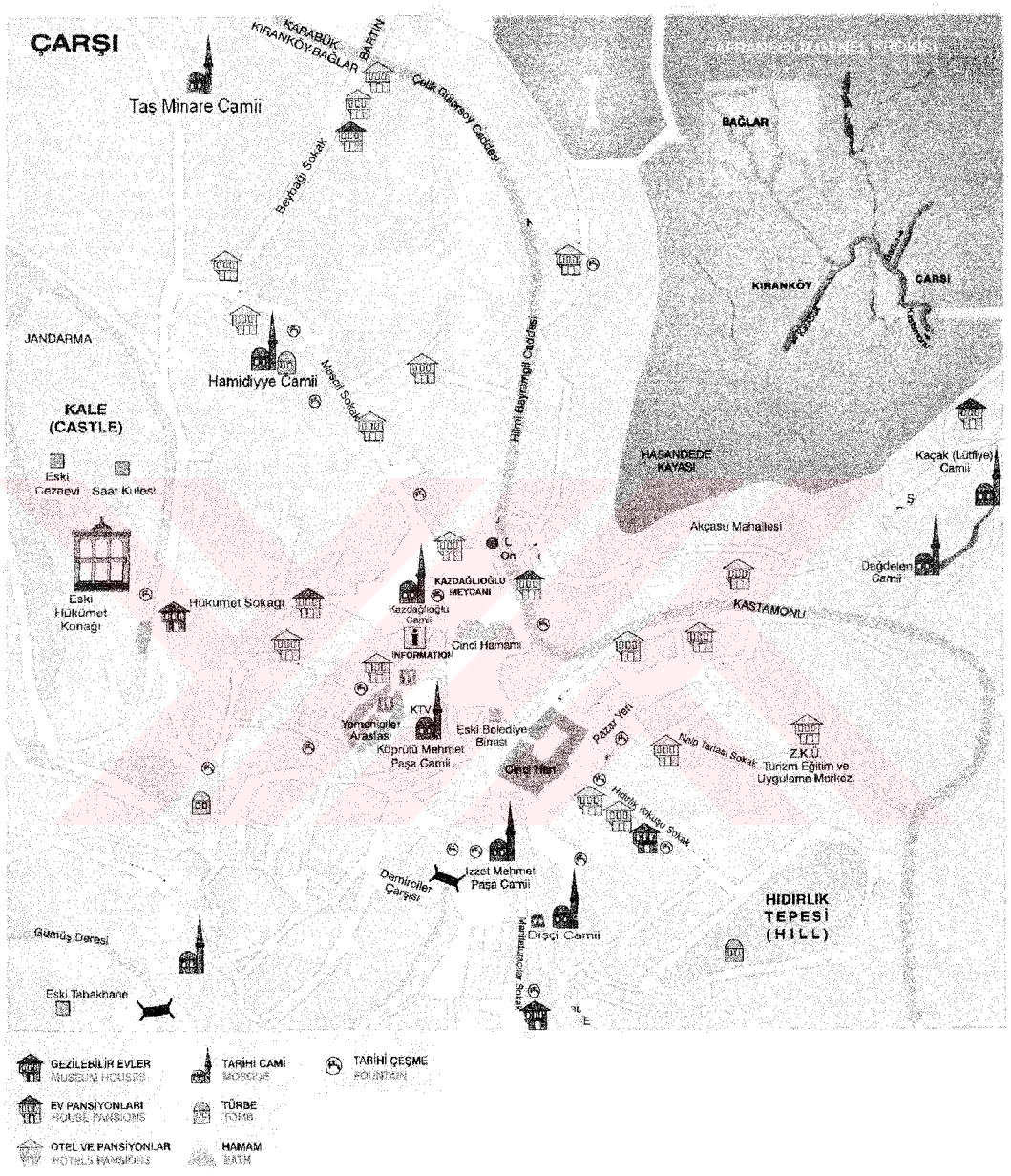
TÜRK ANSİKLOPEDİSİ "İzzet Mehmet Paşa" Ankara, 1972.

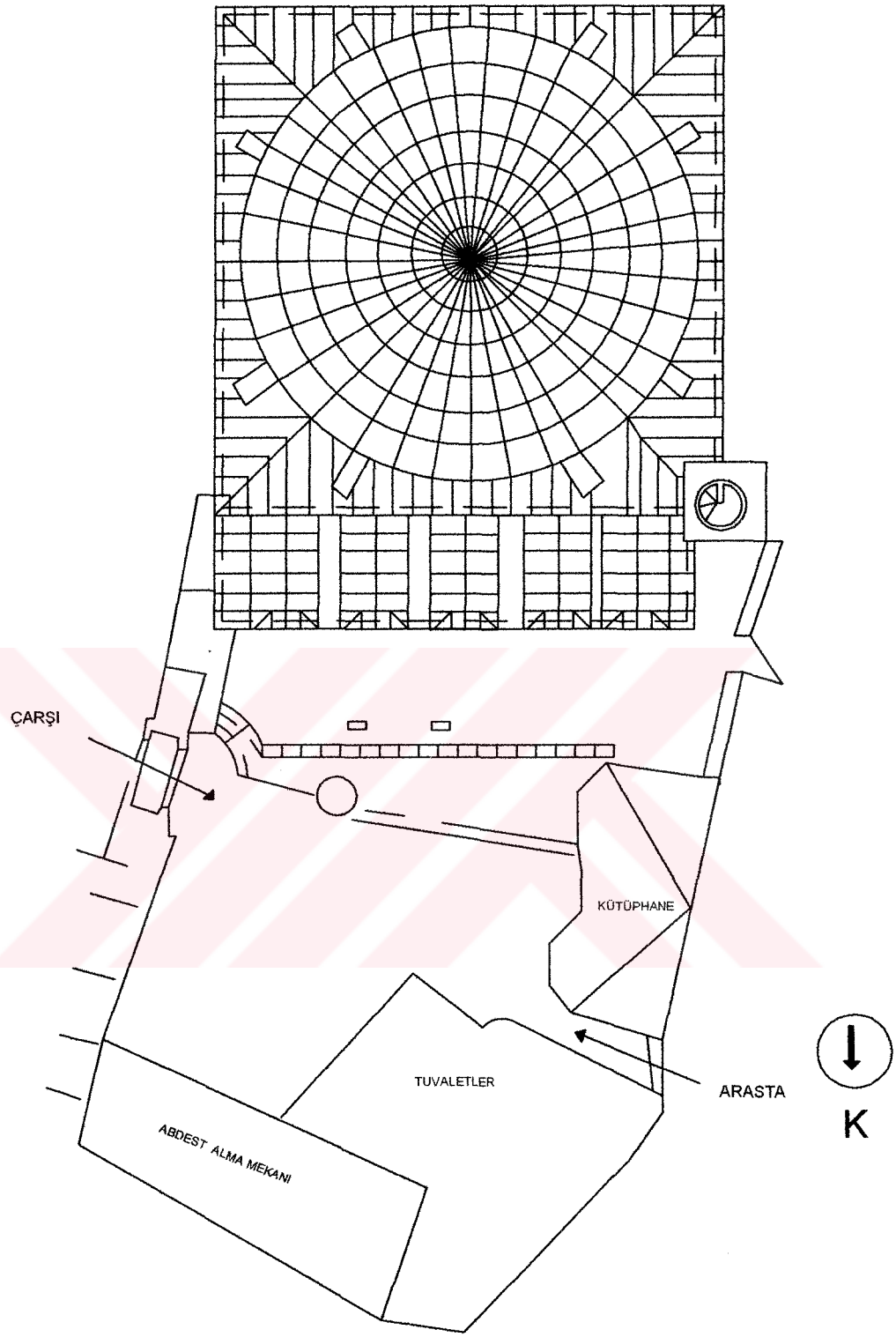
YAZICIOĞLU, Hulusi ve Mustafa Al .Safranbolu, Tarihi, Kaynaklar. Ankara 1982.

YAZICIOĞLU, Hulusi: " Kazdağlıoğlu Mehmet Ağa ", Safranbolu ' da Sonsöz Gazetesi , (Ağustos 1998),1.

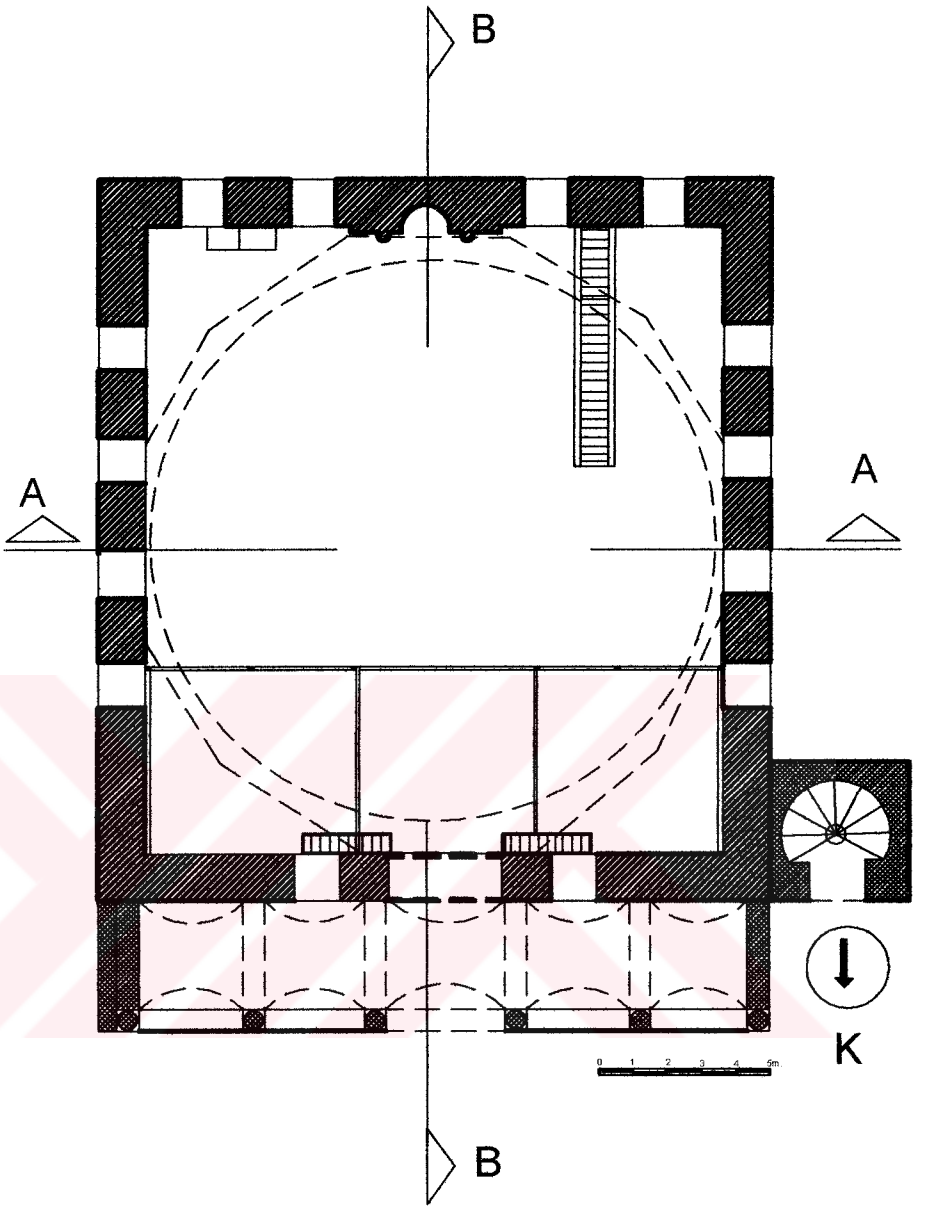
YÜCEL, Yaşar. Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri . Ankara, 1980.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. Kastamonu Meşayıhleri, Haz. Mustafa ESKİ. Ankara: 1990. 55-56.

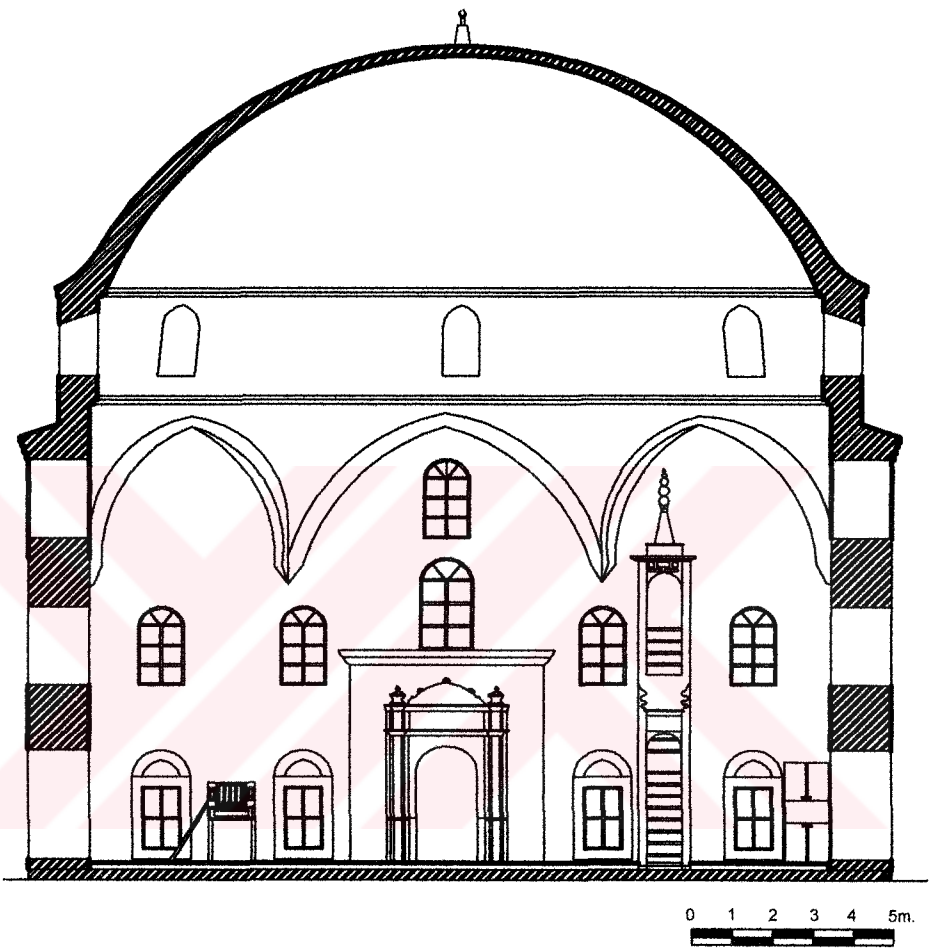

ÇARŞI
KARABÜK
KIRANKÖY-BAĞLAR
BARTIN
Taş Minare Camii
Çelik Gülersyl Caddesi
Beyhoğlı Sokak
BAĞLAR
KIRANKÖY
ÇARŞI
JANDARMA
Hamidiyye Camii
Atatürk Sokak
Hilmi Bayramoğlu Caddesi
KALE
(CASTLE)
Eski
Cezaevi
Saat Kulesi
HASANDEDE
KAYASI
Kaçak (Lütfiye)
Camii
Akçasu Mahallesi
Eski
Hükümet
Konağı
Hükümet Sokağı
KAZDAĞLIOĞLU
MEYDANI
Kazdağlıoğlu
Camii
Değdelen
Camii
KASTAMONU
Cinci Hamamı
INFORMATION
KTV
Yemeniciler
Arastası
Eski Belediye
Binası
Köprülü Mehmet
Paşa Camii
Çınaraltı
Pazar Yeri
Nalıp Tarlası Sokak
Z.K.Ü.
Turizm Eğitim ve
Uygulama Merkezi
Hıdırlık Yokuşu Sokak
İzzet Mehmet
Paşa Camii
Demirciler
Çarşısı
Dişçi Camii
HIDIRLIK
TEPESİ
(HILL)
Gümüş Deresi
Eski Tabakhane
Kemankeşler Sokak
GEZİLEBİLİR EVLER
MUSEUM HOUSES
TARİHİ CAMİ
MOSQUE
TARİHİ ÇEŞME
FOUNTAIN
EV PANSİYONLARI
HOUSE PANSIONS
TÜRBE
TOMB
OTEL VE PANSİYONLAR
HOTELS PANSIONS
HAMAM
BATH

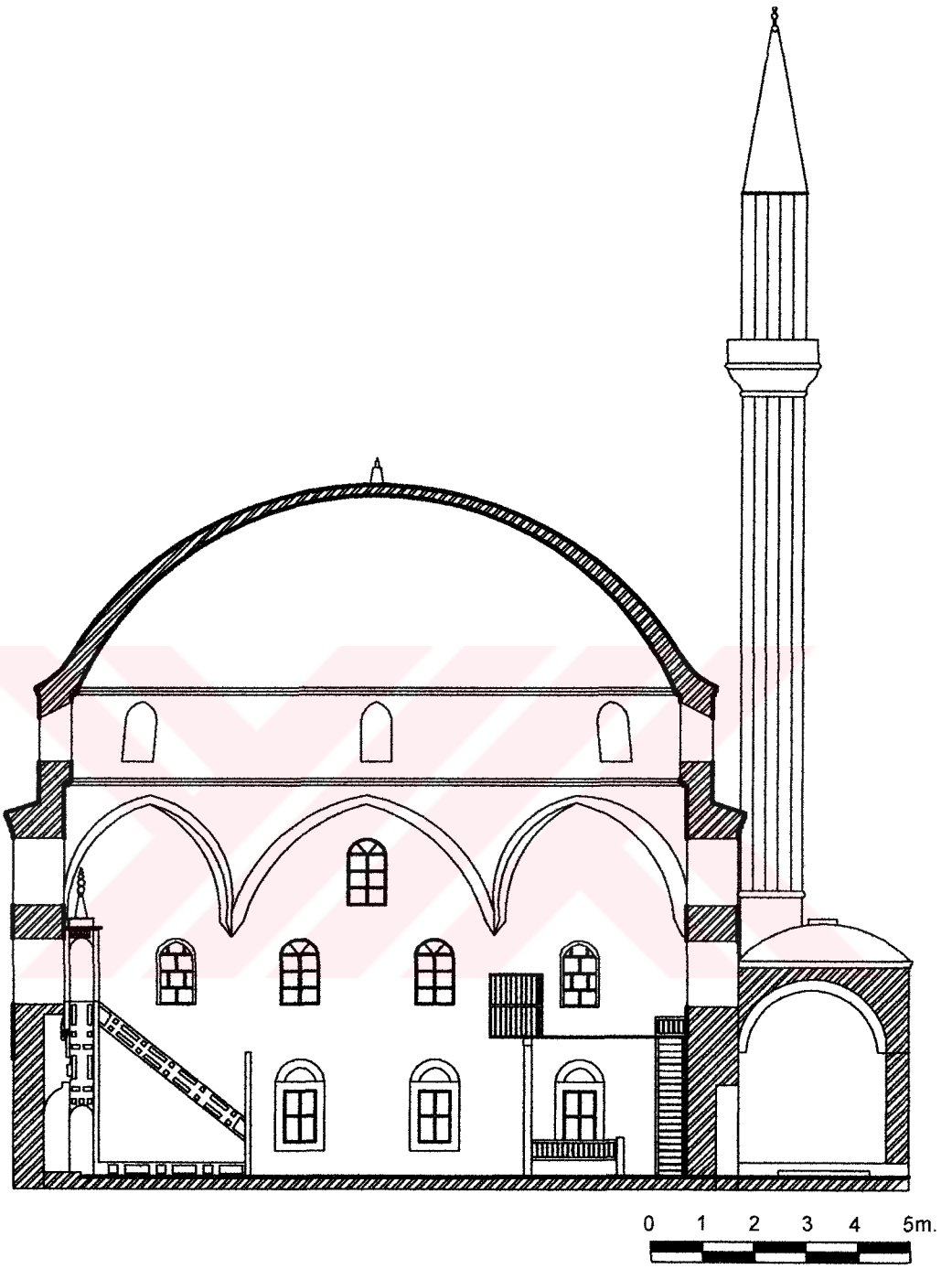
Çizim 1- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Vaziyet Planı
(VGM. Arşivinden (1995)

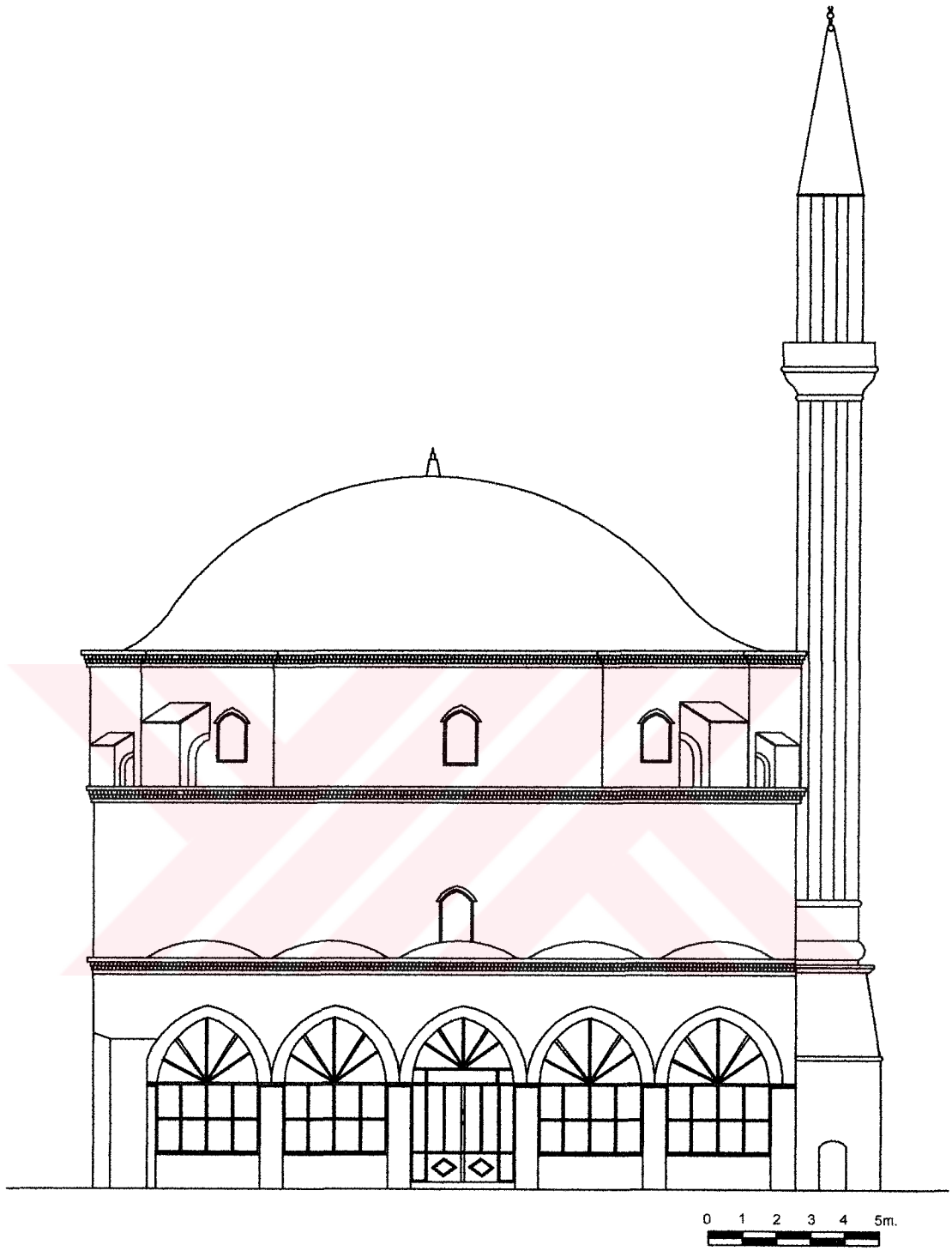
Çizim 2-Köprülü Mehmet Paşa Camisi
(VGM. Arşivinden,(1995))

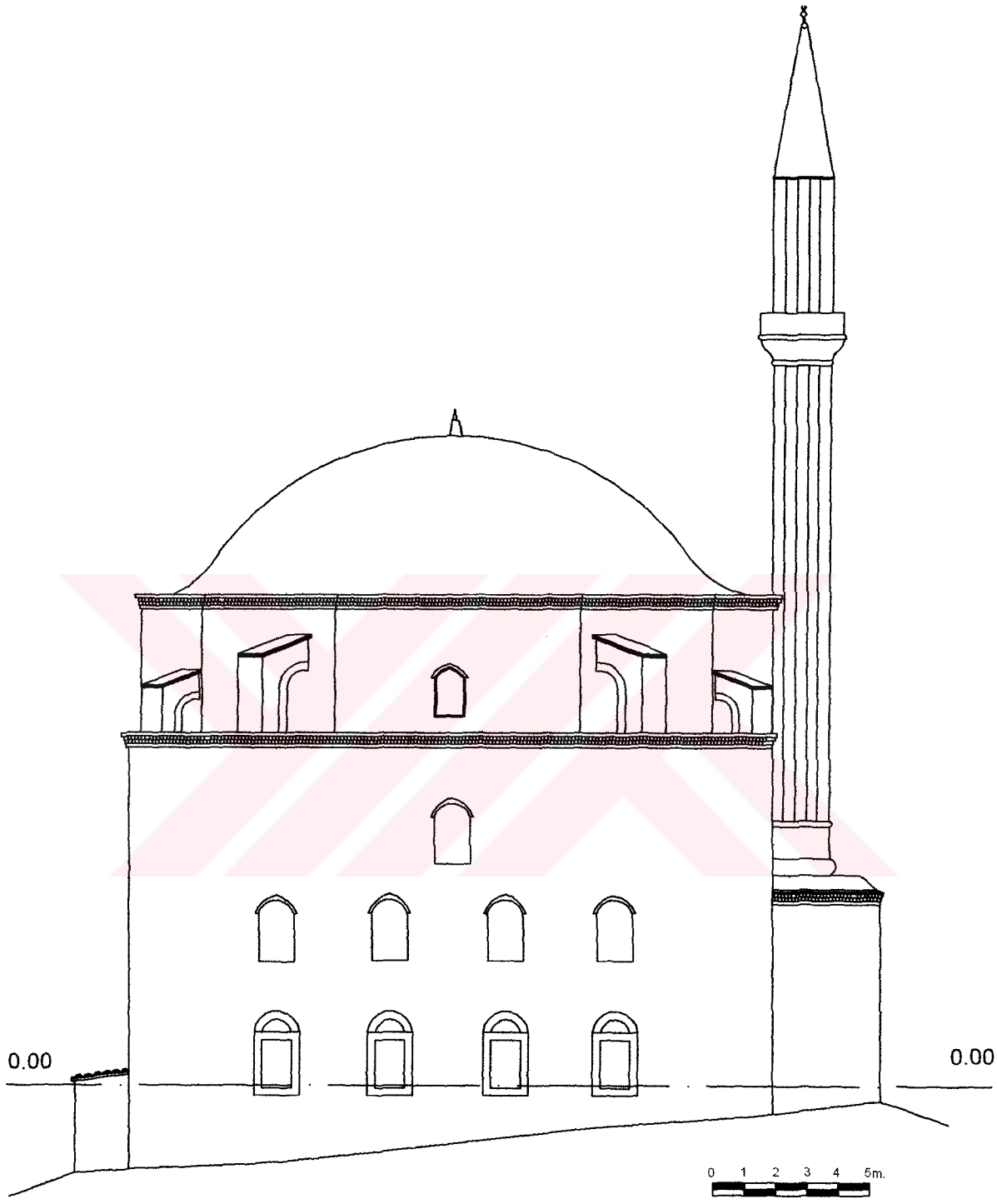
Çizim 3- Köprülü Mehmet Paşa Camisi A-A Kesiti
(VGM. Arşivinden (1995)

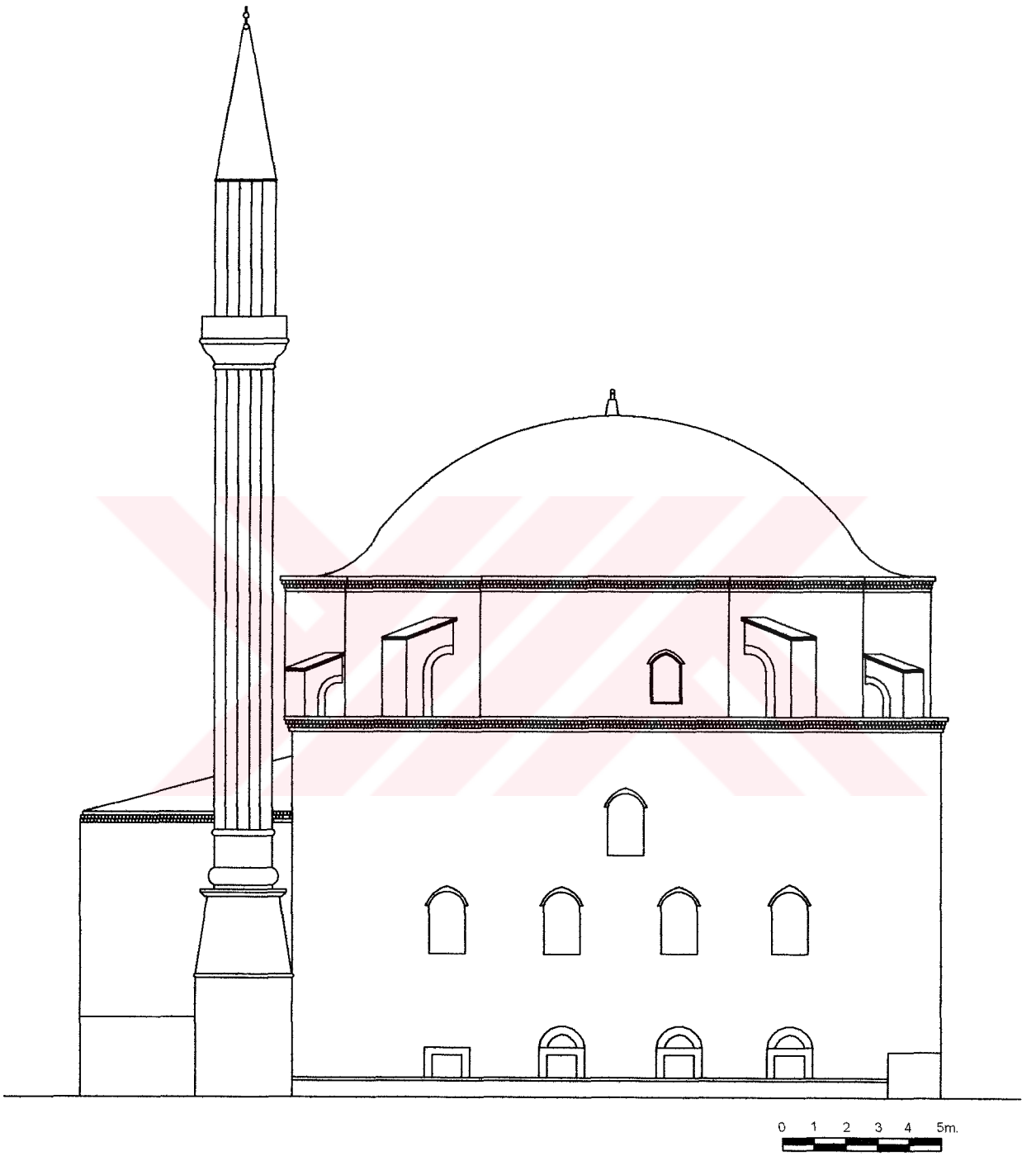
Çizim 4- Köprülü Mehmet Paşa Camisi B-B Kesiti
(VGM. Arşivinden (1995)

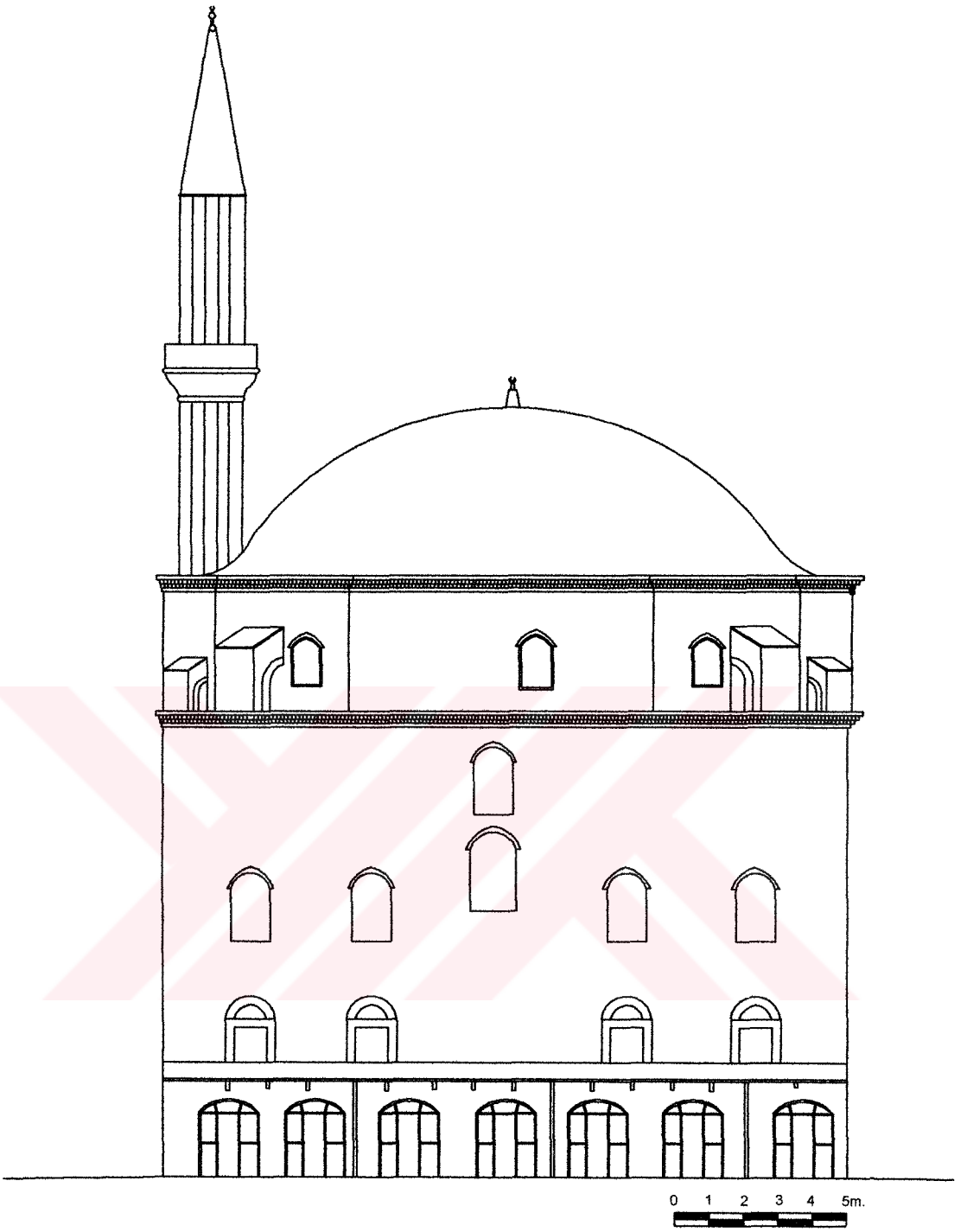
Çizim 5- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi
(VGM. Arşivinden (1995)

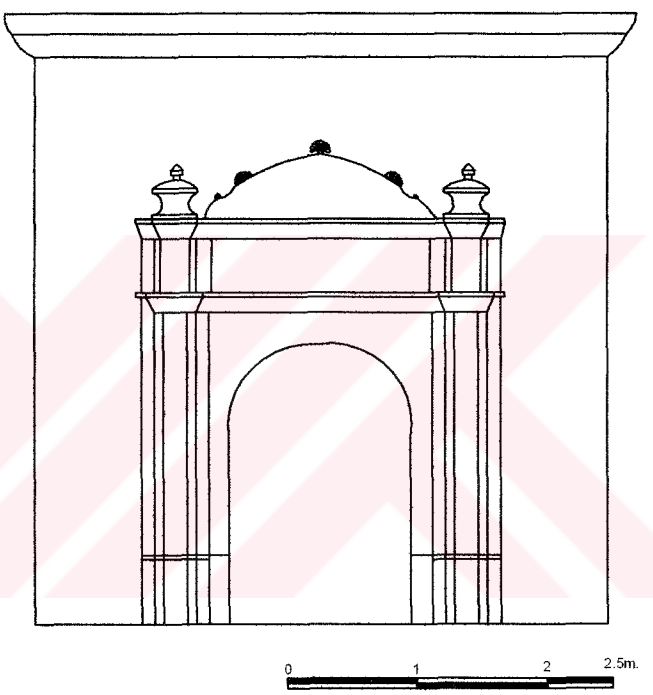
Çizim 6- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi
(VGM. Arşivinden (1995))

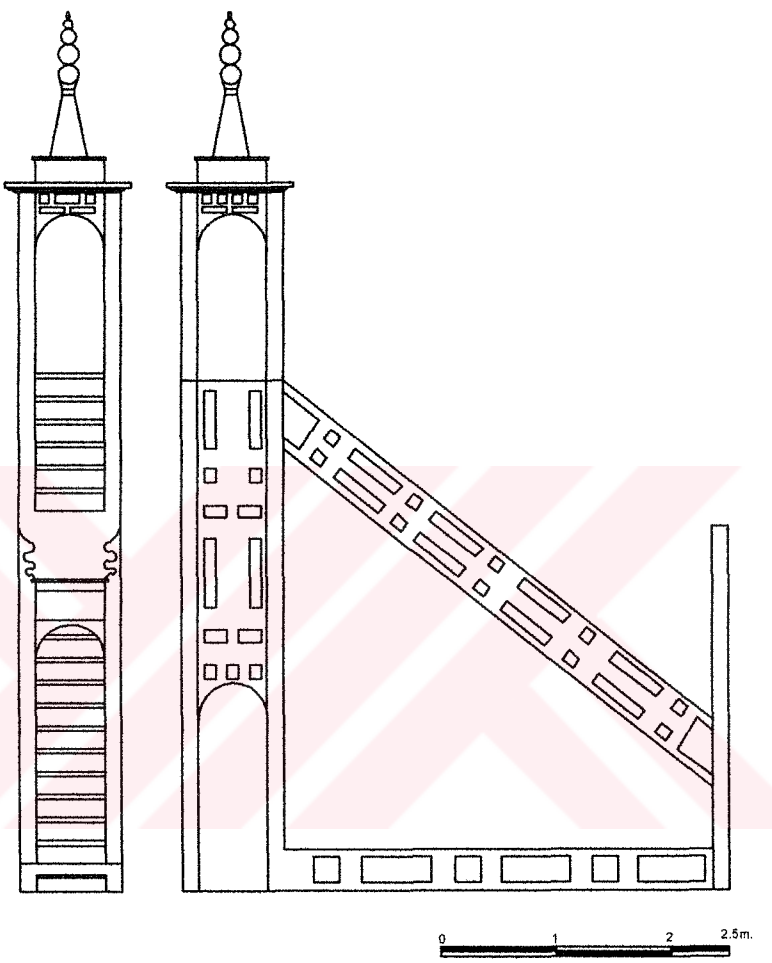
Çizim 7- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi
(VGM. Arşivinden (1995)

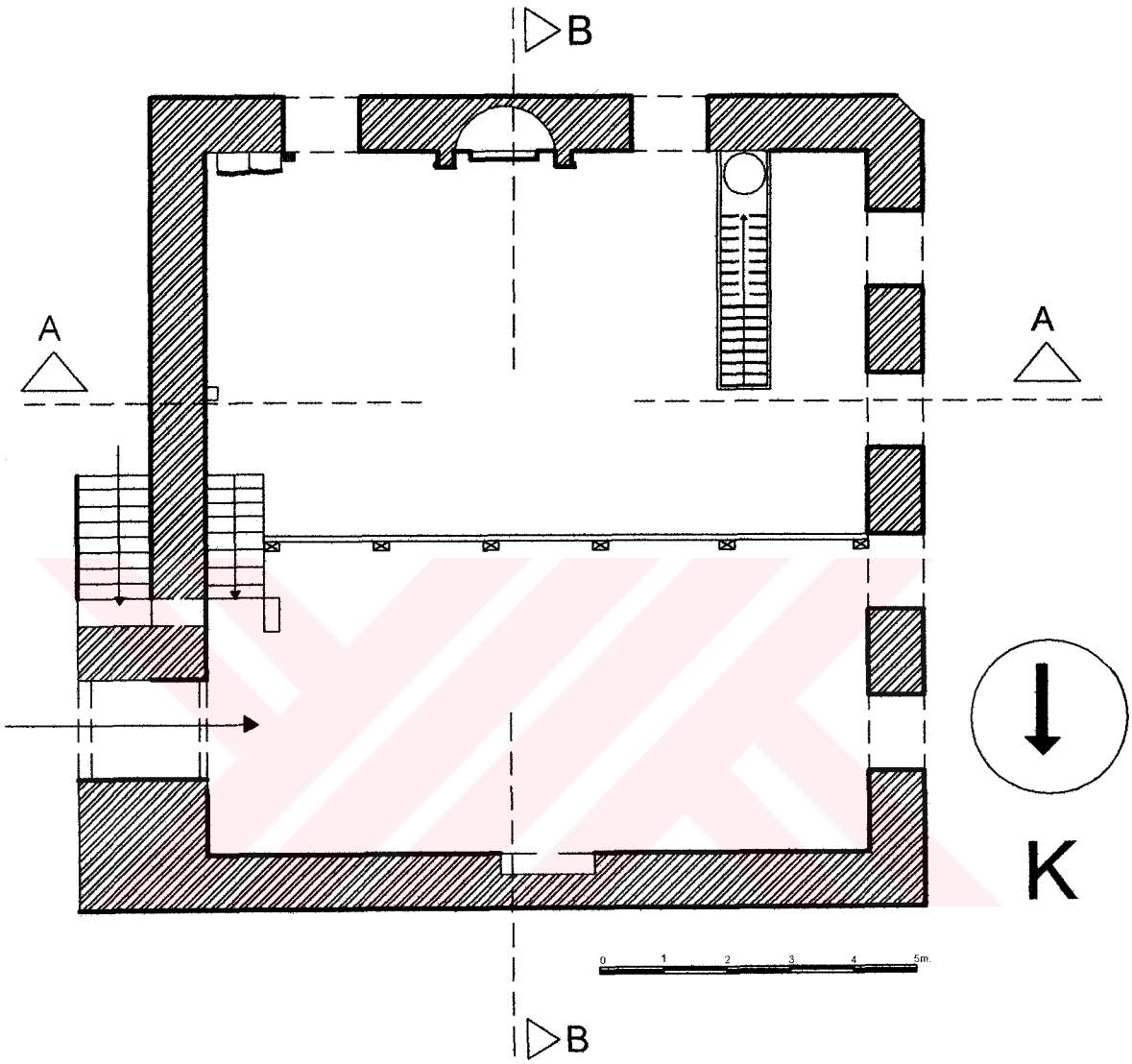
Çizim 8- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi
(VGM. Arşivinden (1995))

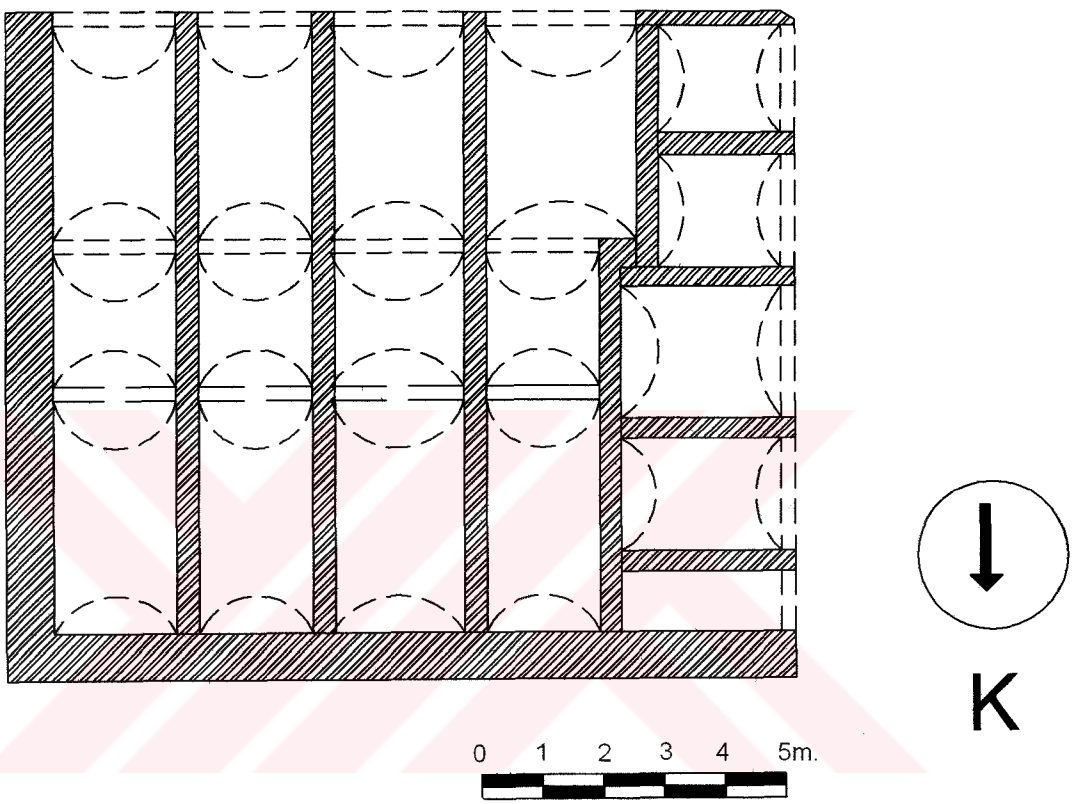
Çizim 9- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

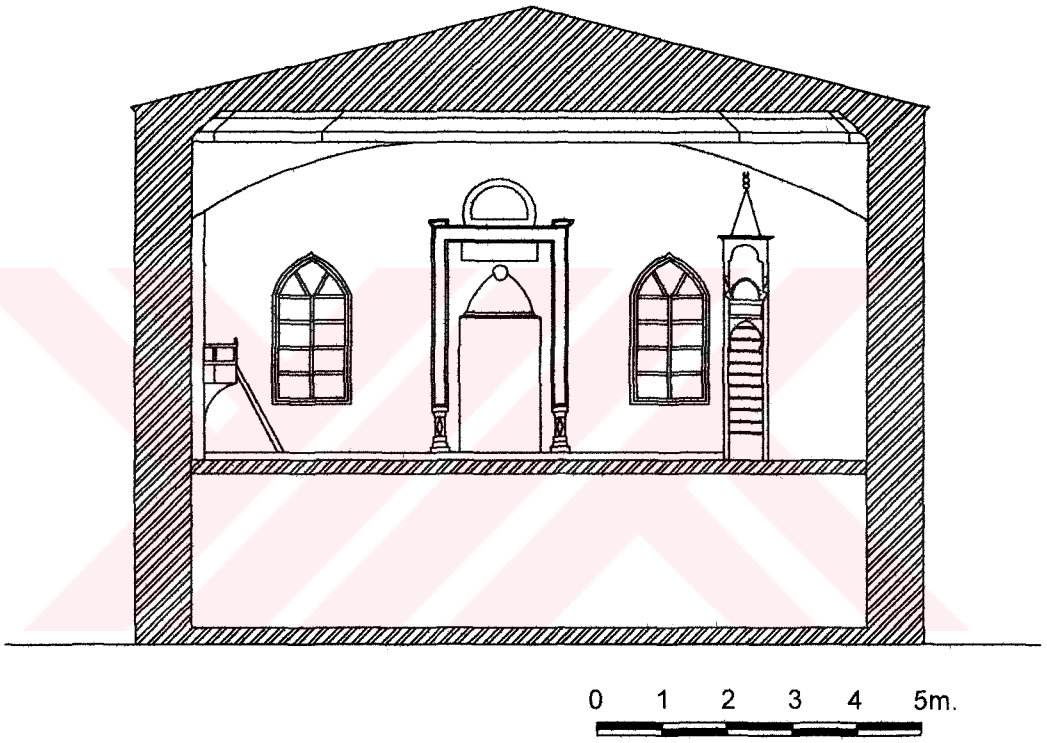
Çizim 10- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

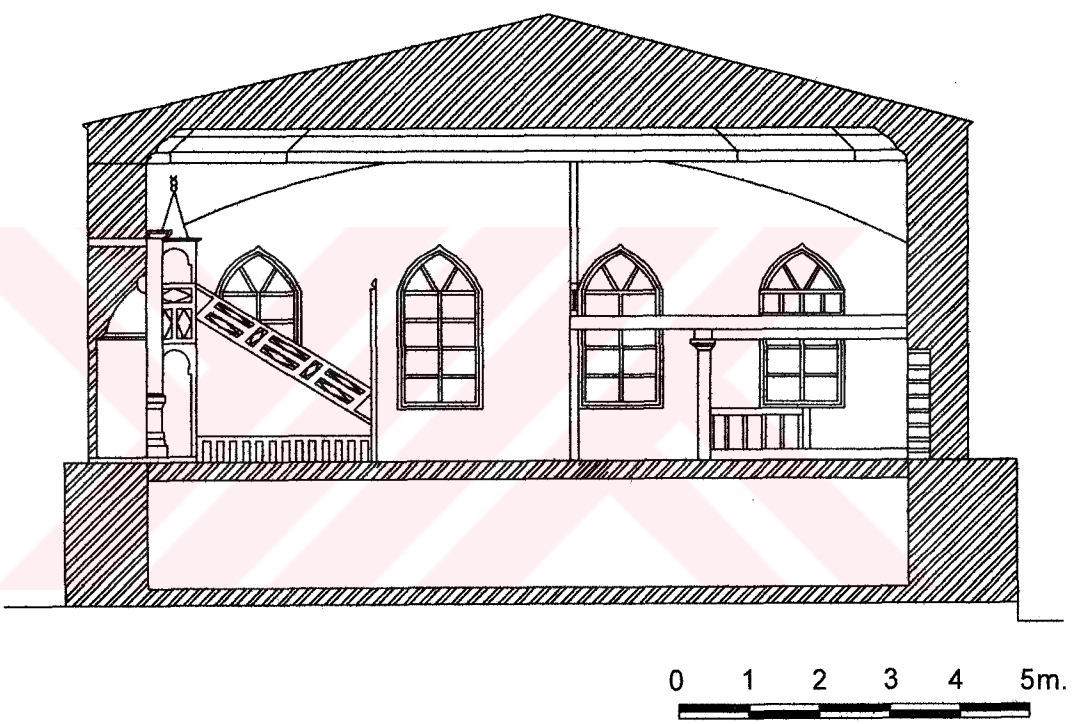
Çizim 11- Dişçi Camisi Planı
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : E.Eryüksel (Temmuz 2005)

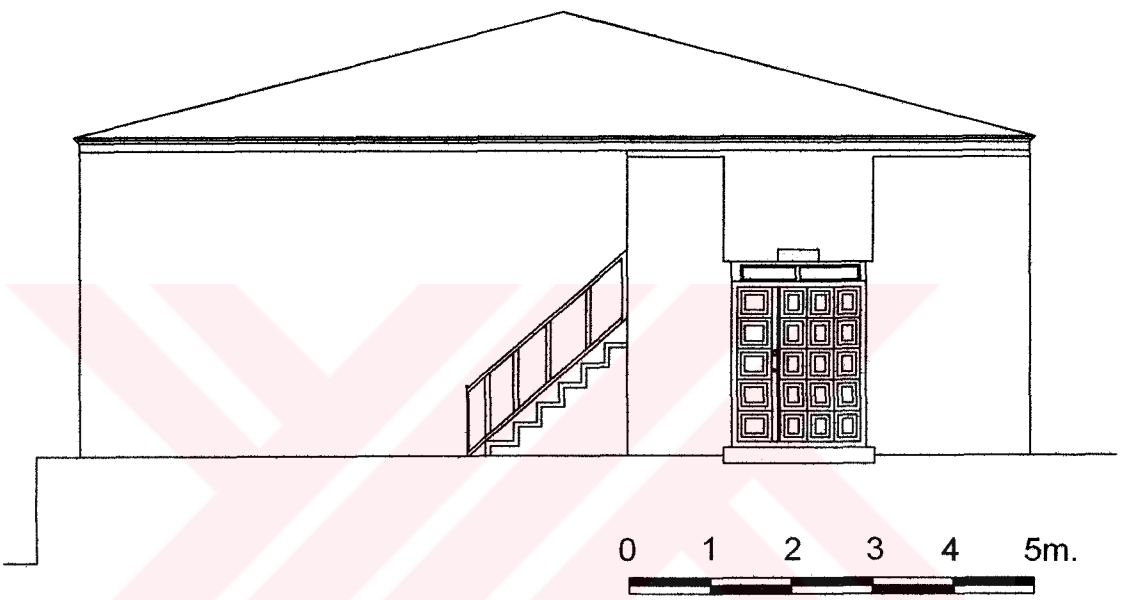
Çizim 12- Dişçi Camisi Zemin Kat Planı
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : E.Eryüksel (Temmuz 2005)

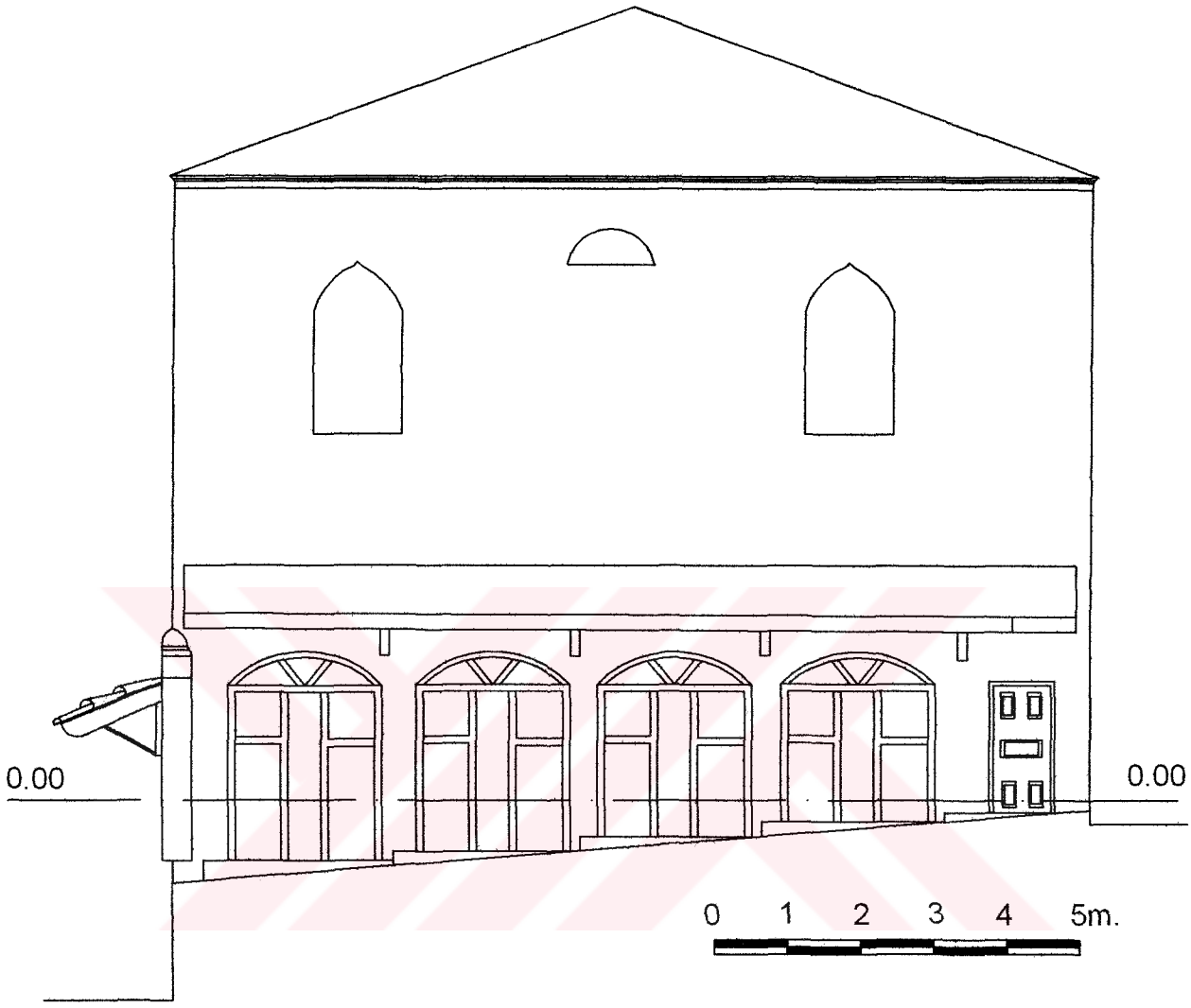
Çizim 13- Dişçi Camisi A-A Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

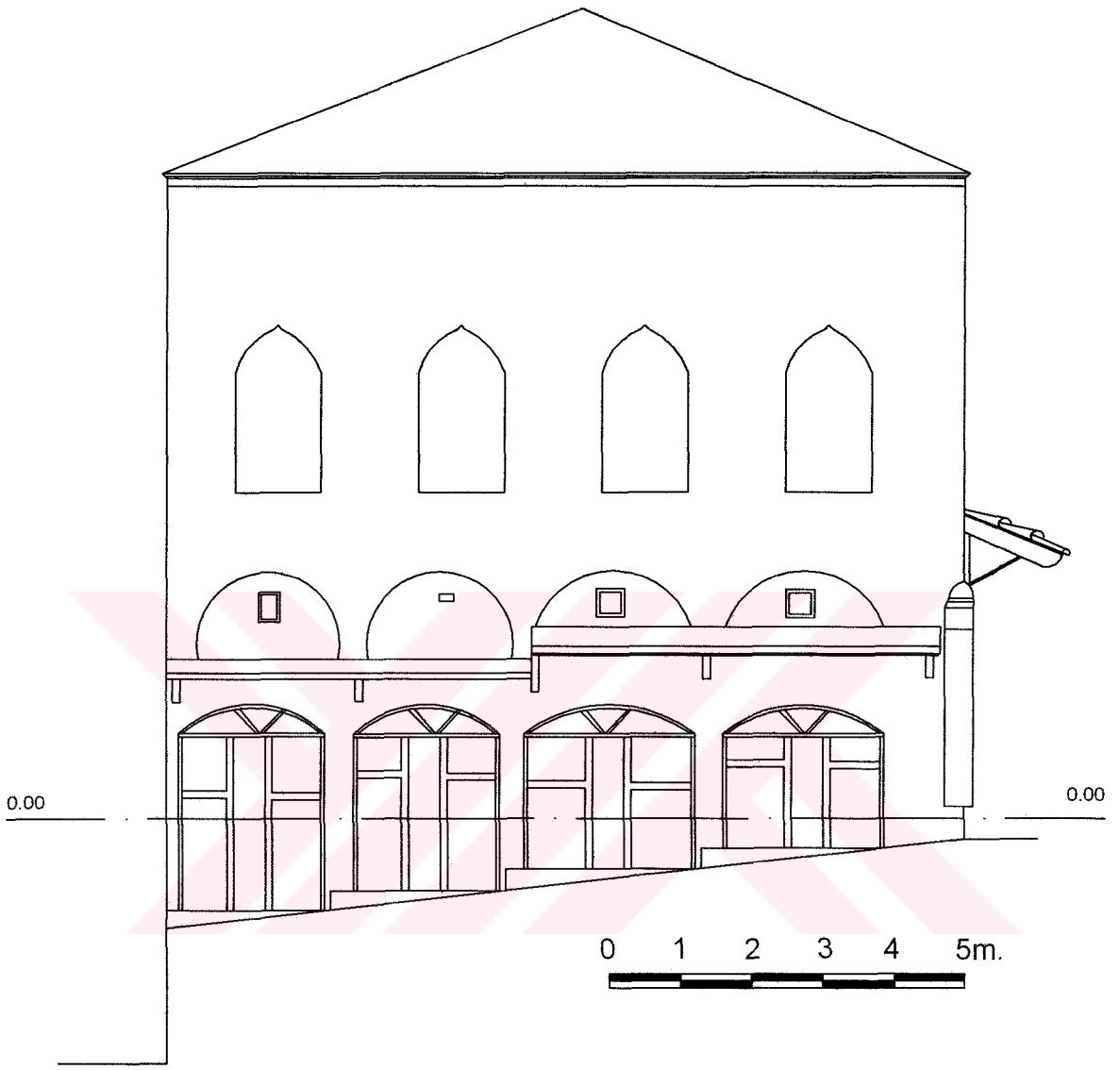
Çizim 14- Dişçi Camisi B-B Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

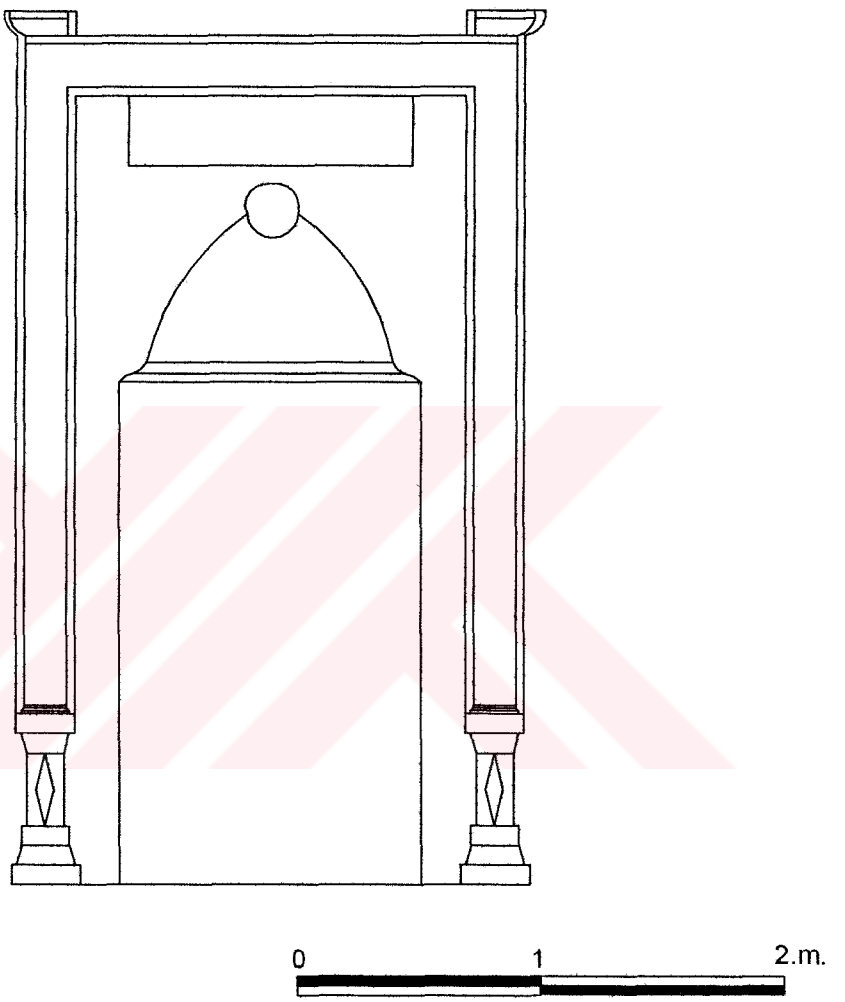
Çizim 15- Dişçi Camisi Doğu Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

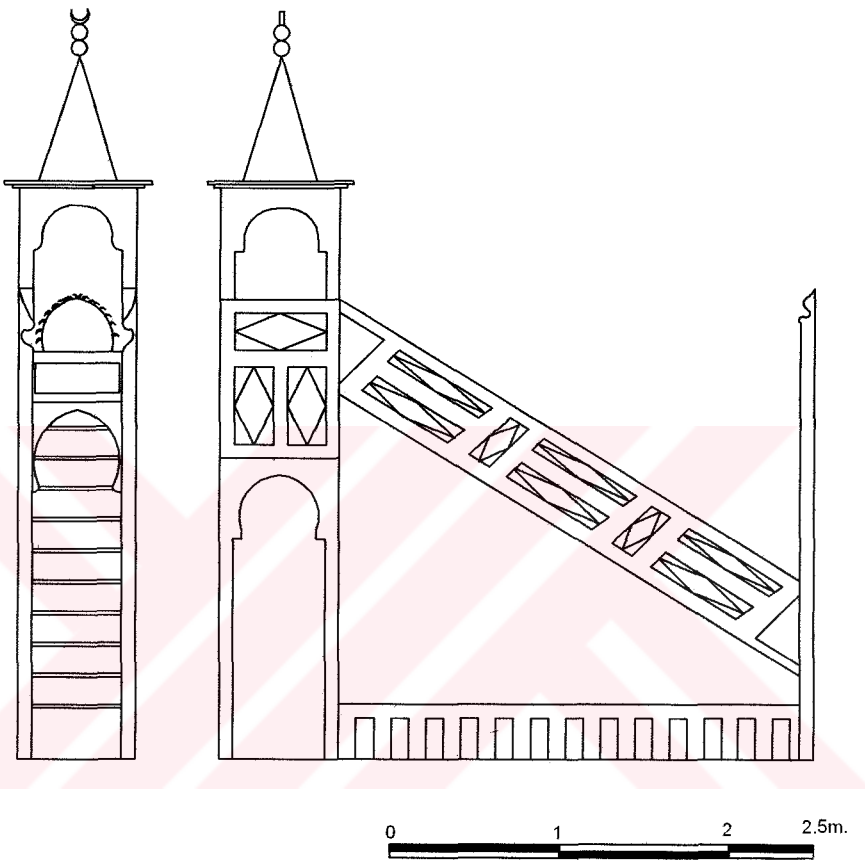
Çizim 16- Dişçi Camisi Güney Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

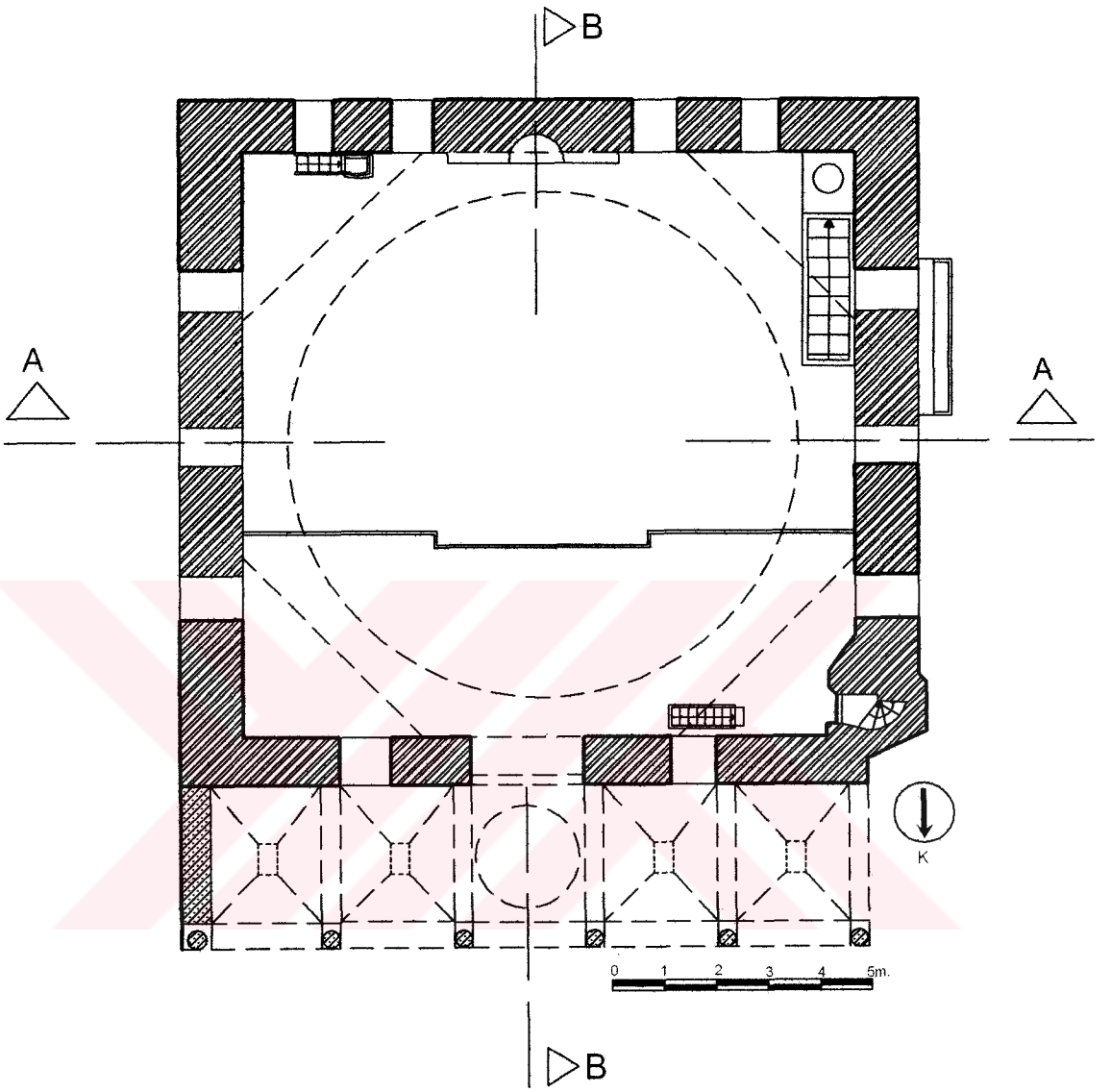
Çizim 17- Dişçi Camisi Batı Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel -B.Altun (Nisan 2005)
Çizen: B.Altun (Temmuz 2005)

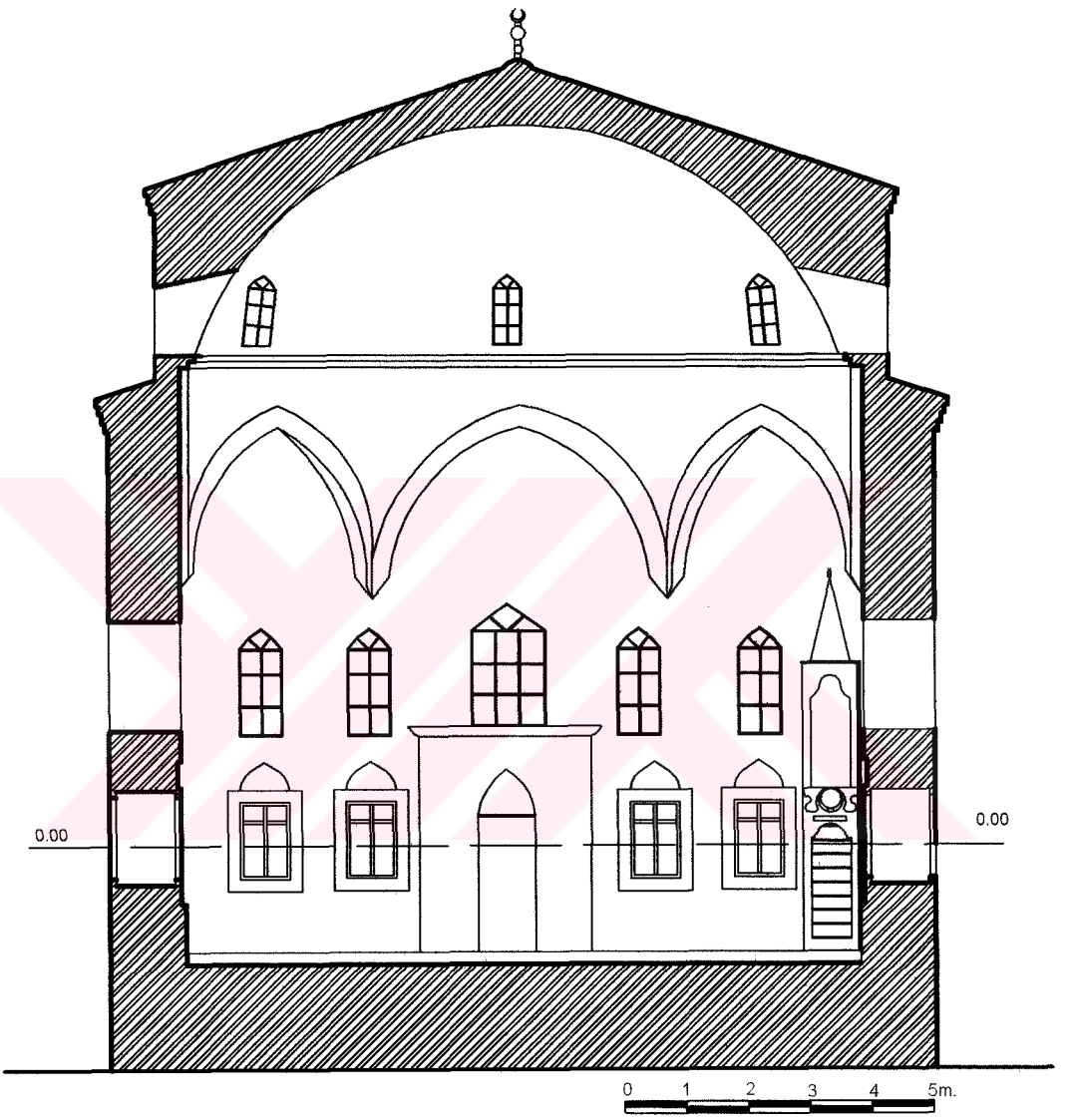
Çizim 18- Dişçi Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Şubat 2004)
Çizen: B.Altun (Mart 2004)

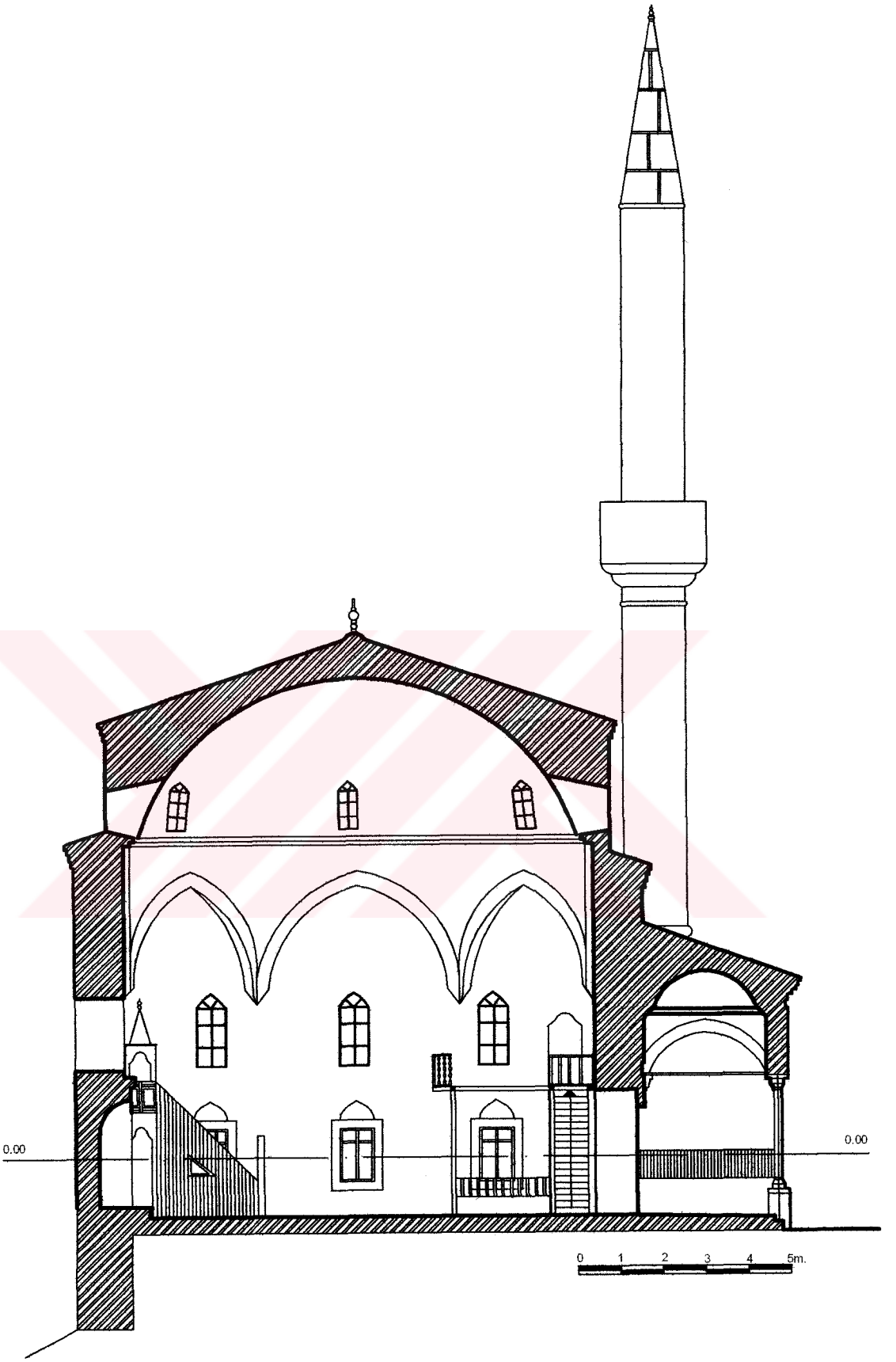
Çizim 19- Dişçi Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

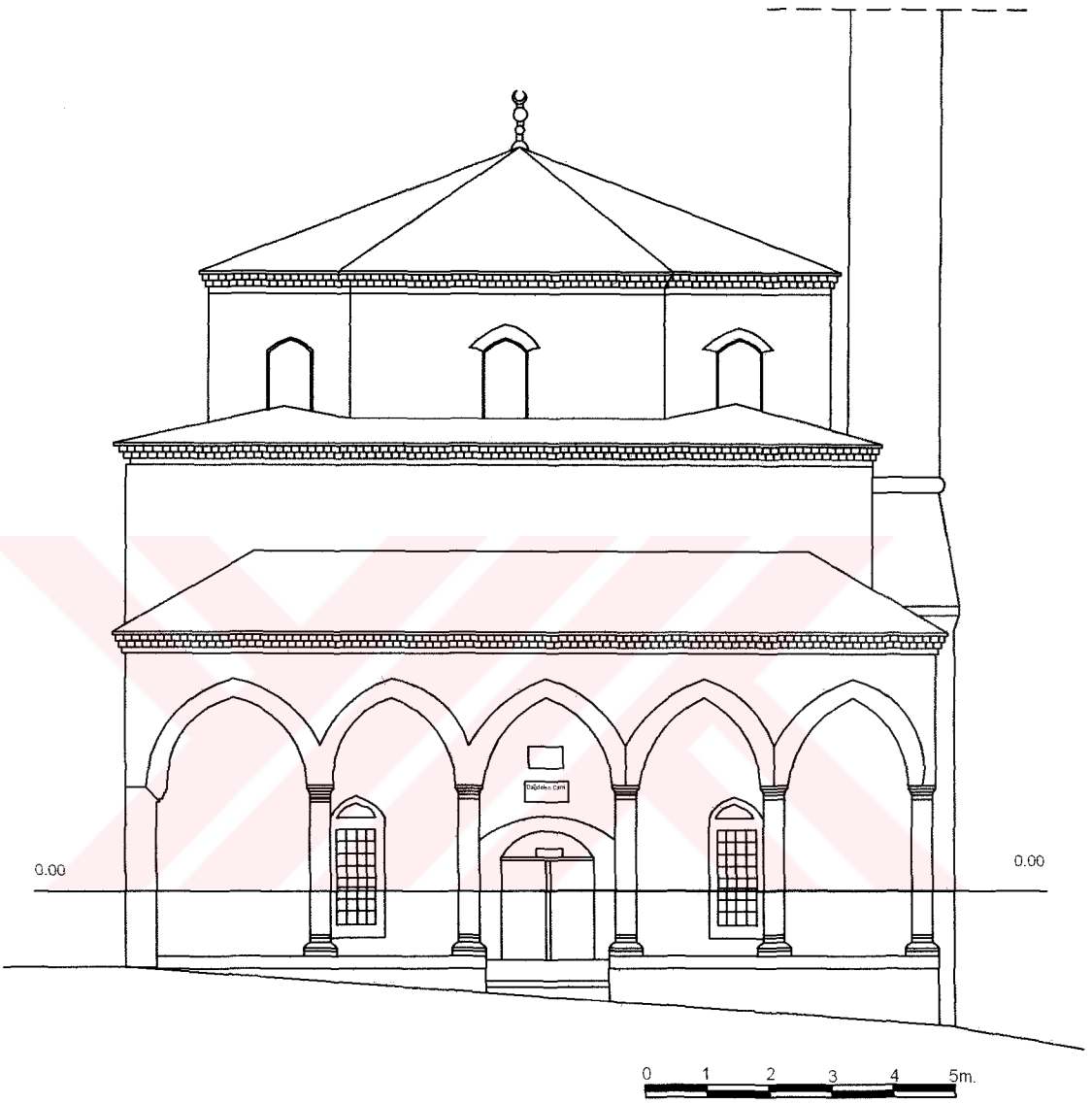
Çizim 20- Dağdelen Camisi Planı
(VGM. Arşivinden (2005))

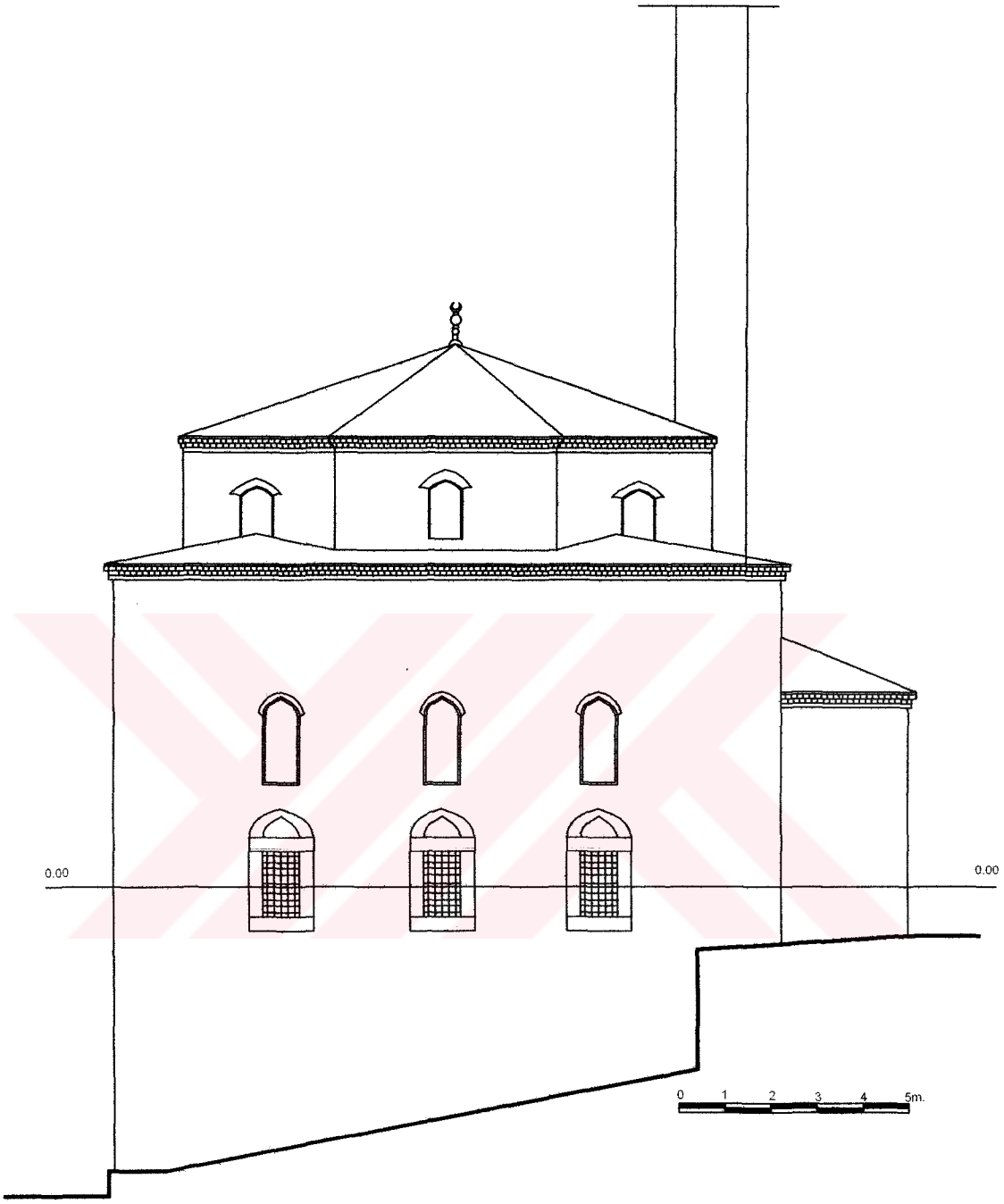
Çizim 21- Dağdelen Camisi A-A Kesiti
(VGM. Arşivinden (2005))

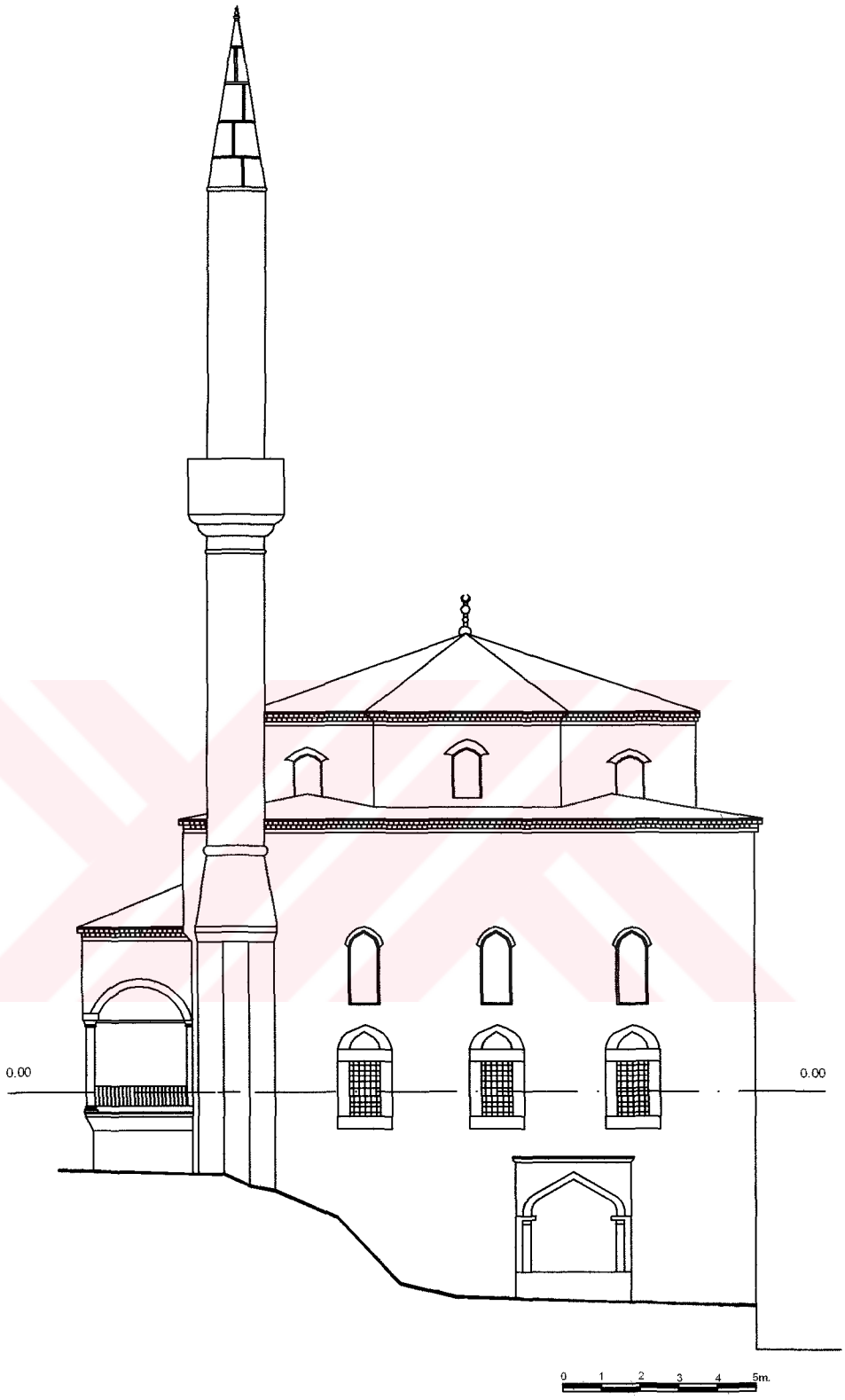
Çizim 22- Dağdelen Camisi B-B Kesiti
(VGM. Arşivinden (2005)

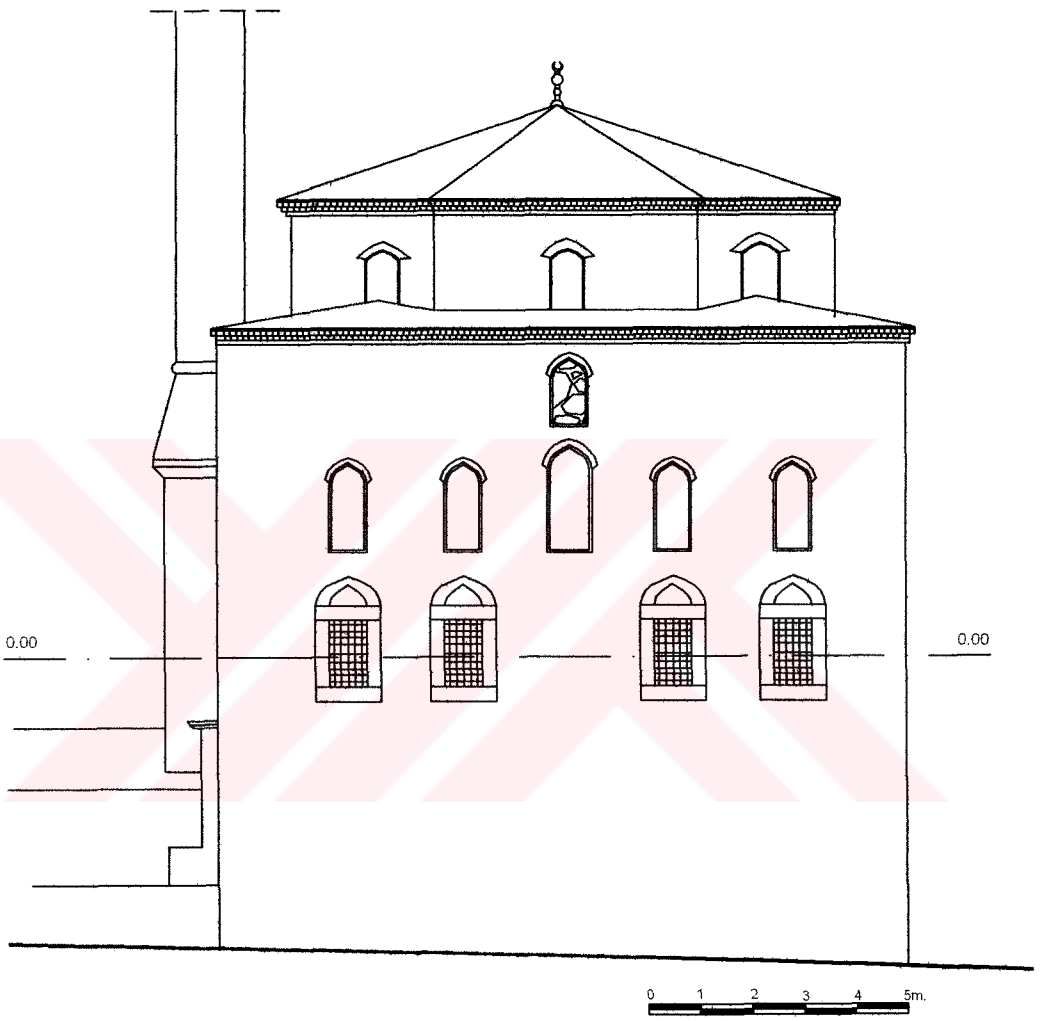
Çizim 23- Dağdelen Camisi Kuzey Cephesi
(VGM. Arşivinden (2005))

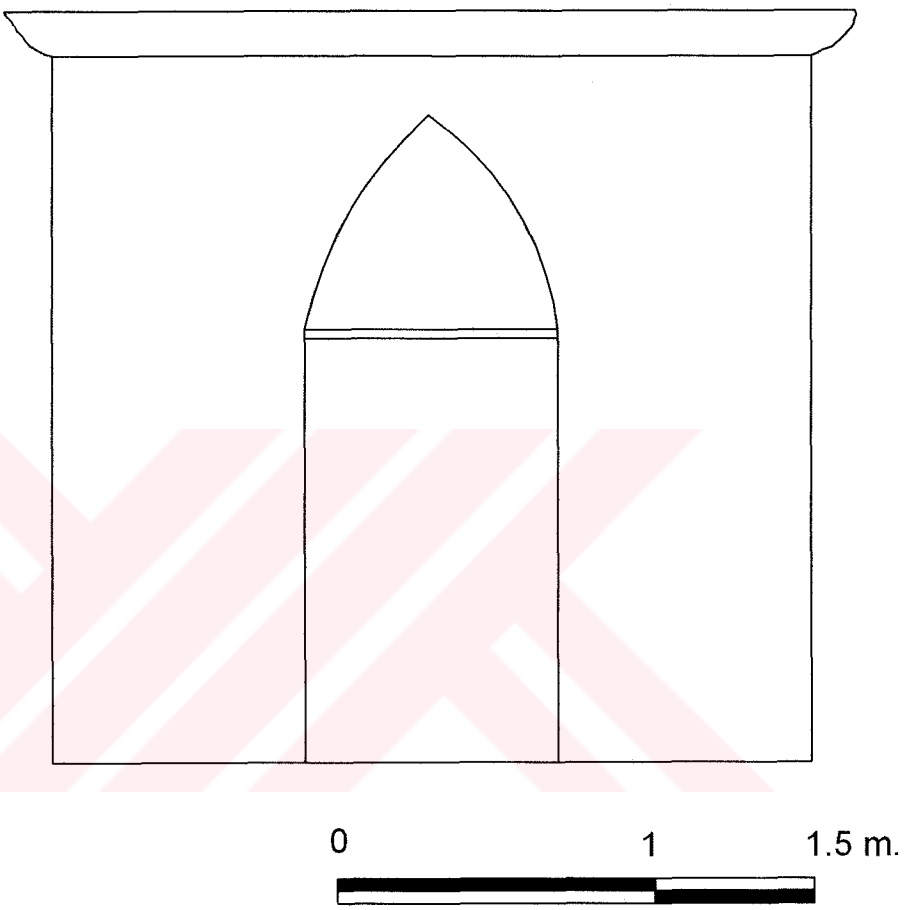
Çizim 24- Dağdelen Camisi Doğu Cephesi
(VGM. Arşivinden (2005))

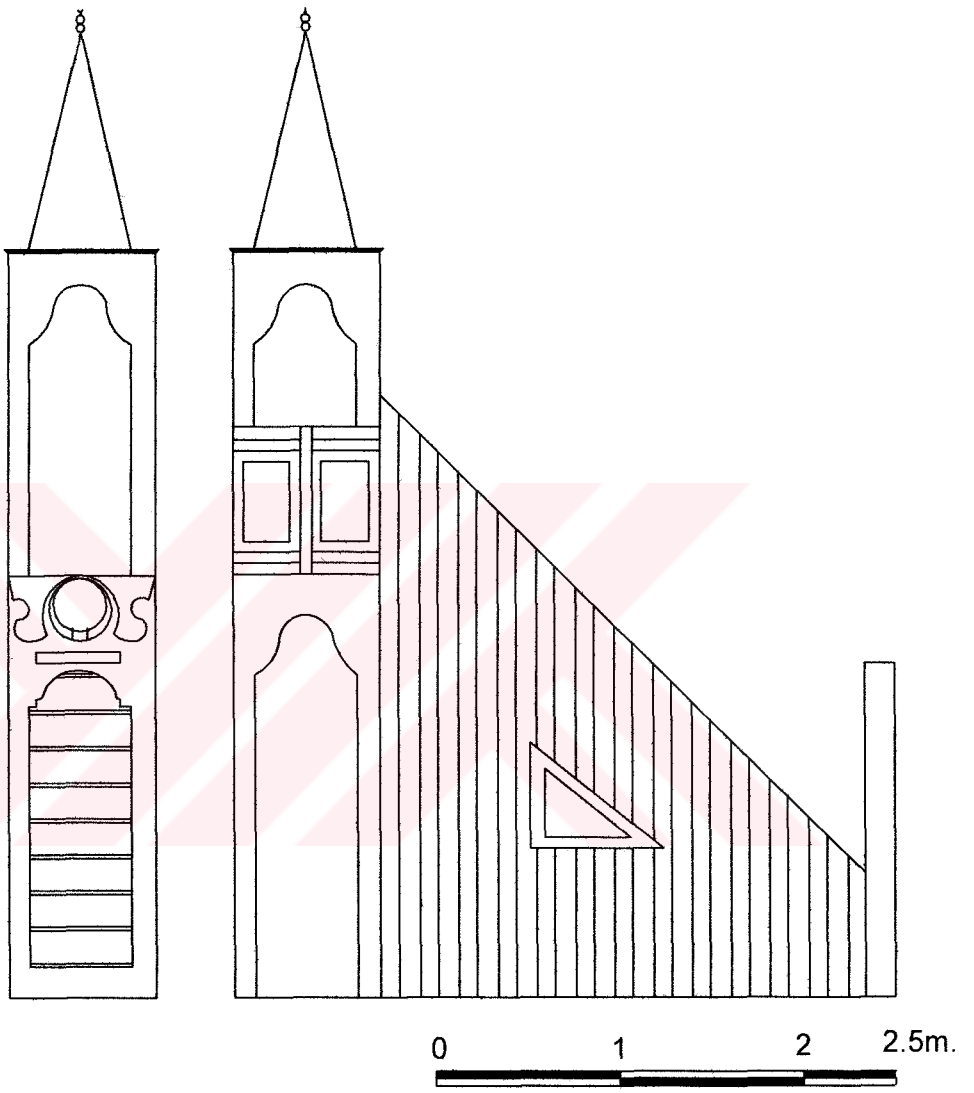
Çizim 25- Dağdelen Camisi Batı Cephesi
(VGM. Arşivinden (2005))

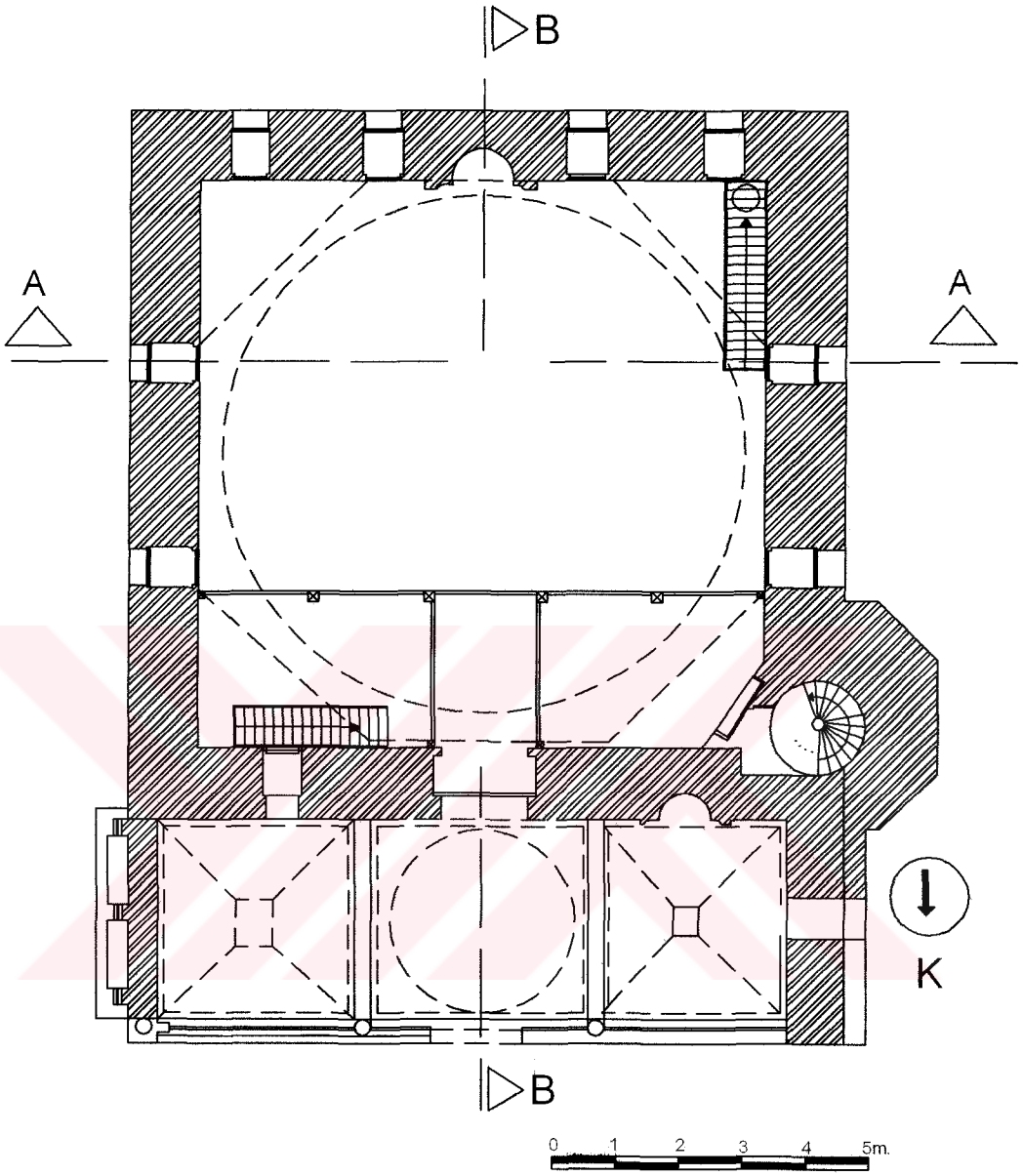
Çizim 26- Dağdelen Camisi Güney Cephesi
(VGM. Arşivinden (2005))

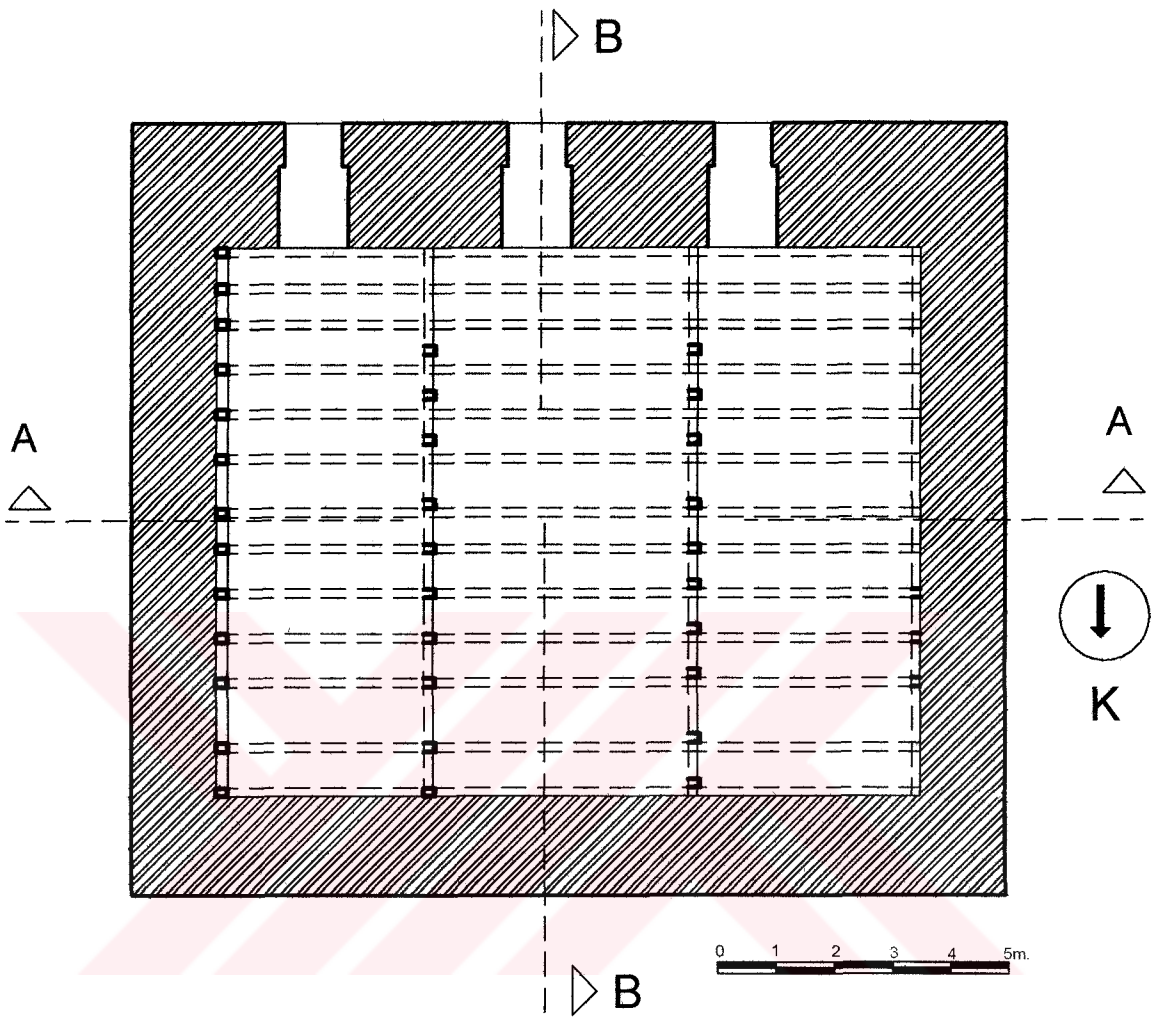
Çizim 27- Dağdelen Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

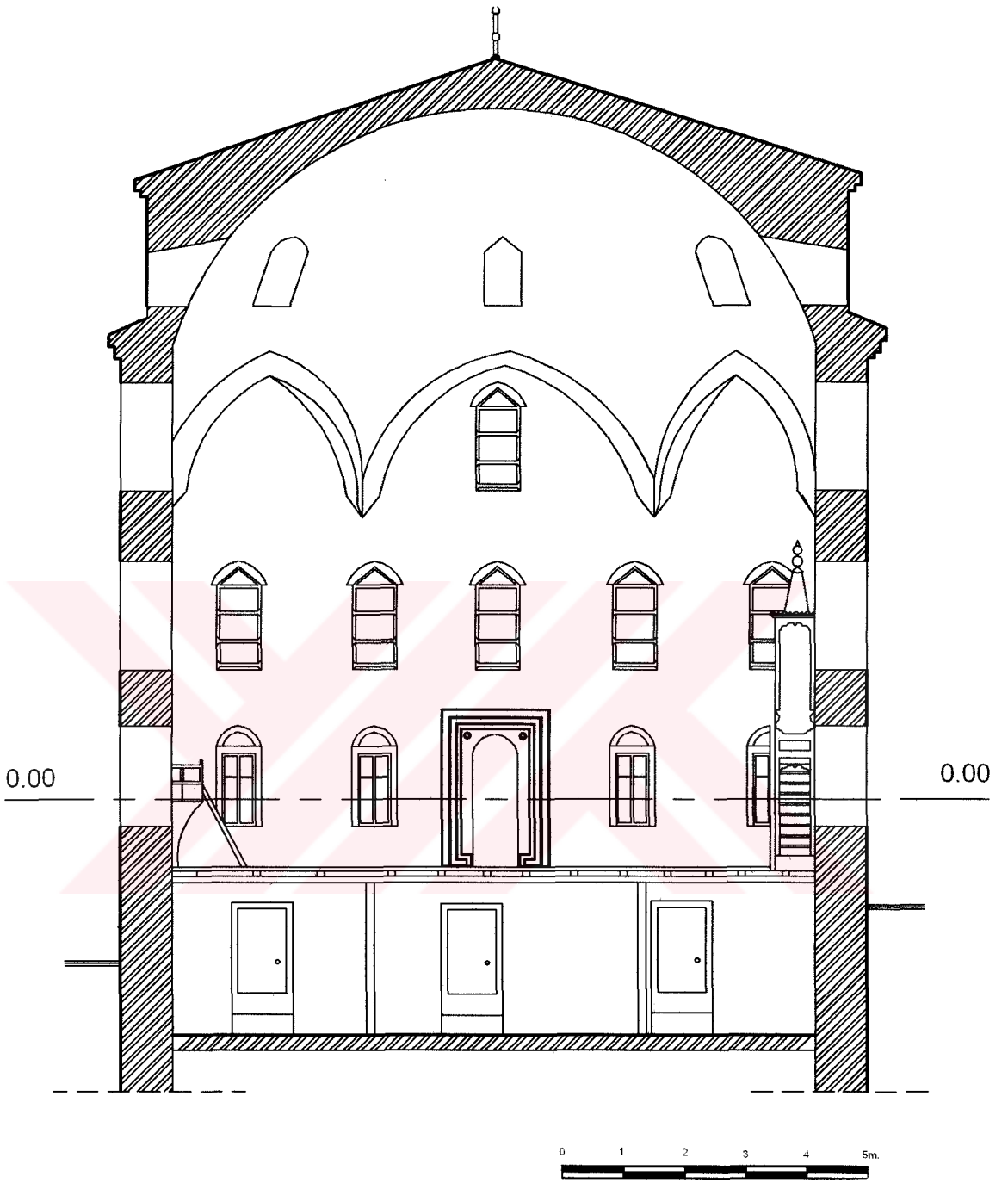
Çizim 28- Dağdelen Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

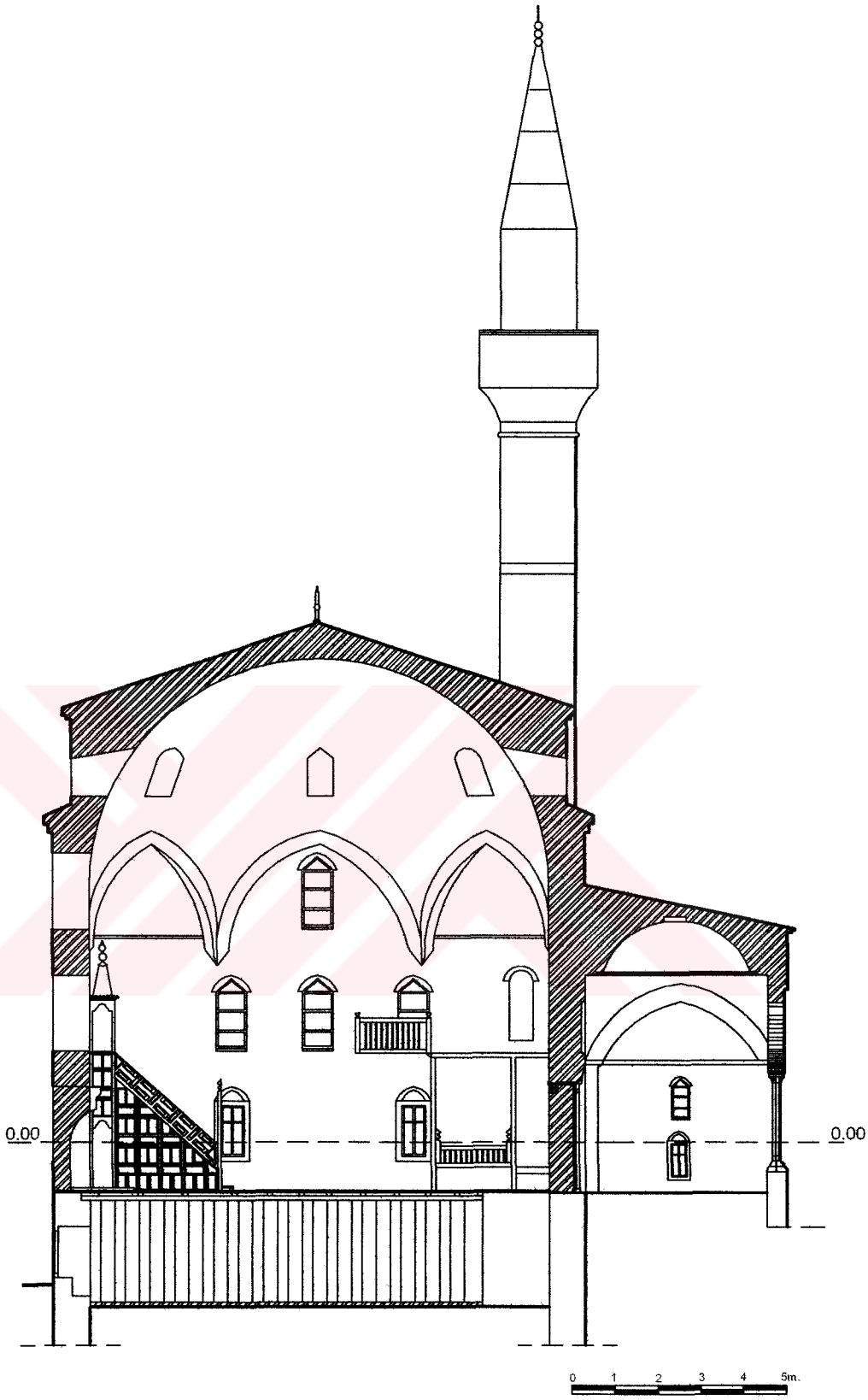
Çizim 29- Kazdağlıoğlu Camisi Planı
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

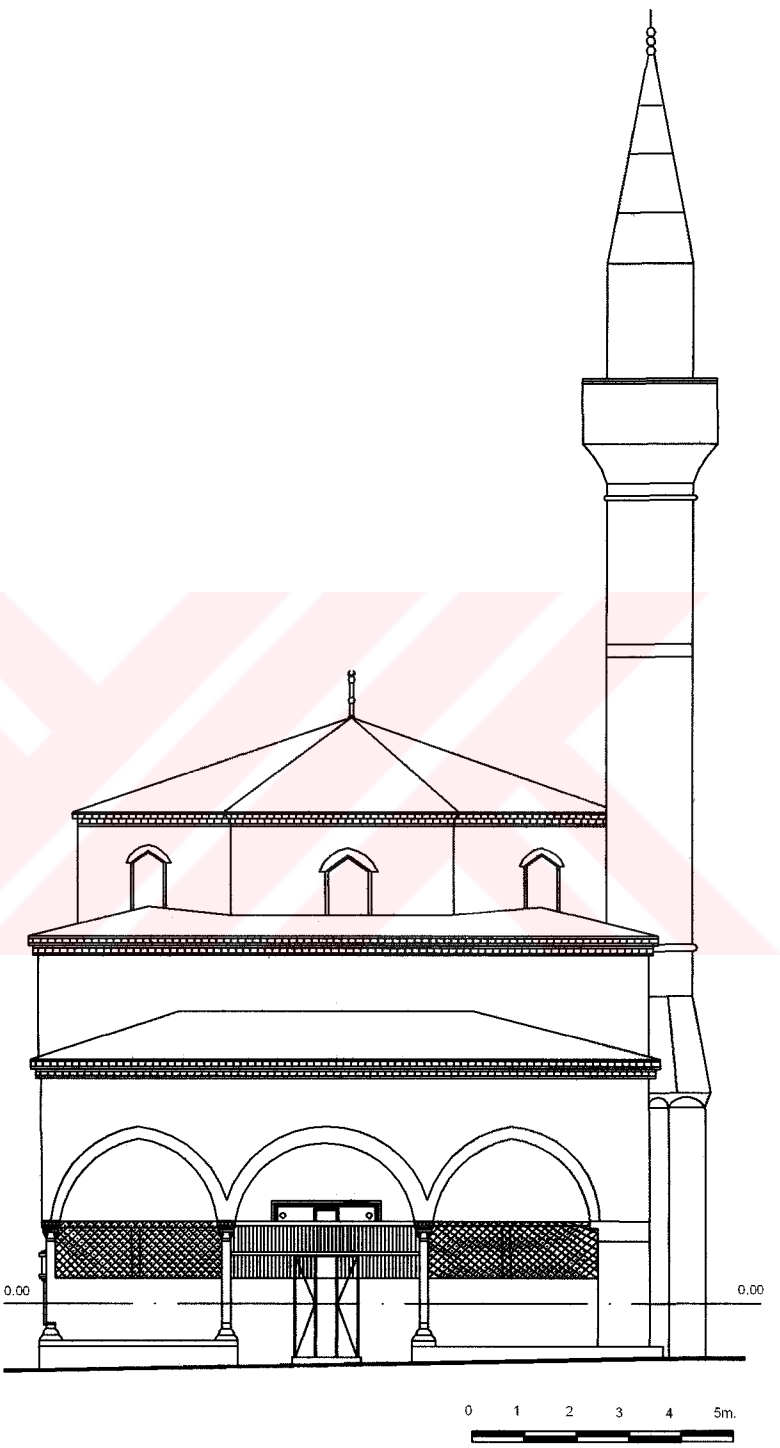
Çizim 30- Kazdağlıoğlu Camisi Zemin Kat Planı
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

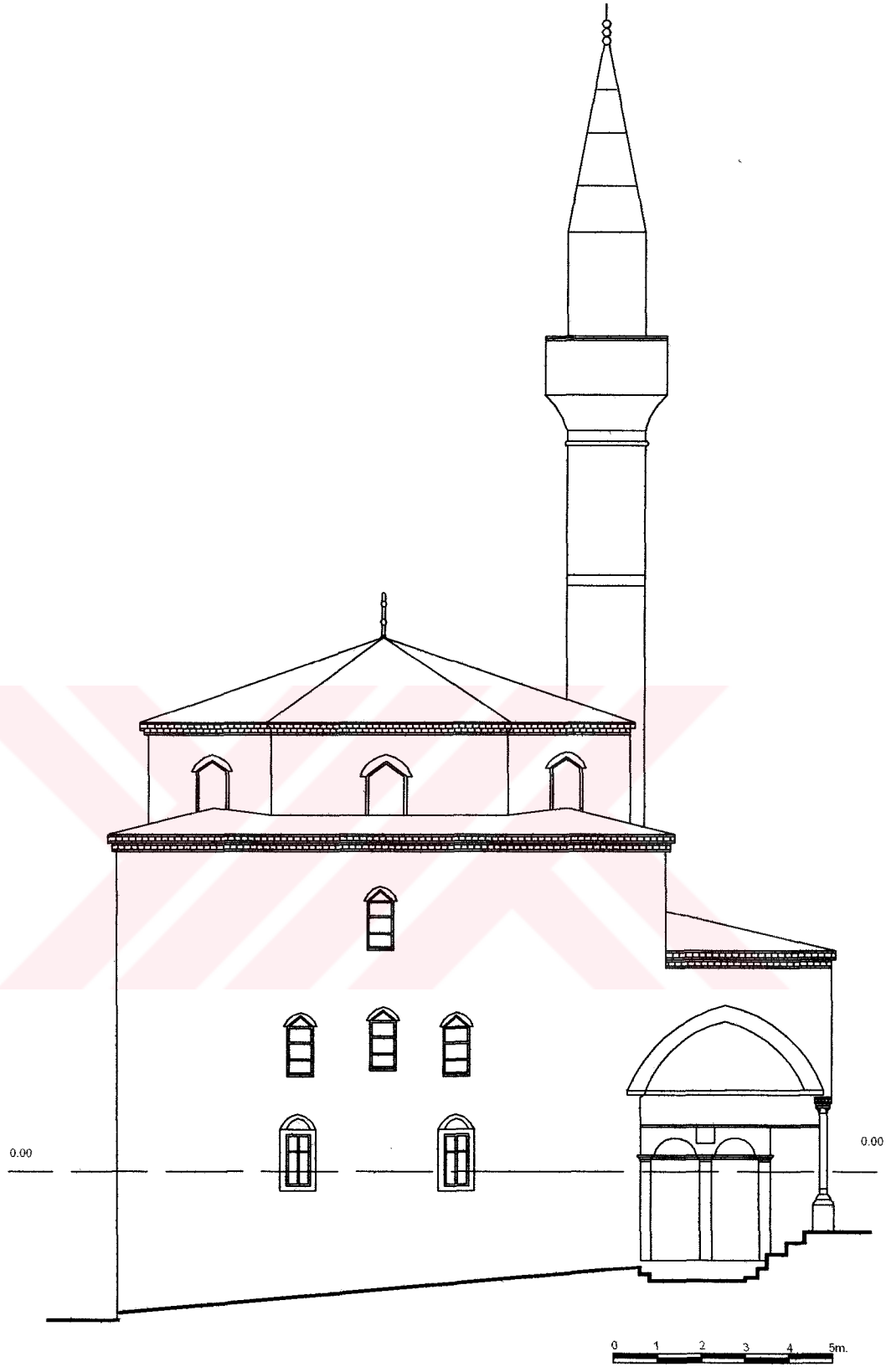
Çizim 31- Kazdağlıoğlu Camisi A-A Kesiti
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

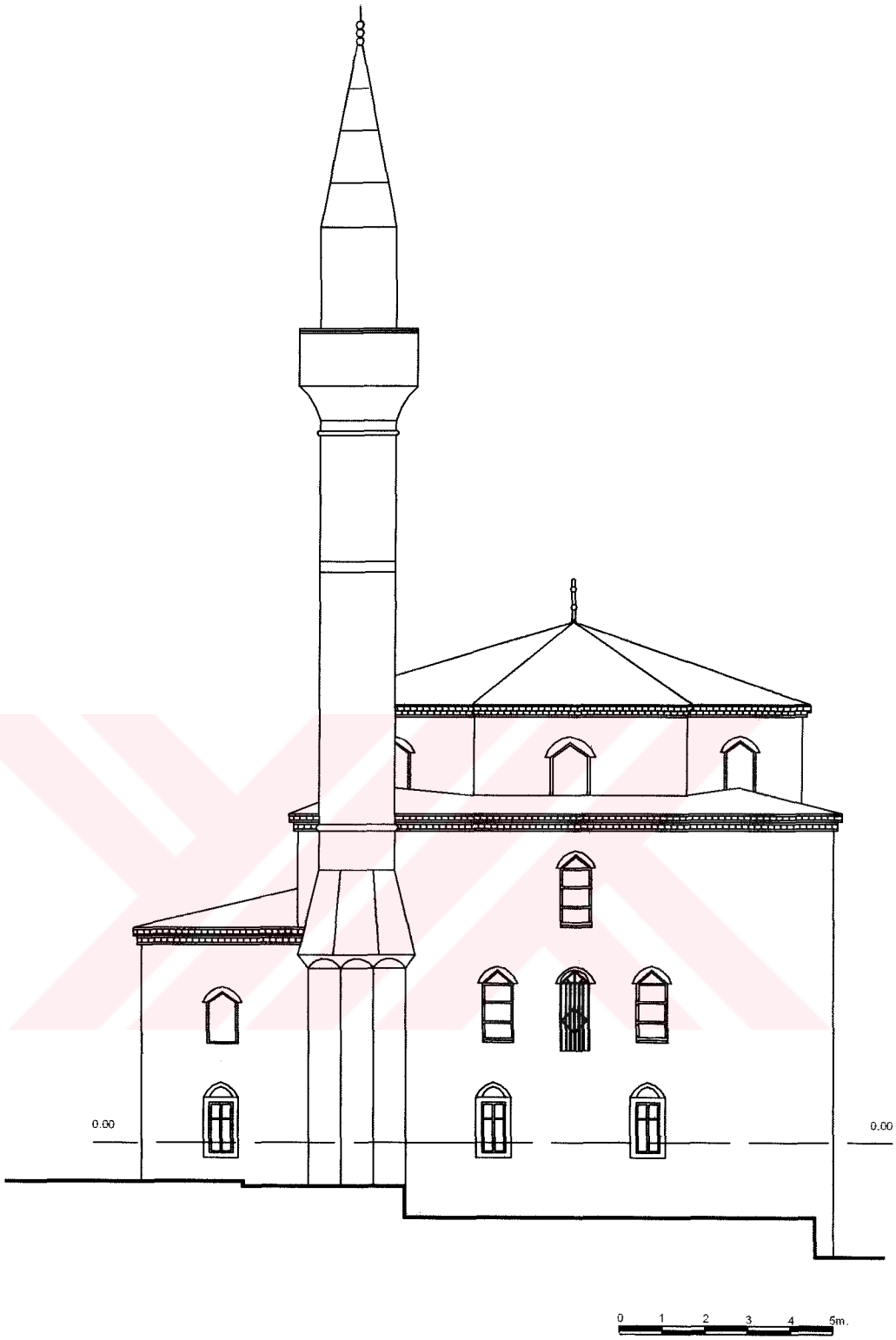
Çizim 32- Kazdağlıoğlu Camisi B-B Kesiti
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

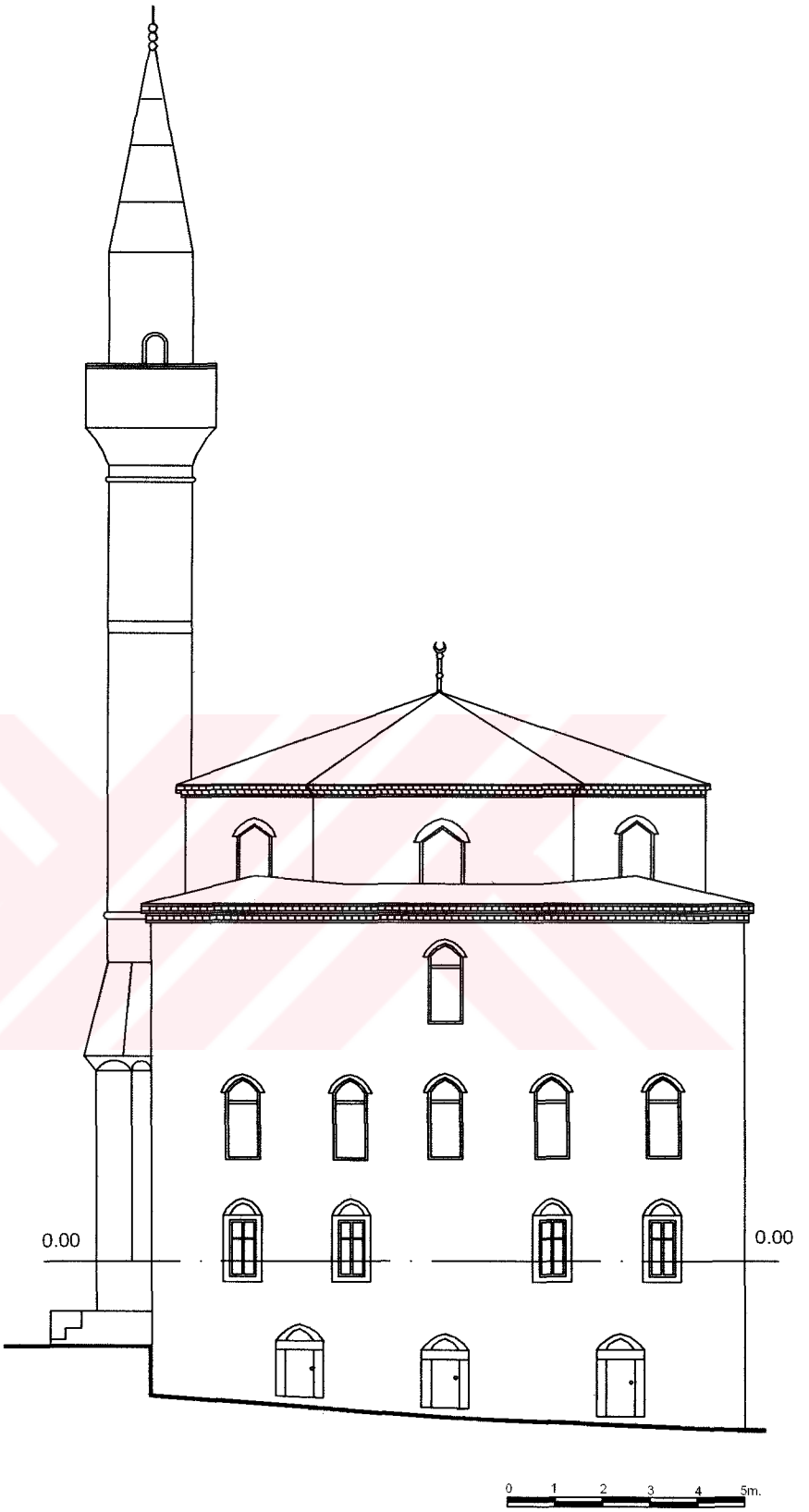
Çizim 33- Kazdağlıoğlu Camisi Kuzey Cephesi
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

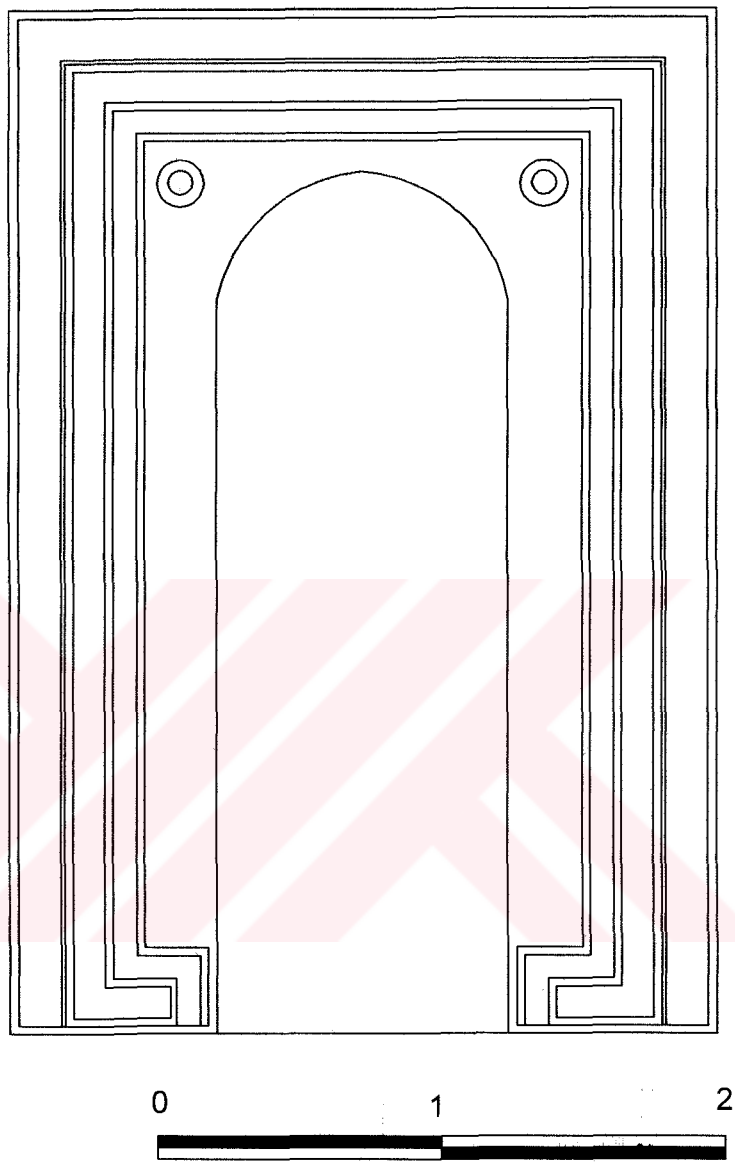
Çizim 34- Kazdağlıoğlu Camisi Doğu Cephesi
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

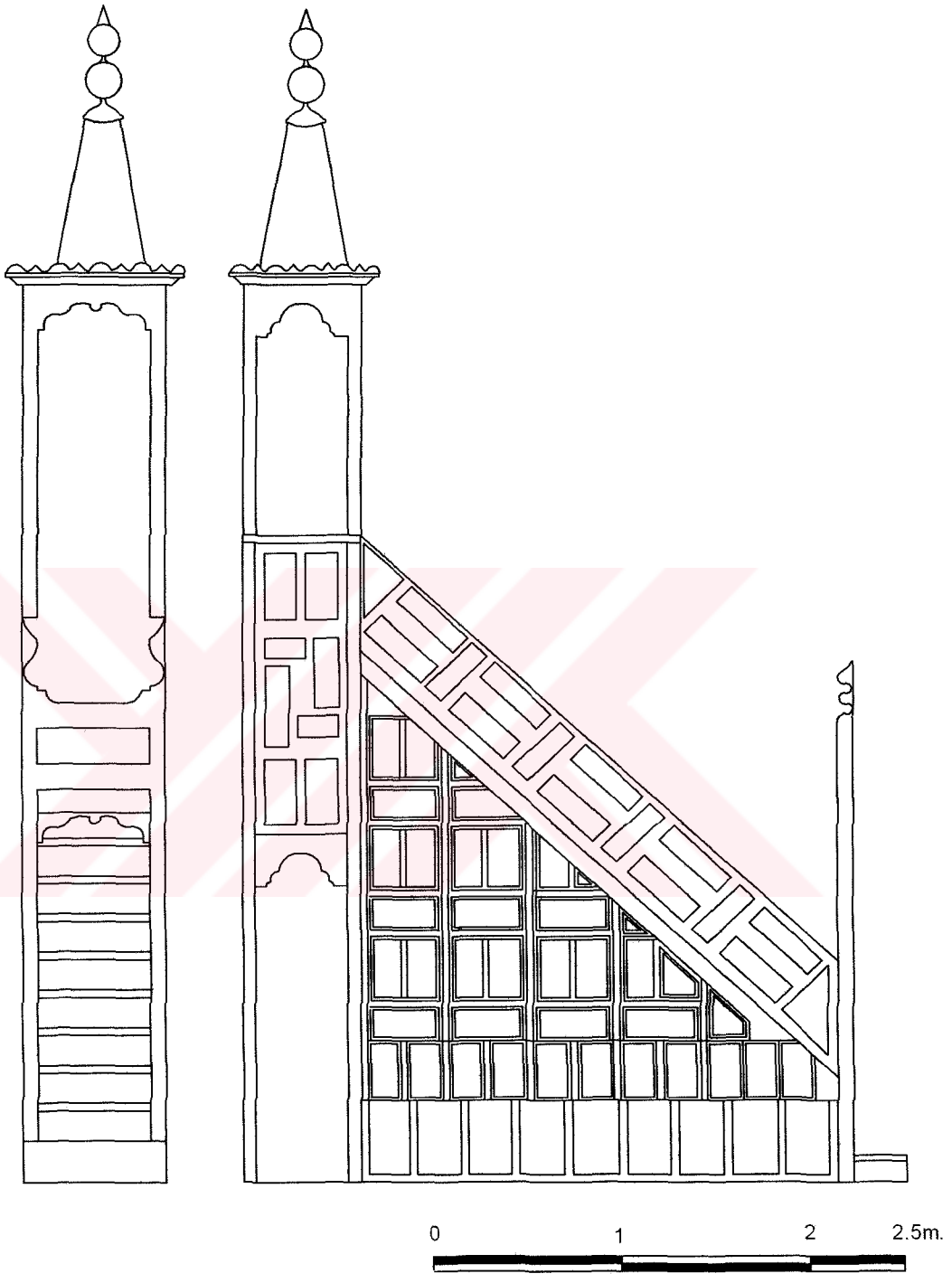
Çizim 35- Kazdağlıoğlu Camisi Batı Cephesi
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

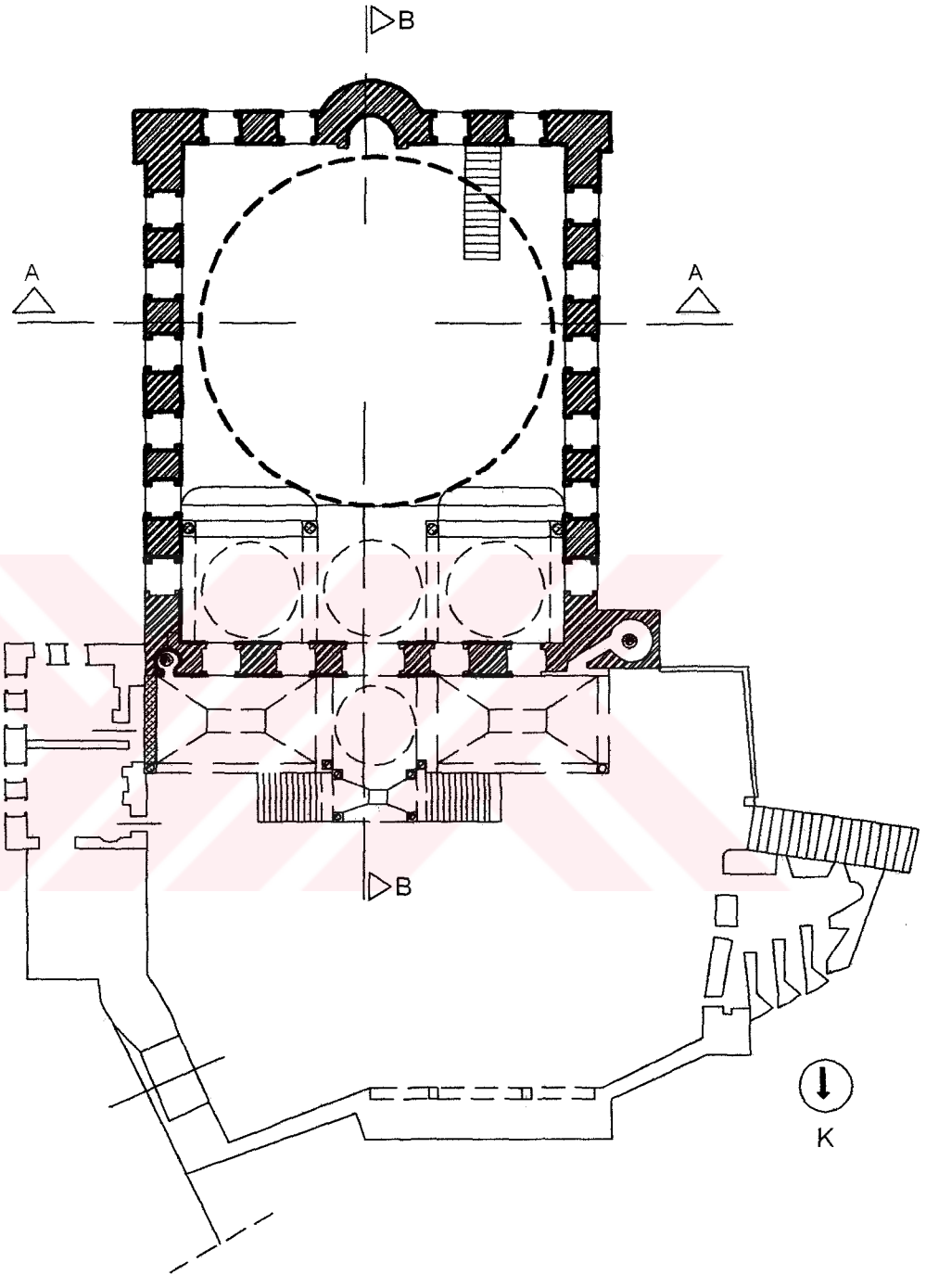
Çizim 36- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Cephesi
(Safranbolu Belediyesi'nden (2002))

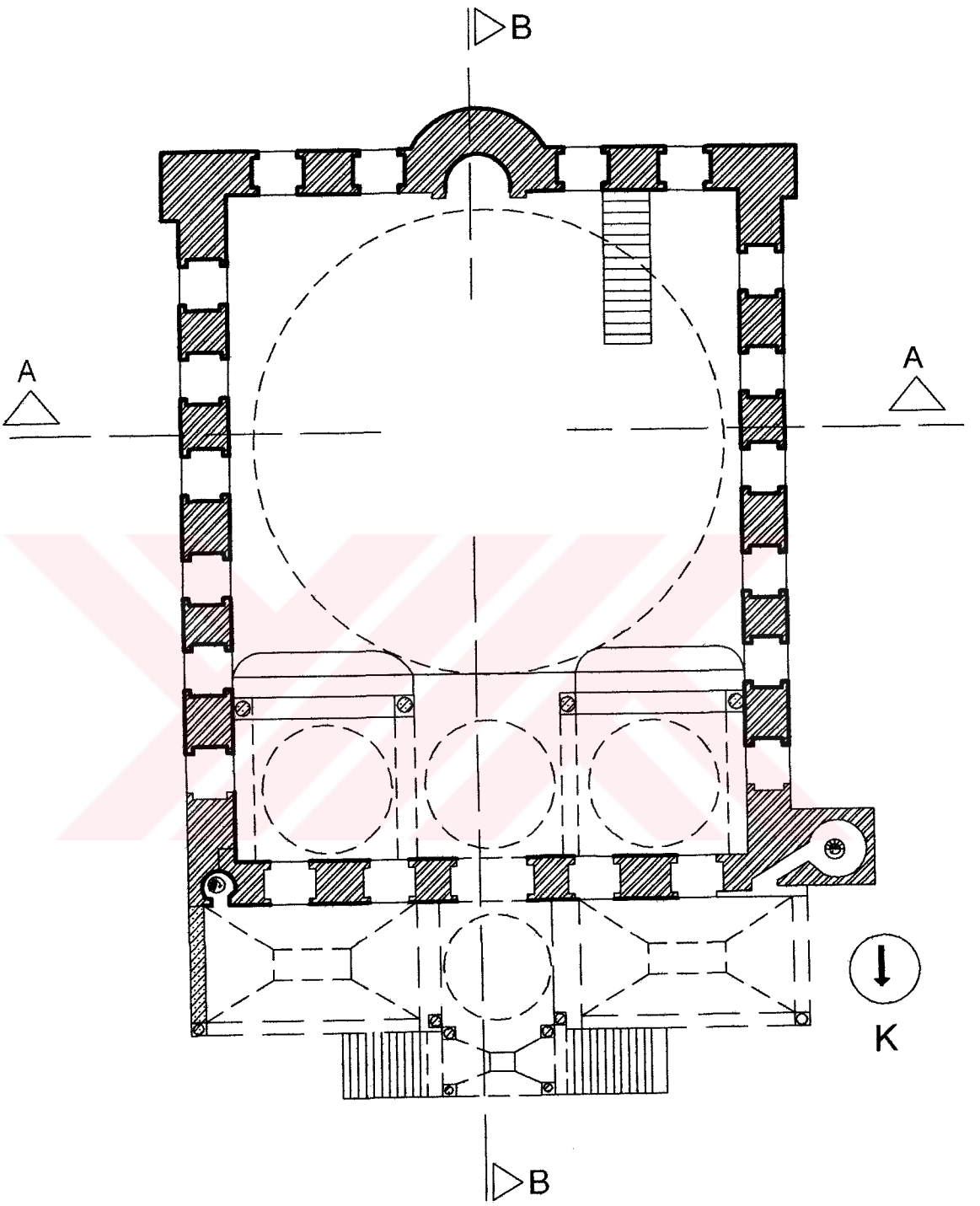
Çizim 37- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mayıs 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

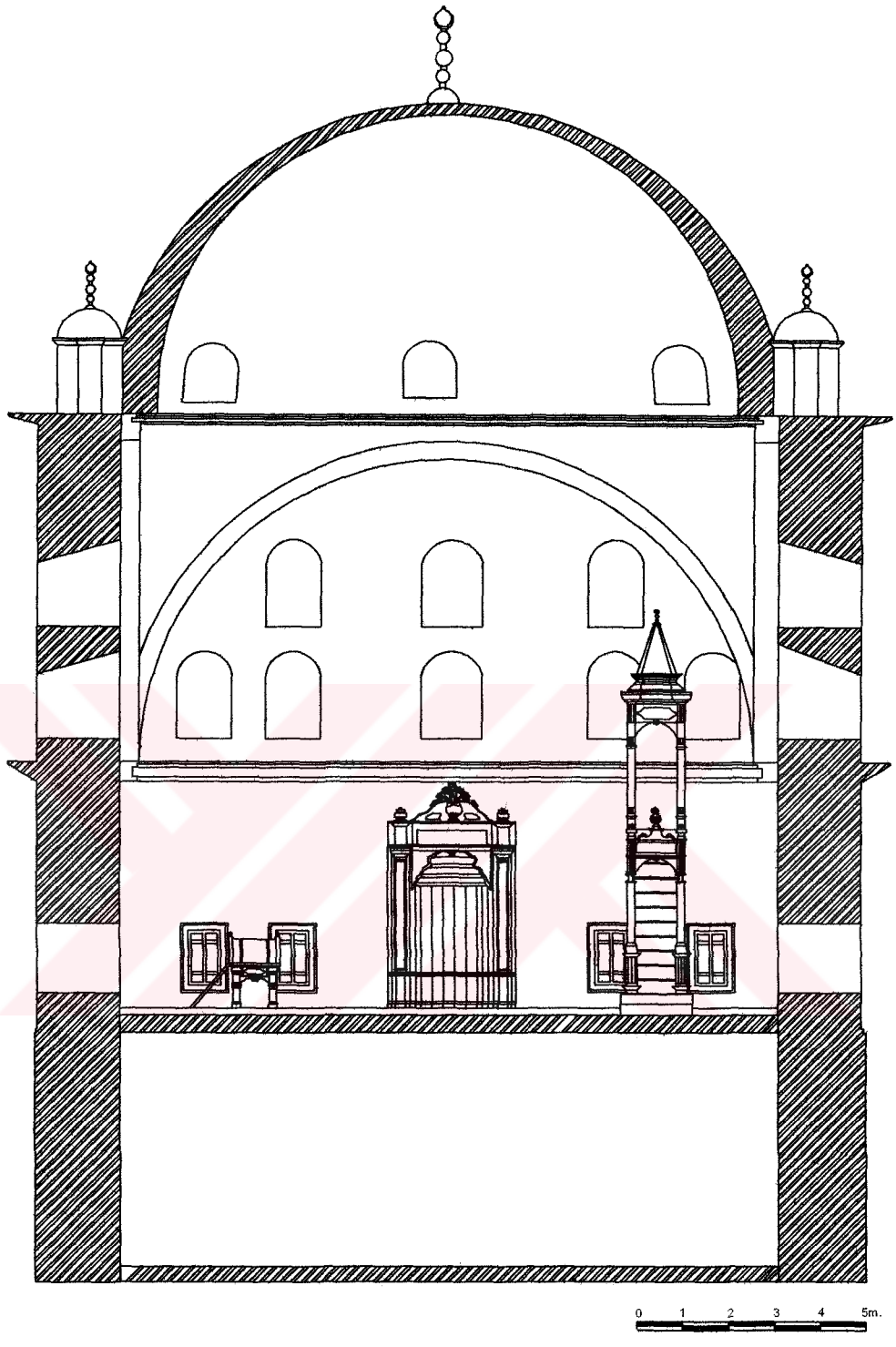
Çizim 38- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mayıs 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

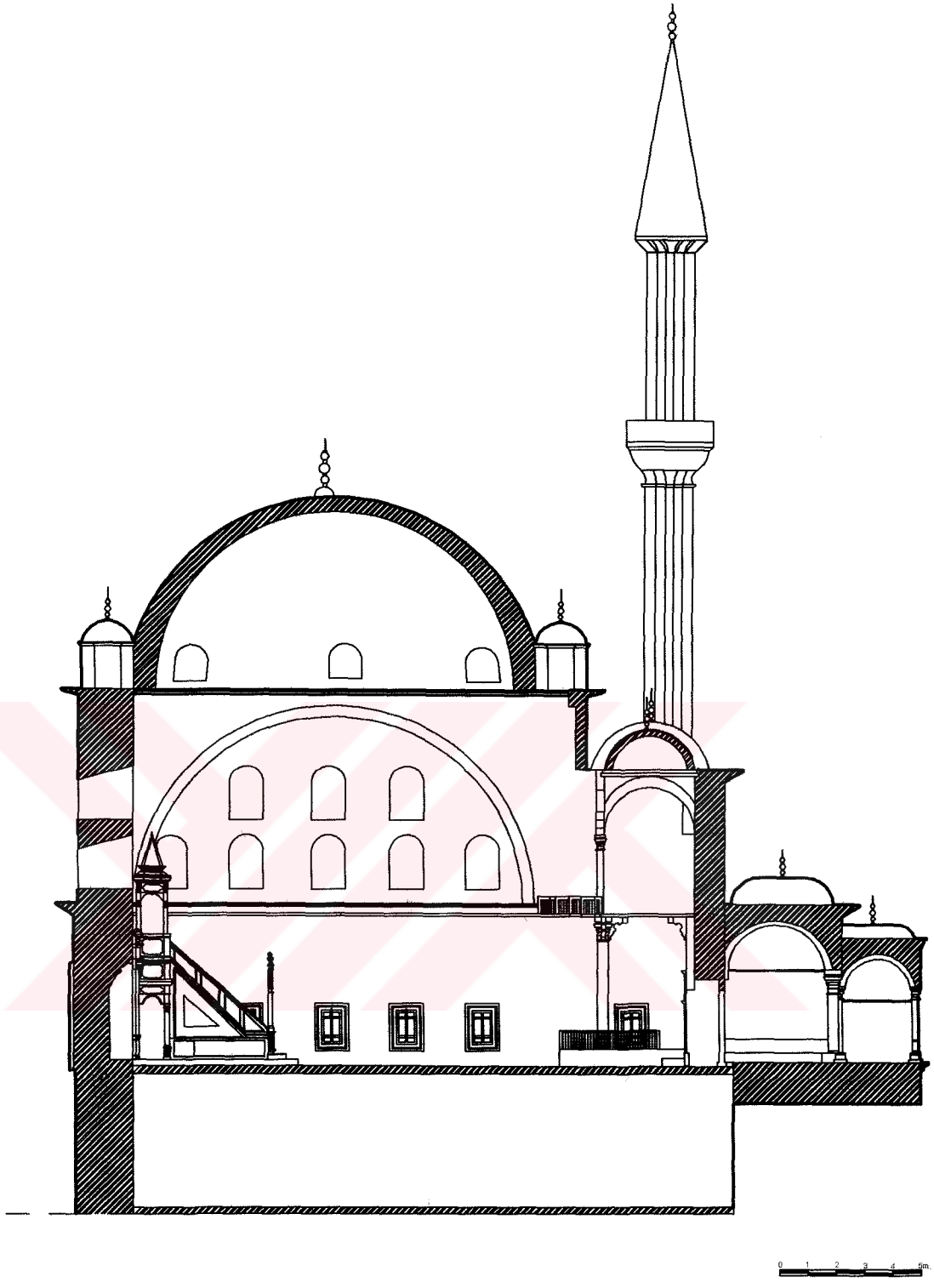
Çizim 39- İzzet Mehmet Paşa Camisi Vaziyet Planı
(VGM. Arşivinden (1990))

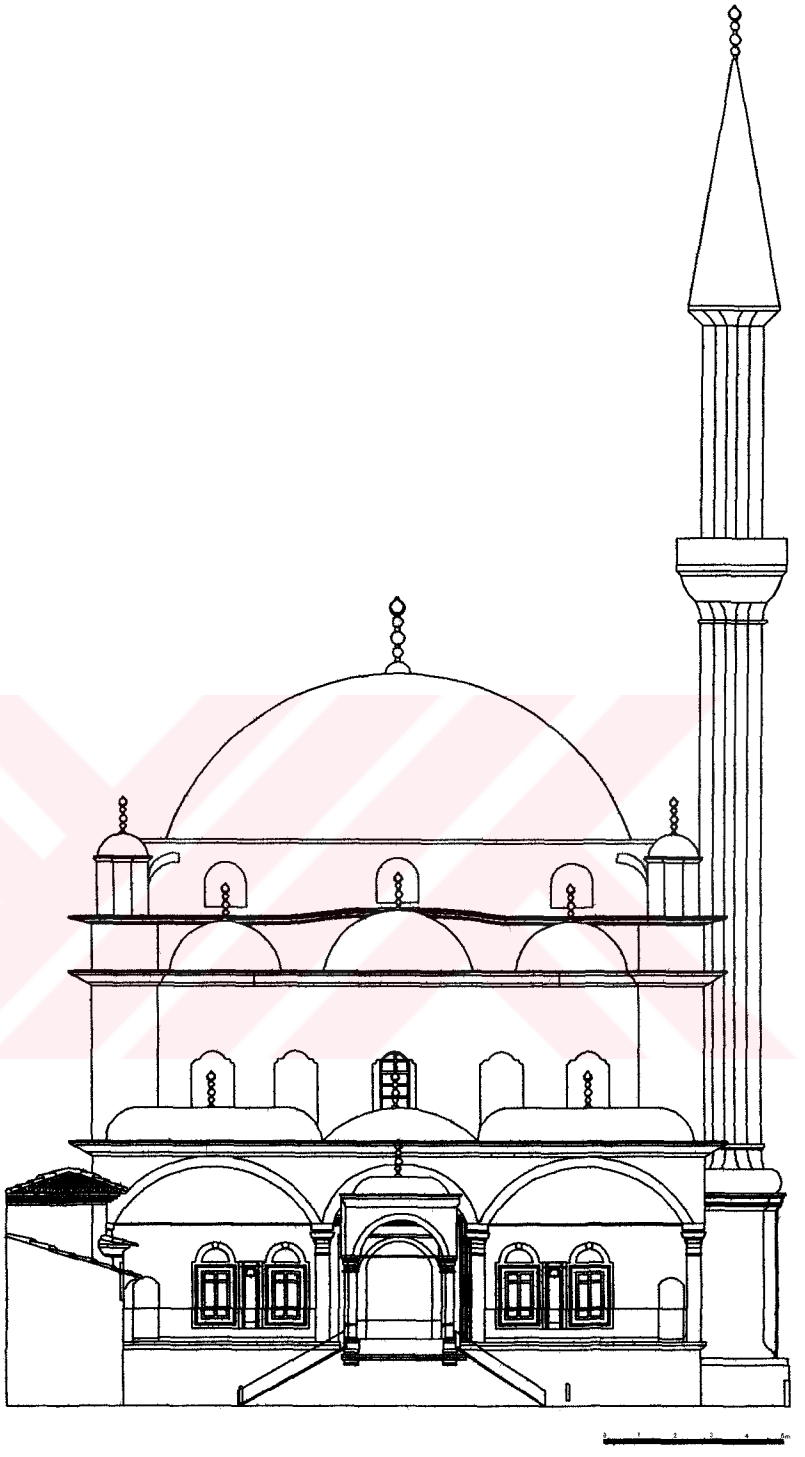
Çizim 40- İzzet Mehmet Paşa Camisi Planı
(Oktay Aslanapa' dan (1985))

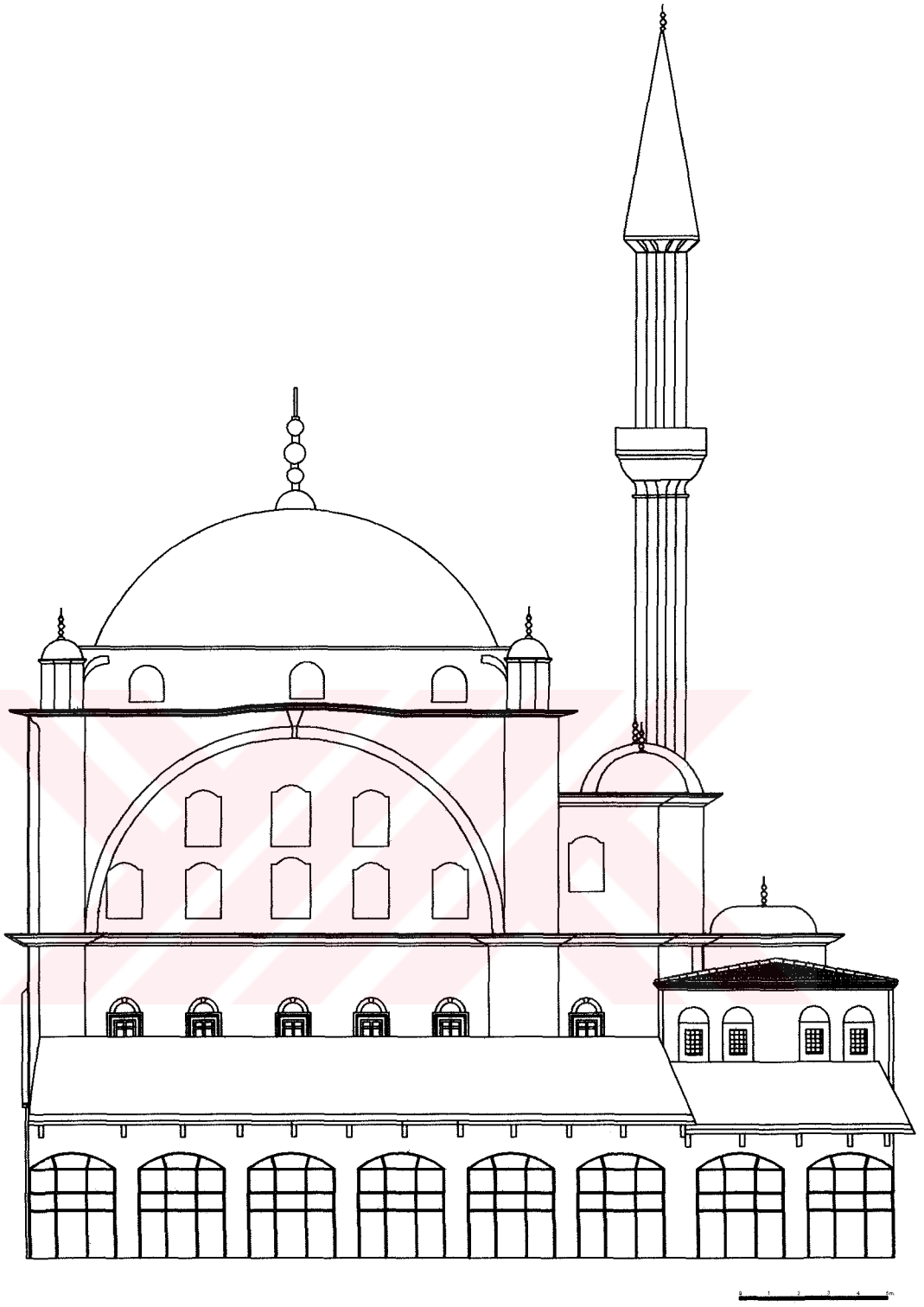
Çizim 41- İzzet Mehmet Paşa Camisi A-A Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

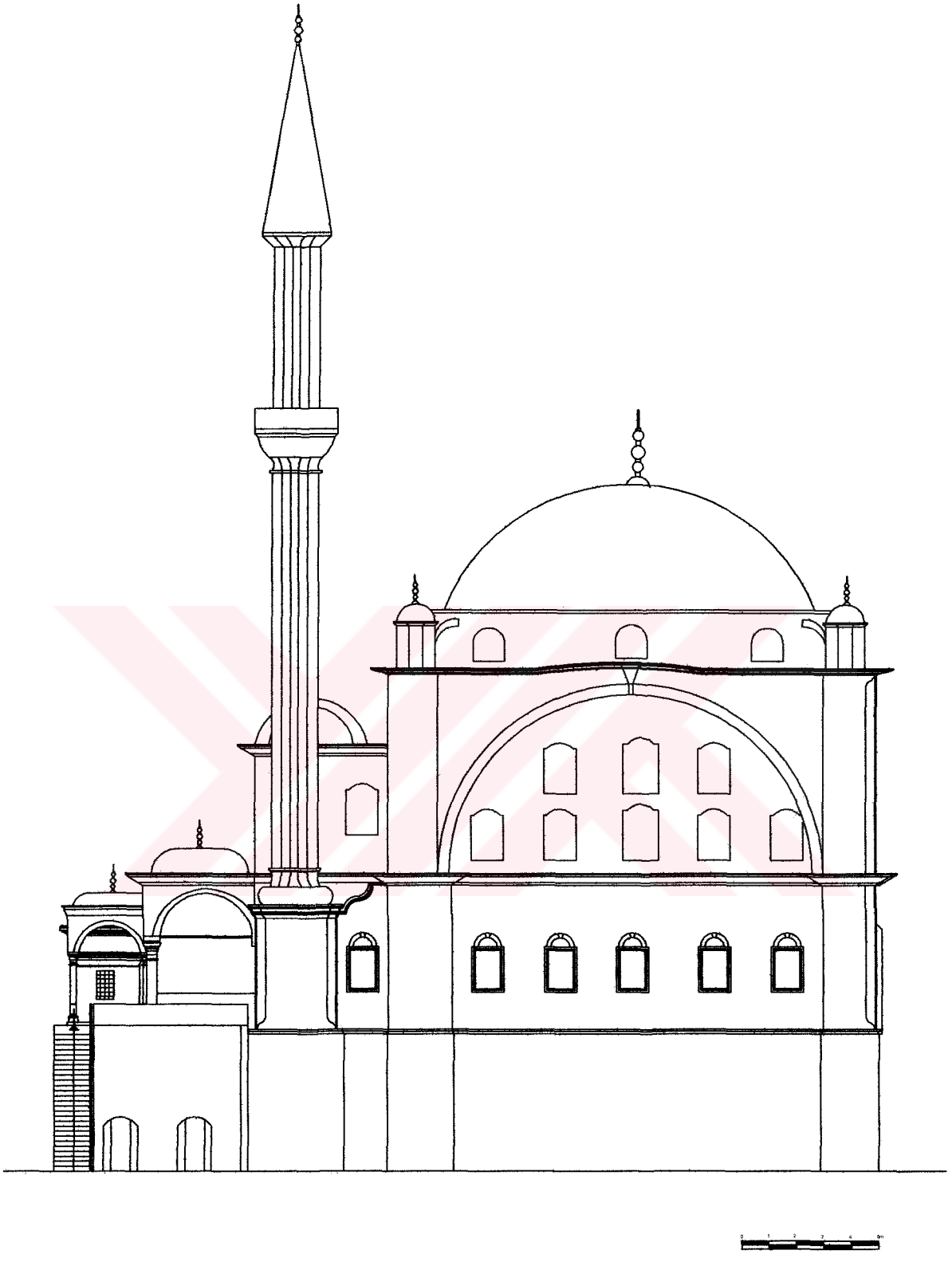
Çizim 42- İzzet Mehmet Paşa Camisi B-B Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

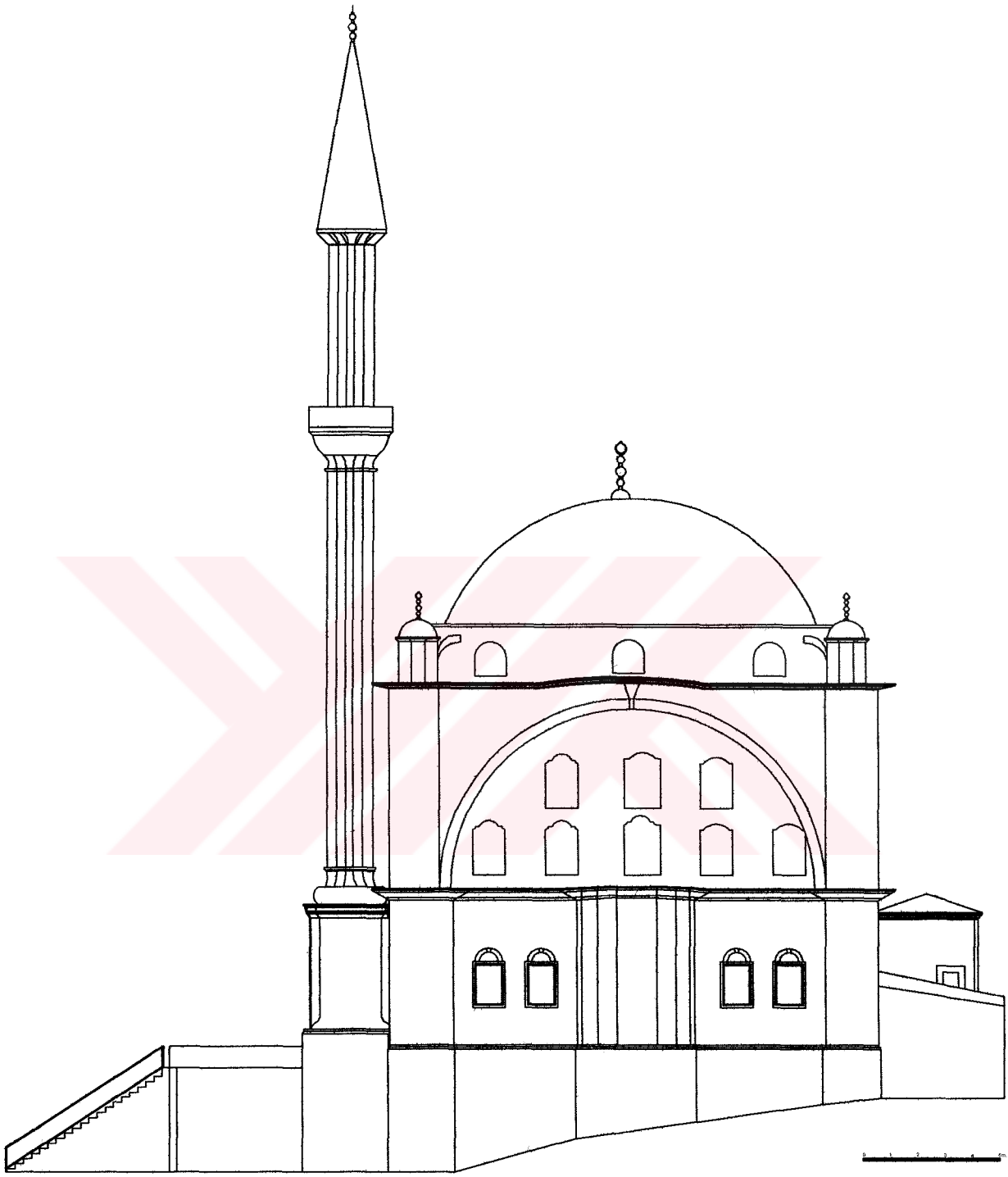
Çizim 43- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

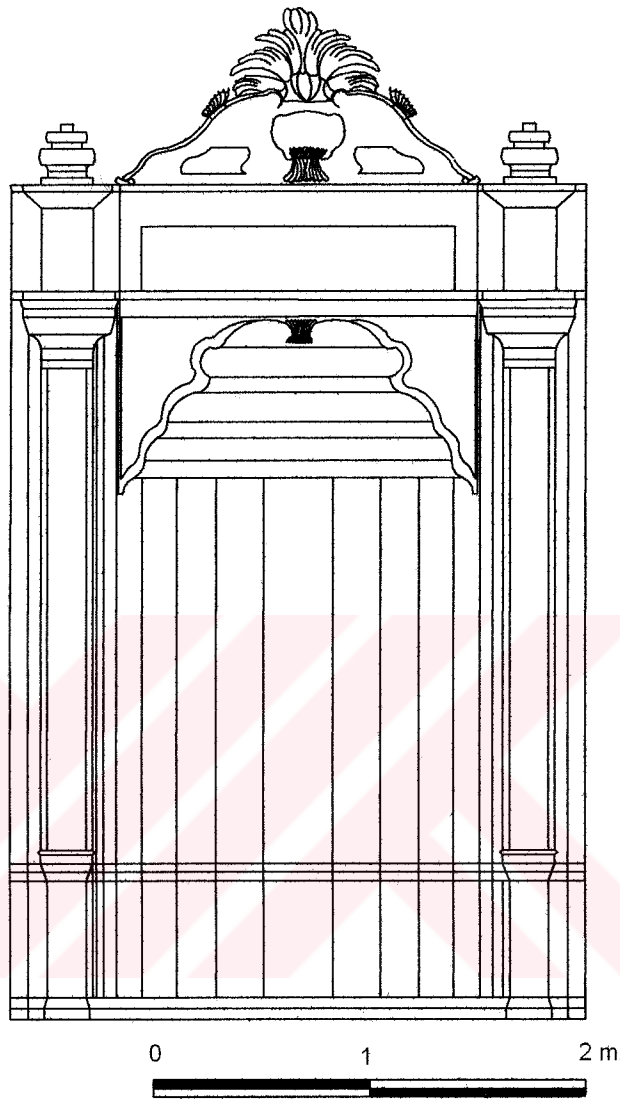
Çizim 44- İzzet Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

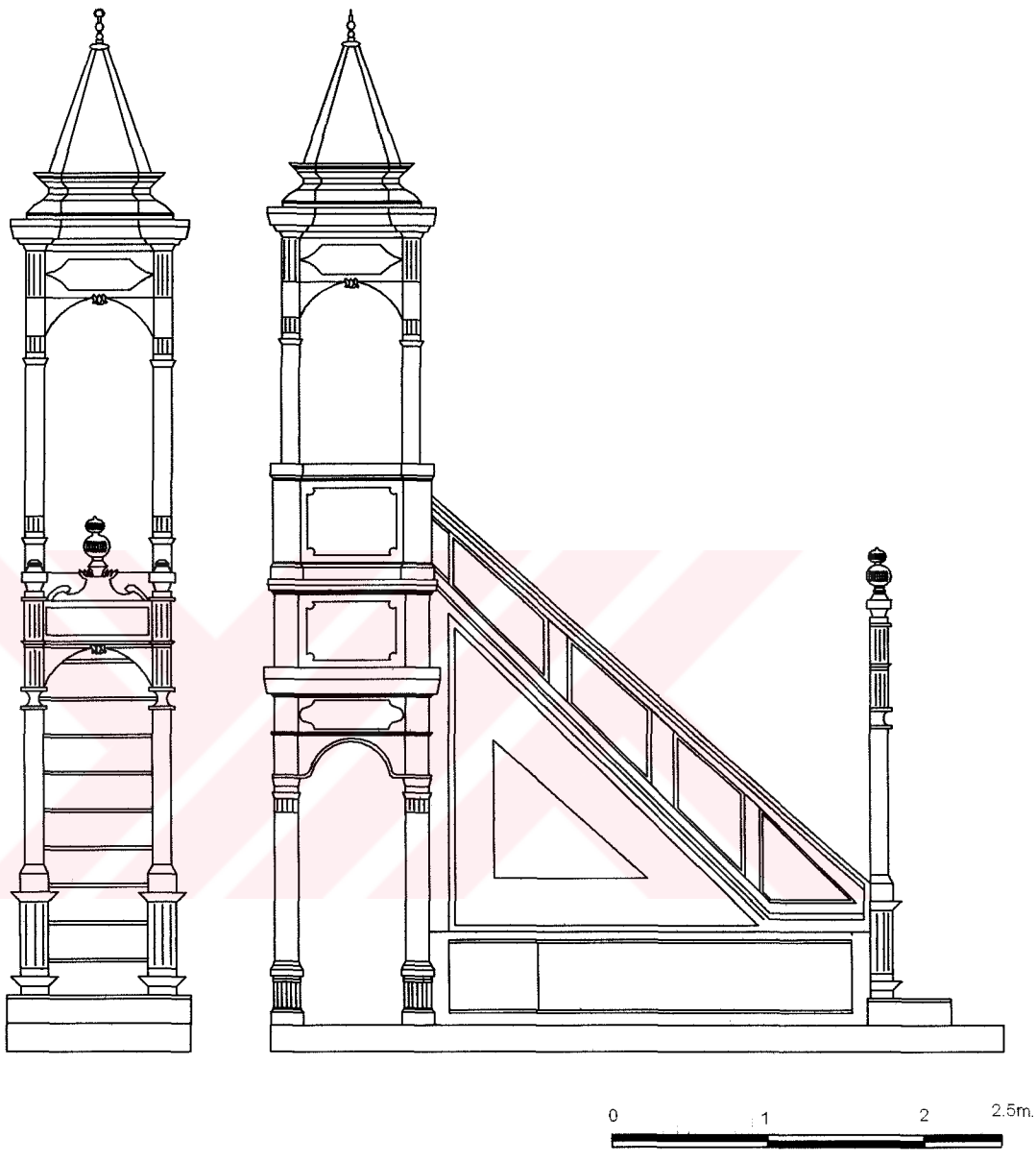
Çizim 45- İzzet Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

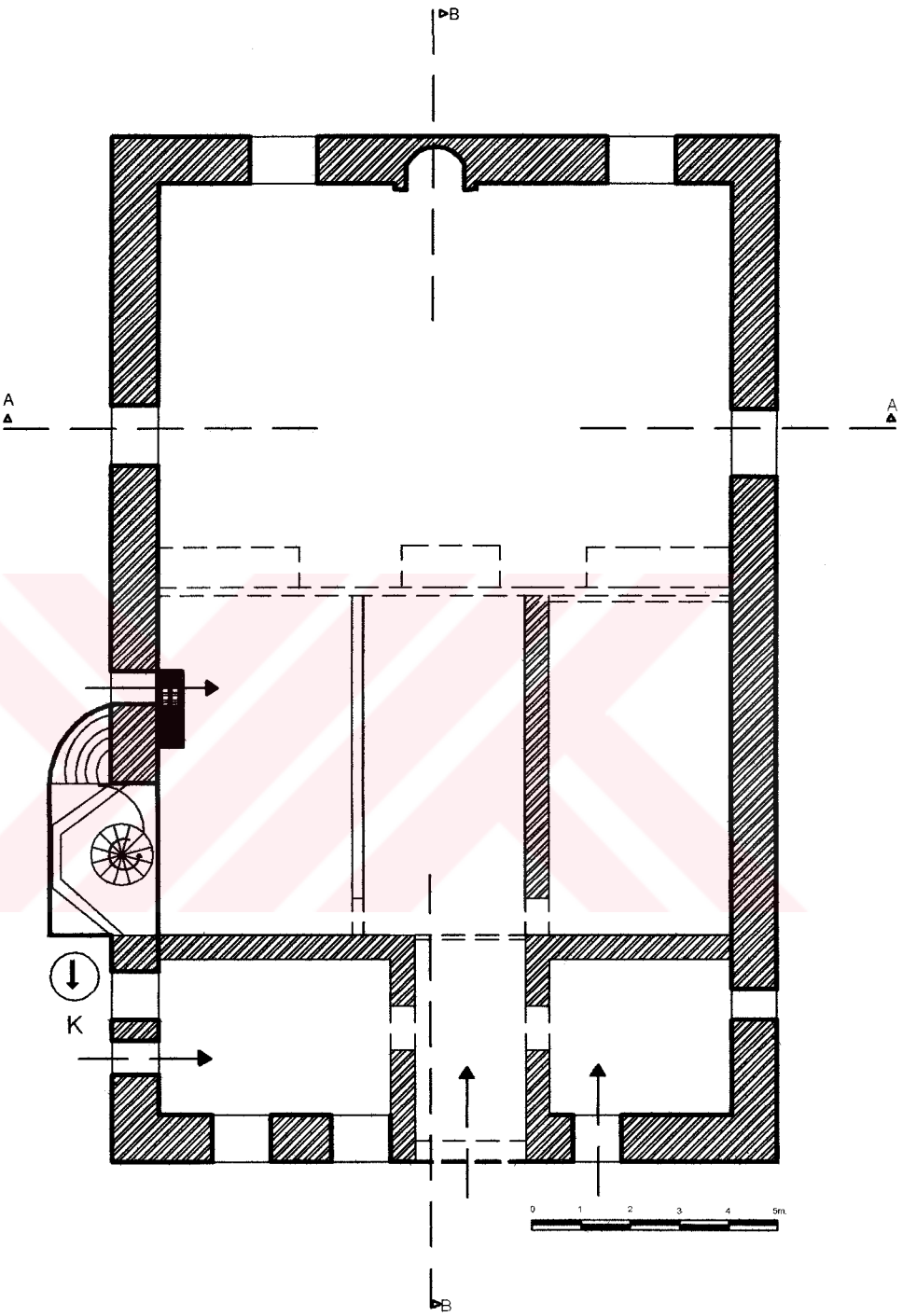
Çizim 46- İzzet Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mart 2005)
Çizen : B.Altun (Temmuz 2005)

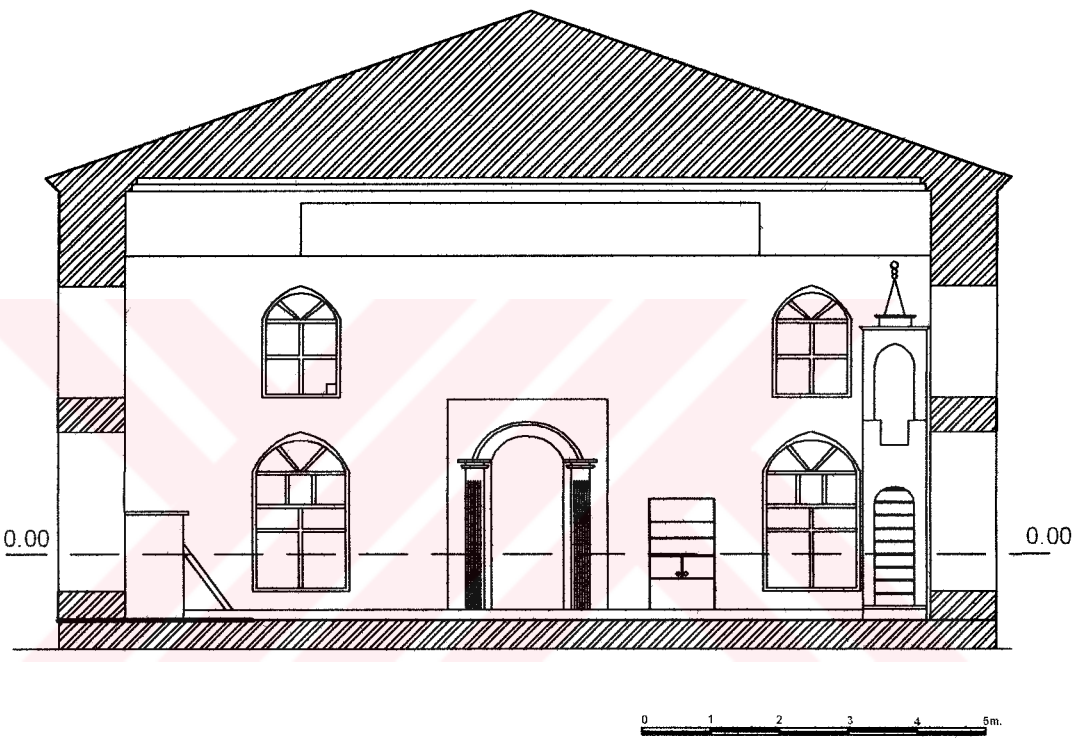
Çizim 47- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mayıs 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

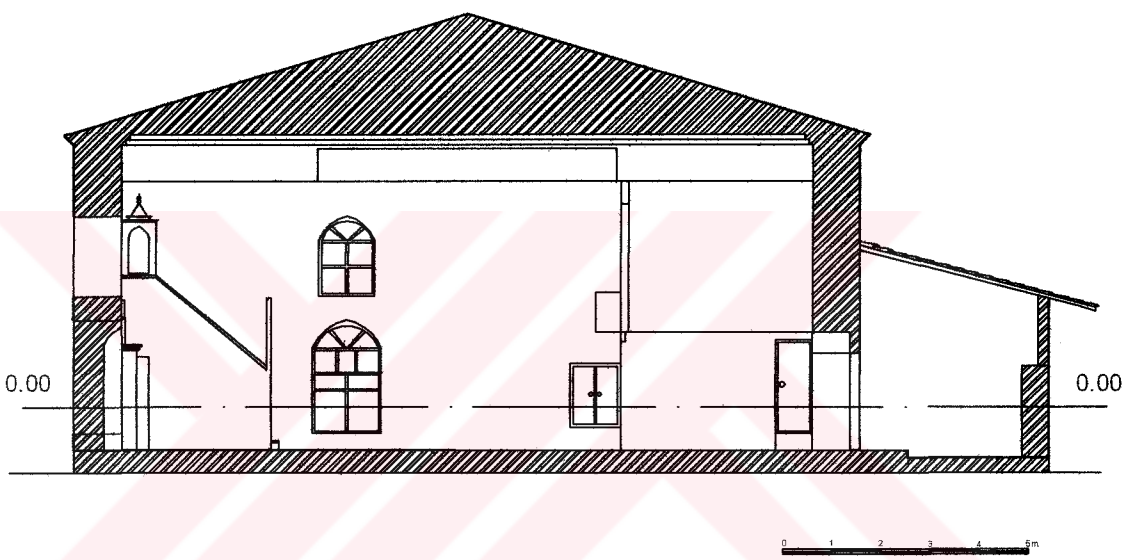
Çizim 48- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Mayıs 2004)
Çizen : B.Altun (Haziran 2004)

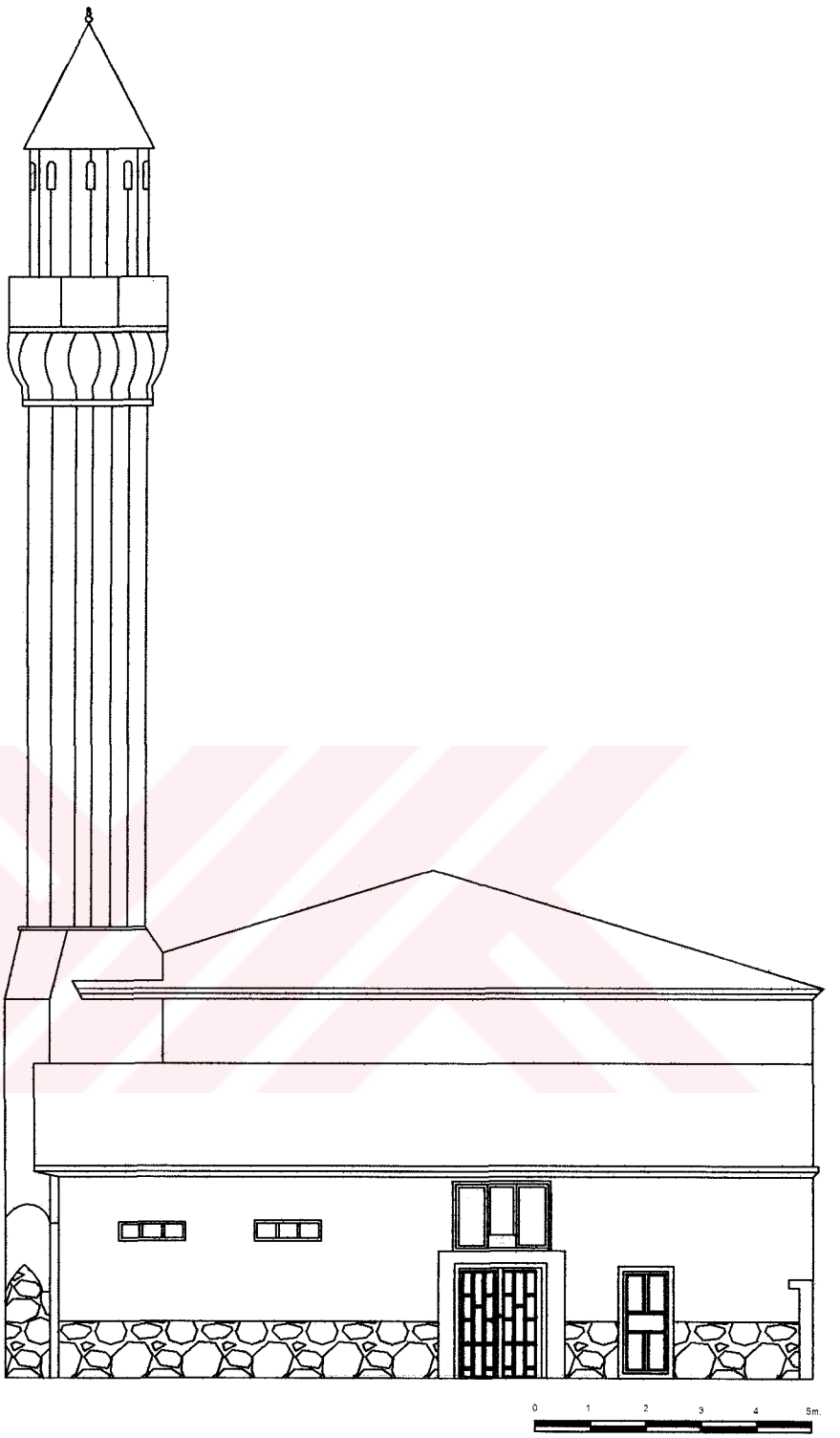
Çizim 49- Taş Minare Camisi Planı
Rölöve: E. Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : E. Eryüksel (Haziran 2005)

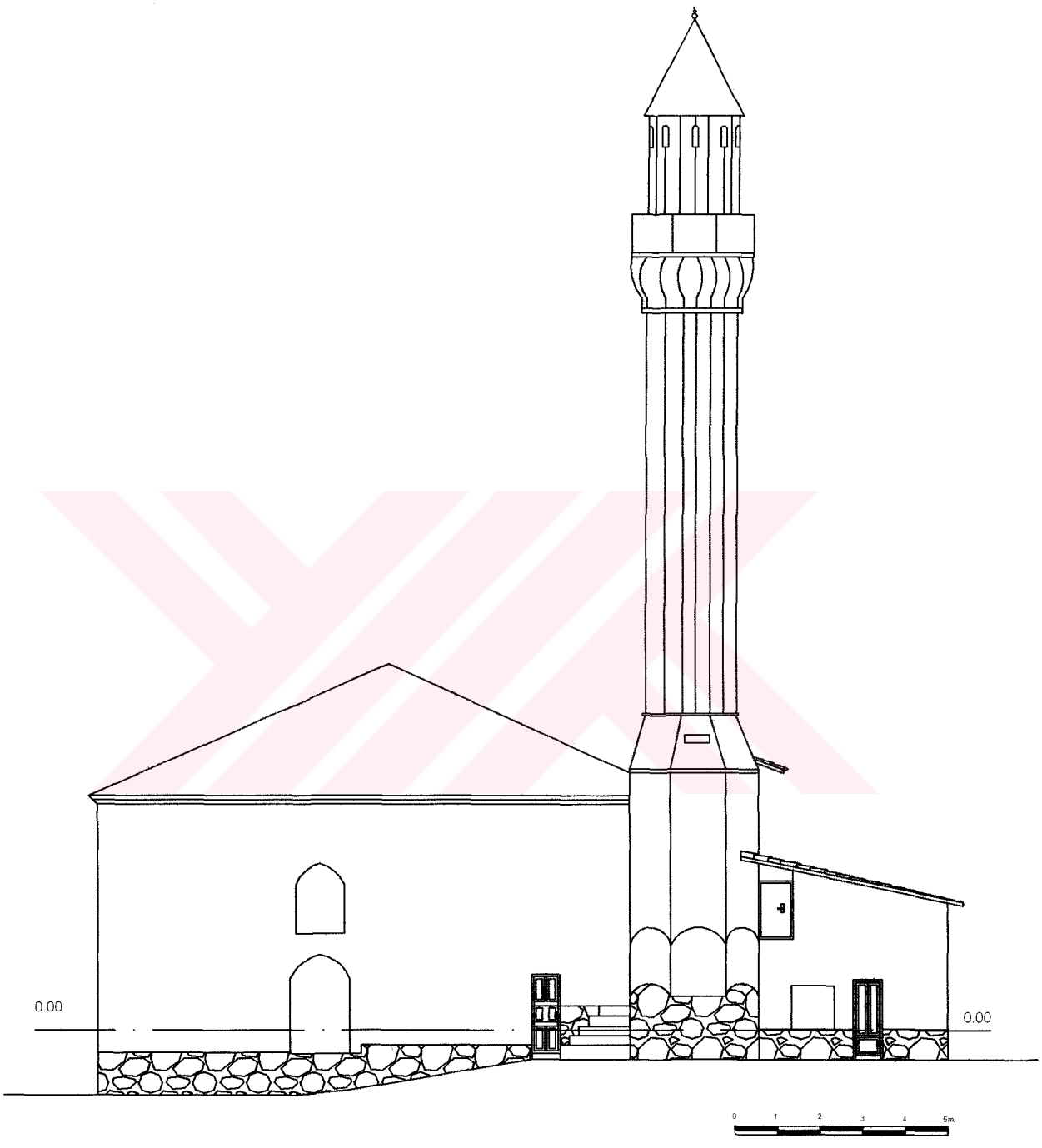
Çizim 50- Taş Minare Camisi A-A Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : B.Altun (Haziran 2005)

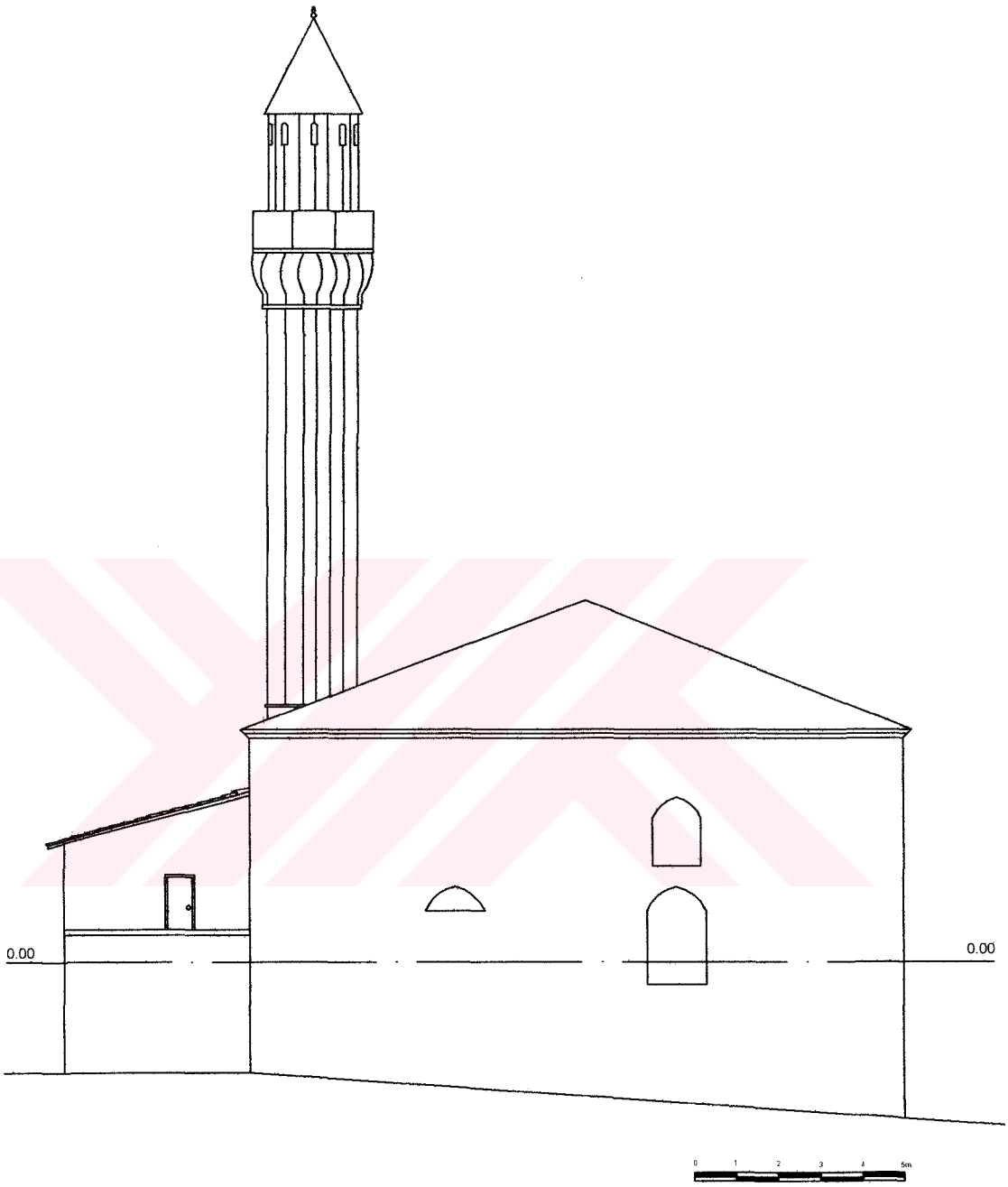
Çizim 51- Taş Minare Camisi B-B Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : B.Altun (Haziran 2005)

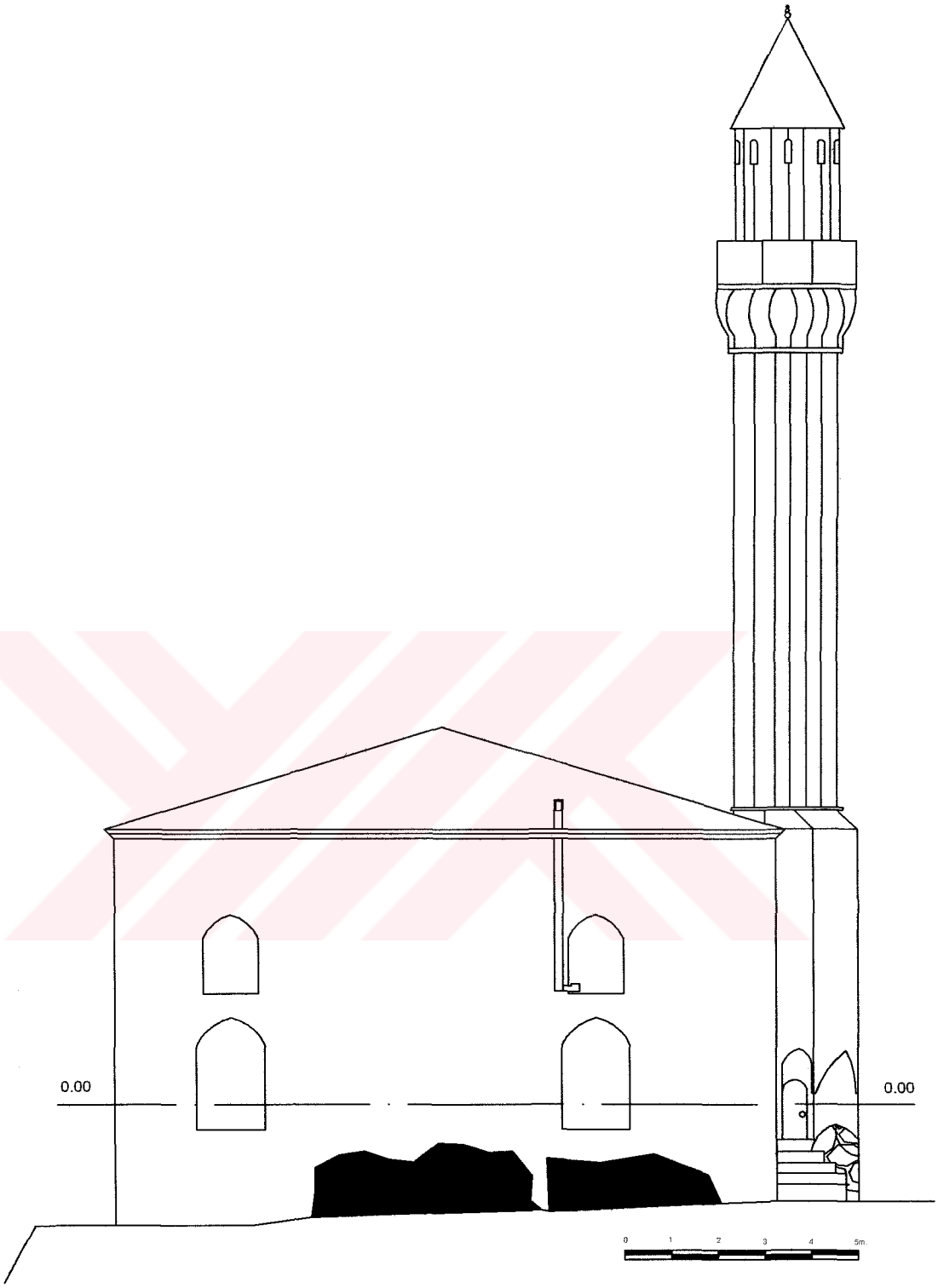
Çizim 52- Taş Minare Camisi Kuzey Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : B.Altun (Haziran 2005)

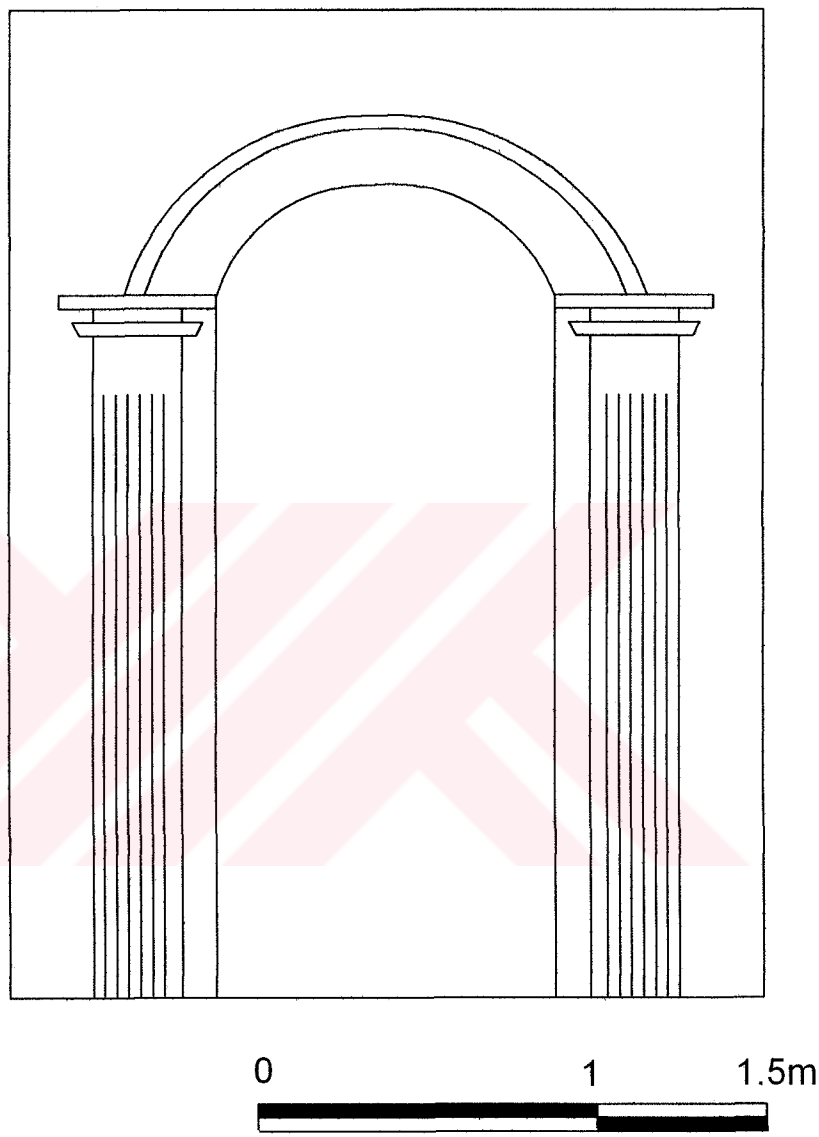
Çizim 53- Taş Minare Camisi Doğu Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : B.Altun (Haziran 2005)

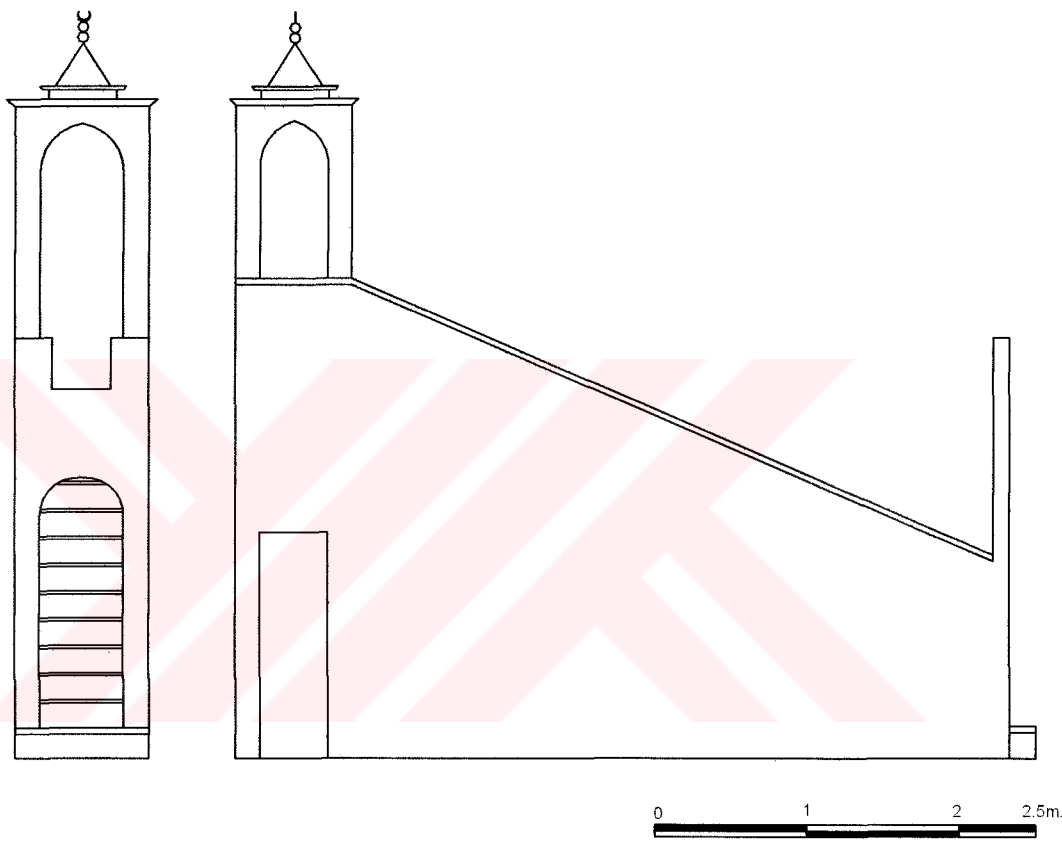
Çizim 54- Taş Minare Camisi Batı Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : B.Altun (Haziran 2005)

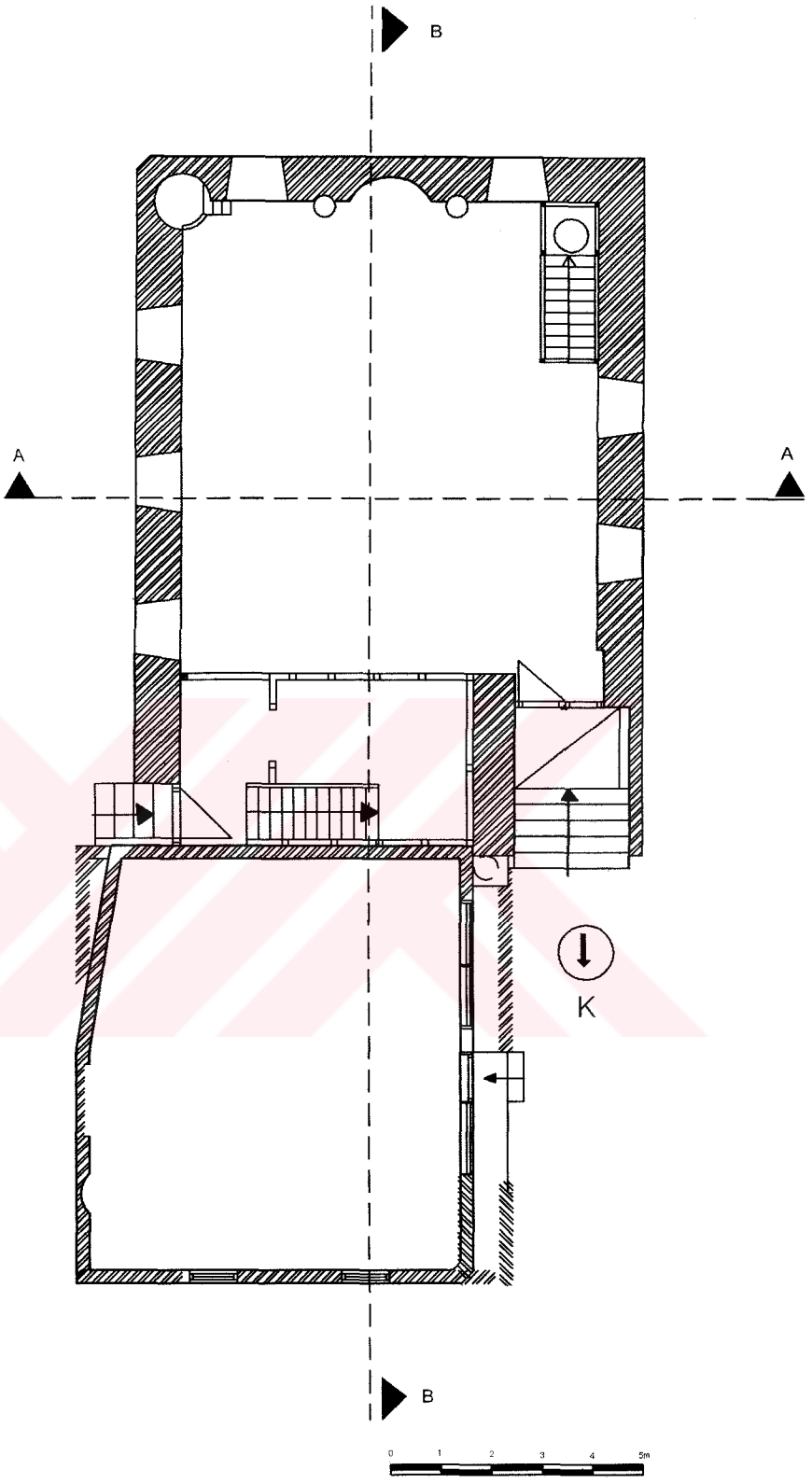
Çizim 55- Taş Minare Camisi Güney Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel-B.Altun (Nisan 2005)
Çizen : B.Altun (Haziran 2005)

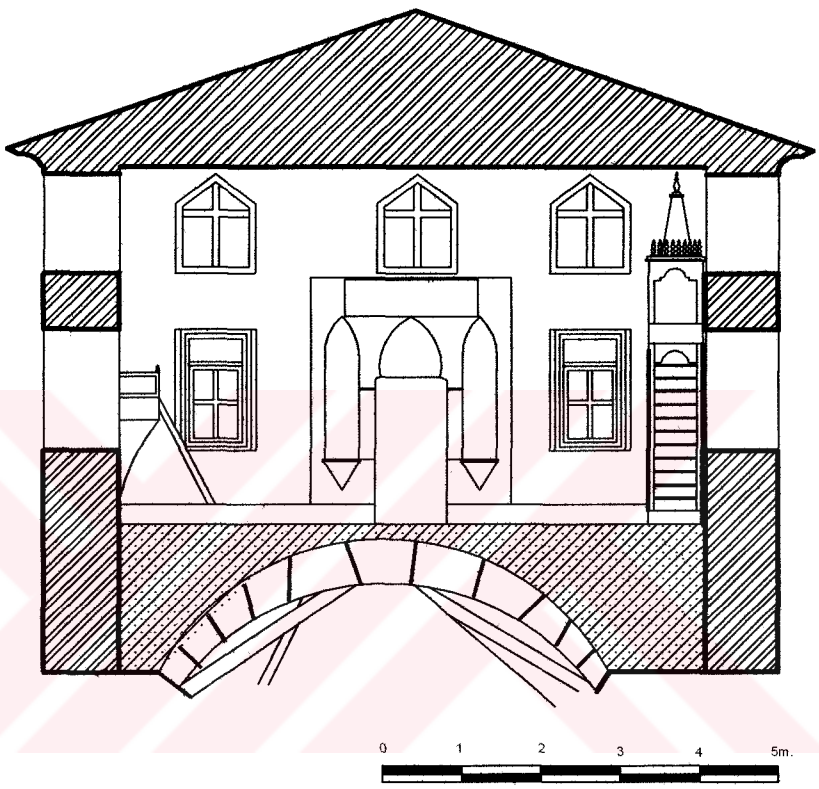
Çizim 56- Taş Minare Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Şubat 2004)
Çizen : B.Altun (Mart 2004)

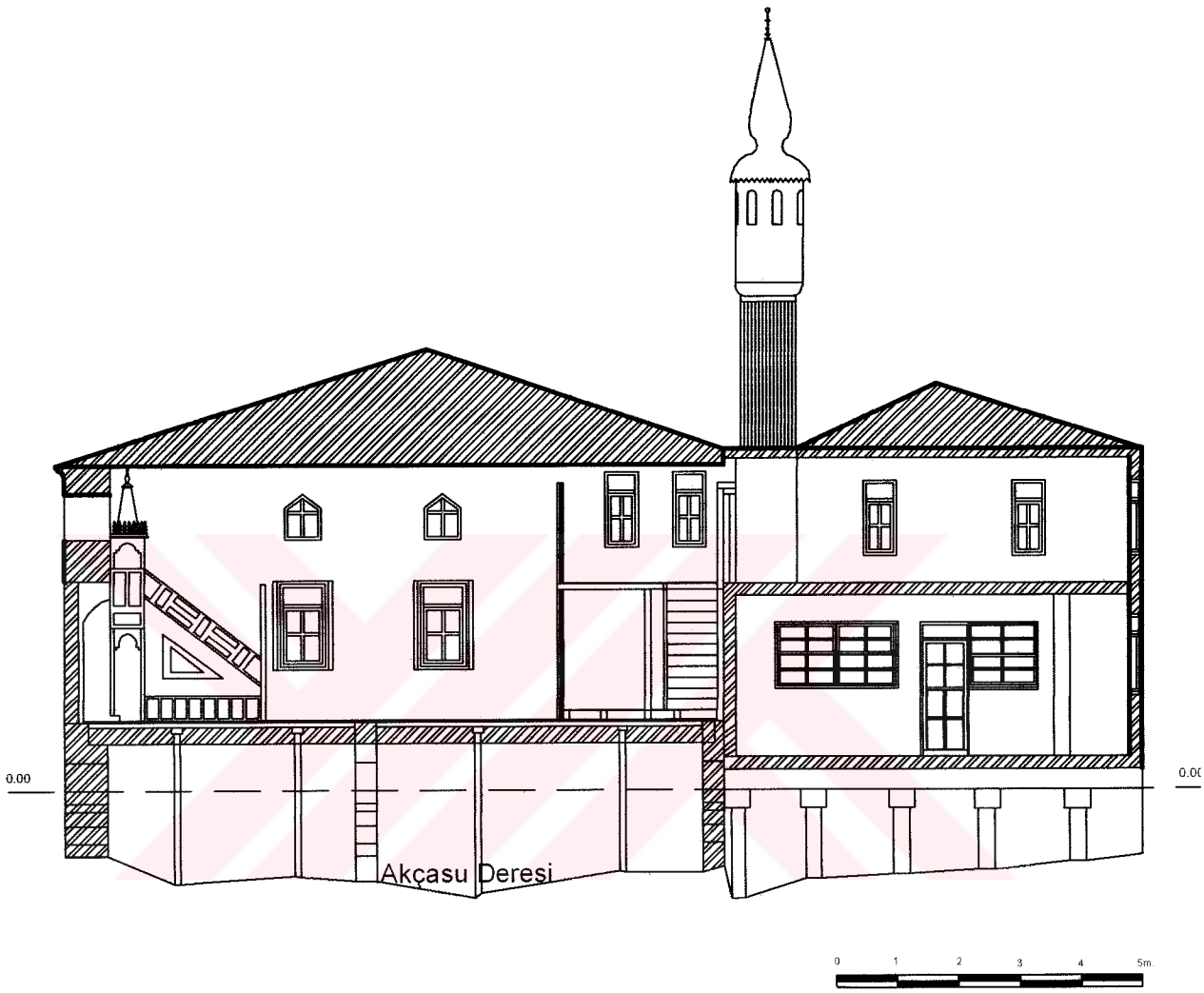
Çizim 57- Taş Minare Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Şubat 2004)
Çizen : B.Altun (Mart 2004)

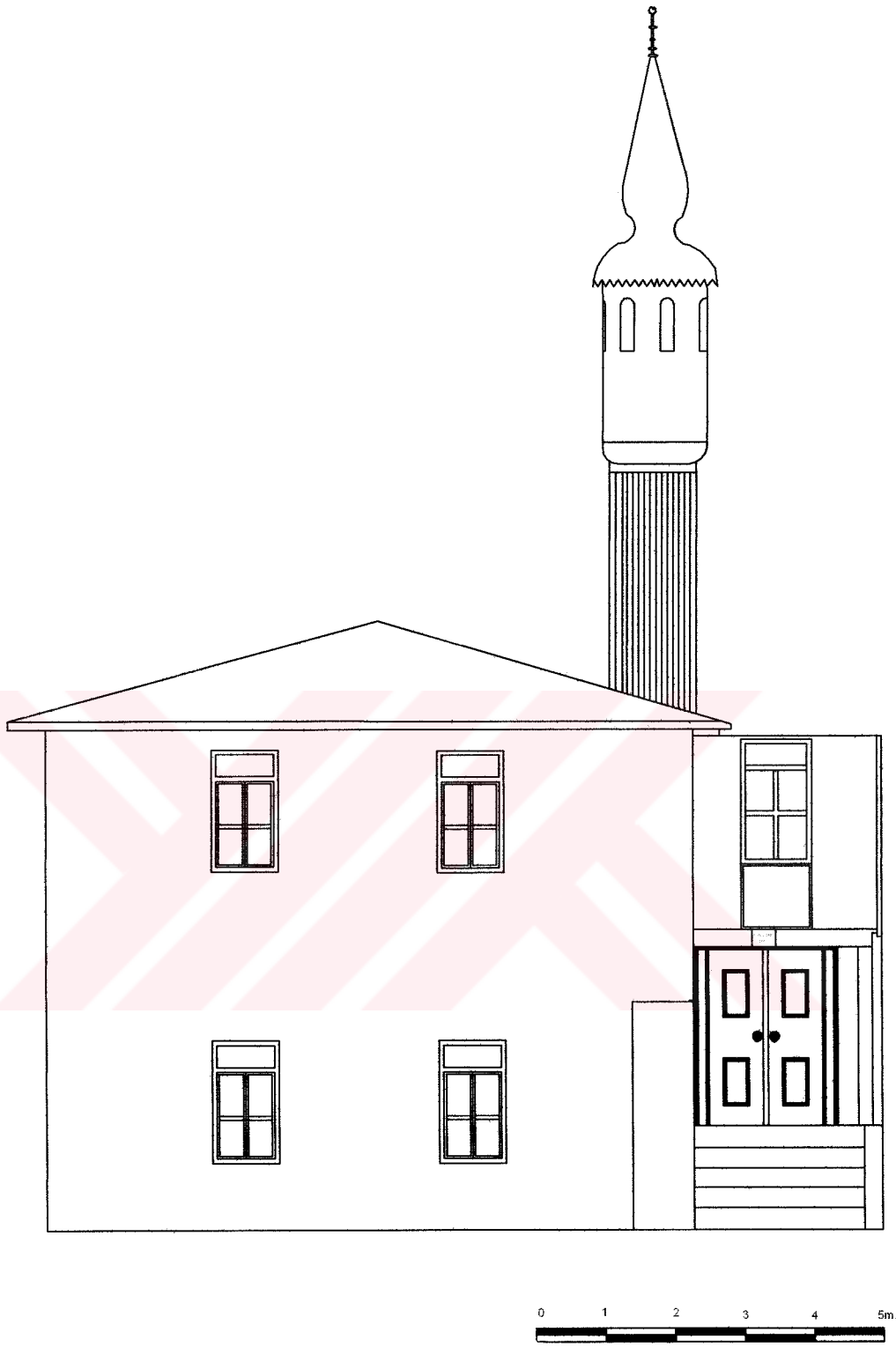
Çizim 58- Lütfiye Camisi Planı
(Aysun Özköse'den (2003))

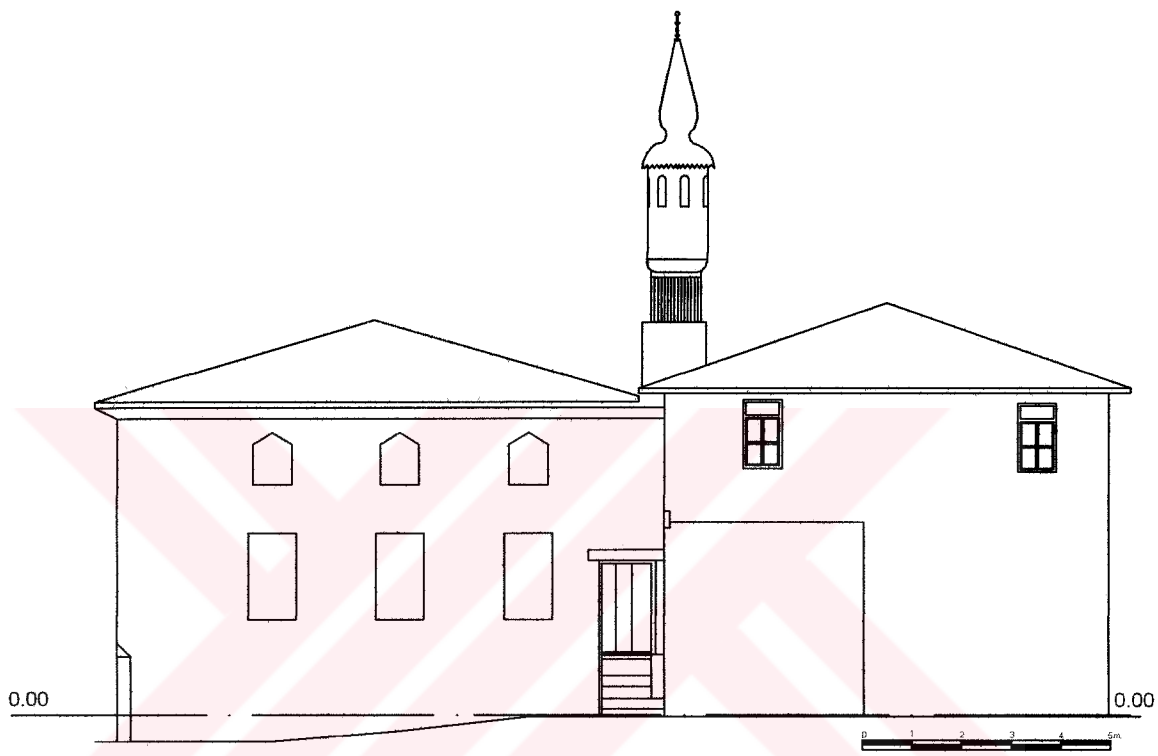
Çizim 59- Lütfiye Camisi A-A Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Şubat 2004)
Çizen : B.Altun (Mart 2004)

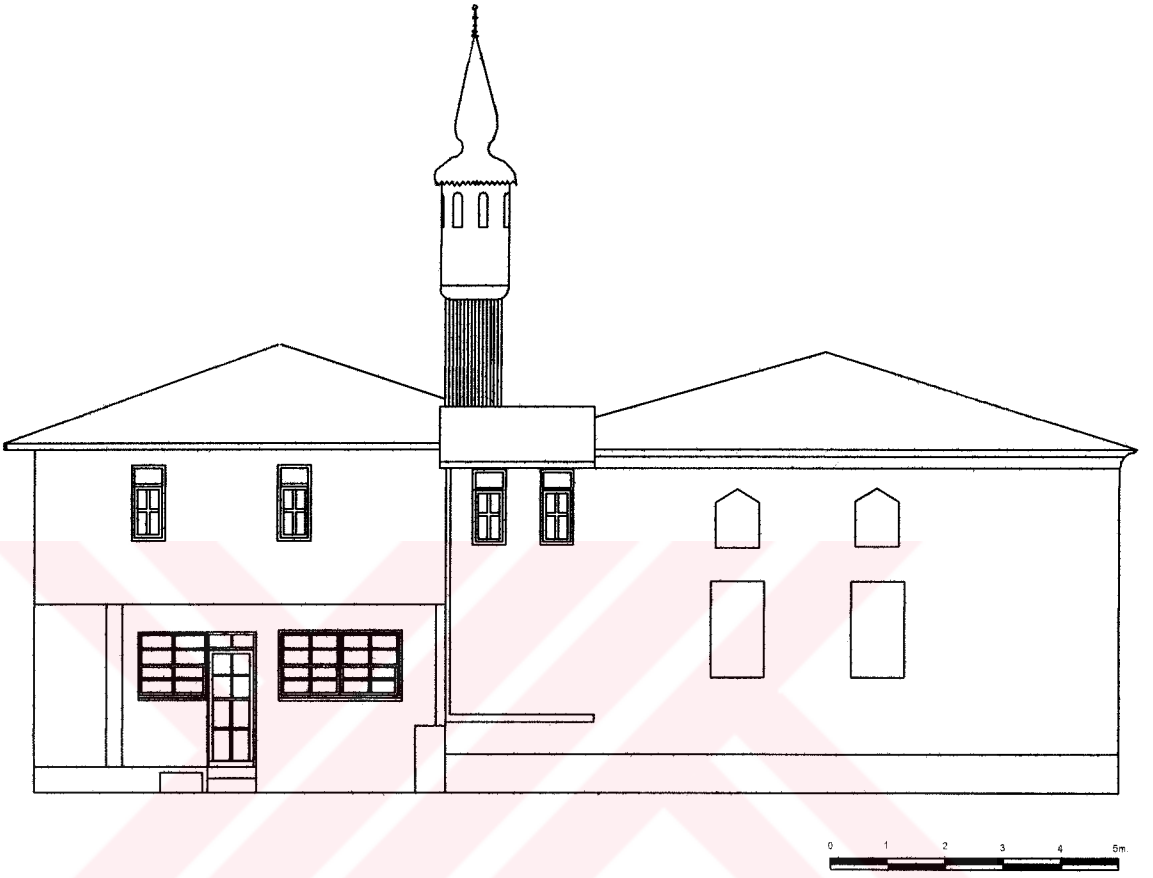
Çizim 60- Lütfiye Camisi B-B Kesiti
(Aysun Özköse'den (2003))

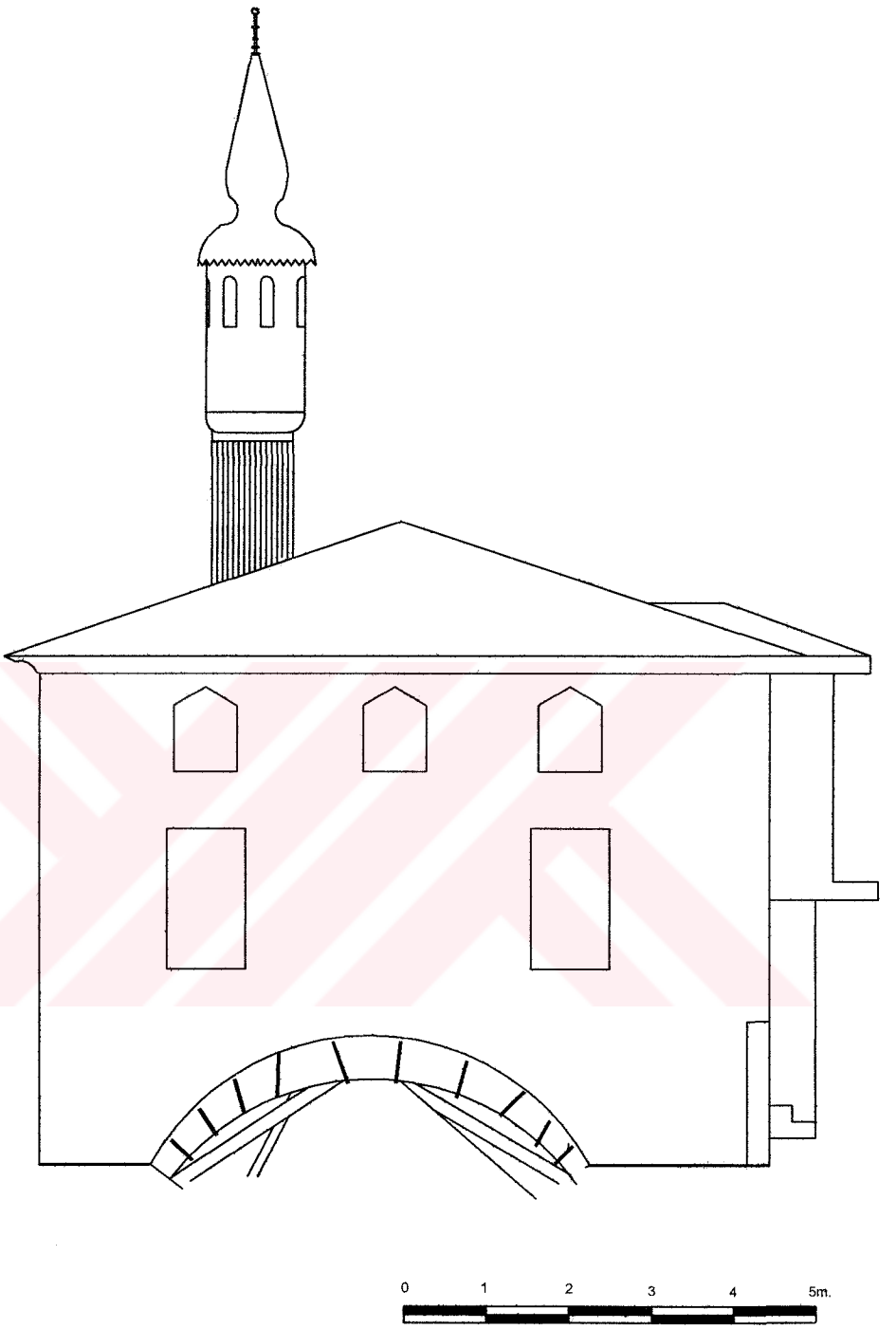
Çizim 61- Lütfiye Camisi Kuzey Cephesi
(Aysun Özköse'den (2003))

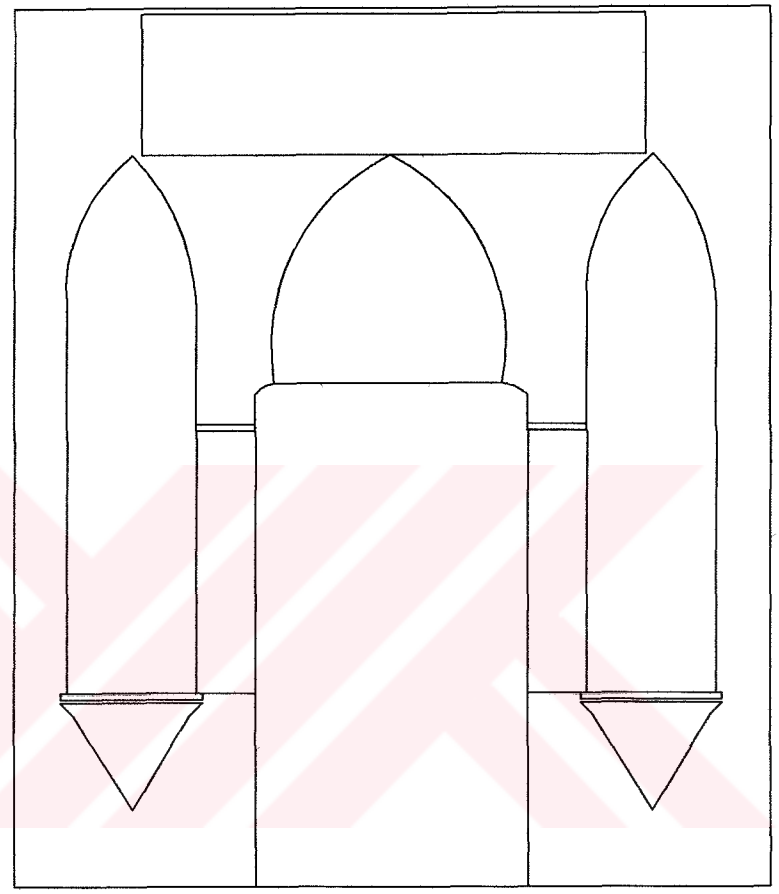
Çizim 62- Lütfiye Camisi Doğu Cephesi
(Aysun Özköse'den (2003))

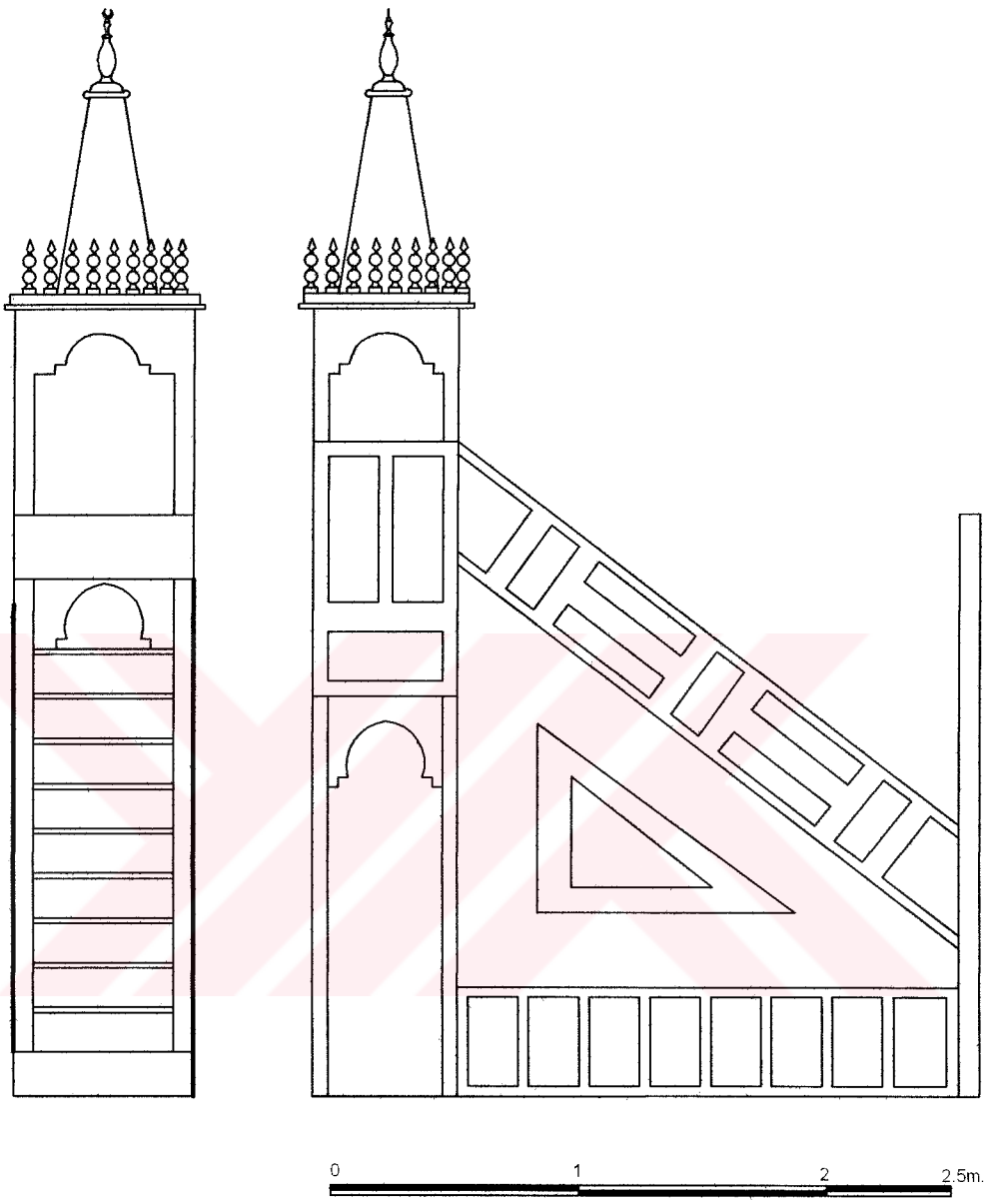
Çizim 63- Lütfiye Camisi Batı Cephesi
(Aysun Özköse'den (2003))

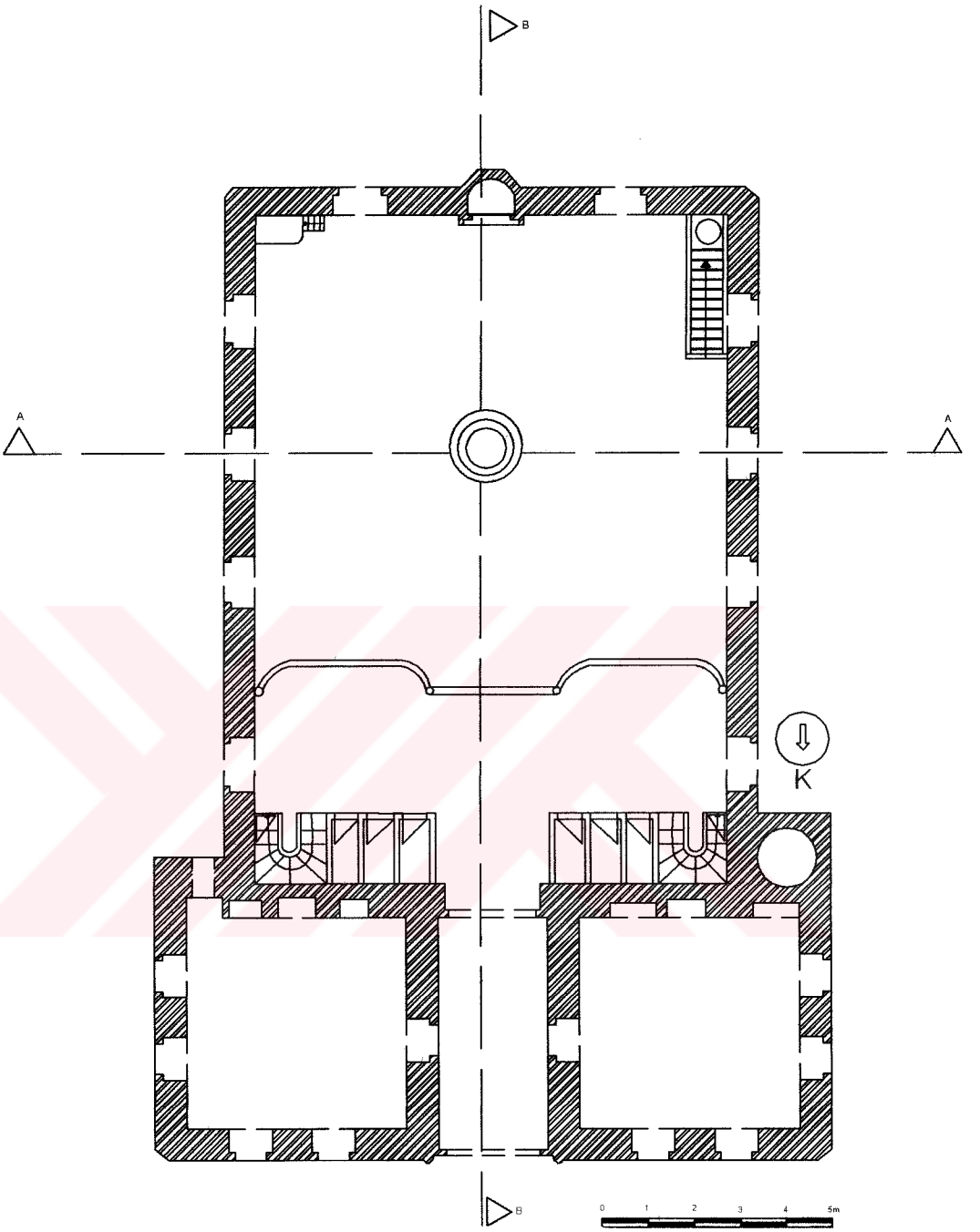
Çizim 64- Lütfiye Camisi Güney Cephesi
(Aysun Özköse'den (2003))

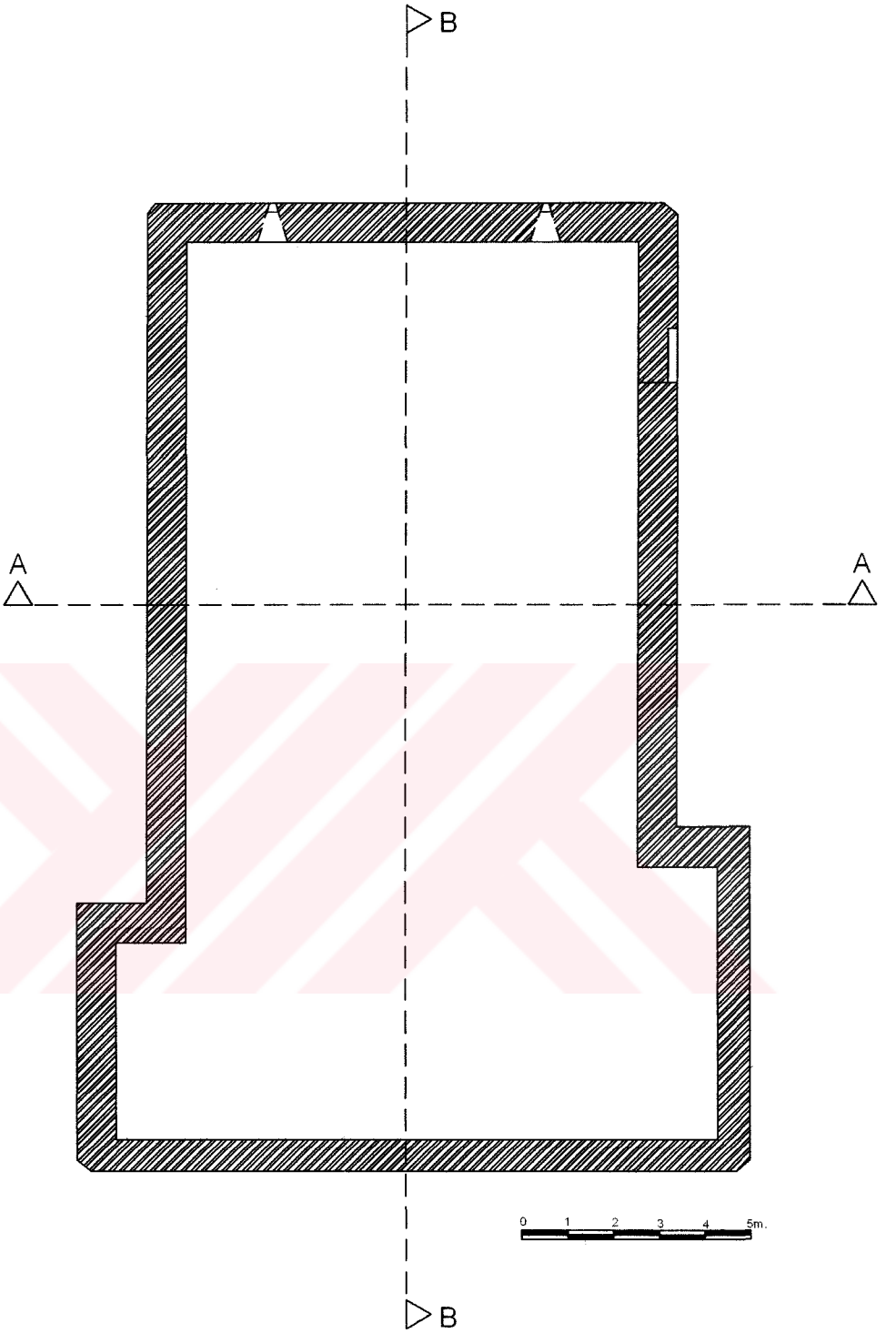
Çizim 65- Lütfiye Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Şubat 2004)
Çizen : B.Altun (Mart 2004)

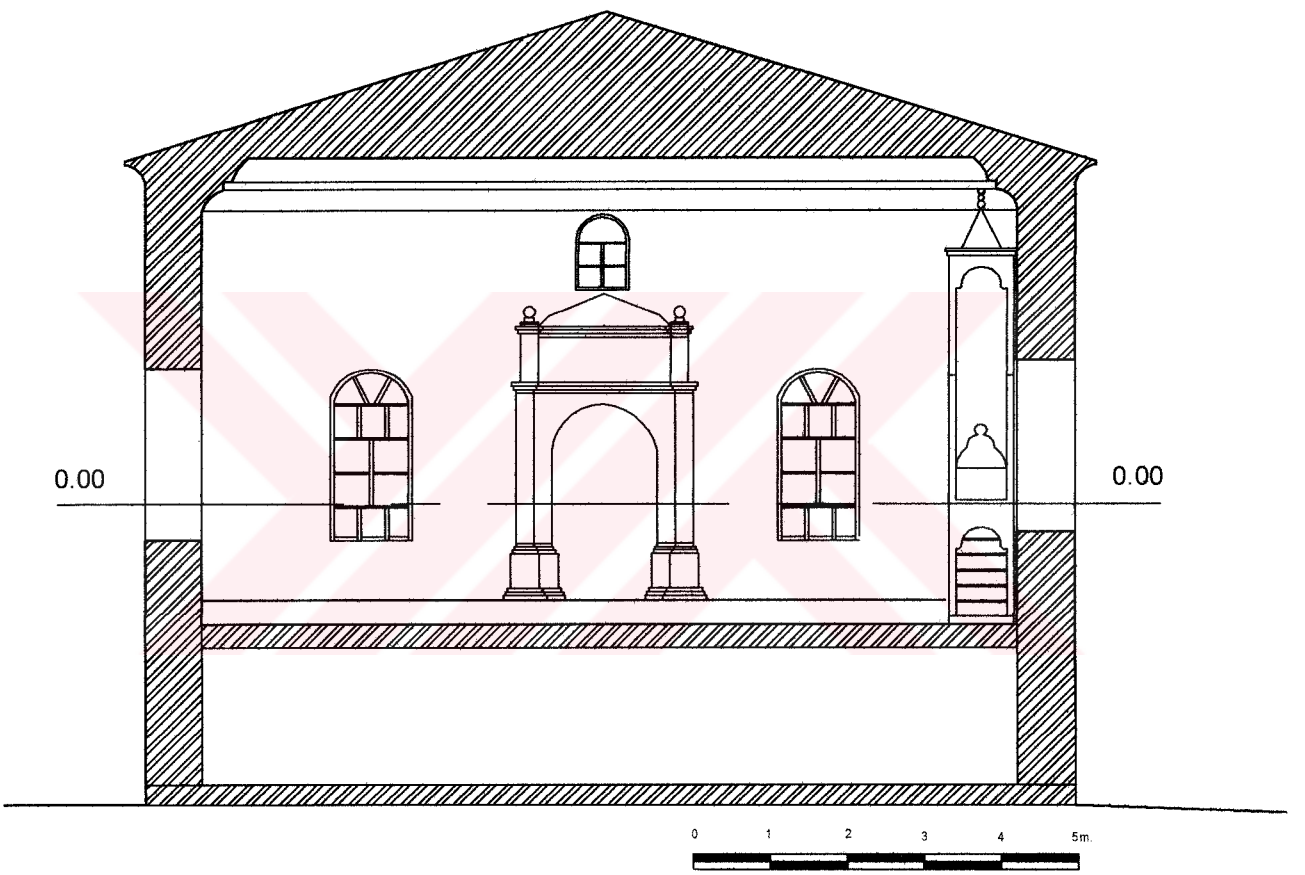
Çizim 66- Lütfiye Camisi Minber Ön ve Yan Görünüşü
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Şubat 2004)
Çizen : B.Altun (Mart 2004)

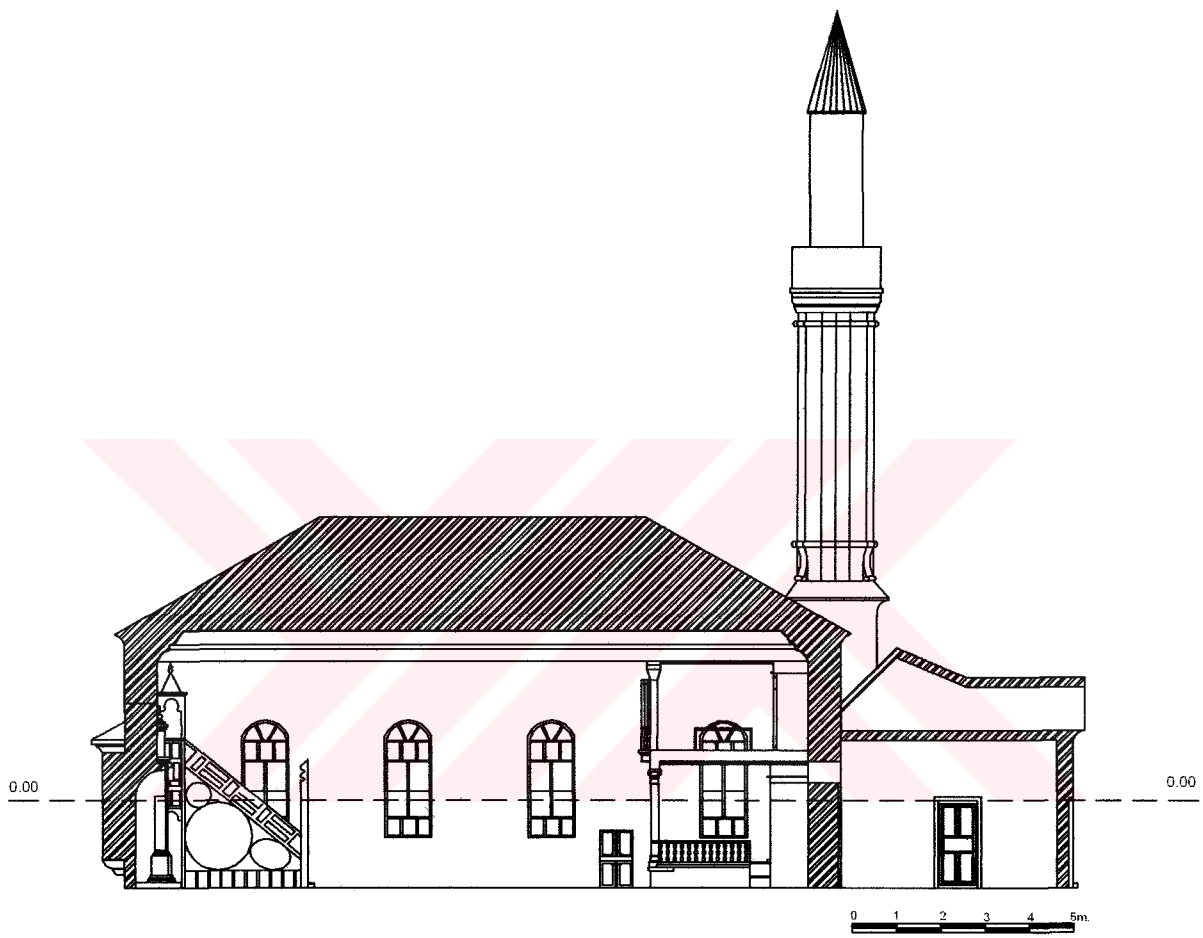
Çizim 67- Hamidiyye Camisi Planı
(VGM. Arşivinden (1990))

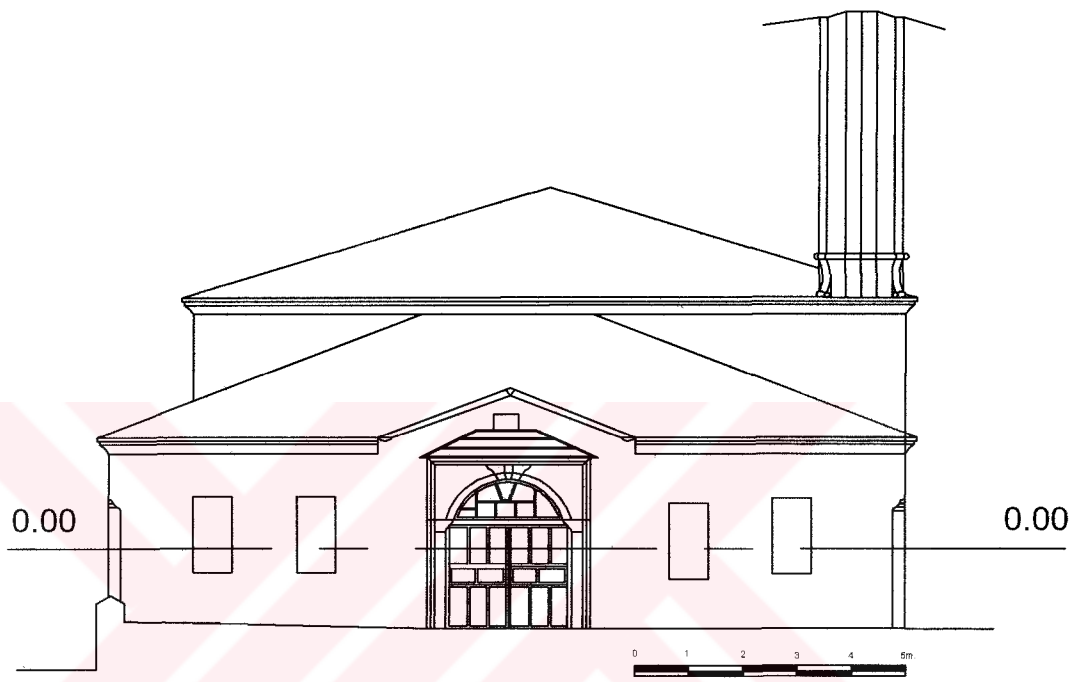
Çizim 68- Hamidiyye Camisi Zemin Kat Planı
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Temmuz 2005)
Çizen : E.Eryüksel (Eylül 2005)

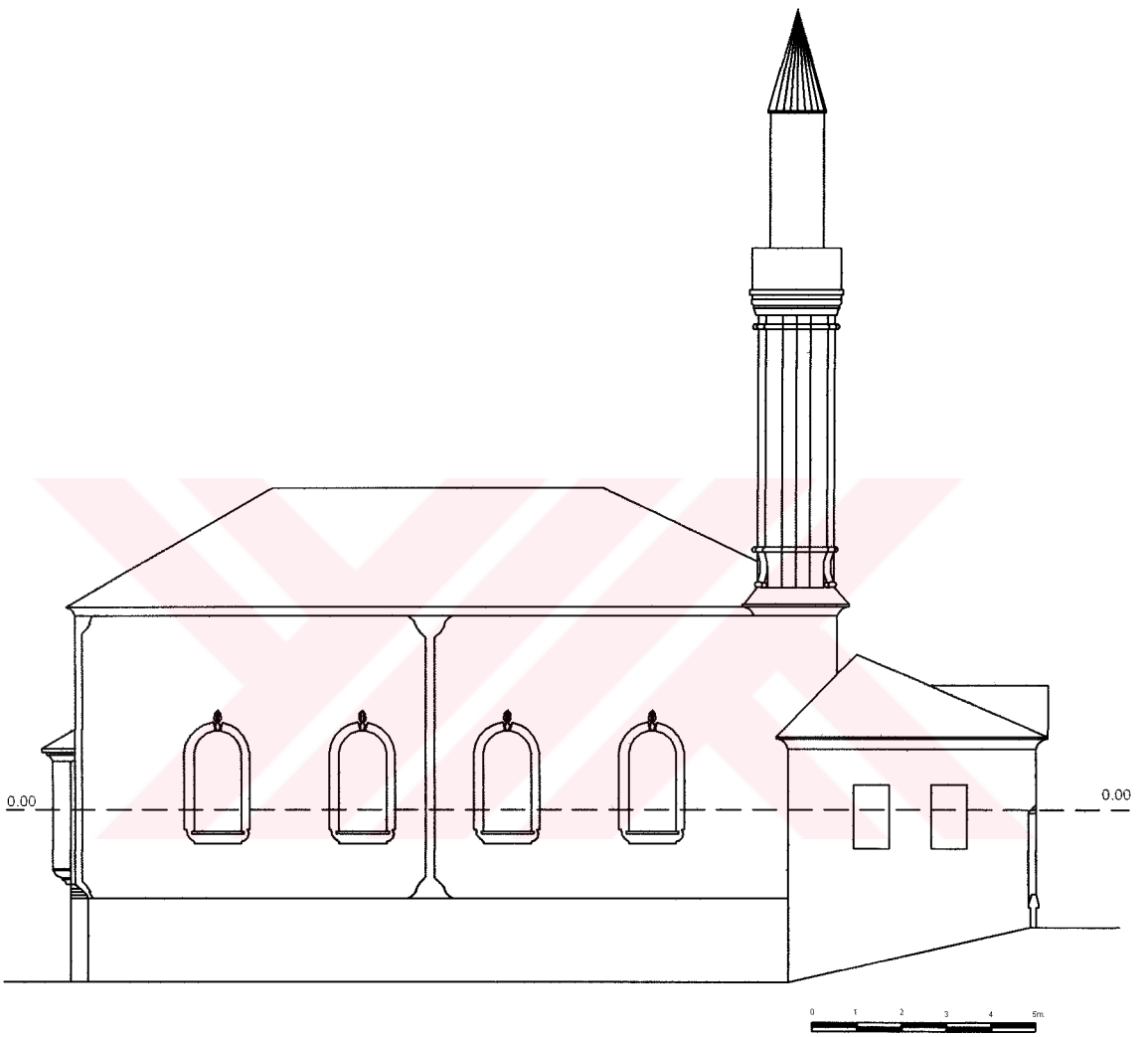
Çizim 69- Hamidiyye Camisi A-A Kesiti
(VGM. Arşivinden (1990))

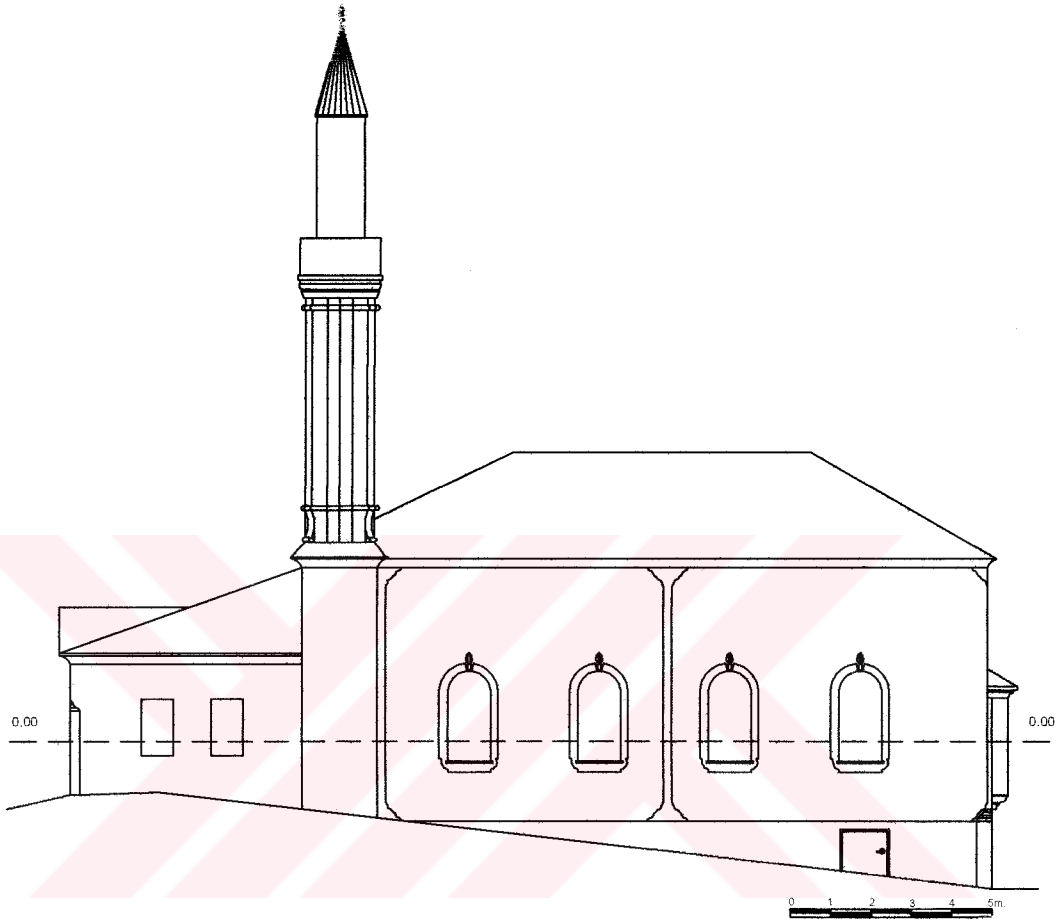
Çizim 70- Hamidiyye Camisi B-B Kesiti
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Temmuz 2005)
Çizen : B.Altun (Eylül 2005)

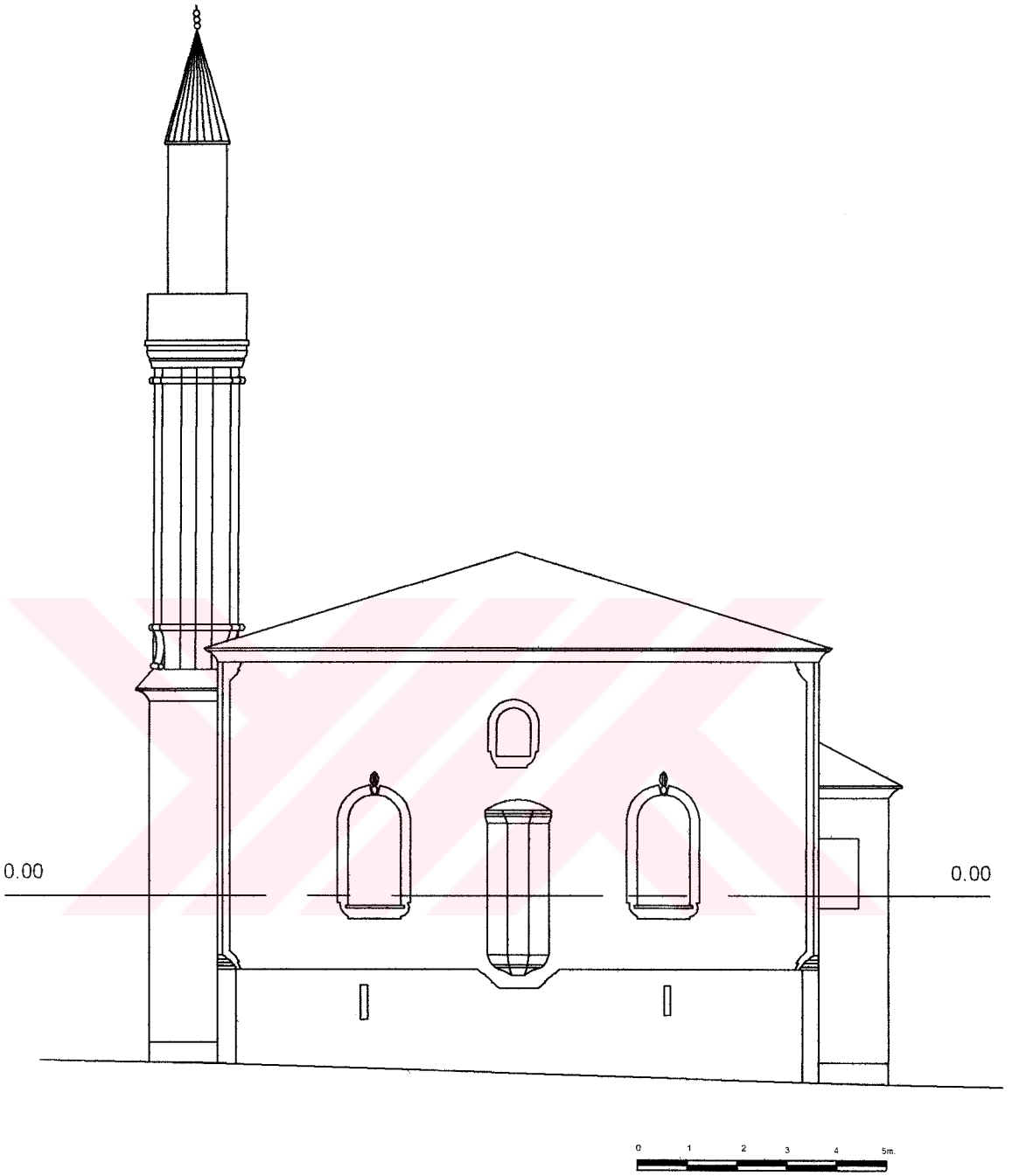
Çizim 71- Hamidiyye Camisi Kuzey Cephesi
(VGM. Arşivinden (1990))

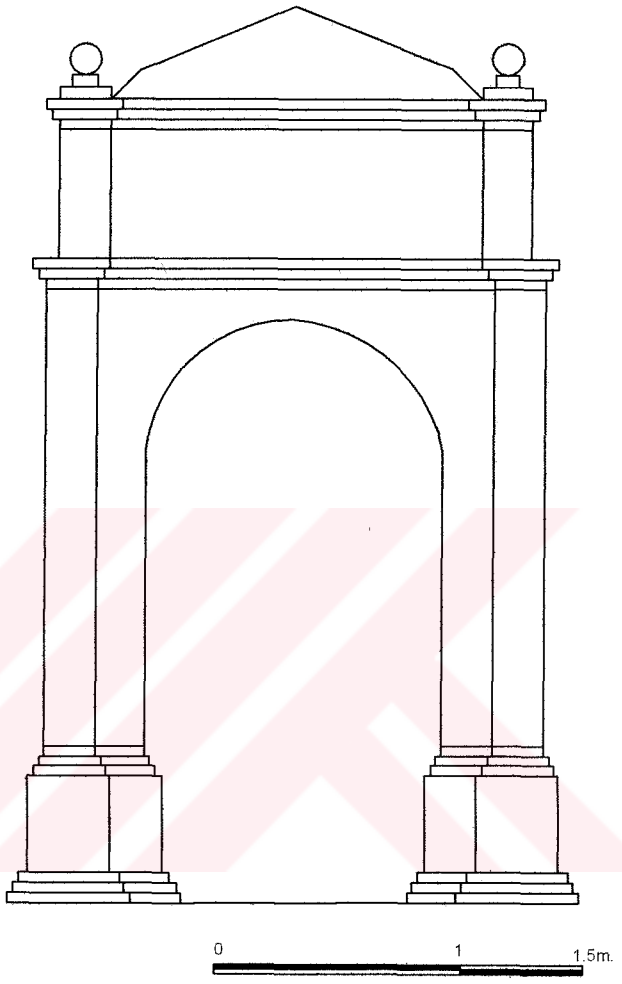
Çizim 72- Hamidiyye Camisi Doğu Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Temmuz 2005)
Çizen : B.Altun (Eylül 2005)

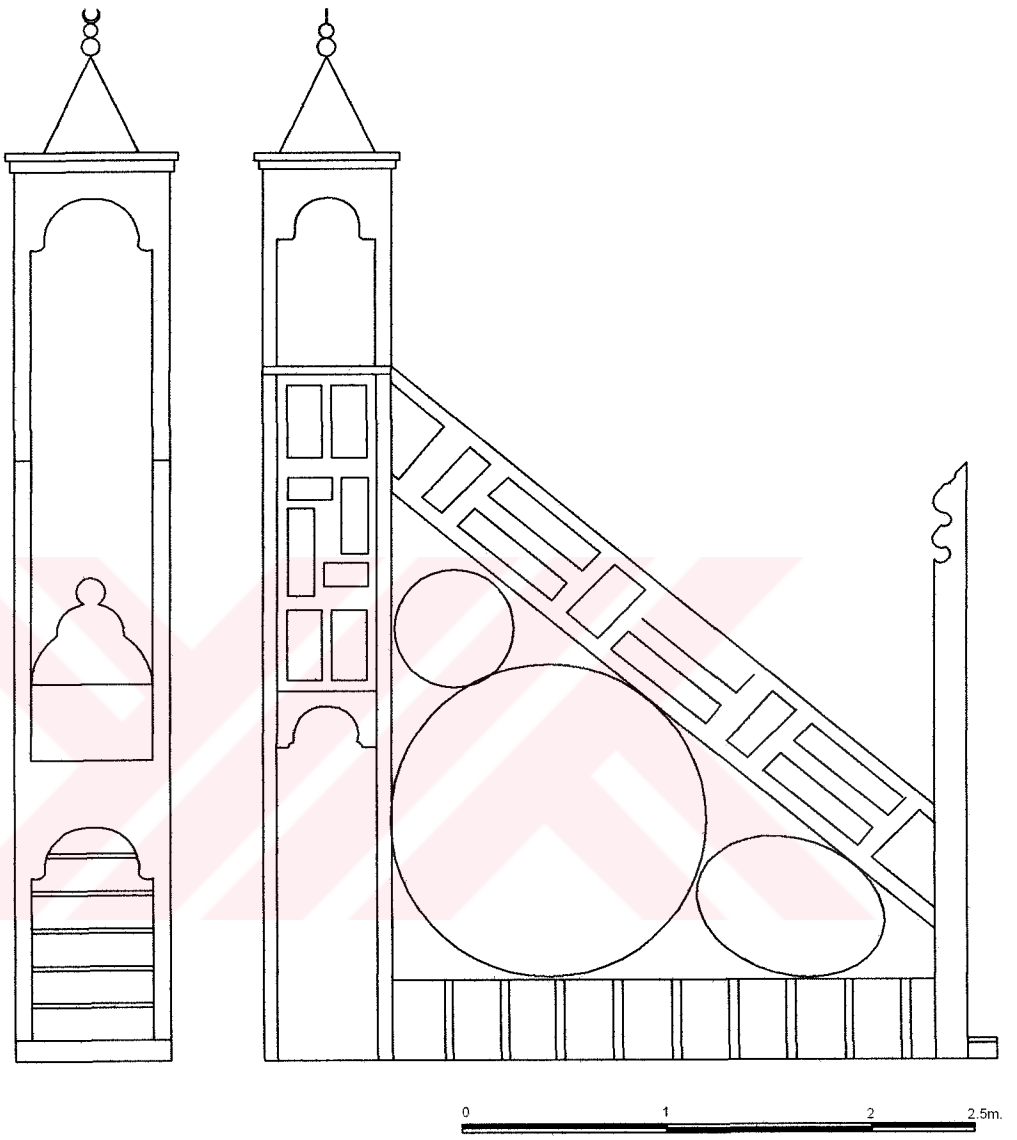
Çizim 73- Hamidiyye Camisi Batı Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Nisan 2005)
Çizen: B.Altun (Temmuz 2005)

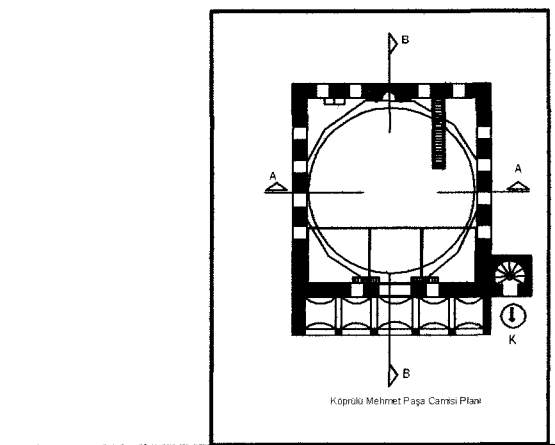
Çizim 74- Hamidiyye Camisi Güney Cephesi
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Temmuz 2005)
Çizen : B.Altun (Eylül 2005)

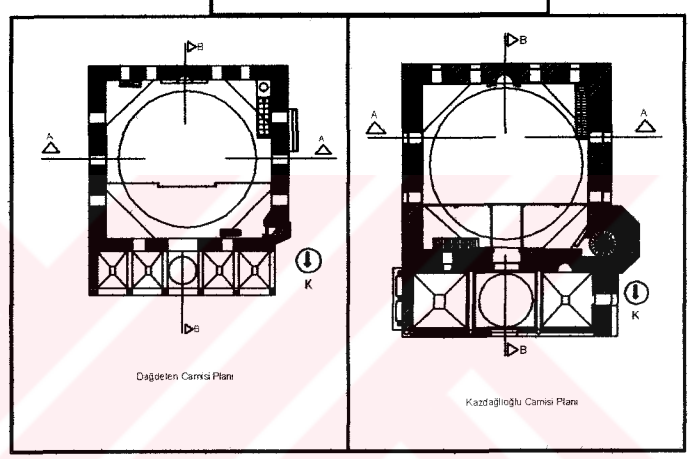
Çizim 75- Hamidiyye Camisi Mihrabı
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Haziran 2004)
Çizen : B.Altun (Ekim 2004)

Çizim 76- Hamidiyye Camisi Minberi
Rölöve: E.Eryüksel - B.Altun (Haziran 2004)
Çizen : B.Altun (Ekim 2004)

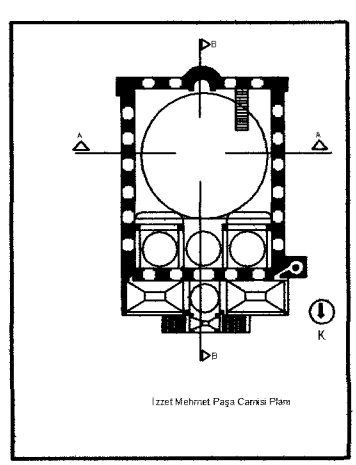

Köprülü Mehmet Paşa Camisi Planı

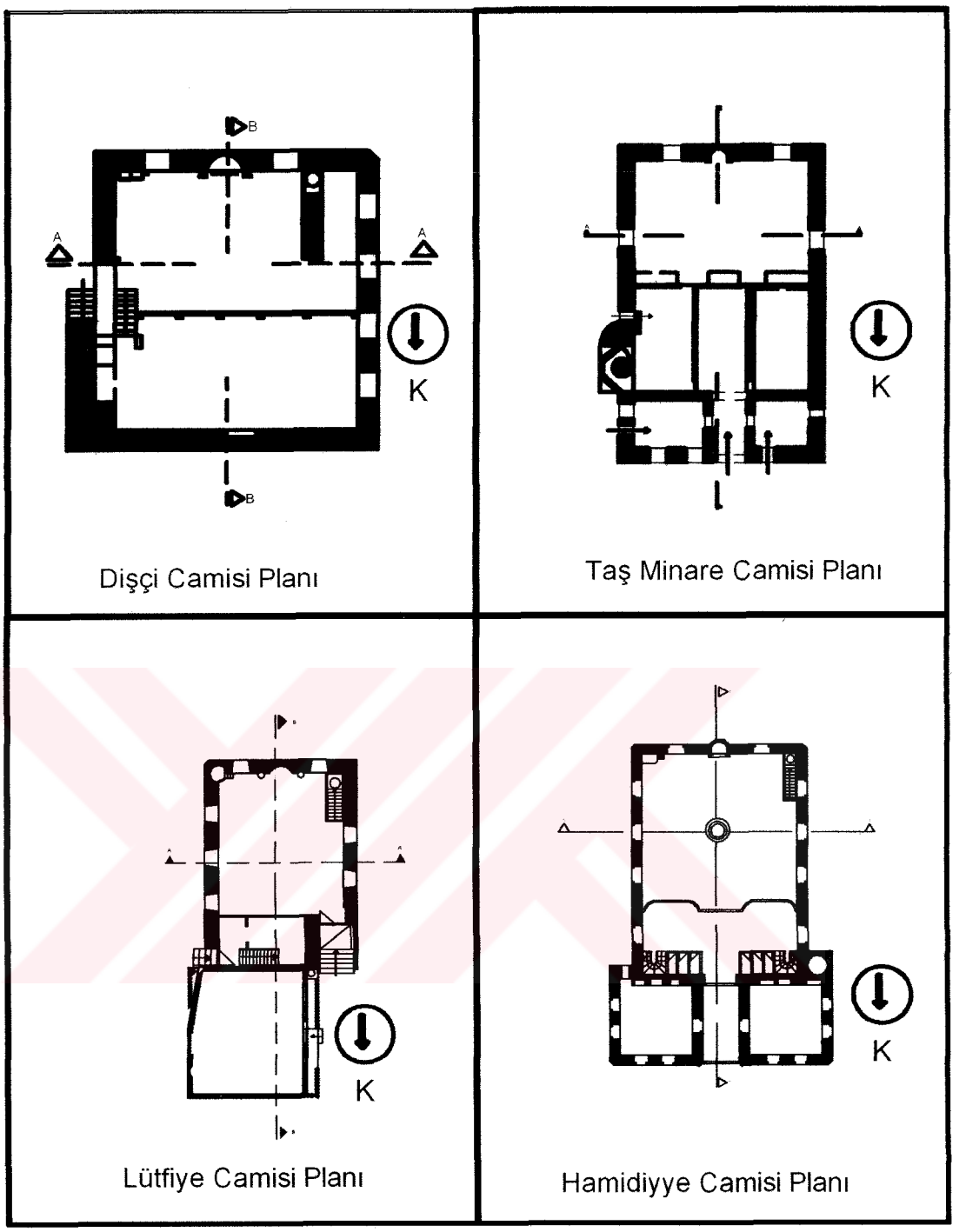
Dağdelen Camisi Planı

Kazdağlıoğlu Camisi Planı

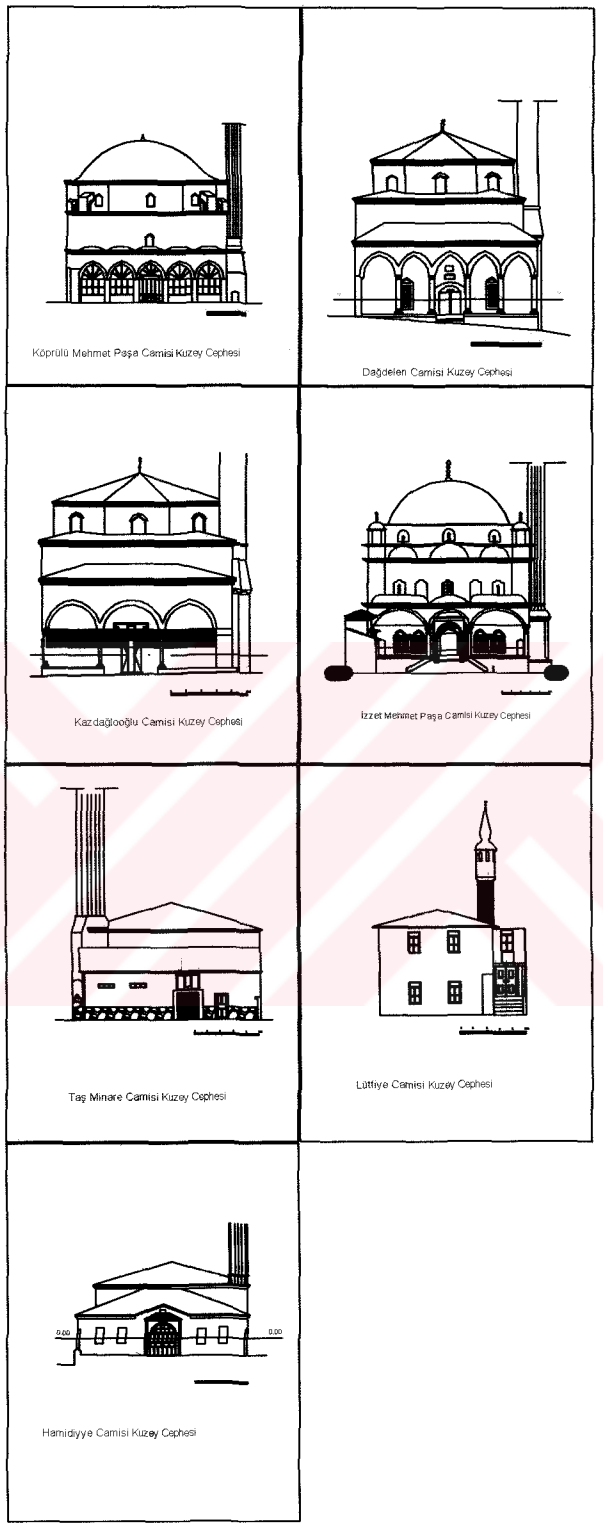

İzzet Mehmet Paşa Camisi Planı

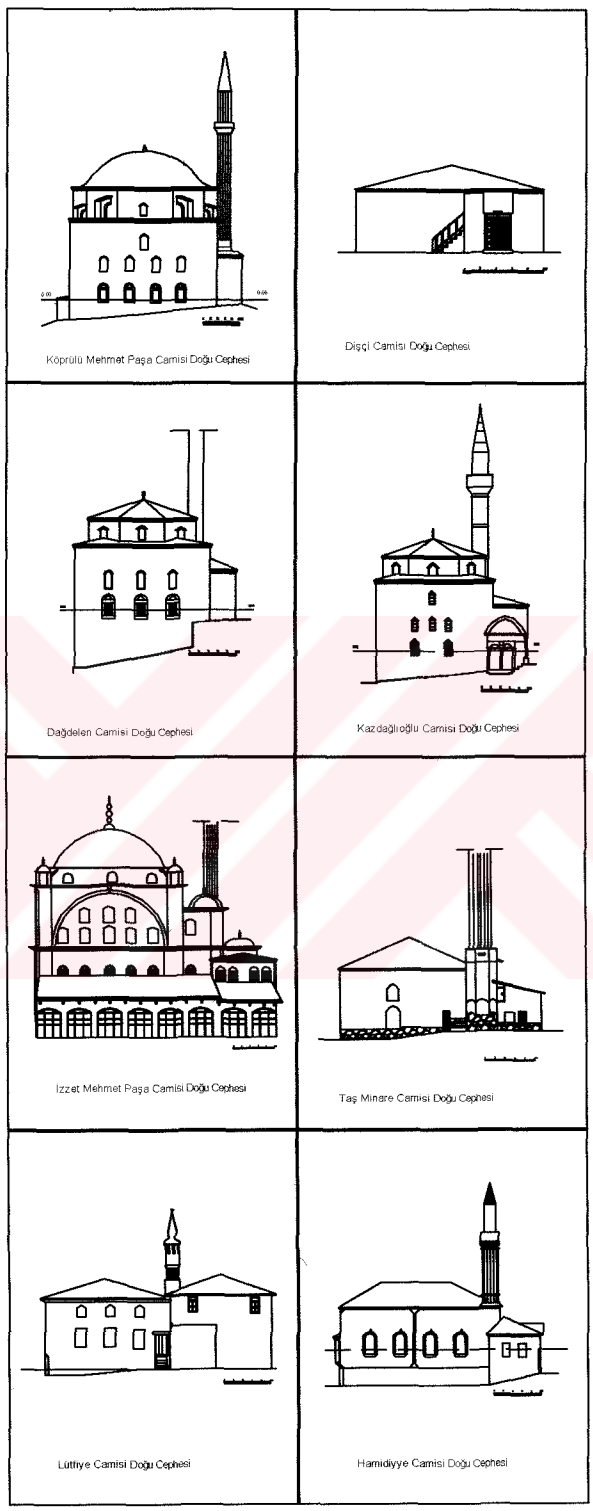
Çizim 77- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Kubbeli Camilerinin Planları

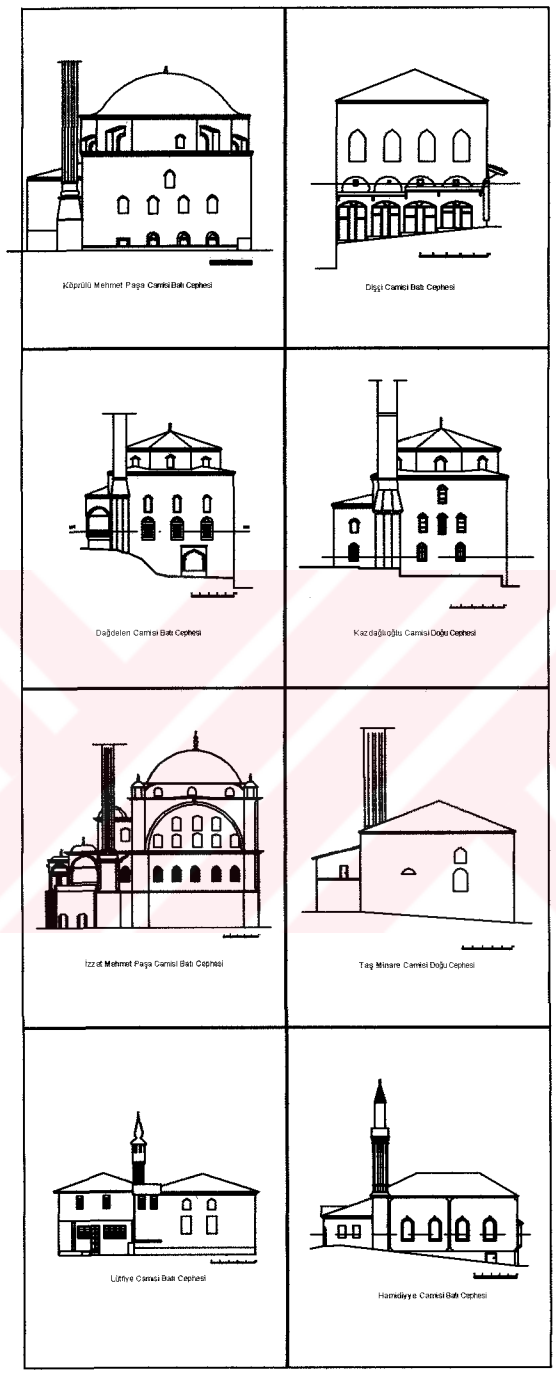
Çizim 78- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Ahşap Tavanlı Camilerinin Planları

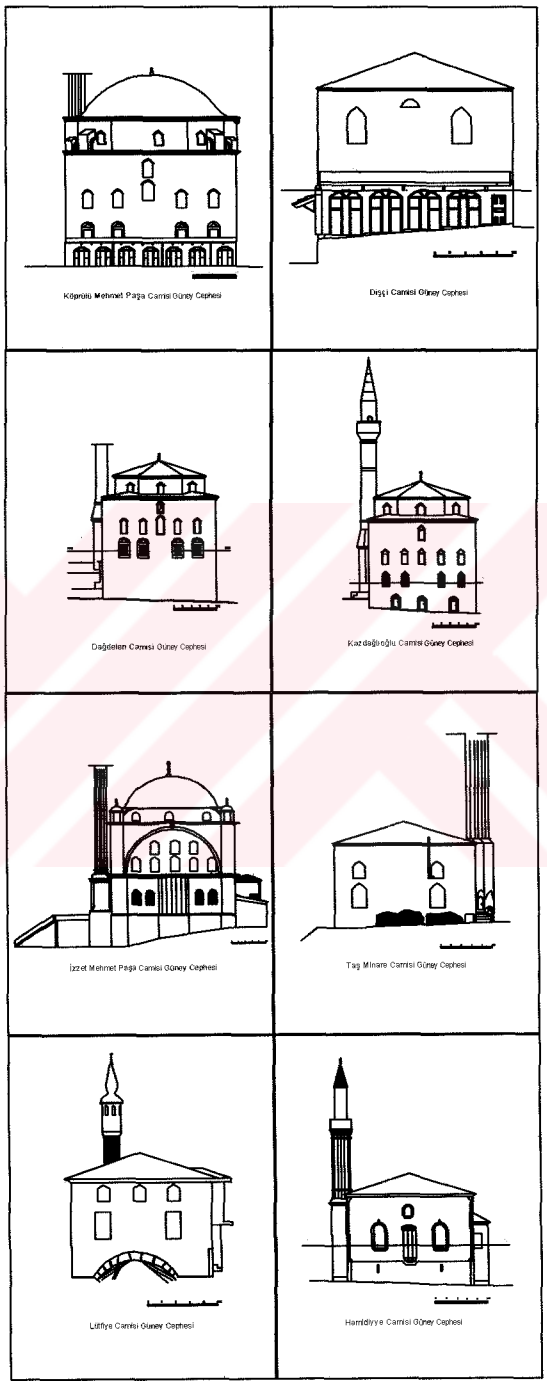
Çizim 79- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Kuzey Cepheleri

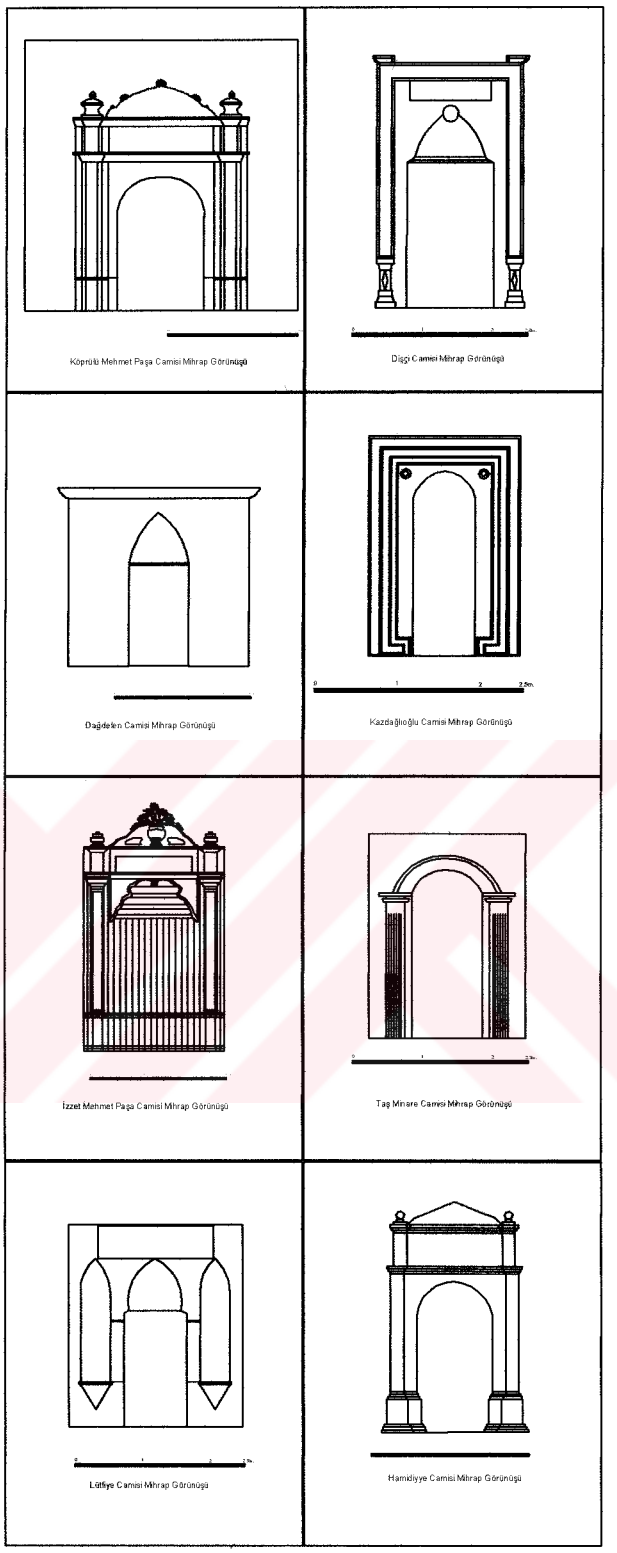
Çizim 80- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Doğu Cepheleri

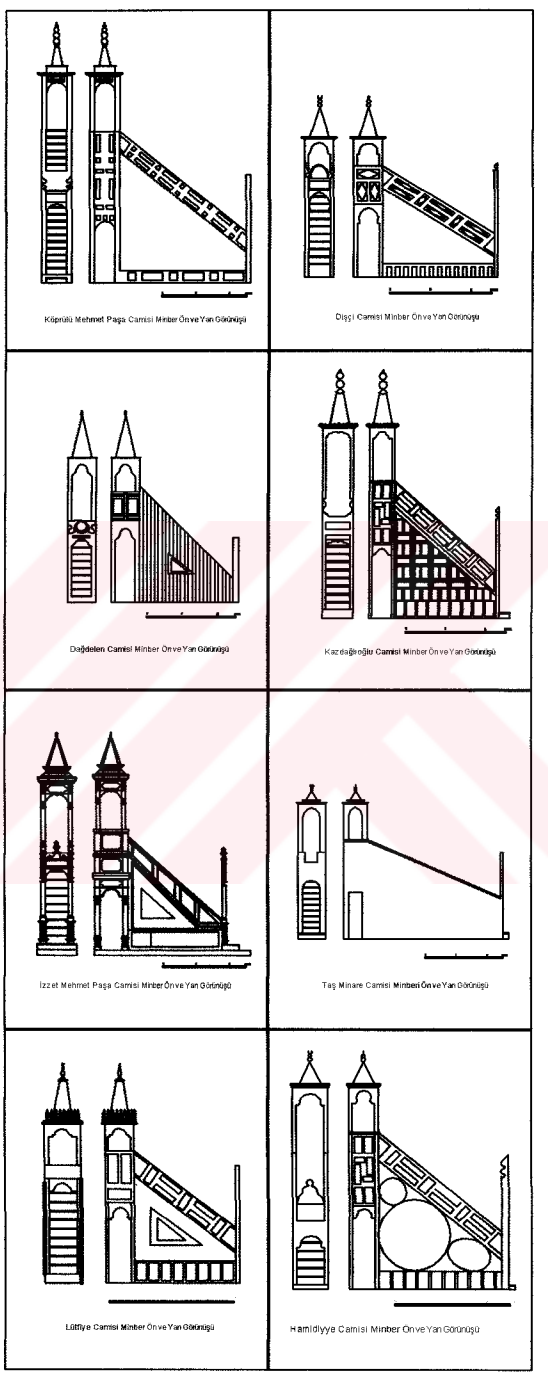
Çizim 81- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Batı Cepheleri

Çizim 82- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Güney Cepheleri

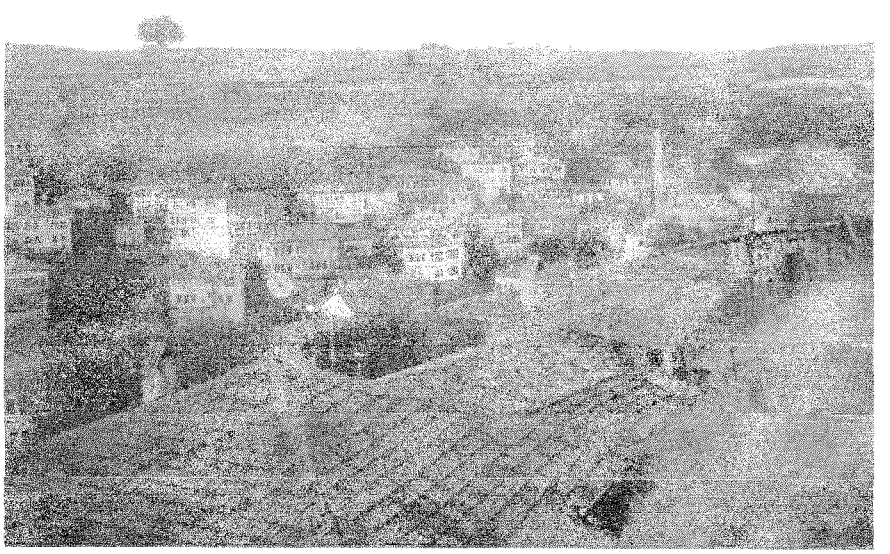
Çizim 83- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Mihrapları

Çizim 84- 17-19. Yüzyıl Safranbolu Camilerinin Minberleri

Fotoğraf 1 - Safranbolu Genel Görünüş

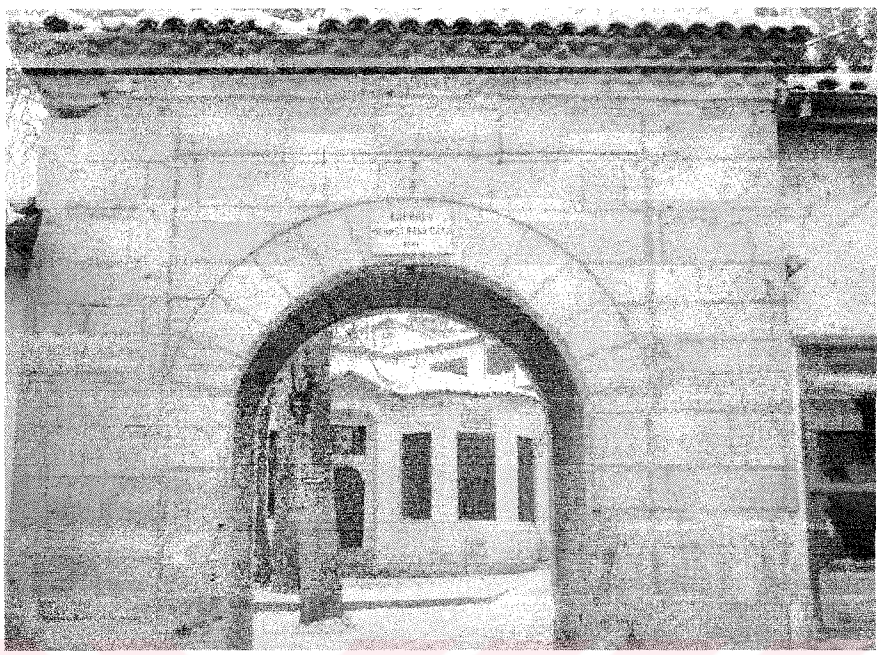
Fotoğraf 2- Safranbolu Genel Görünüş

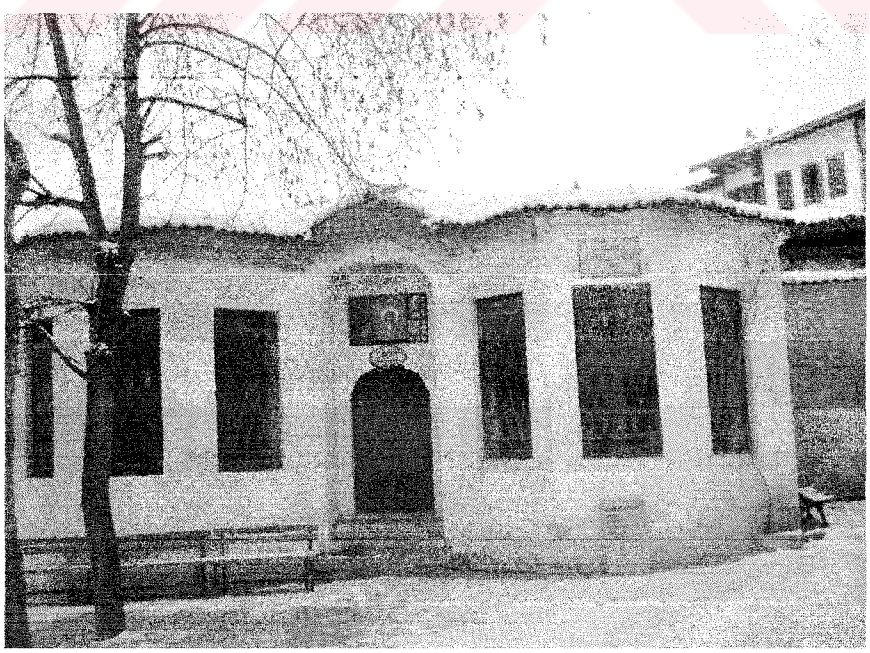
Fotoğraf 3- Safranbolu Genel Görünüş

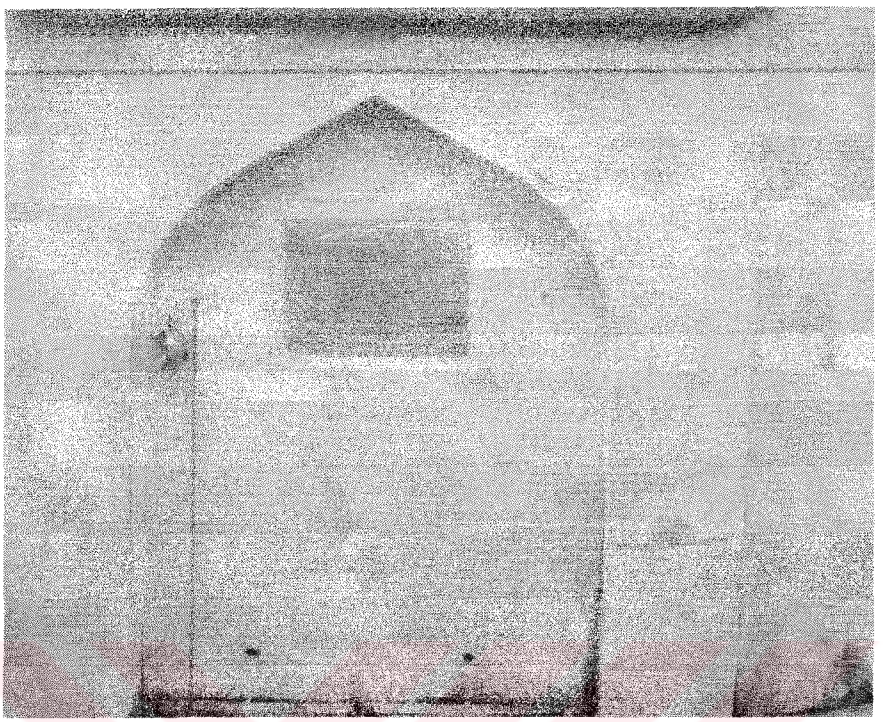
Fotoğraf 4- Safranbolu Genel Görünüş

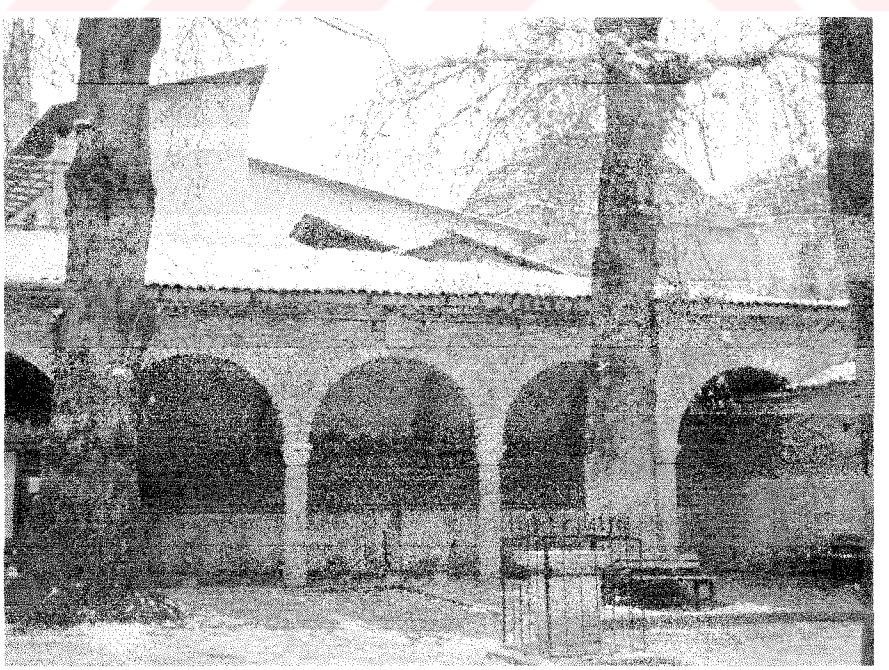
Fotoğraf 5- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Avluya Giriş Kapısı

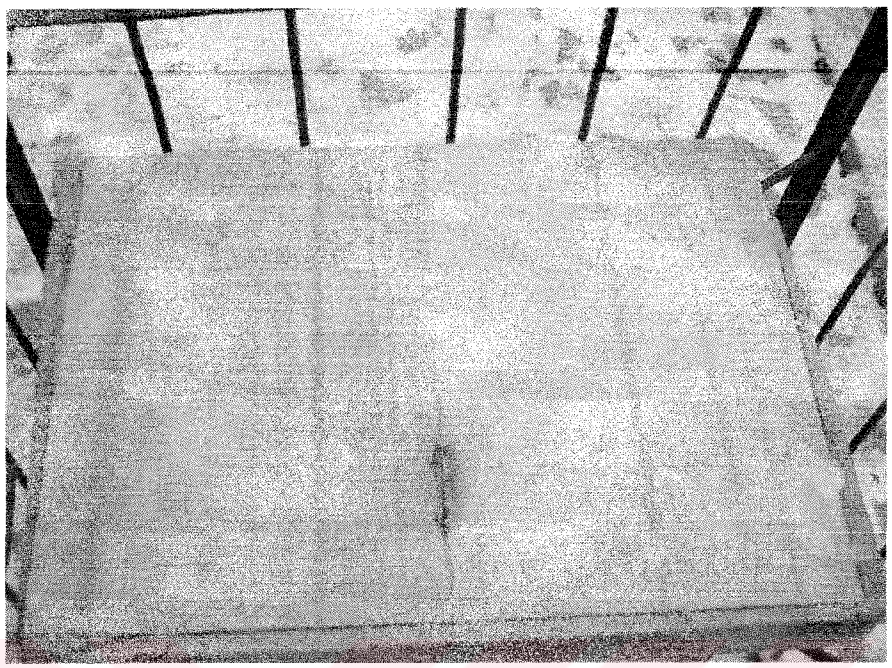
Fotoğraf 6- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kütüphanesi

Fotoğraf 7- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Çeşmesi

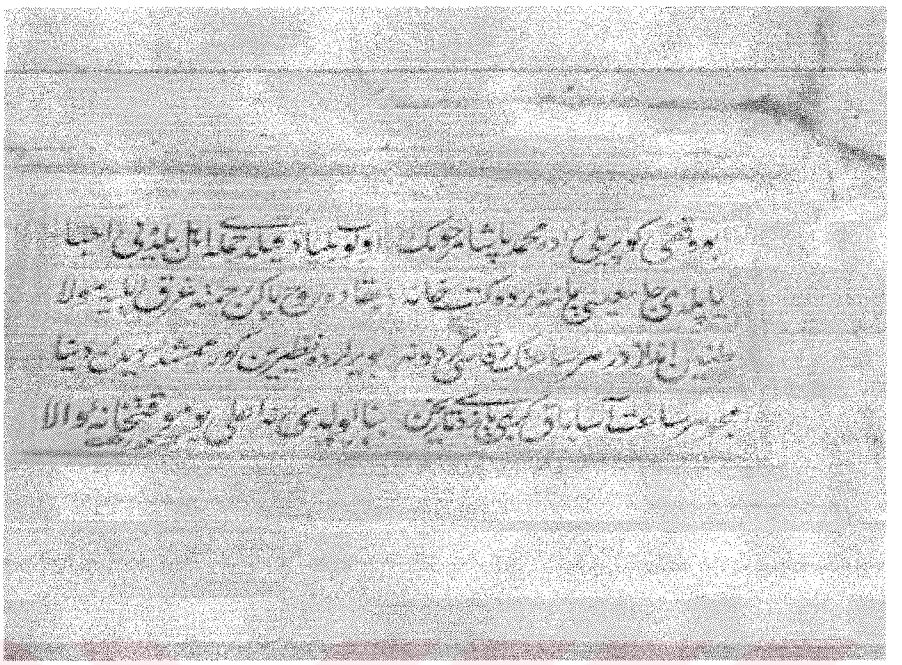
Fotoğraf 8- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Abdest Alma Mekanı

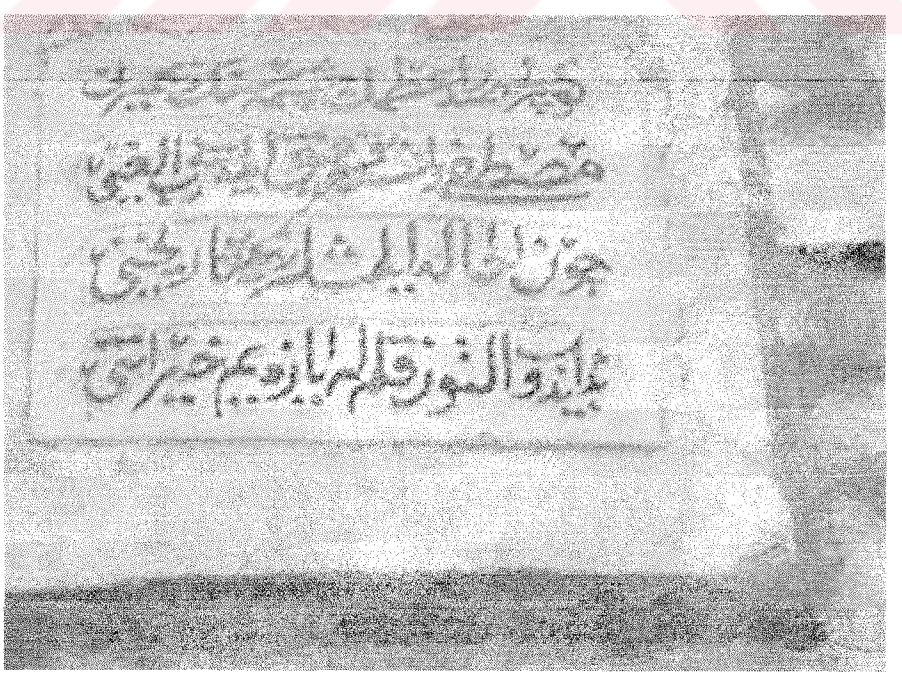
Fotoğraf 9- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güneş Saati

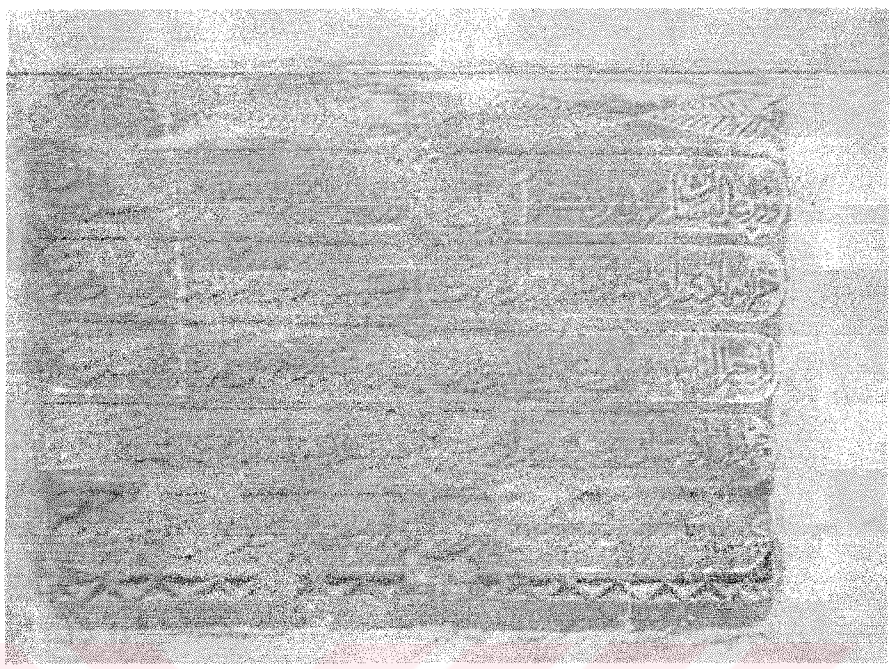
Fotoğraf 10- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yerine Giriş Kapısı

Fotoğraf 11-Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kütüphanesinin Kitabesi

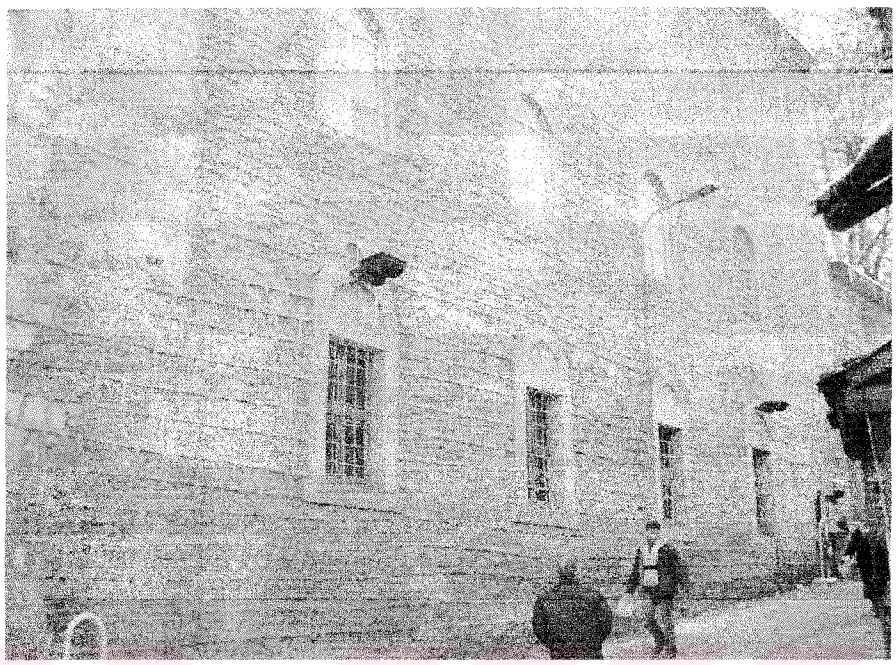
Fotoğraf 12- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Abdest Alma Yerinin Kitabesi

Fotoğraf 13- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Çeşmesinin Kitabesi

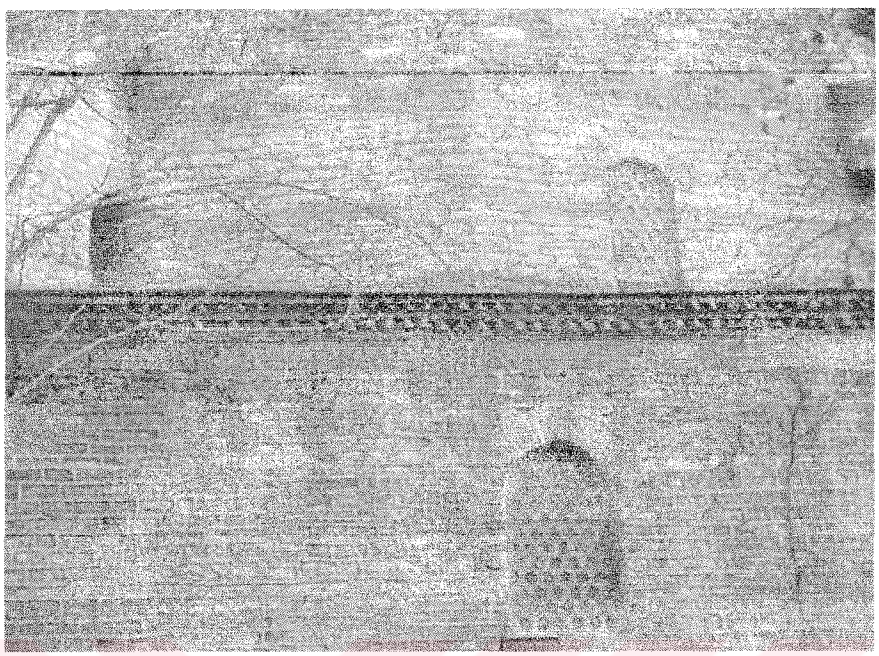
Fotoğraf 14- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi

Fotoğraf 15- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi

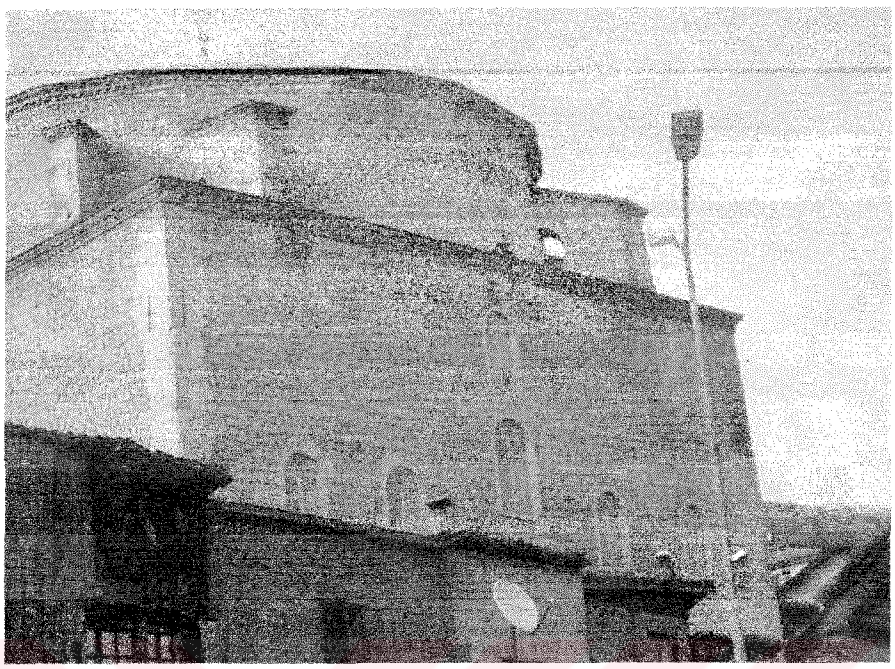
Fotoğraf 16- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi

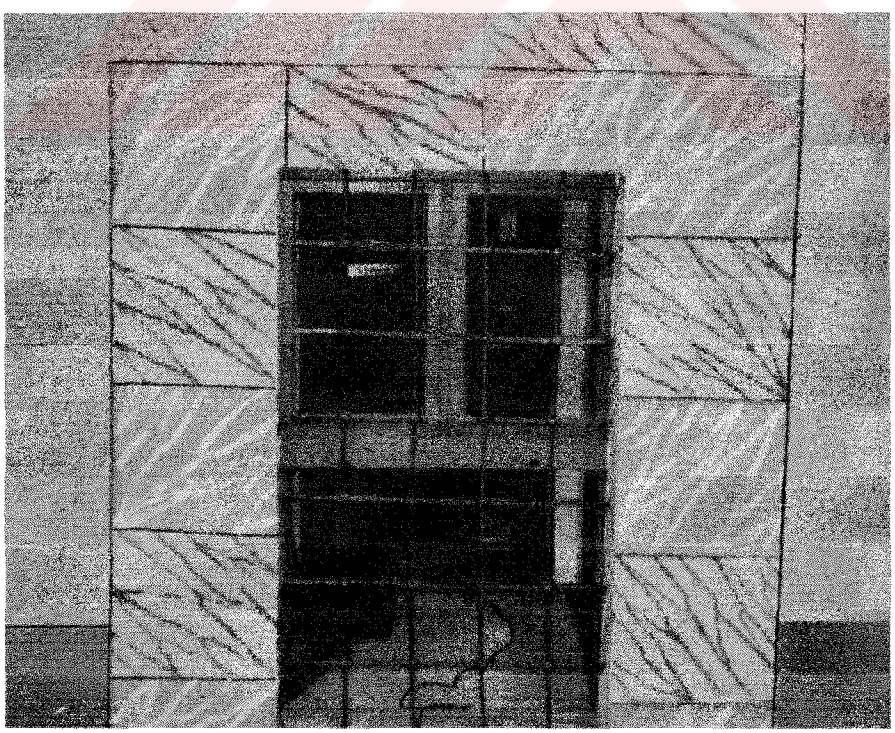
Fotoğraf 17- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbe Kasnağı

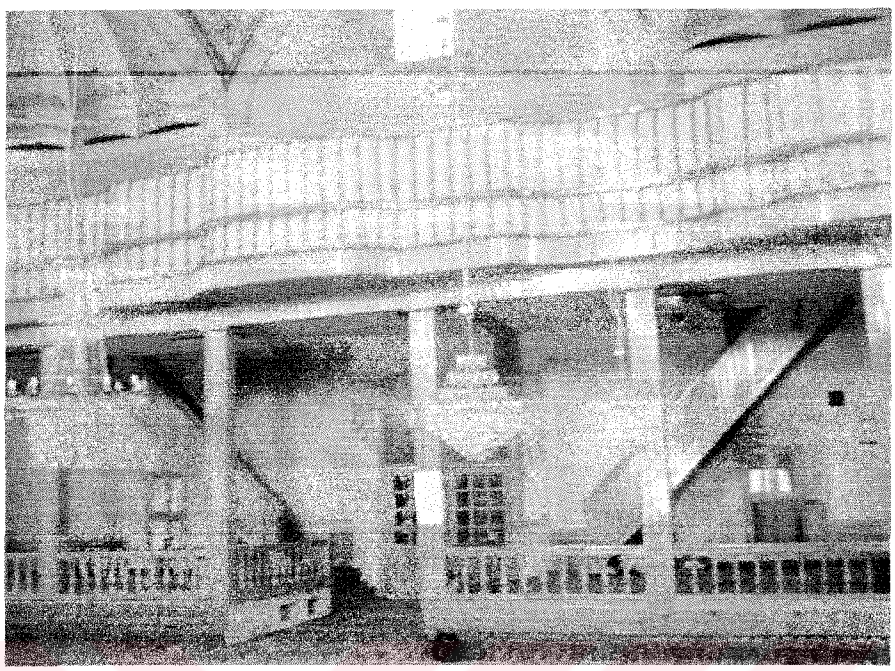
Fotoğraf 18- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minaresi

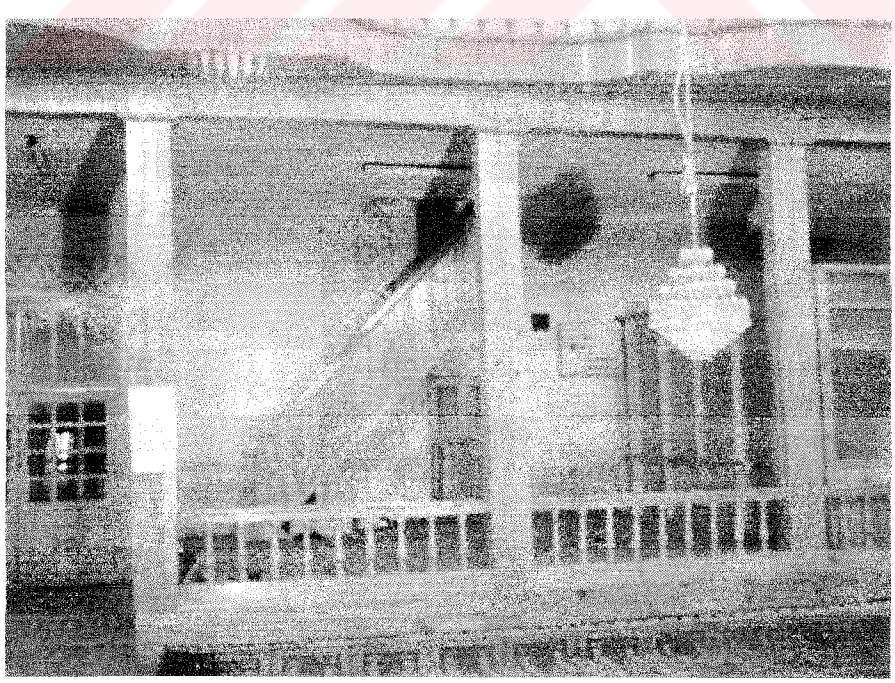
Fotoğraf 19- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi

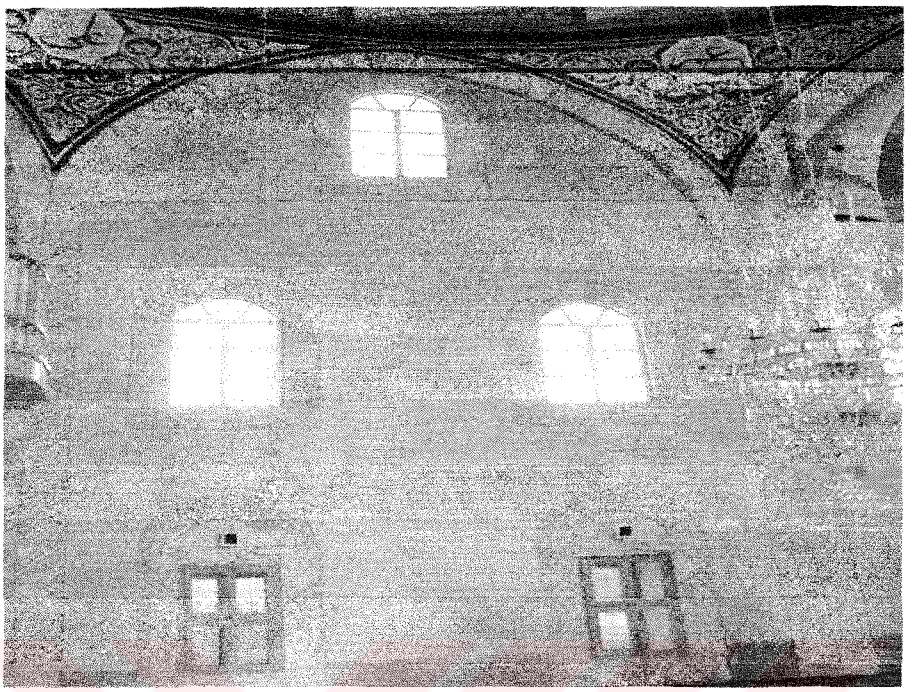
Fotoğraf 20-Köprülü Mehmet Paşa Camisi, Son Cemaat Yeri Kuzey Duvarı Batıdaki Pencere

Fotoğraf 21- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mahfili

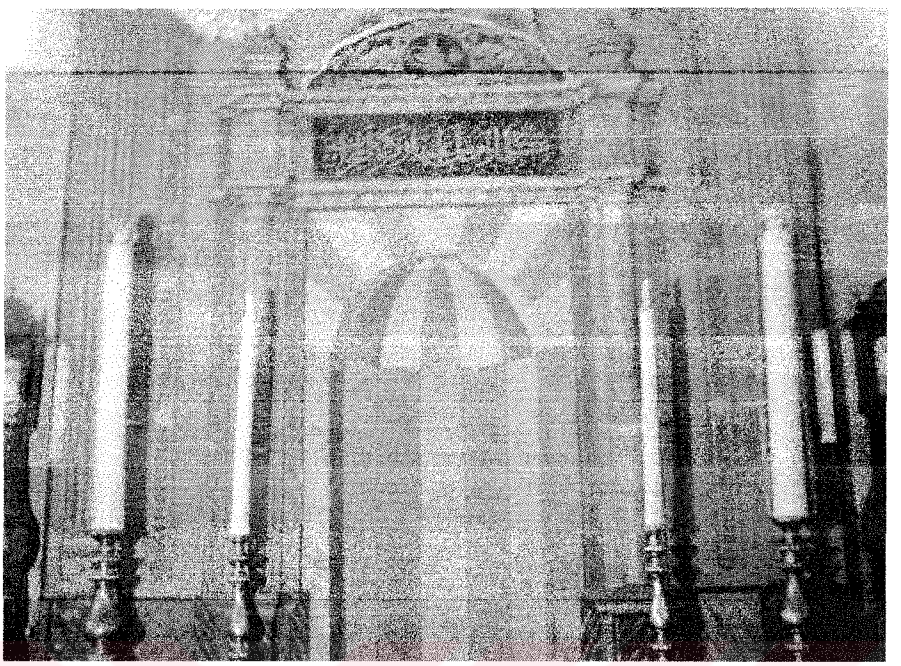
Fotoğraf 22- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mahfili (Detay)

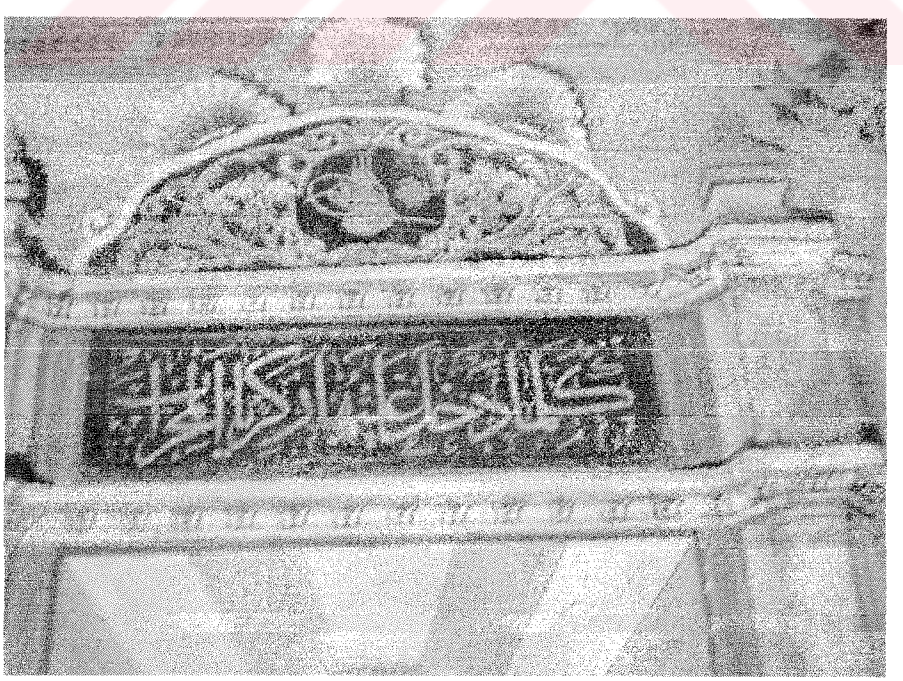
Fotoğraf 23- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Doğu Duvarı

Fotoğraf 24- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Batı Duvarı

Fotoğraf 25- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mihrabı

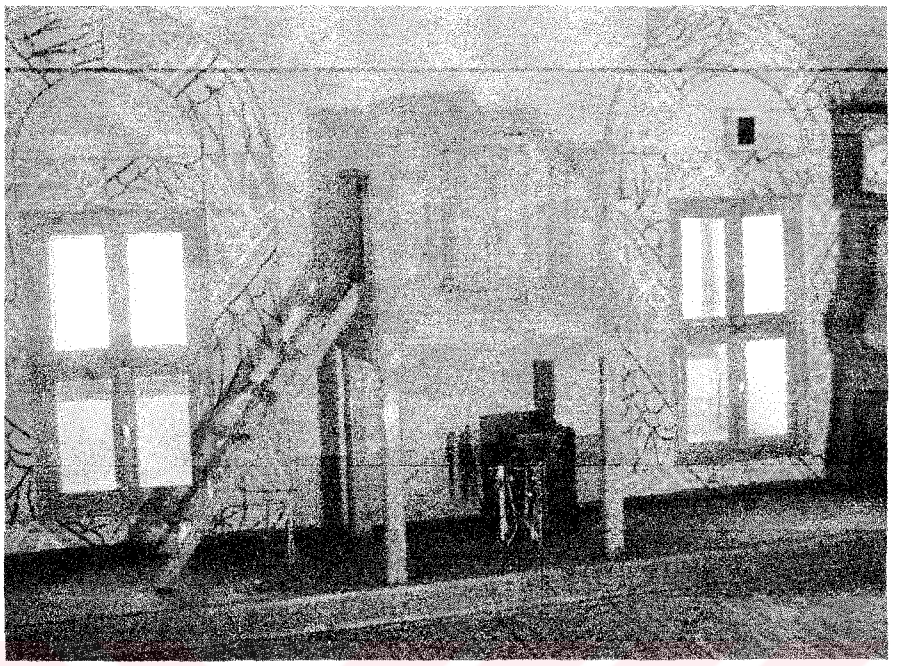
Fotoğraf 26- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Mihrabı (Detay)

Fotoğraf 27- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minberi

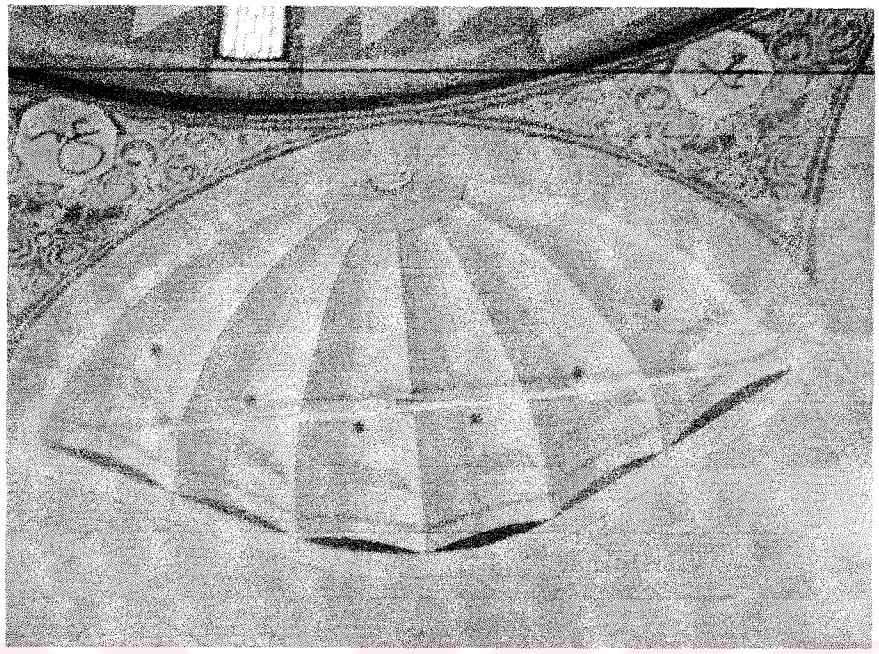
Fotoğraf 28- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Minber Aynalığı

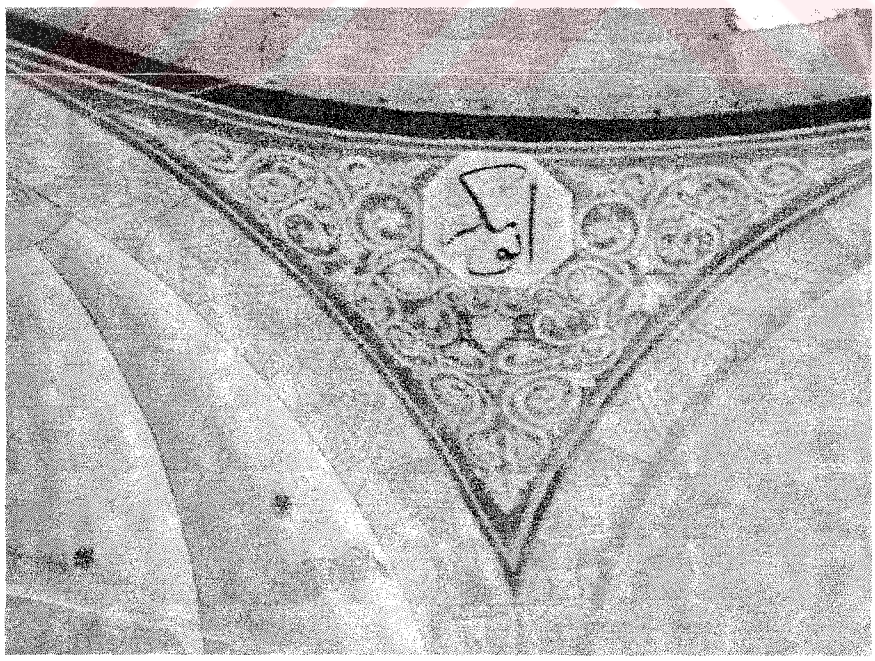
Fotoğraf 29- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Vaaz Kürsüsü

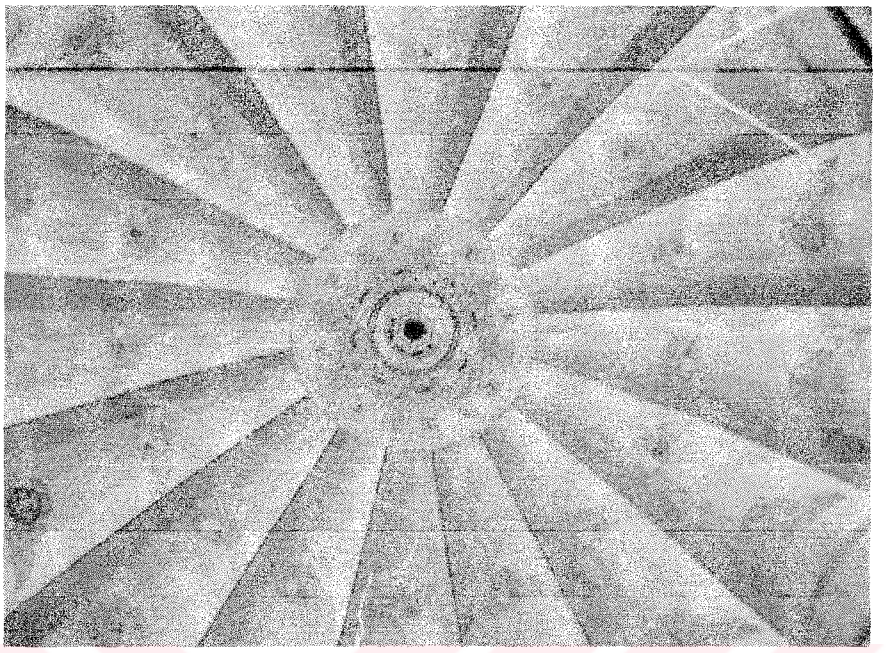
Fotoğraf 30- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Güney Duvarı

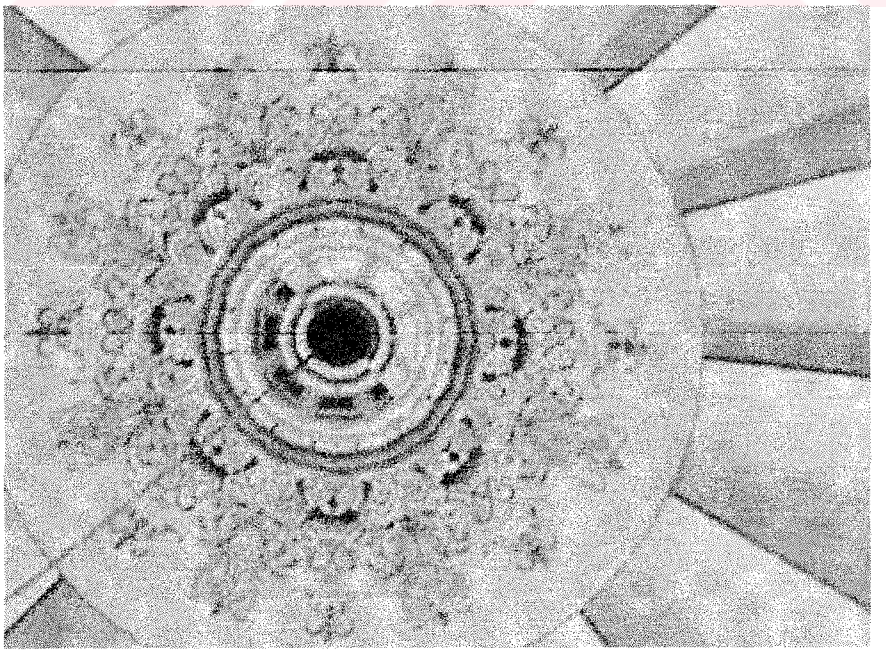
Fotoğraf 31- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbeye Geçiş Elemanı Tromp

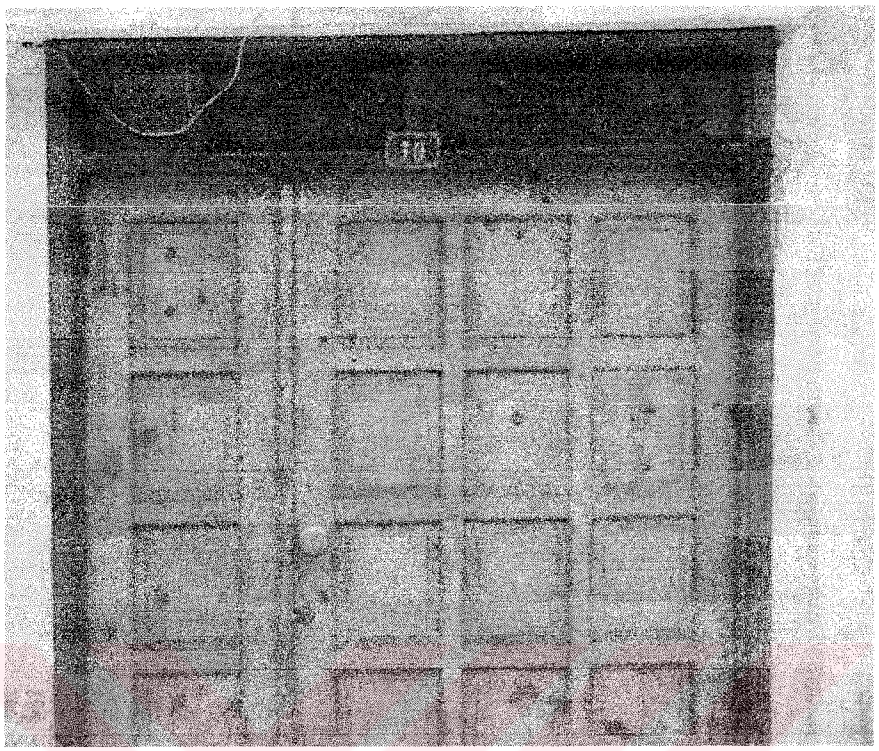
Fotoğraf 32- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kasnak İle Tromplar Arasındaki Üçgen Bölüm

Fotoğraf 33- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbesi

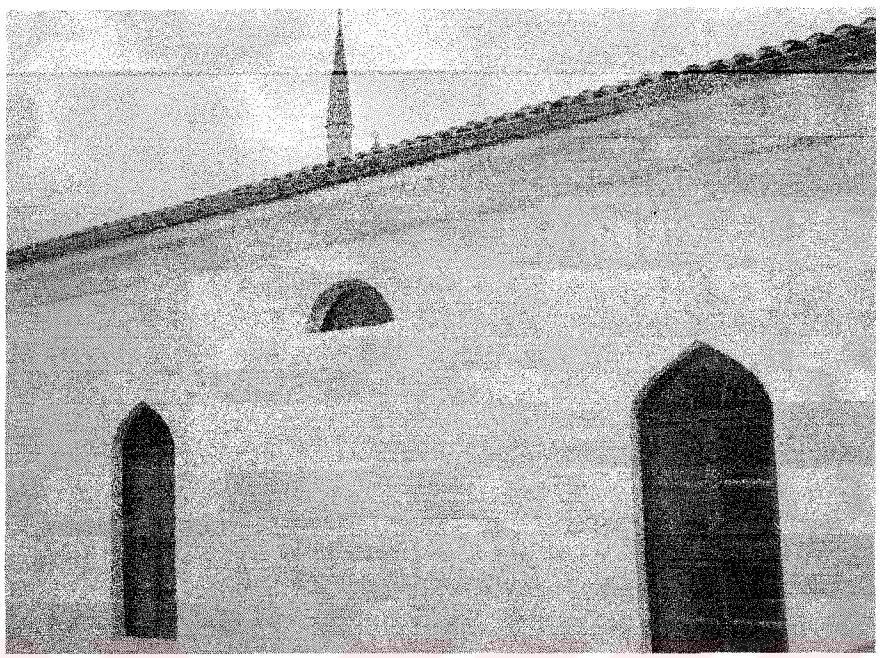
Fotoğraf 34- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Kubbe Göbeği (Ayrıntı)

Fotoğraf 35- Dişçi Camisi Giriş Kapısı

Fotoğraf 36- Dişçi Camisi Doğu Cephesi

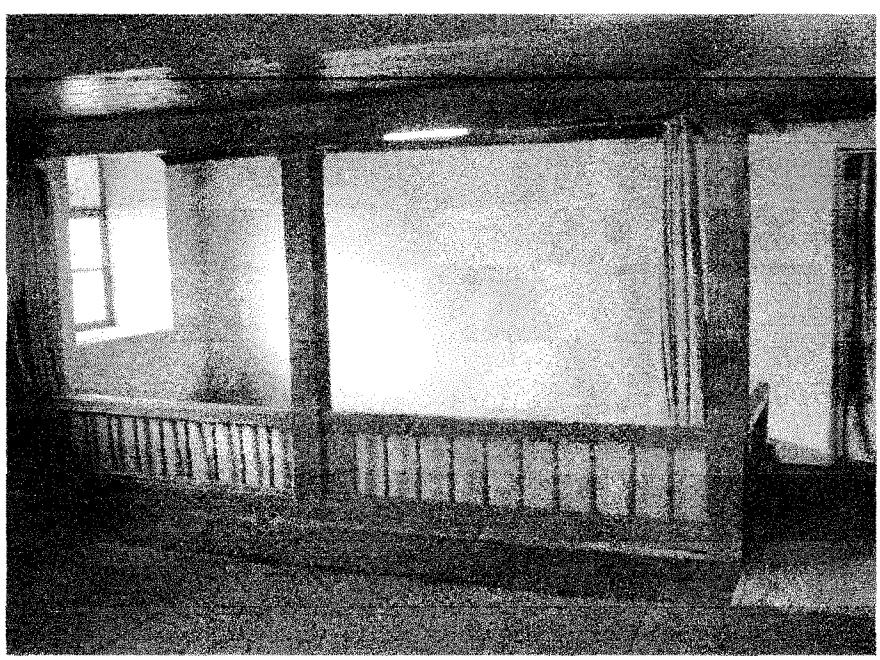
Fotoğraf 37- Dişçi Camisi Güney Cephesi

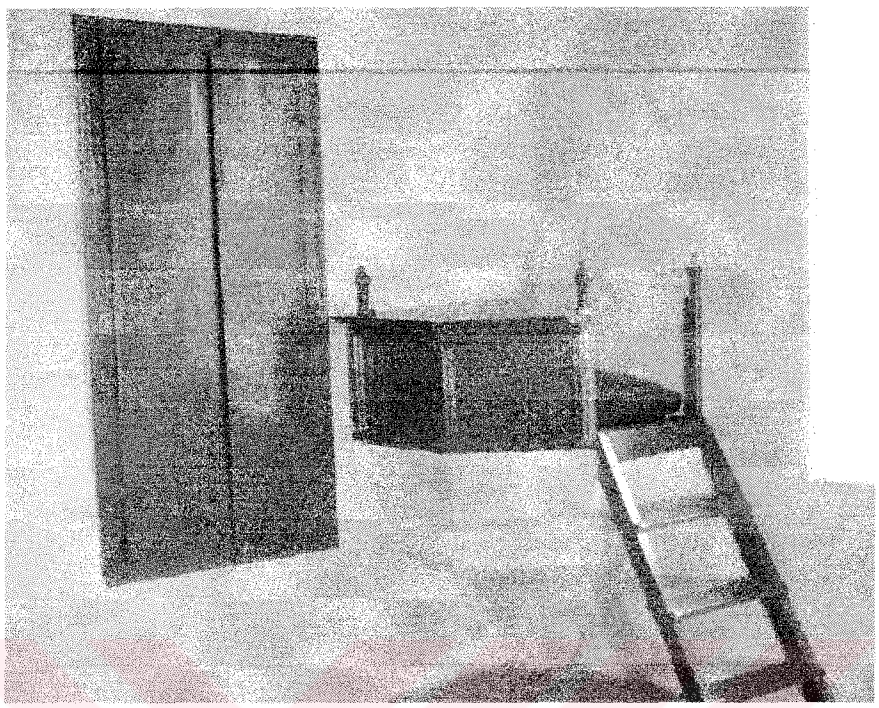
Fotoğraf 38- Dişçi Camisi Batı Cephesi

Fotoğraf 39- Dişçi Camisi Mahfili

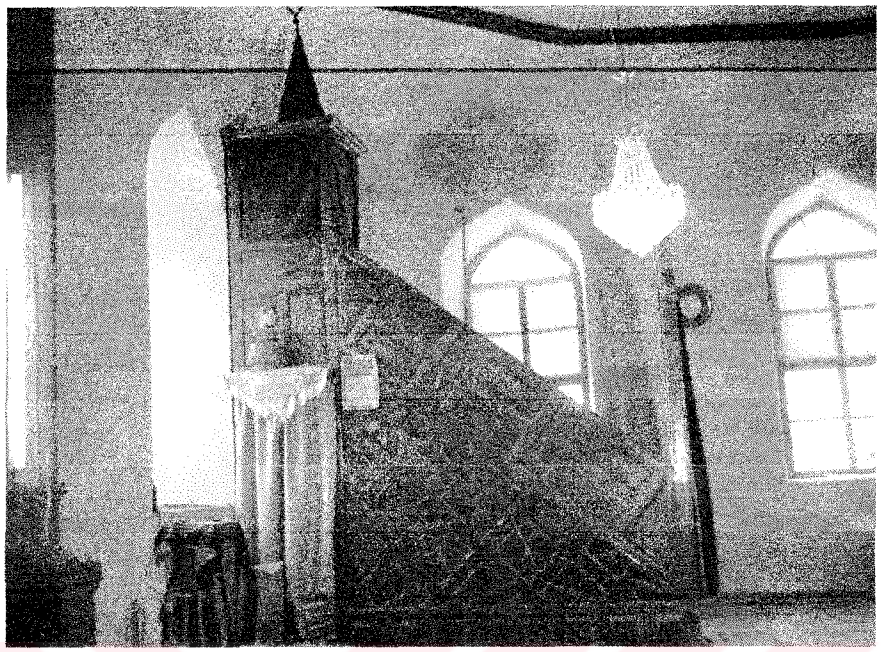
Fotoğraf 40- Dişçi Camisi Mahfili (Detay)

Fotoğraf 41- Dişçi Camisi Doğu Duvarı

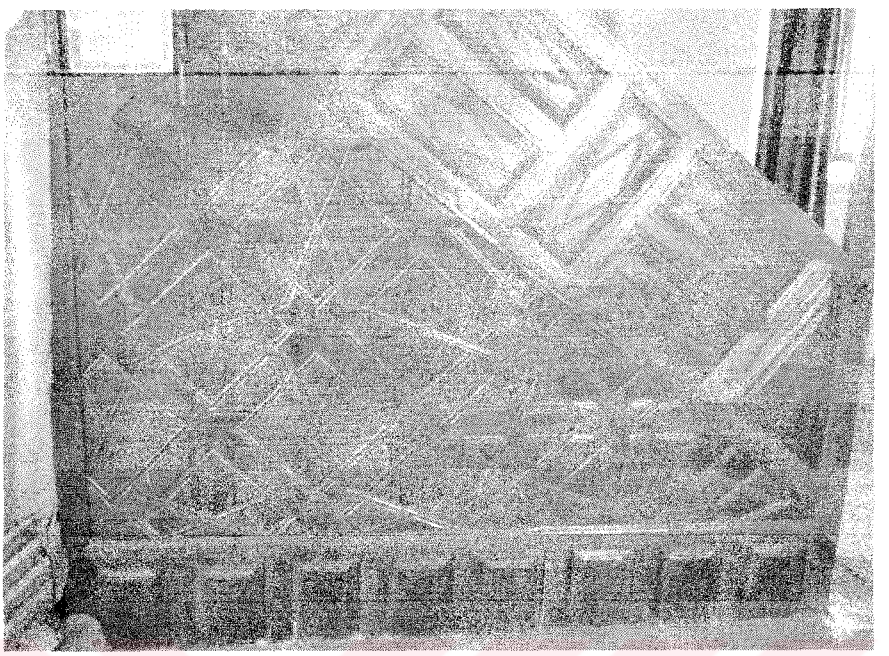
Fotoğraf 42- Dişçi Camisi Mihrabı

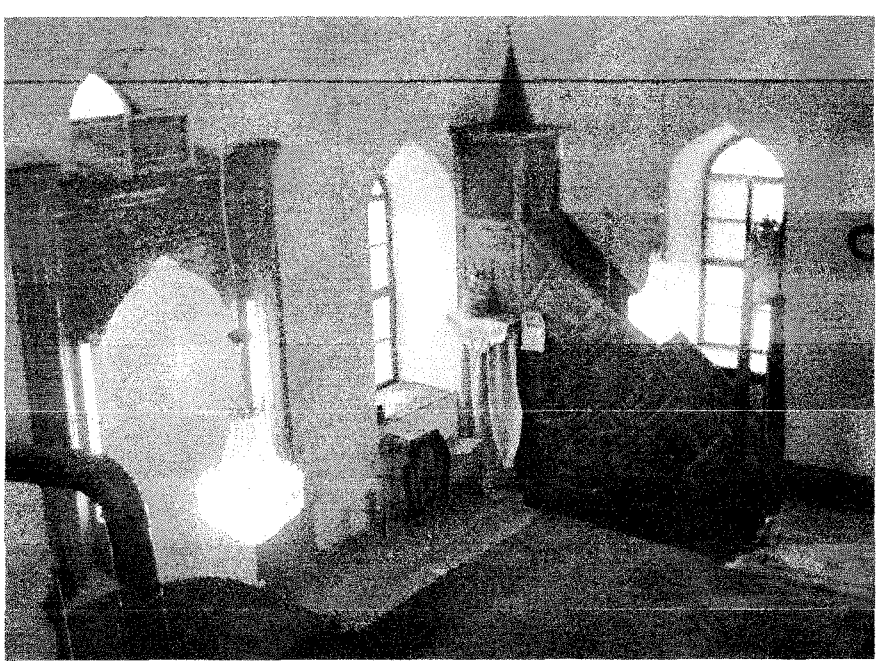
Fotoğraf 43- Dişçi Camisi Minberi

Fotoğraf 44- Dişçi Camisi Minberi(Ön Görünüş)

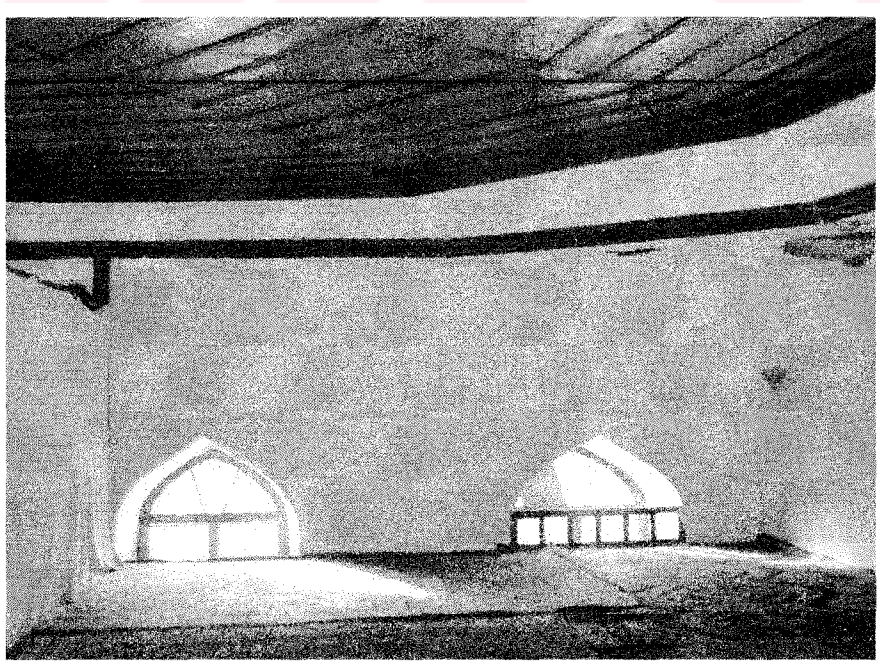
Fotoğraf 45- Dişçi Camisi Minberi Aynalığı

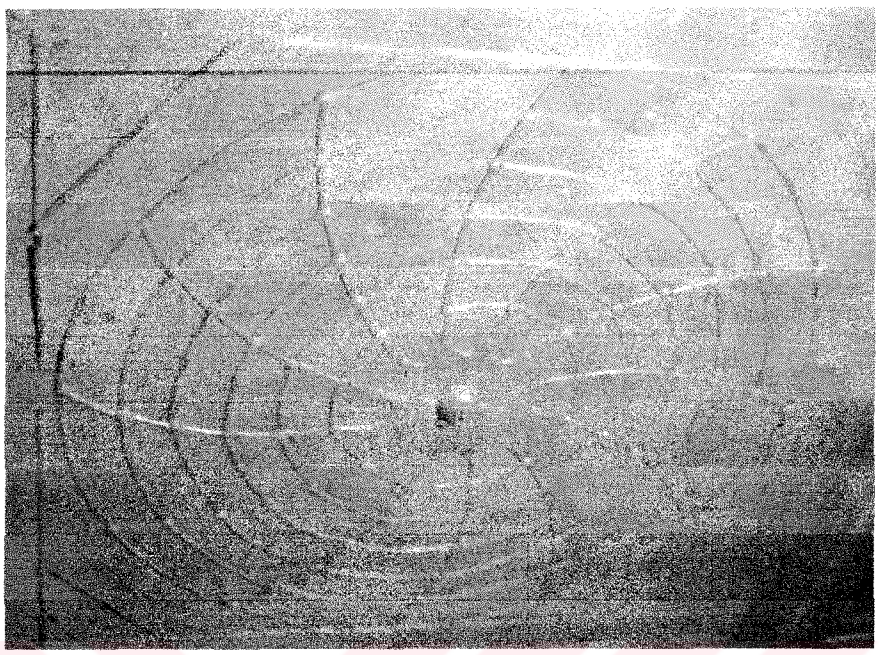
Fotoğraf 46- Dişçi Camisi Güney Duvarı

Fotoğraf 47- Dişçi Camisi Batı Duvarı

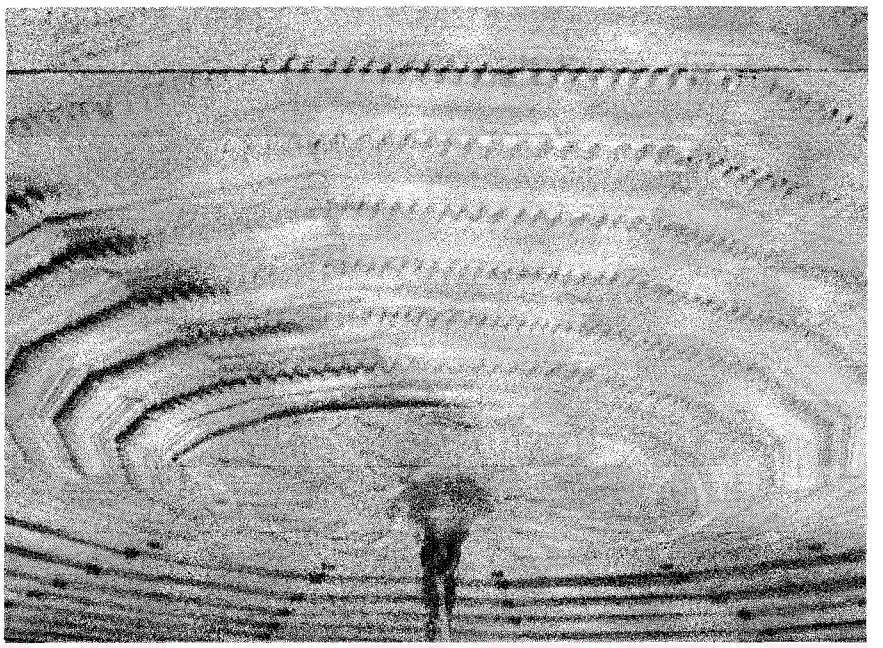
Fotoğraf 48- Dişçi Camisi Batı Duvarı (Mahfilden)

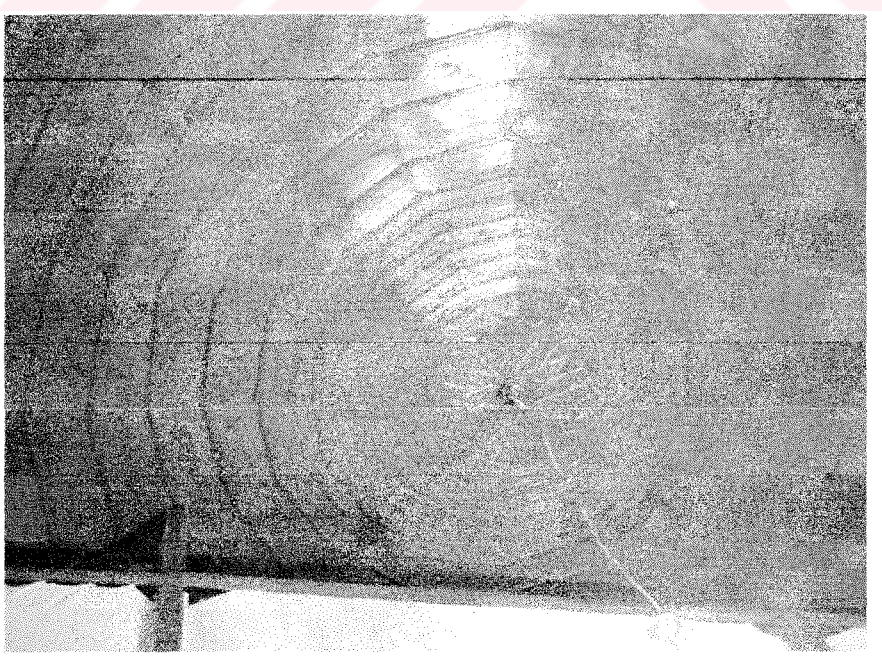
Fotoğraf 49- Dişçi Camisi Ahşap Mahfilin İkinci Katının Altı

Fotoğraf 50- Dişçi Camisi Ahşap Üst Örtüsü

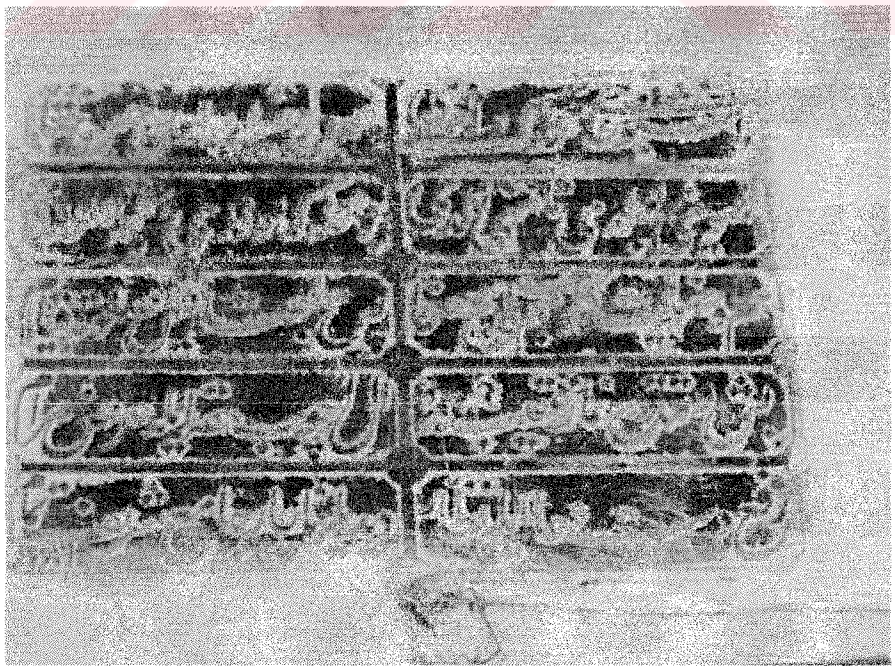
Fotoğraf 51- Dişçi Camisi Ahşap Üst Örtüsü (Detay)

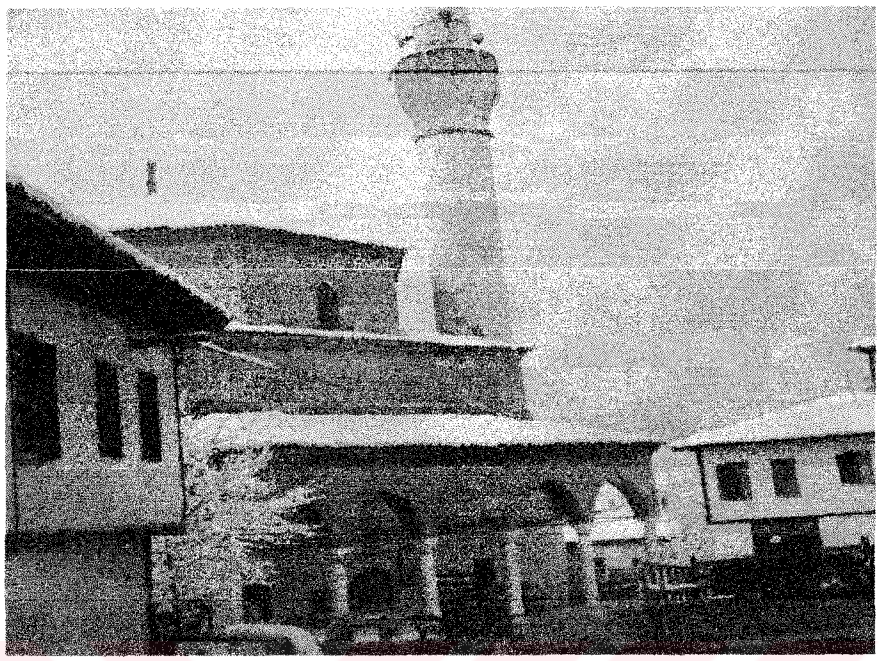
Fotoğraf 52- Dişçi Camisi Ahşap Üst Örtüsü (Detay)

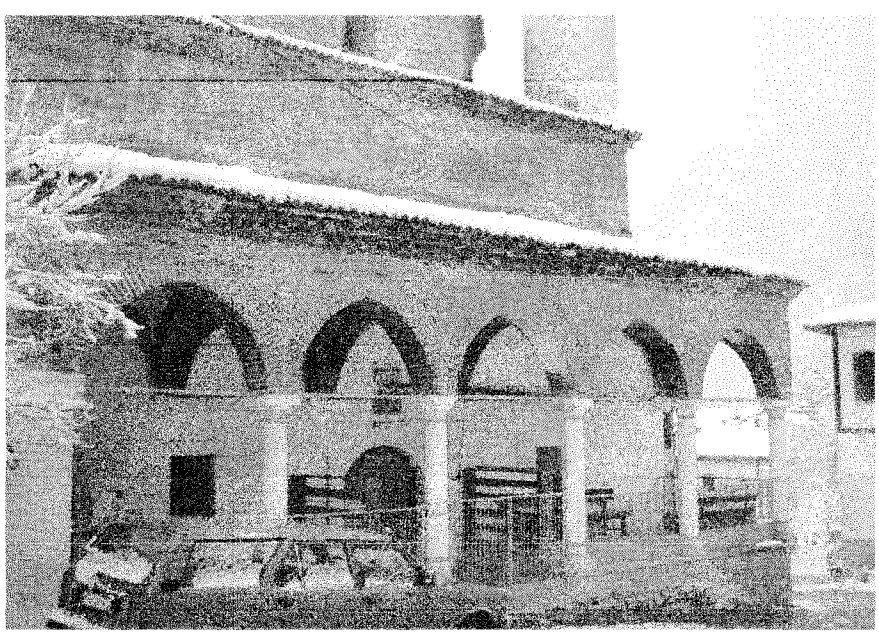
Fotoğraf 53- Dağdelen Camisi Giriş Kapısı

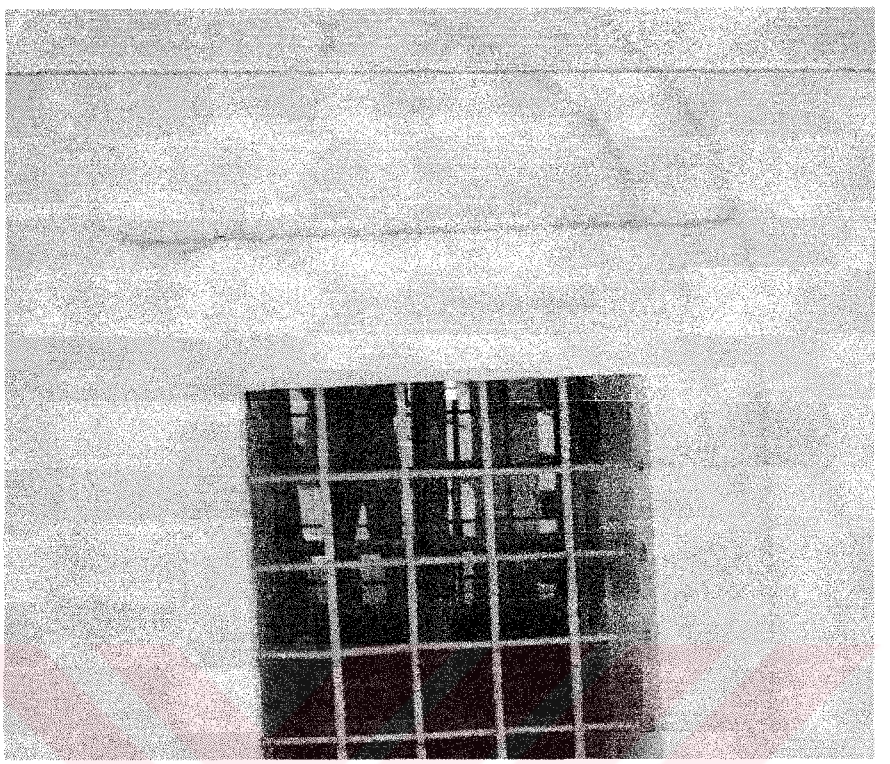
Fotoğraf 54- Dağdelen Camisi Kitabesi

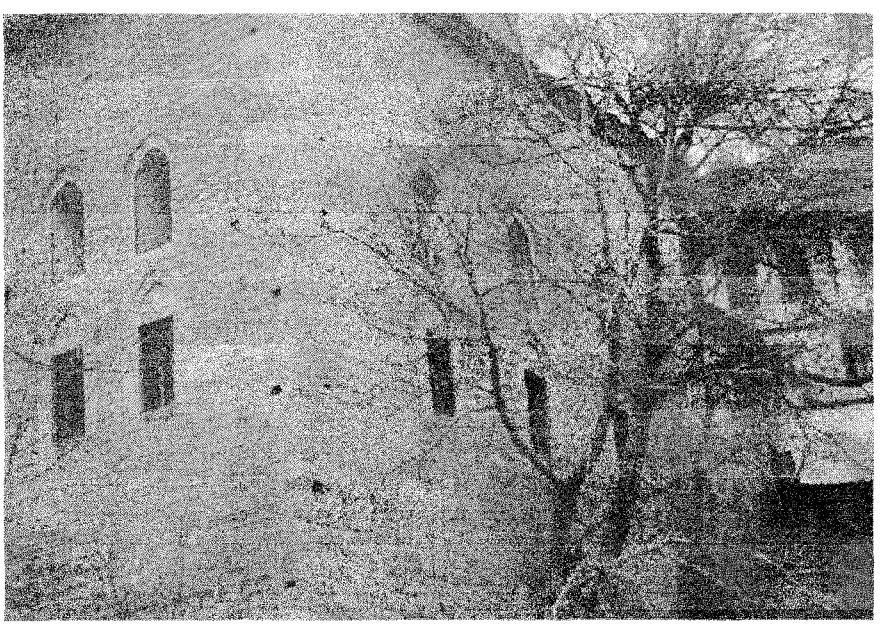
Fotoğraf 55- Dağdelen Camisi Genel Görünüş

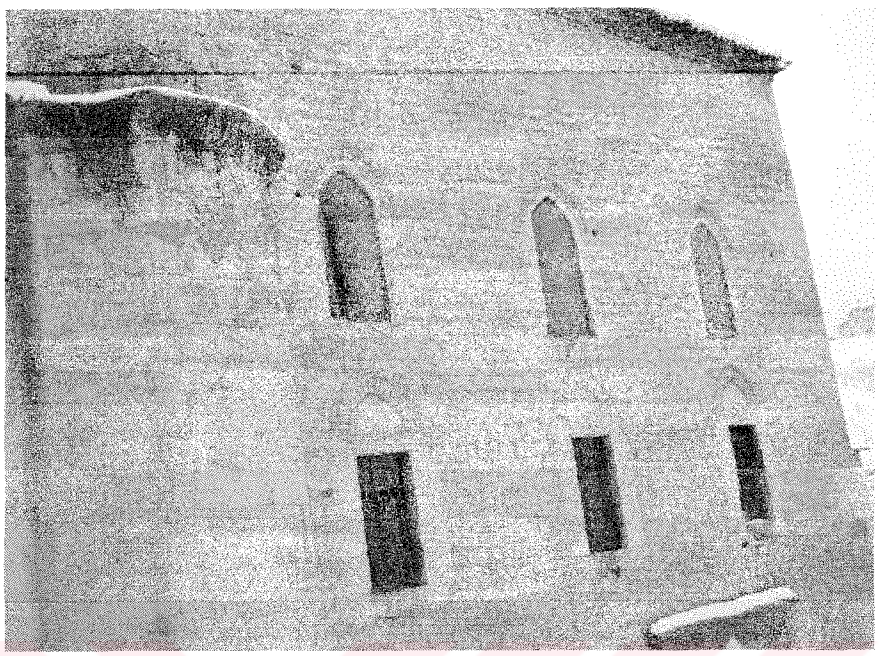
Fotoğraf 56- Dağdelen Camisi Son Cemaat Yeri

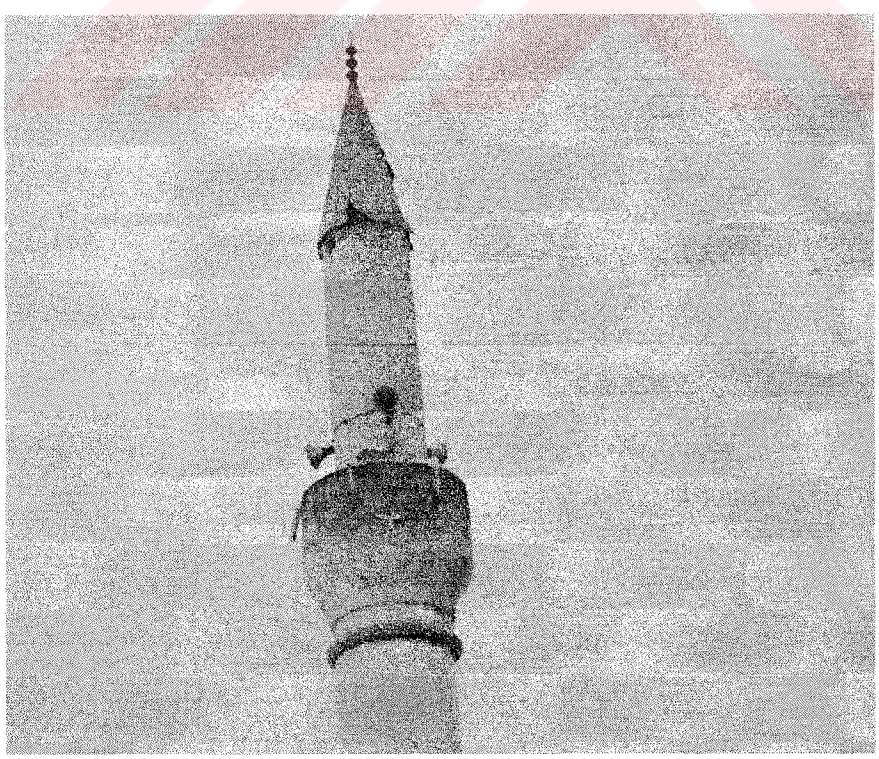
Fotoğraf 57- Dağdelen Camisi Son Cemaat Yeri Pencereleri

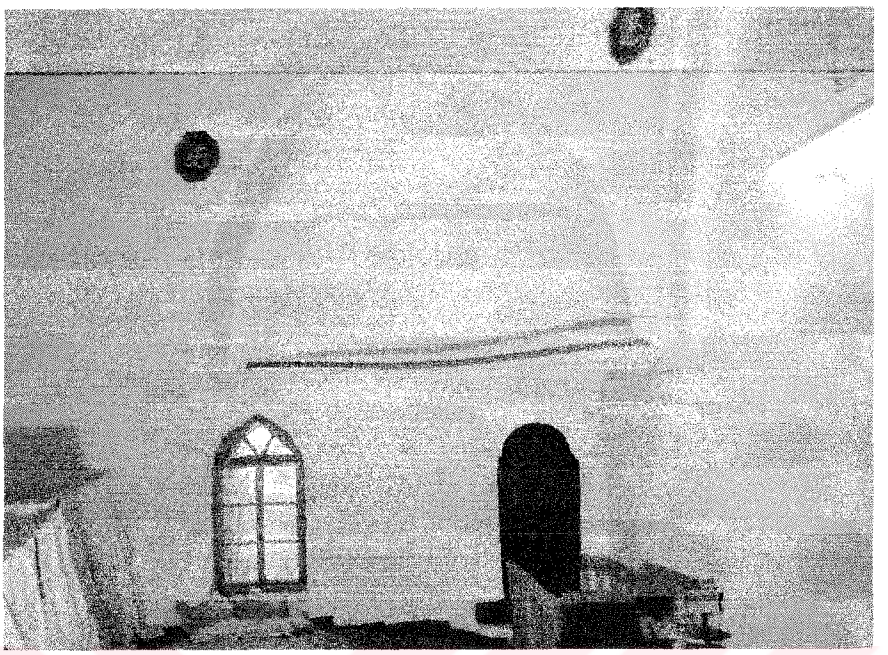
Fotoğraf 58- Dağdelen Camisi Doğu Cephesi

Fotoğraf 59- Dağdelen Camisi Batı Cephesi

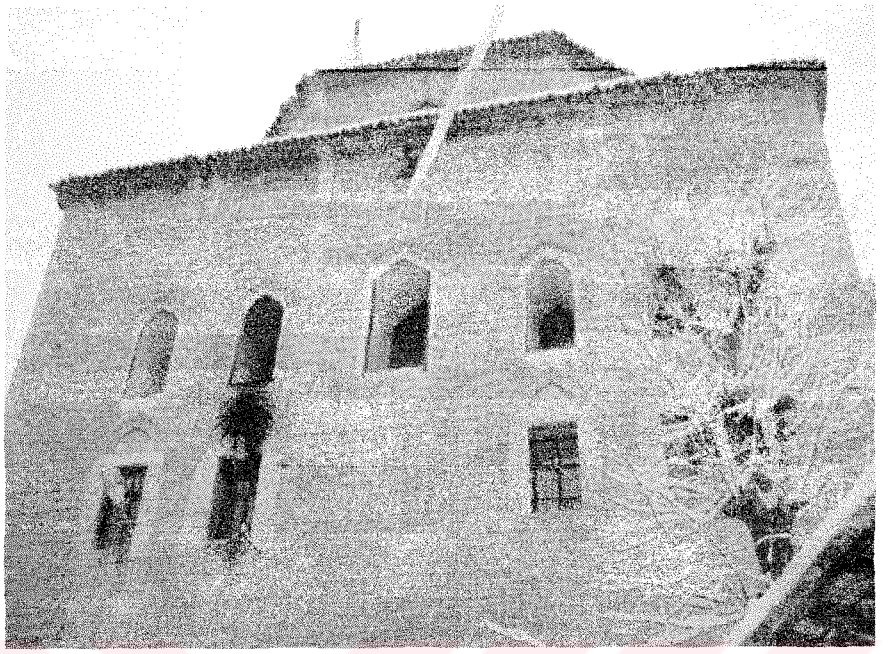
Fotoğraf 60- Dağdelen Camisi Minaresi

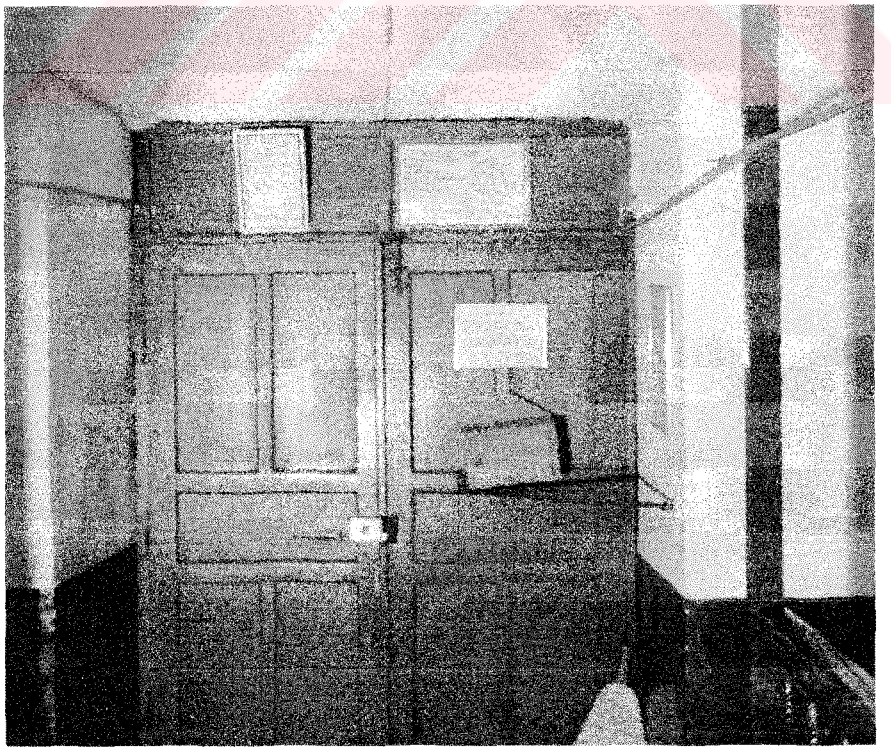
Fotoğraf 61- Dağdelen Camisi Minareye Çıkış Kapısı (Mahfilden)

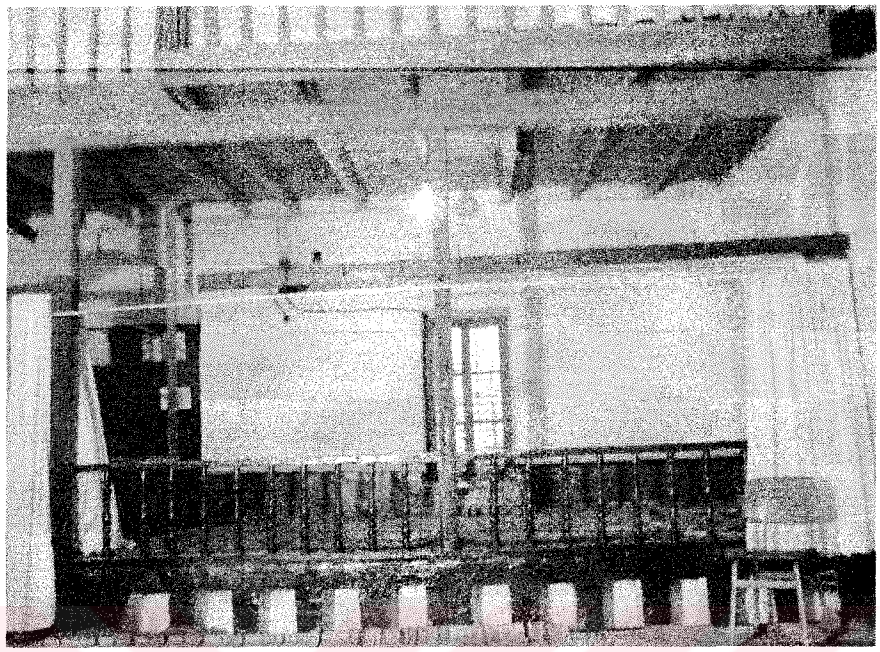
Fotoğraf 62- Dağdelen Camisi Çeşmesi

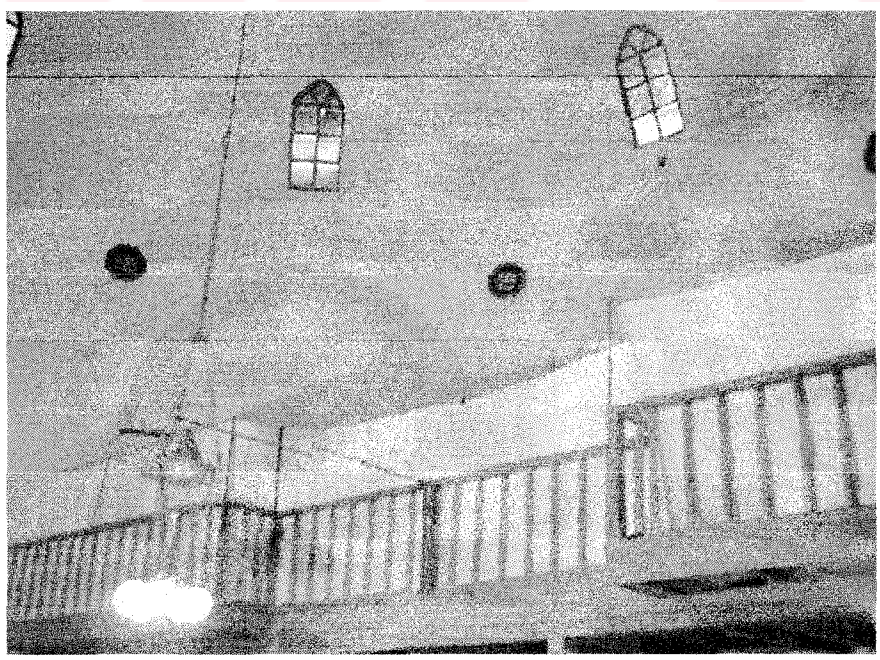
Fotoğraf 63- Dağdelen Camisi Güney Cephesi

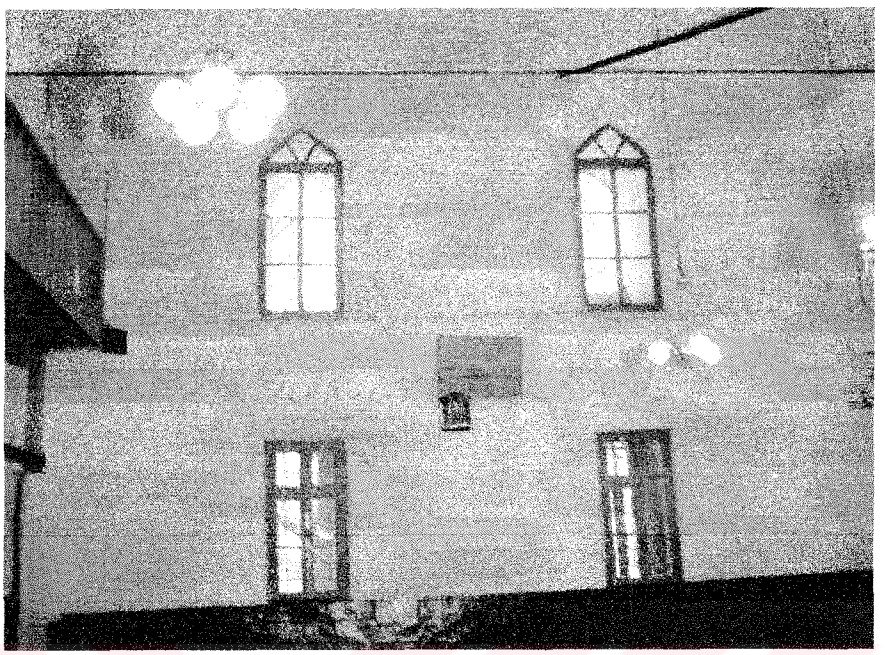
Fotoğraf 64- Dağdelen Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı

Fotoğraf 65- Dağdelen Camisi Kuzey Duvarı

Fotoğraf 66- Dağdelen Camisi Mahfili

Fotoğraf 67- Dağdelen Camisi Doğu Duvarı

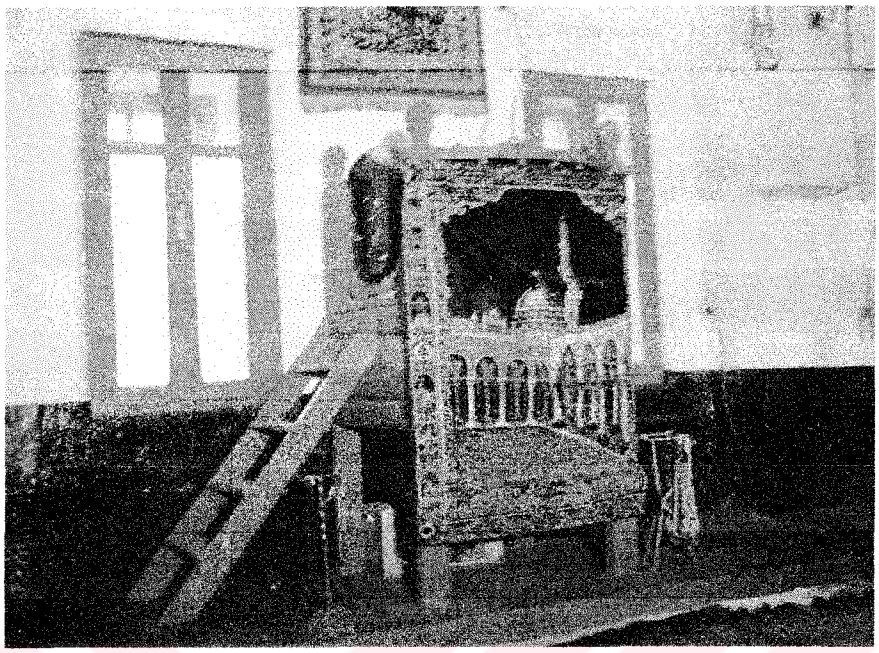
Fotoğraf 68- Dağdelen Camisi Mihrabı

Fotoğraf 69- Dağdelen Camisi Minberi

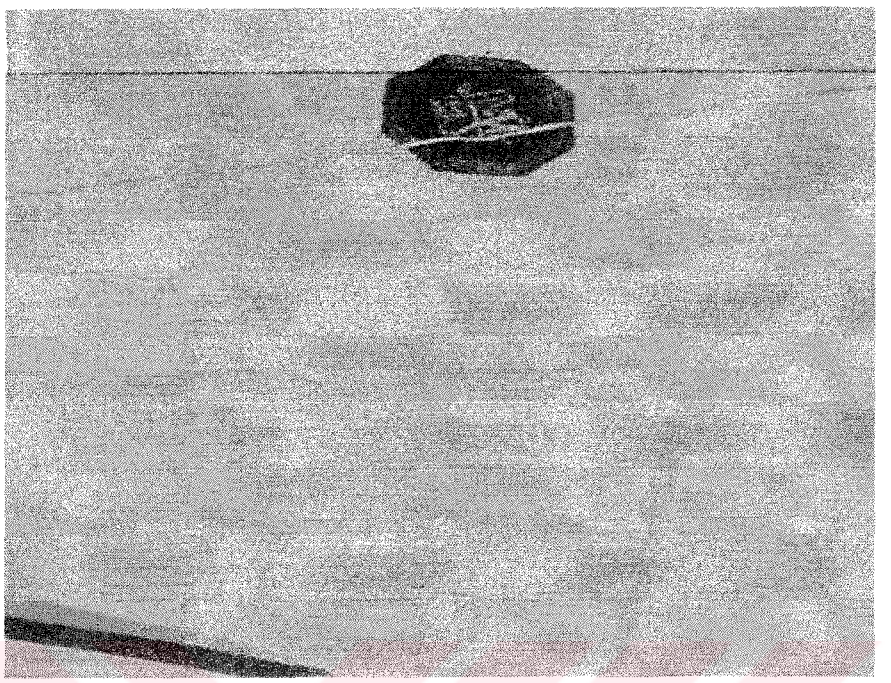
Fotoğraf 70- Dağdelen Camisi Minberi (Ön Görünüş)

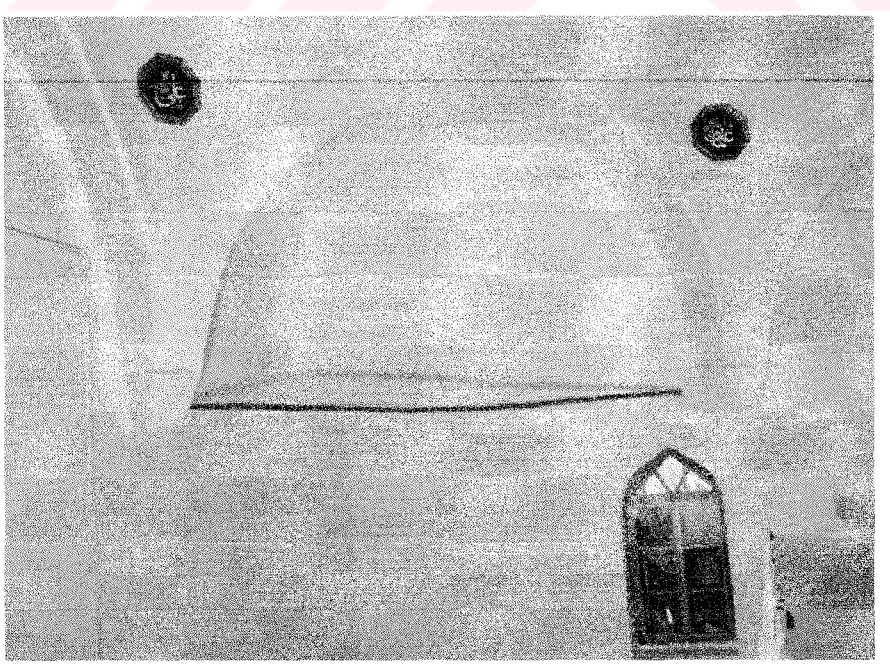
Fotoğraf 71- Dağdelen Camisi Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 72- Dağdelen Camisi Güney Duvarı

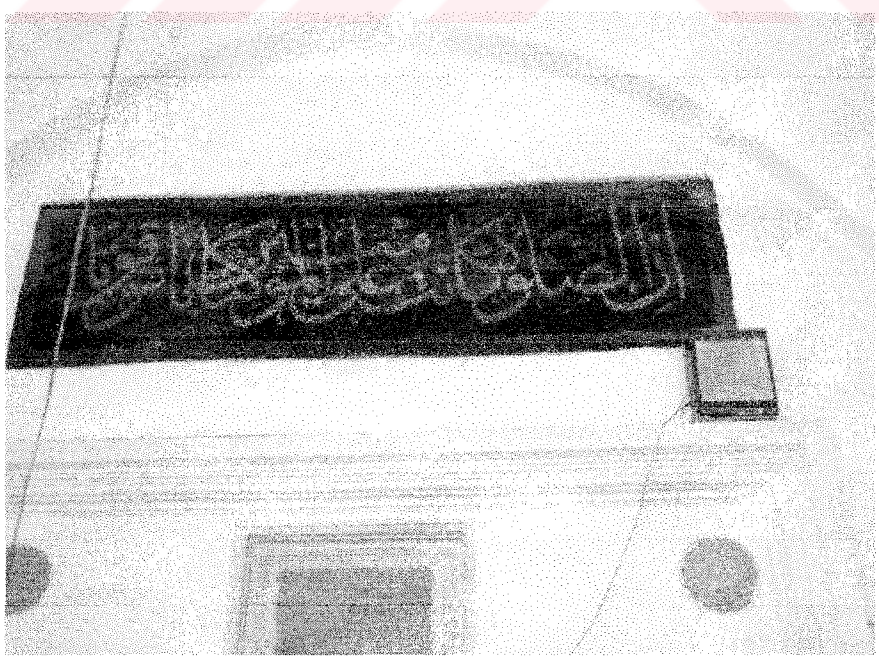
Fotoğraf 73- Dağdelen Camisi Tromplardaki Levhalar

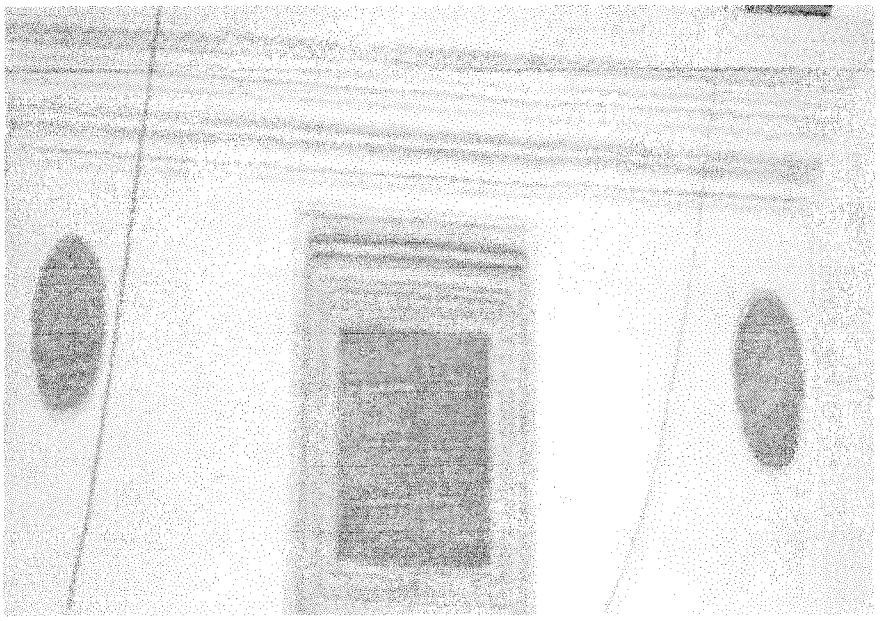
Fotoğraf 74- Dağdelen Camisi Tromplardaki Levhalar

Fotoğraf 75- Kazdağlıoğlu Camisi

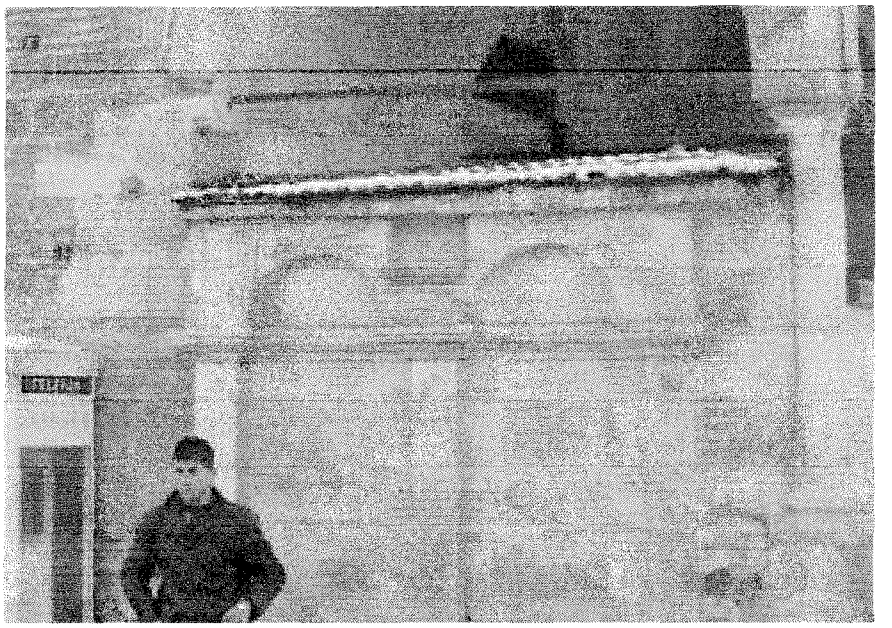
Fotoğraf 76- Kazdağlıoğlu Camisi Kitabesi

Fotoğraf 77- Kazdağlıoğlu Camisi Kitabesi

Fotoğraf 78- Kazdağlıoğlu Camisi Şadırvanı

Fotoğraf 79- Kazdağlıoğlu Camisi Doğu Cephesindeki Çeşme

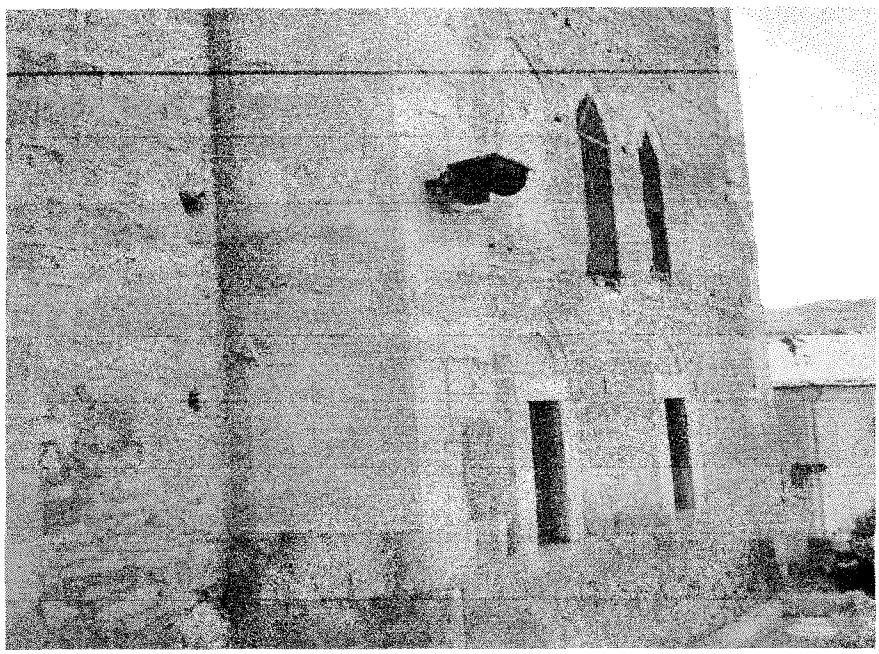
Fotoğraf 80- Kazdağlıoğlu Camisi Son Cemaat Yerindeki Mihrabiye

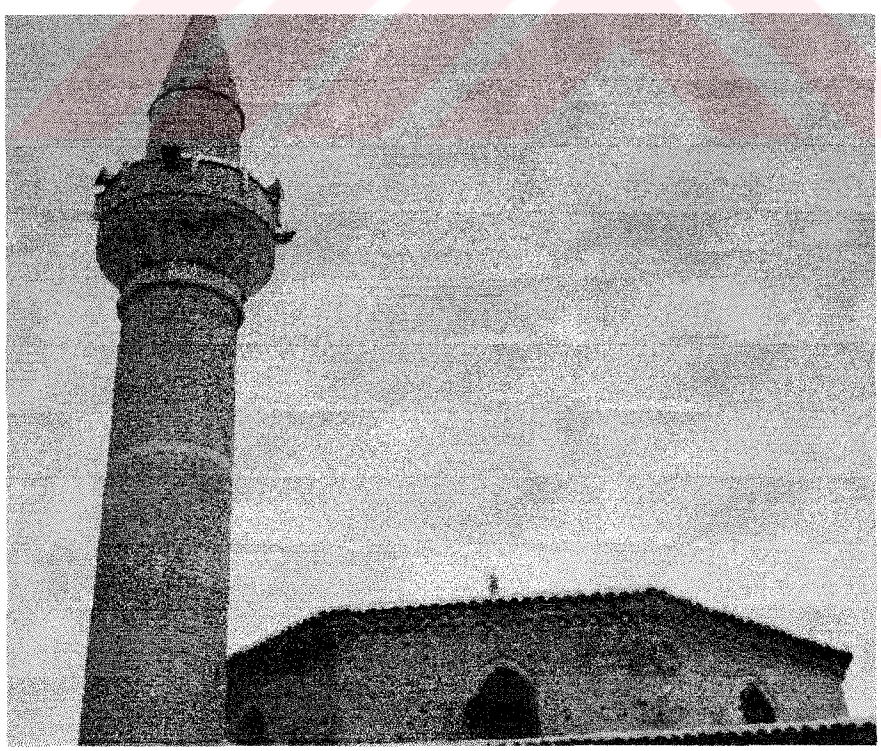
Fotoğraf 81- Kazdağlıoğlu Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı

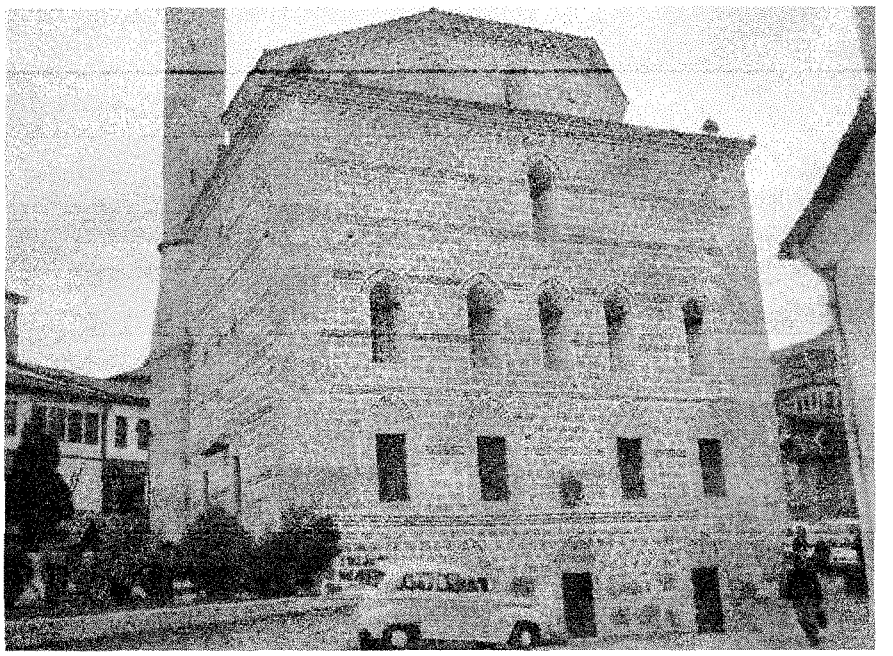
Fotoğraf 82- Kazdağlıoğlu Camisi Doğu Cephesi

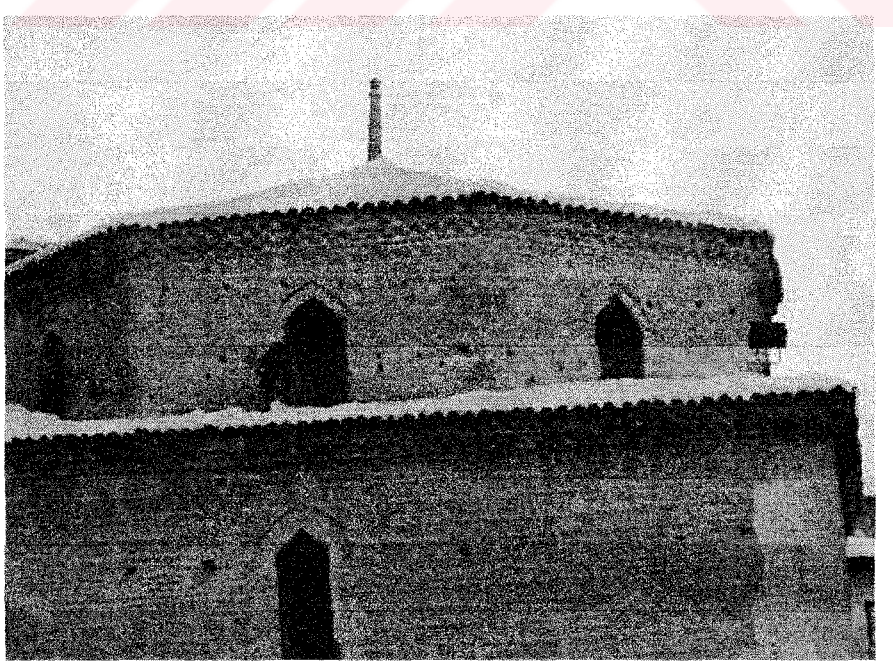
Fotoğraf 83- Kazdağlıoğlu Camisi Batı Cephesi

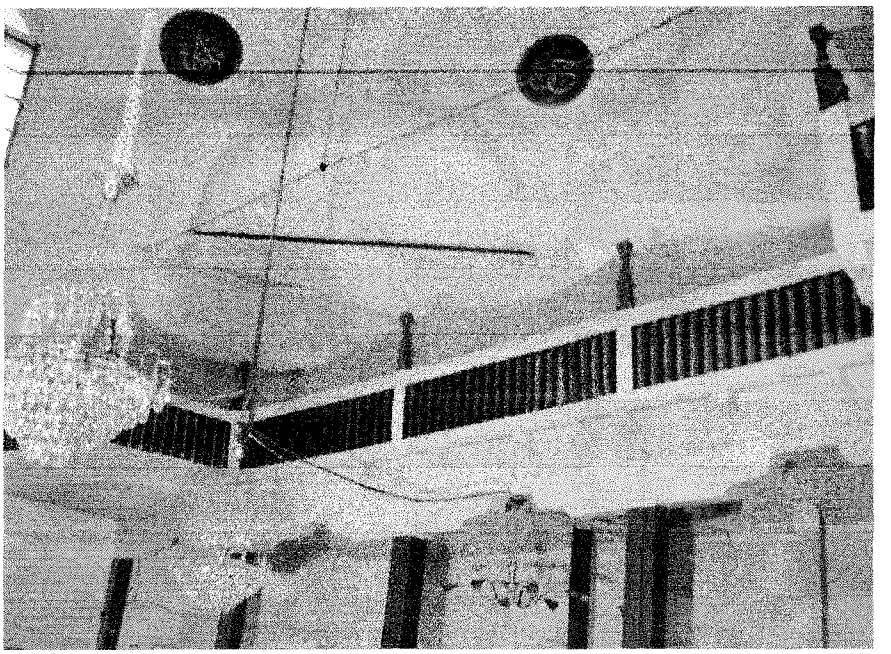
Fotoğraf 84- Kazdağlıoğlu Camisi Minaresi

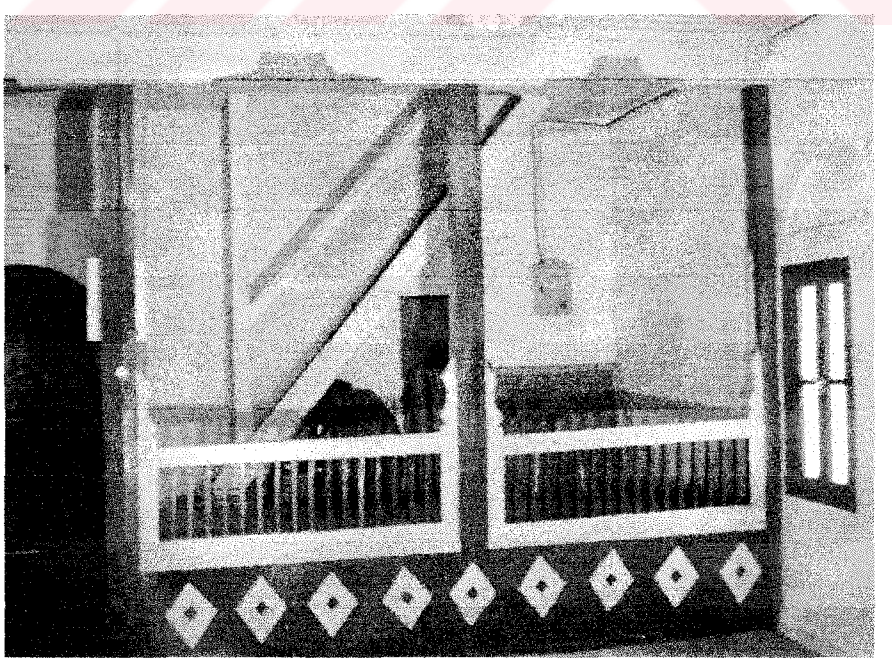
Fotoğraf 85- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Cephesi
(Restorasyondan Sonra 2005)

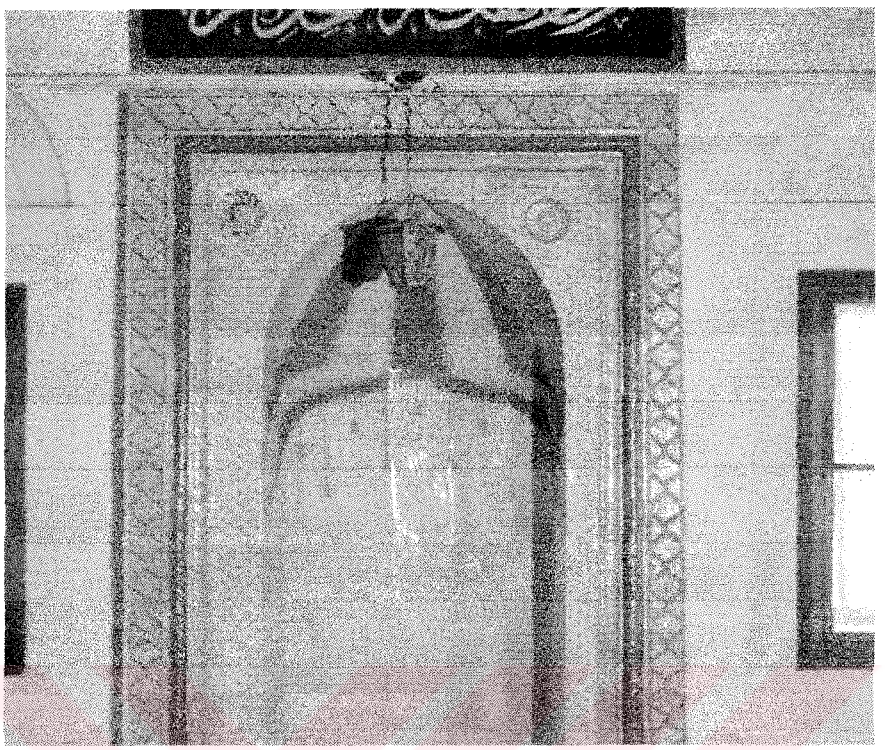
Fotoğraf 86- Kazdağlıoğlu Camisi Kubbe Kasnağı

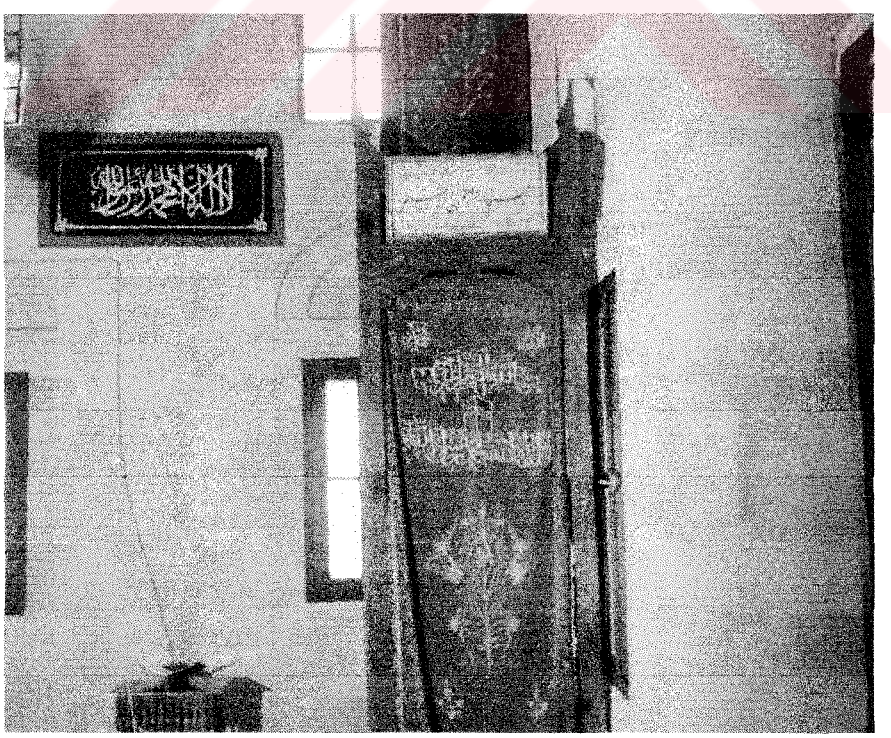
Fotoğraf 87- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfili

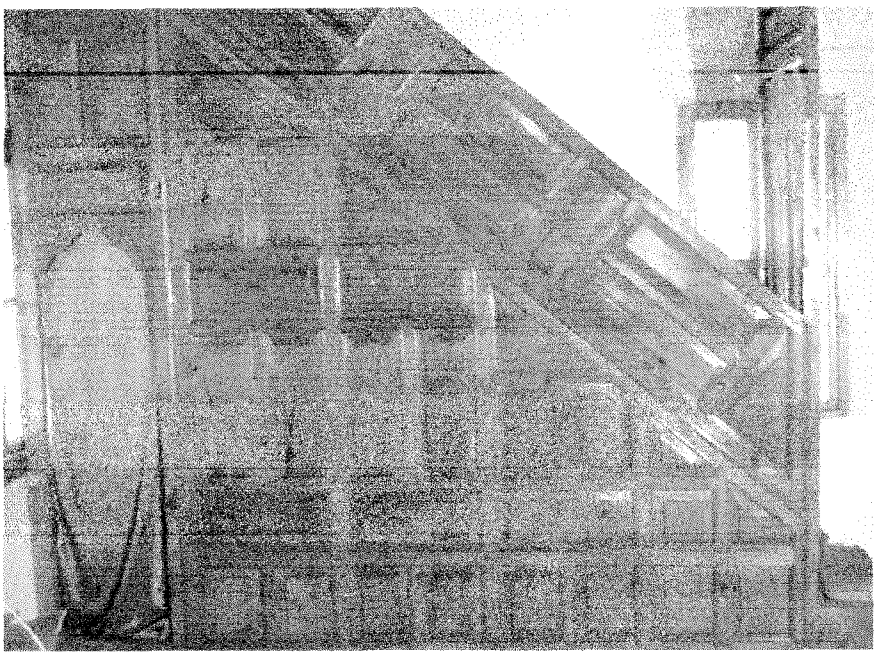
Fotoğraf 88- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfilin Alt Kısmı

Fotoğraf 89- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabı

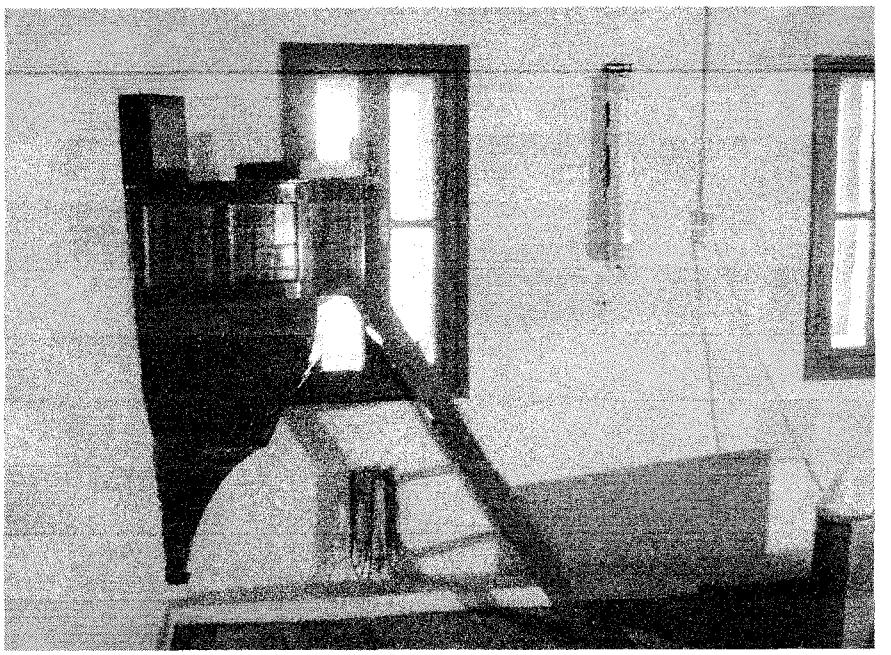
Fotoğraf 90- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi

Fotoğraf 91- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi Aynalığı

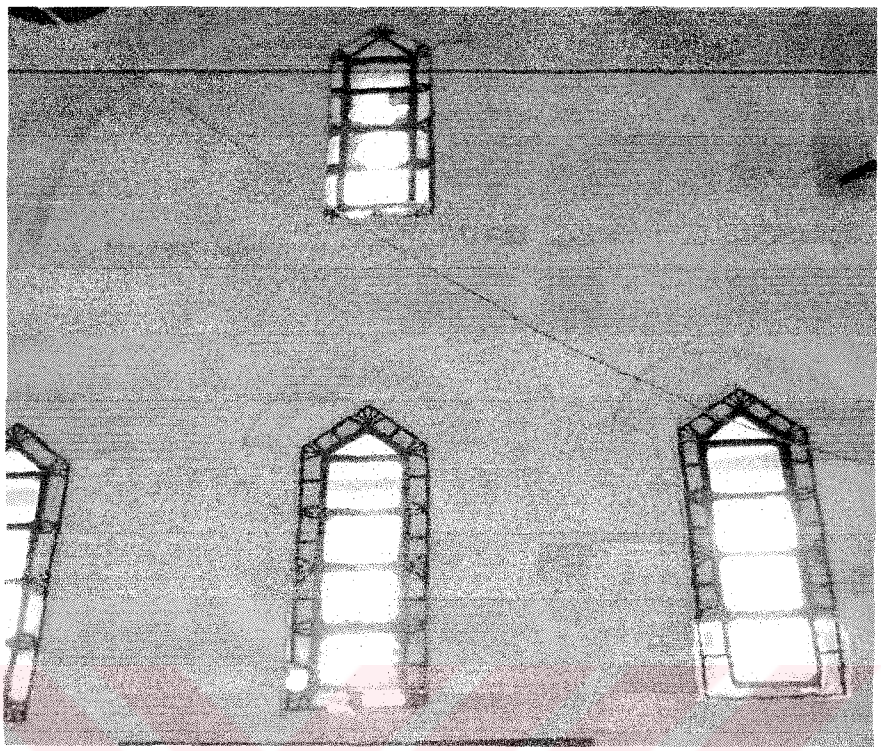
Fotoğraf 92- Kazdağlıoğlu Camisi Minberi Köşkü

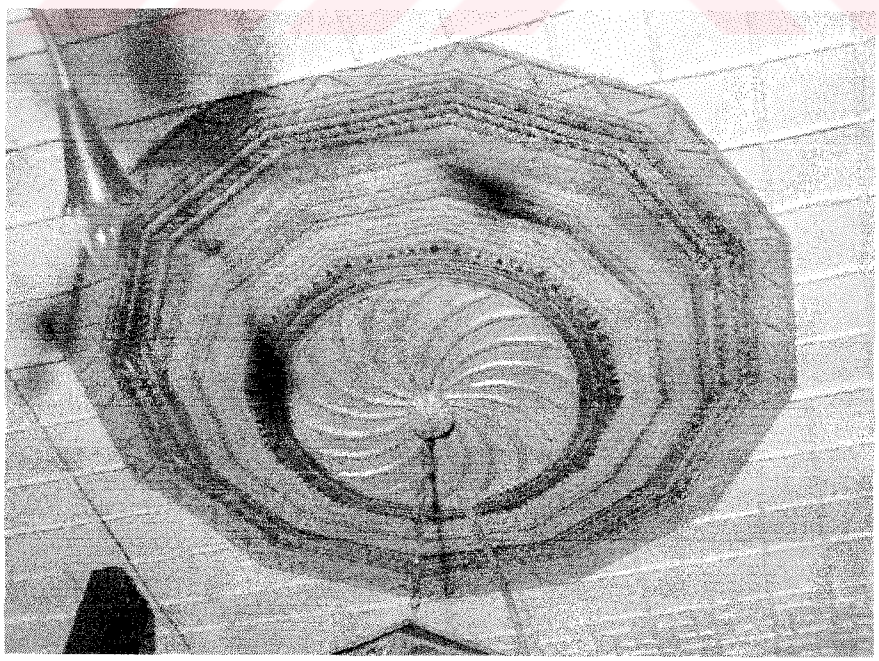
Fotoğraf 93- Kazdağlıoğlu Camisi Vaaz Kürsüsü

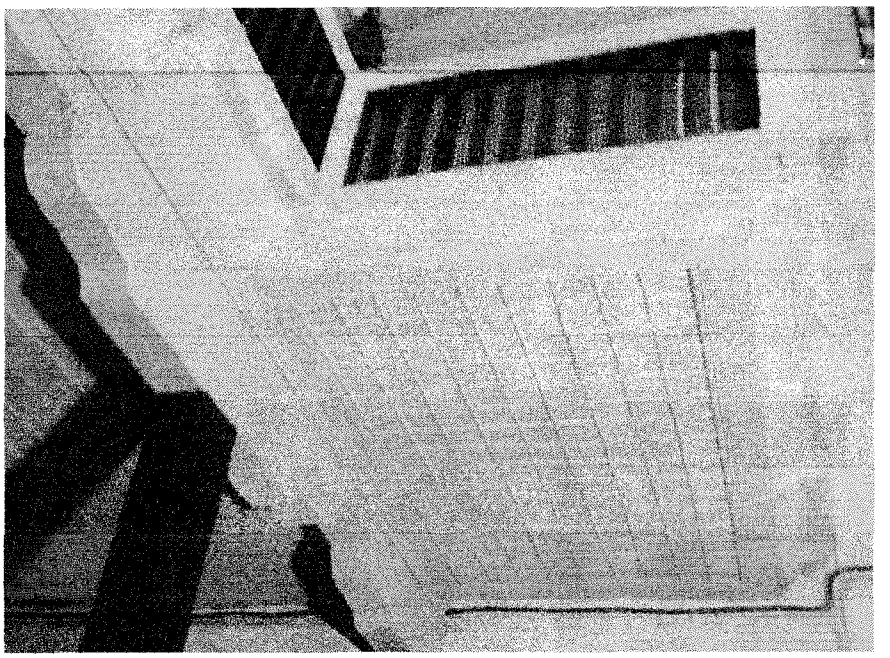
Fotoğraf 94- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Duvarı

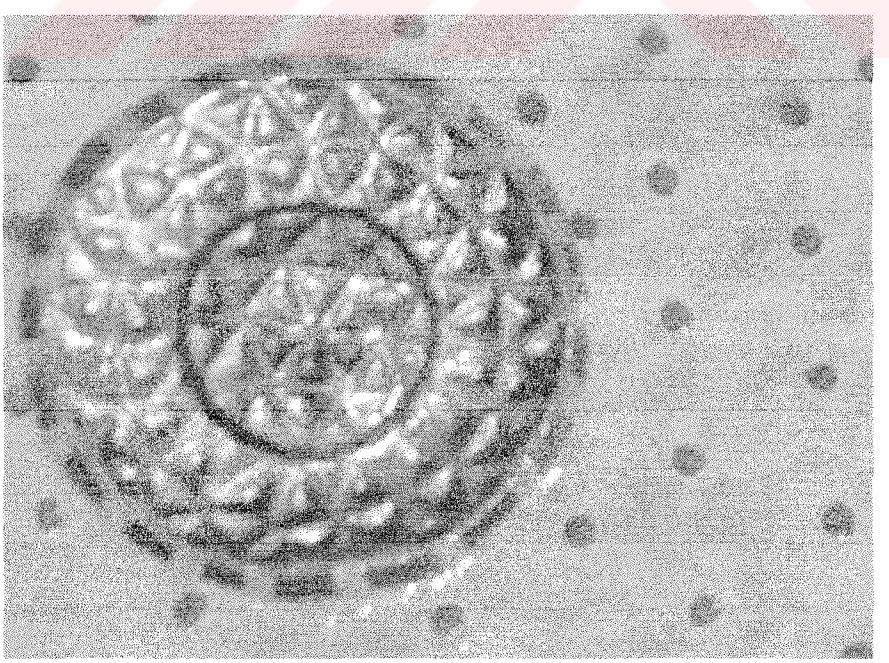
Fotoğraf 95- Kazdağlıoğlu Camisi Güney Duvarı Pencereleri

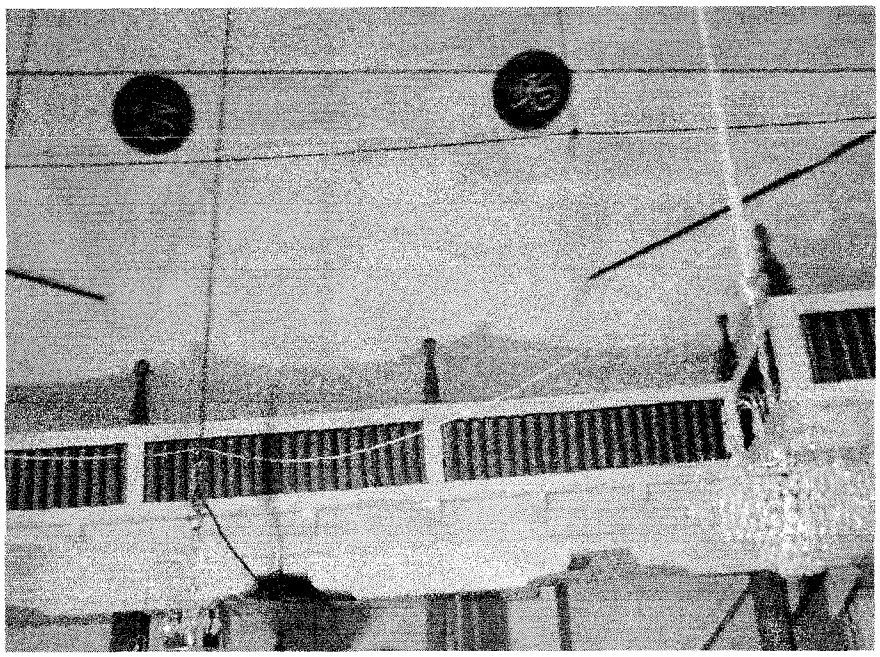
Fotoğraf 96- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfilin Altındaki Ahşap Tavan

Fotoğraf 97- Kazdağlıoğlu Camisi Mahfilin Altındaki Ahşap Tavan

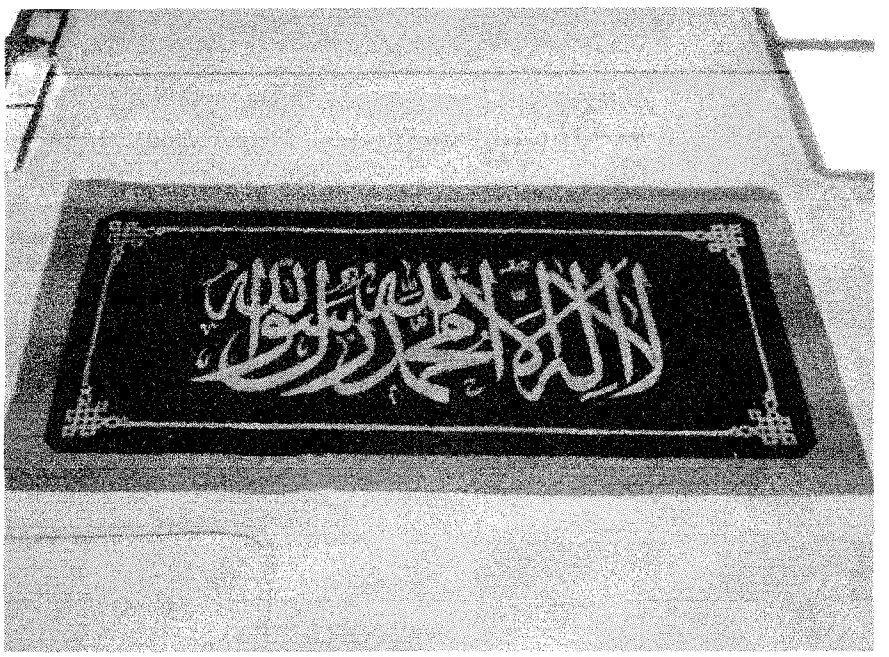
Fotoğraf 98- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrap Rozeti

Fotoğraf 99- Kazdağlıoğlu Camisi Kubbeye Geçiş Elemanlarındaki Levhalar

Fotoğraf 100- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabın Doğusundaki Levha

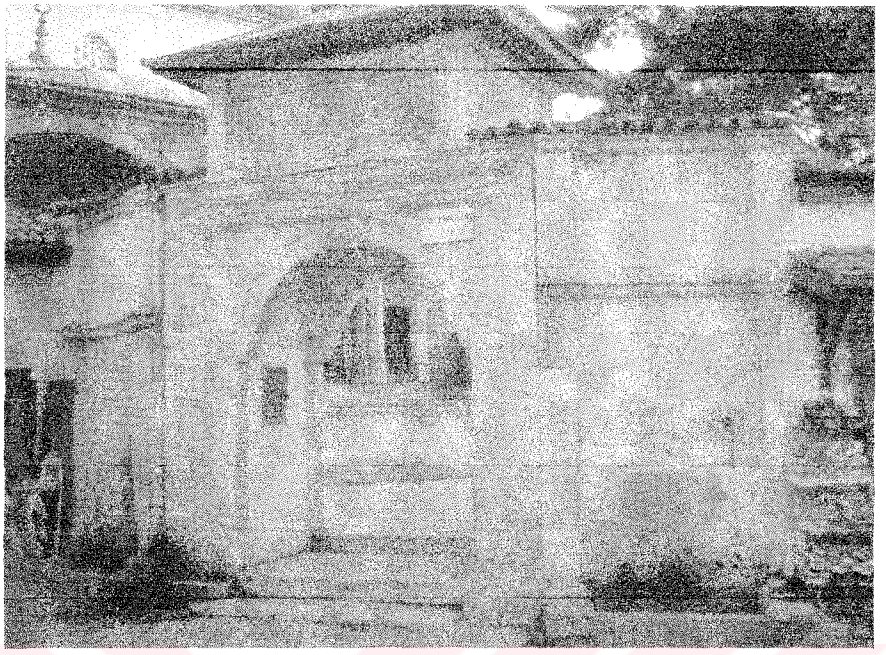
Fotoğraf 101- Kazdağlıoğlu Camisi Mihrabın Batısındaki Levha

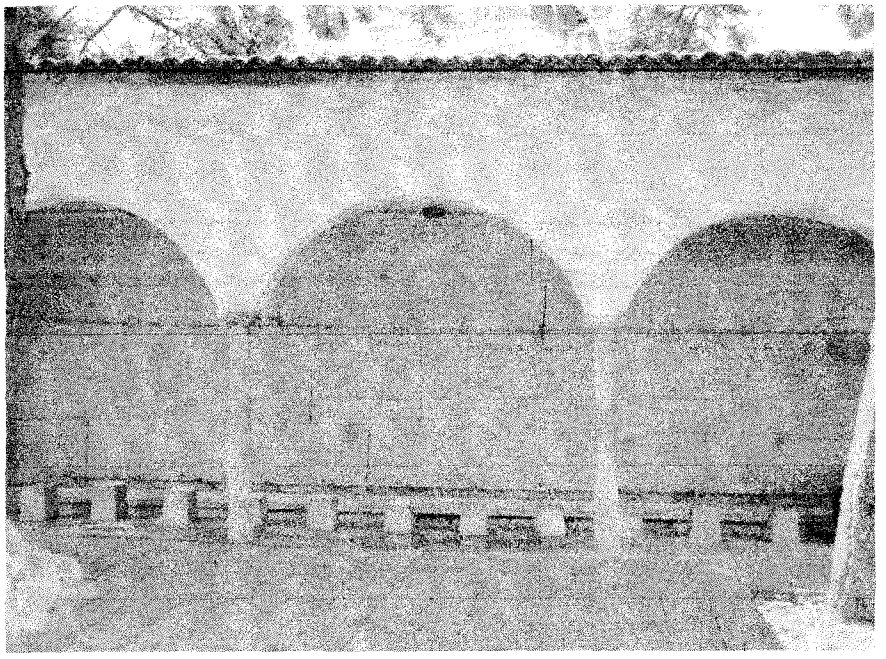
Fotoğraf 102- İzzet Mehmet Paşa Camisi

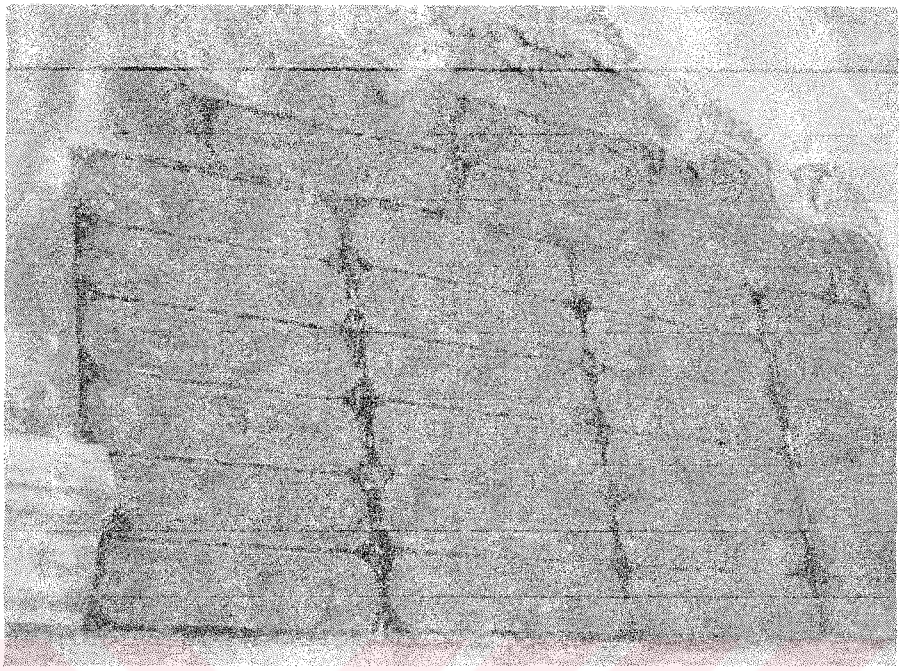
Fotoğraf 103- İzzet Mehmet Paşa Camisi Avluya Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe

Fotoğraf 104- İzzet Mehmet Paşa Camisi Çeşmeleri

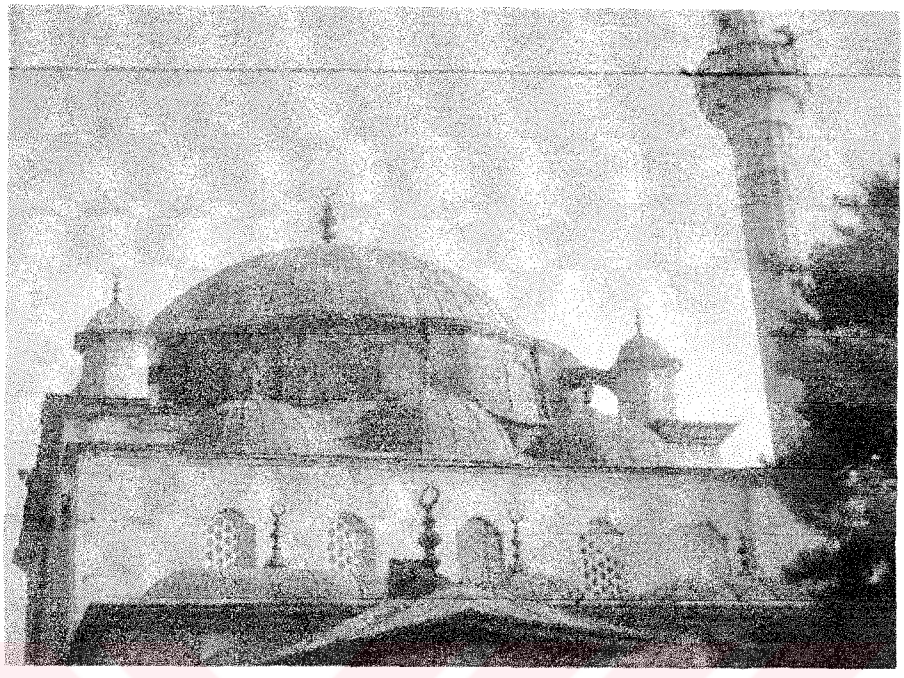
Fotoğraf 105- İzzet Mehmet Paşa Camisi Abdest Alma Mekanı

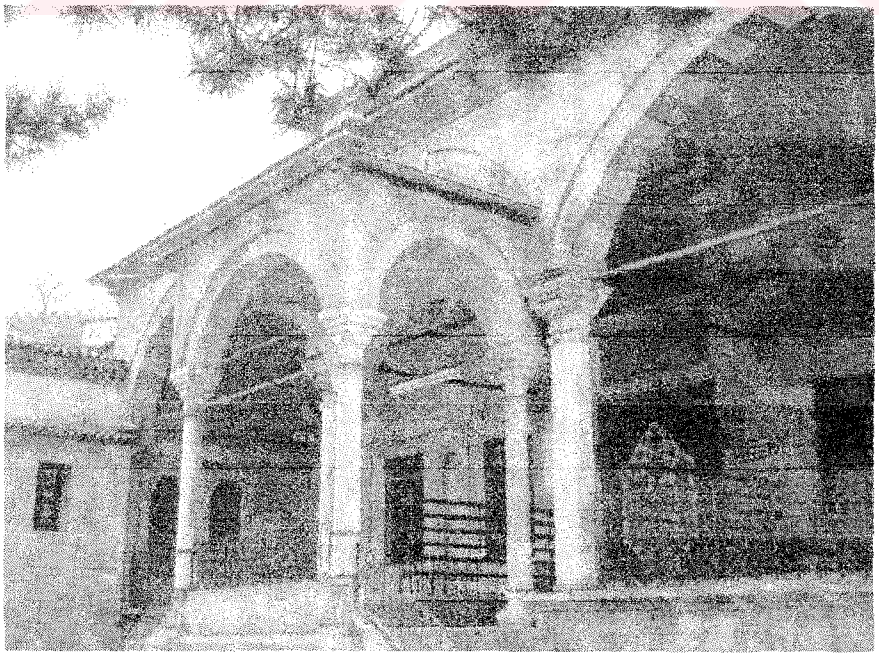
Fotoğraf 106- İzzet Mehmet Paşa Camisi Üstteki Kitabe

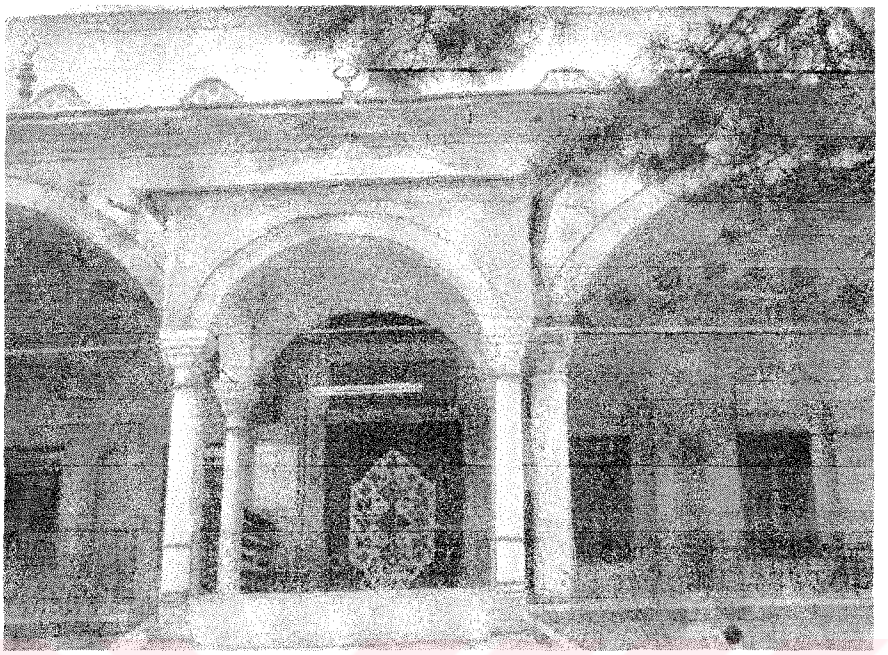
Fotoğraf 107- İzzet Mehmet Paşa Camisi Alttaki Kitabe

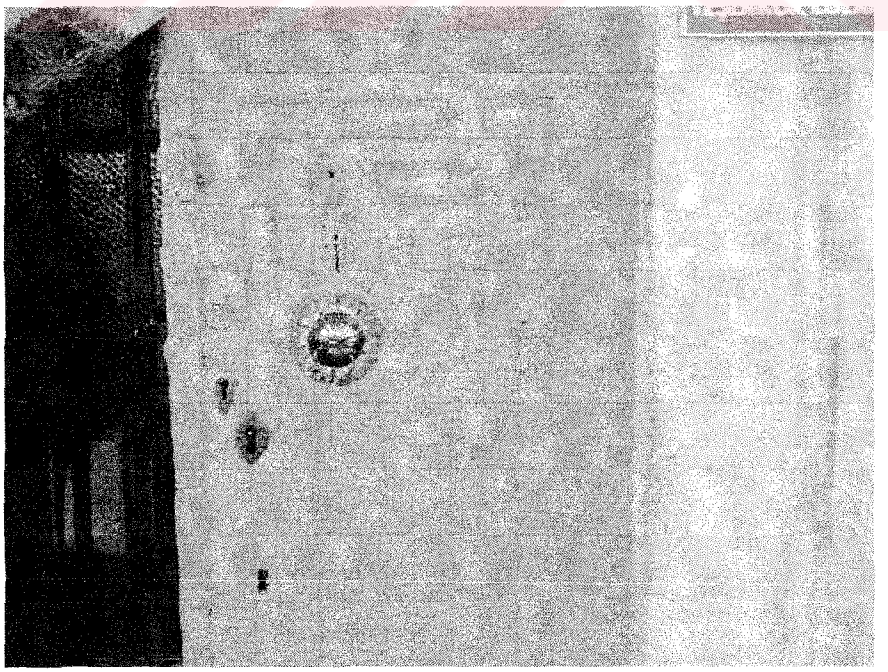
Fotoğraf 108- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kuzey Cephesi

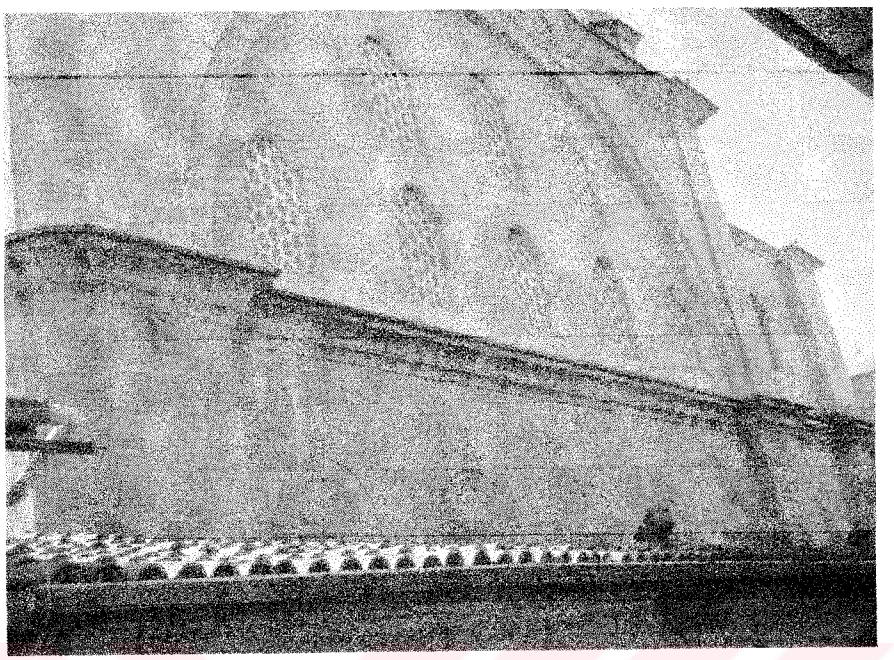
Fotoğraf 109- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri

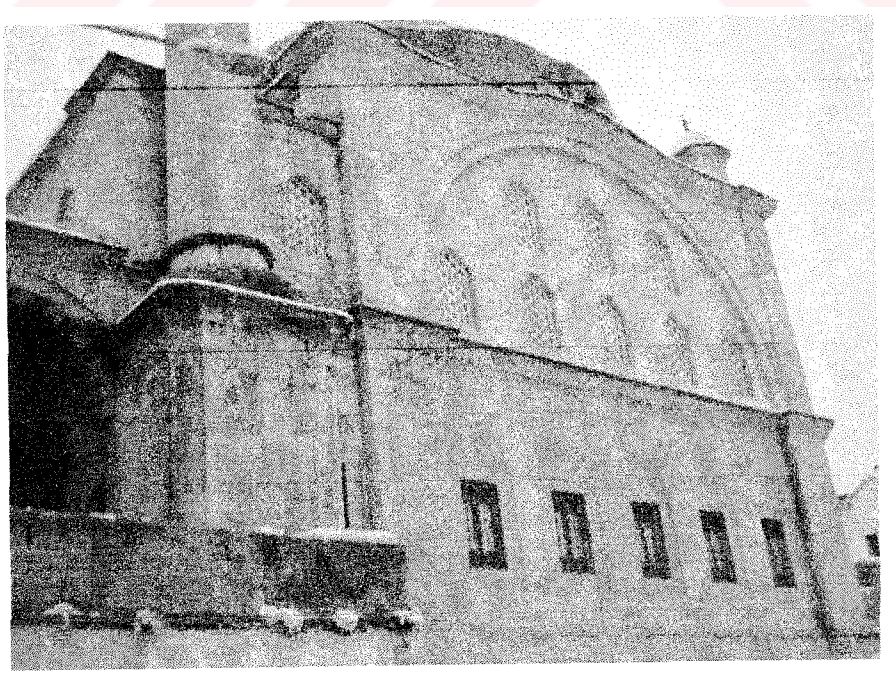
Fotoğraf 110- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri

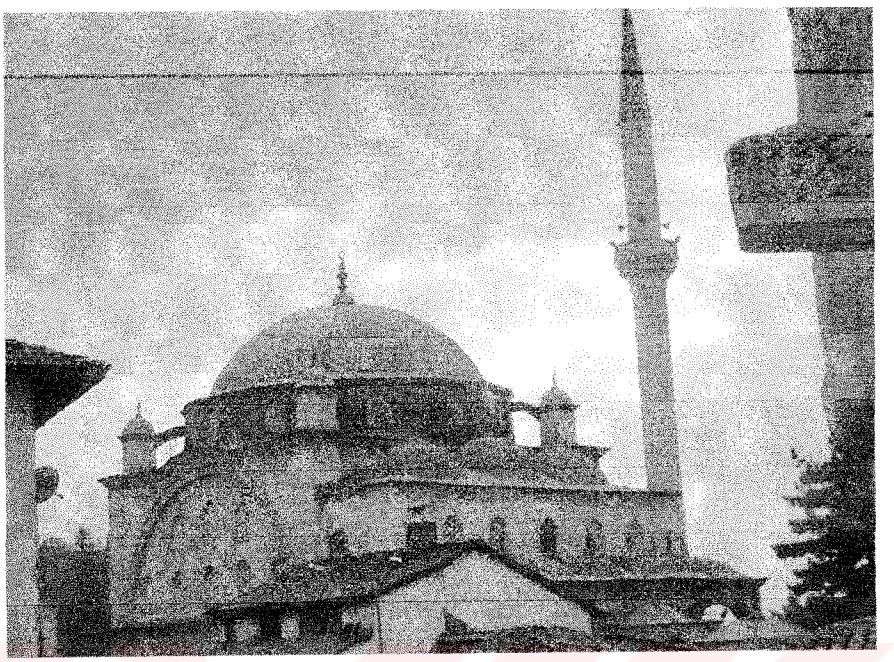
Fotoğraf 111- İzzet Mehmet Paşa Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı

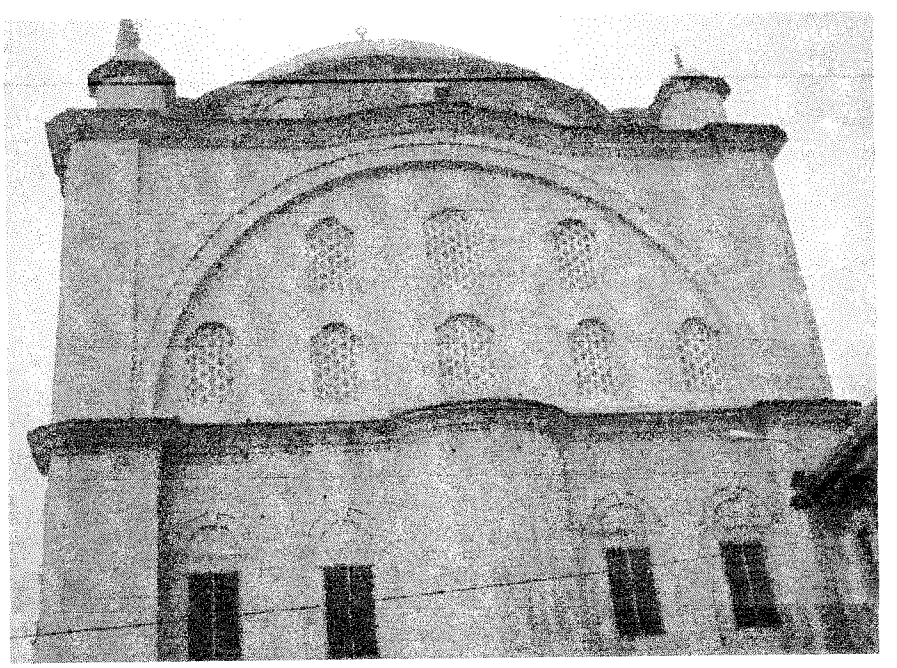
Fotoğraf 112- İzzet Mehmet Paşa Camisi Doğu Cephesi

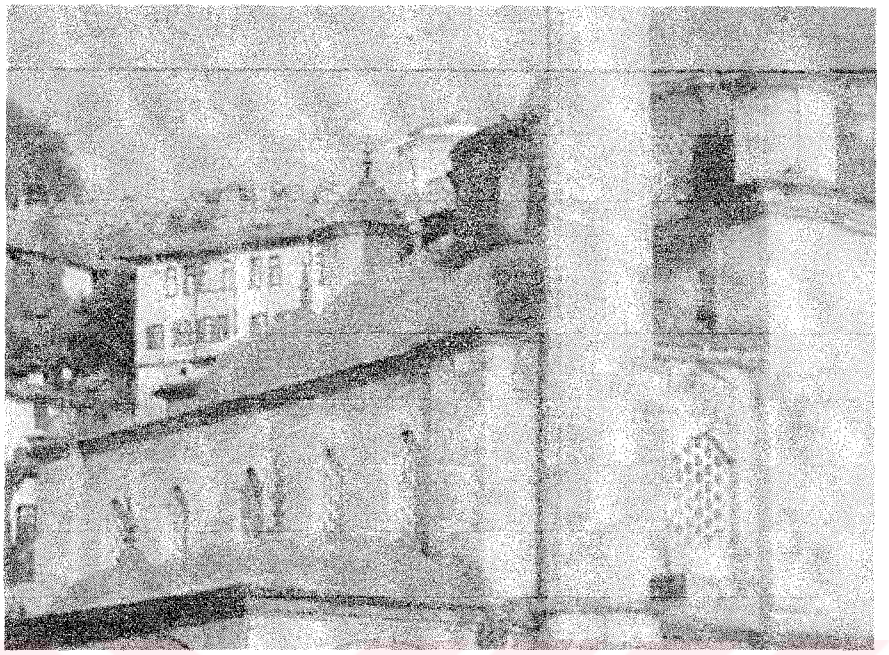
Fotoğraf 113- İzzet Mehmet Paşa Camisi Batı Cephesi

Fotoğraf 114- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minaresi

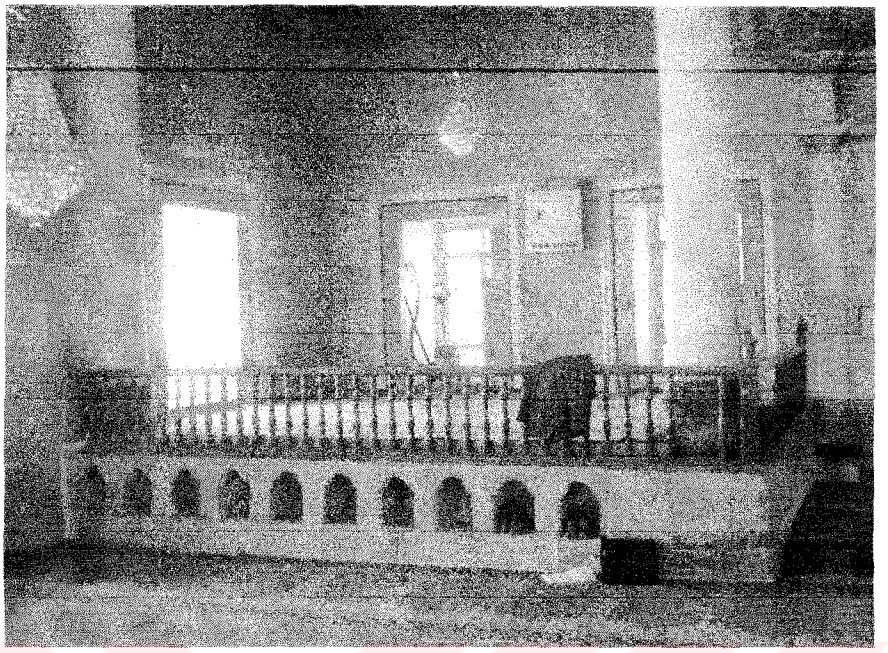
Fotoğraf 115- İzzet Mehmet Paşa Camisi Güney Cephesi

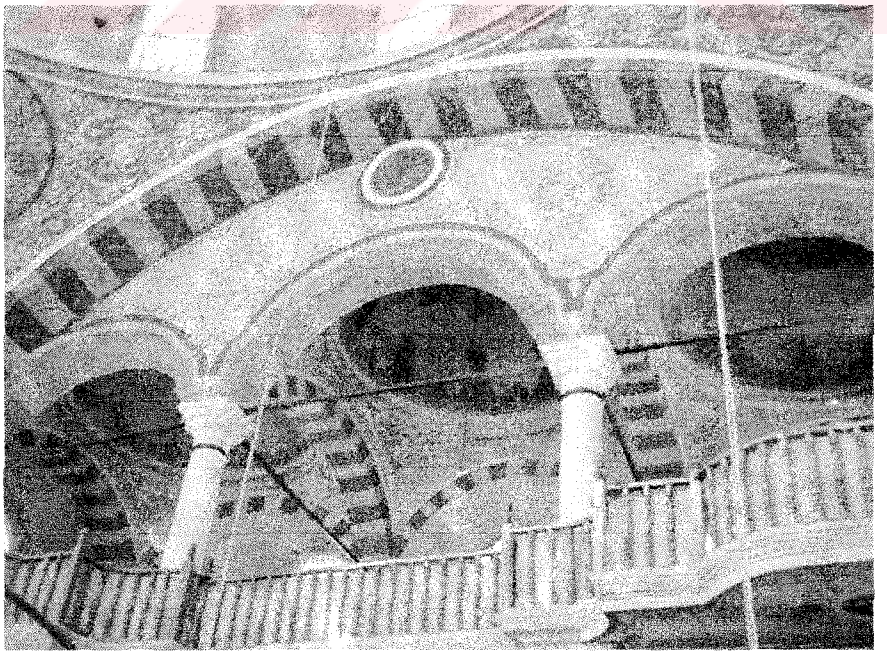
Fotoğraf 116- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbe Kasnağı

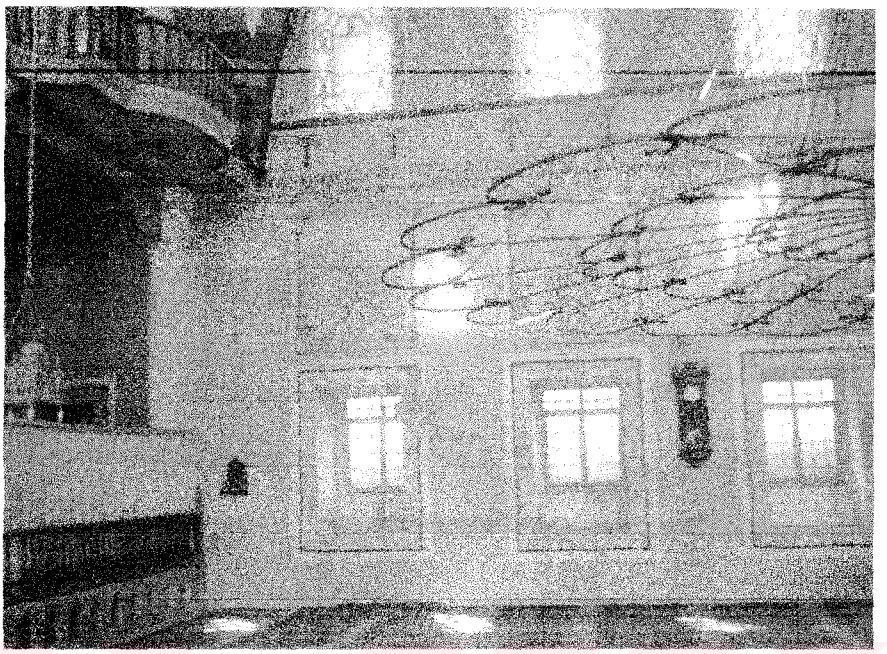
Fotoğraf 117- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kuzey Duvarı

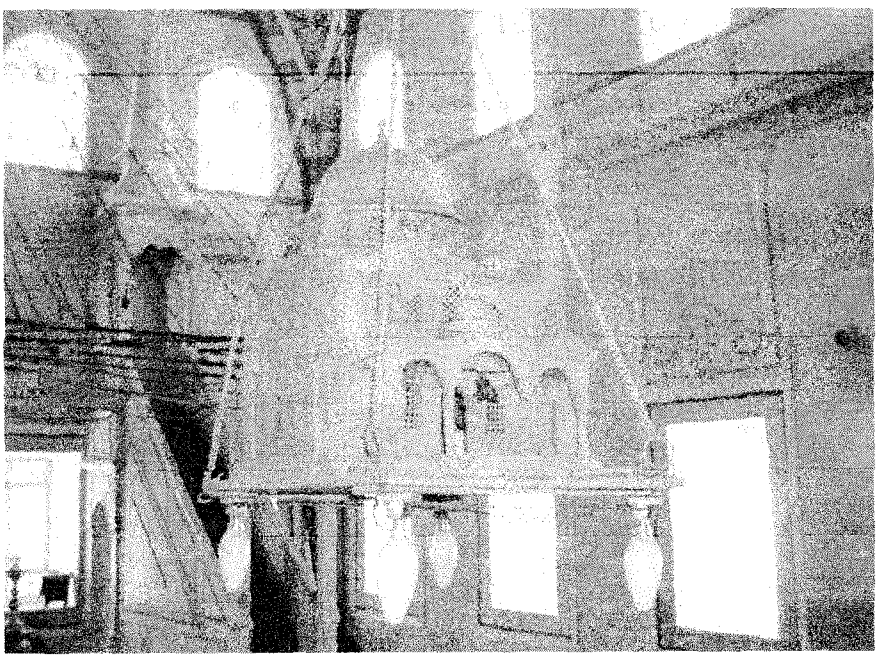
Fotoğraf 118- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili

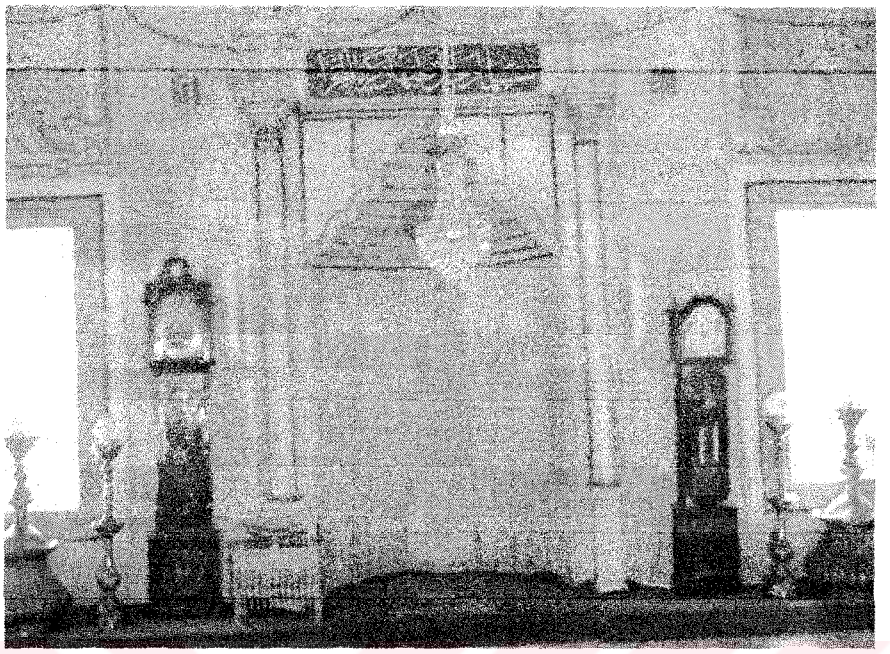
Fotoğraf 119- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili

Fotoğraf 120- İzzet Mehmet Paşa Camisi Doğu Duvarı

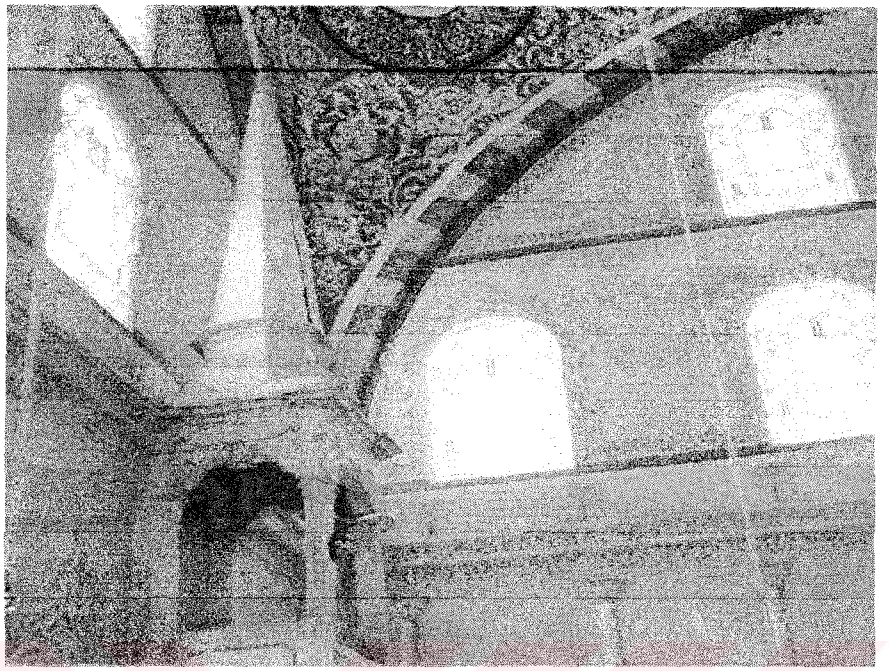
Fotoğraf 121- İzzet Mehmet Paşa Camisi Batı Duvarı

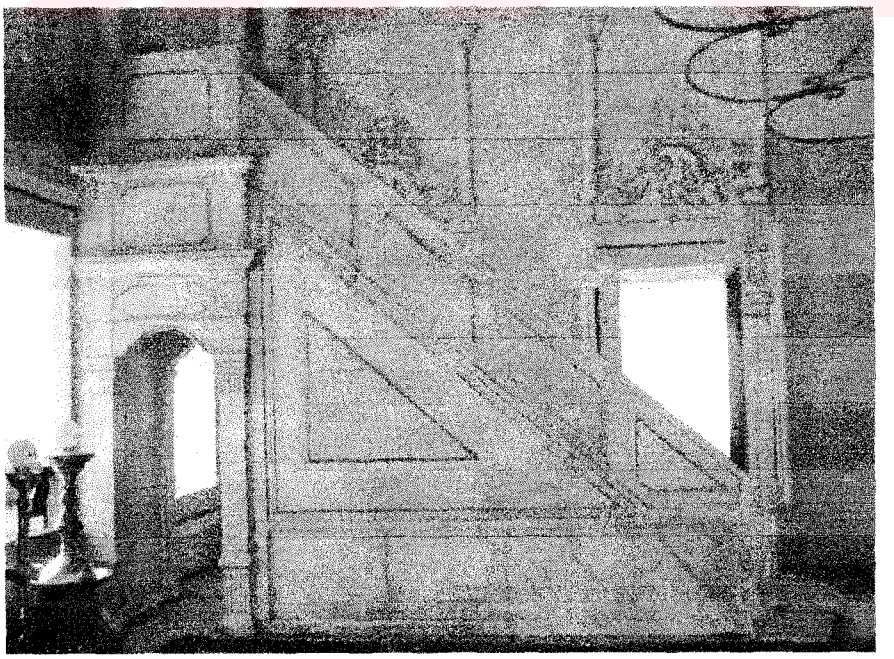
Fotoğraf 122- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mihrabı

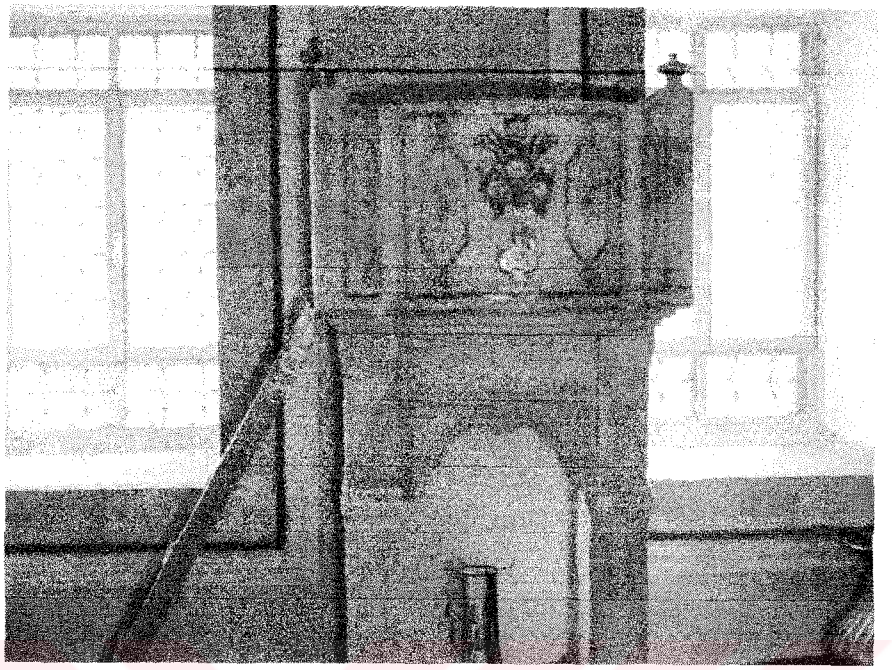
Fotoğraf 123- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minberi

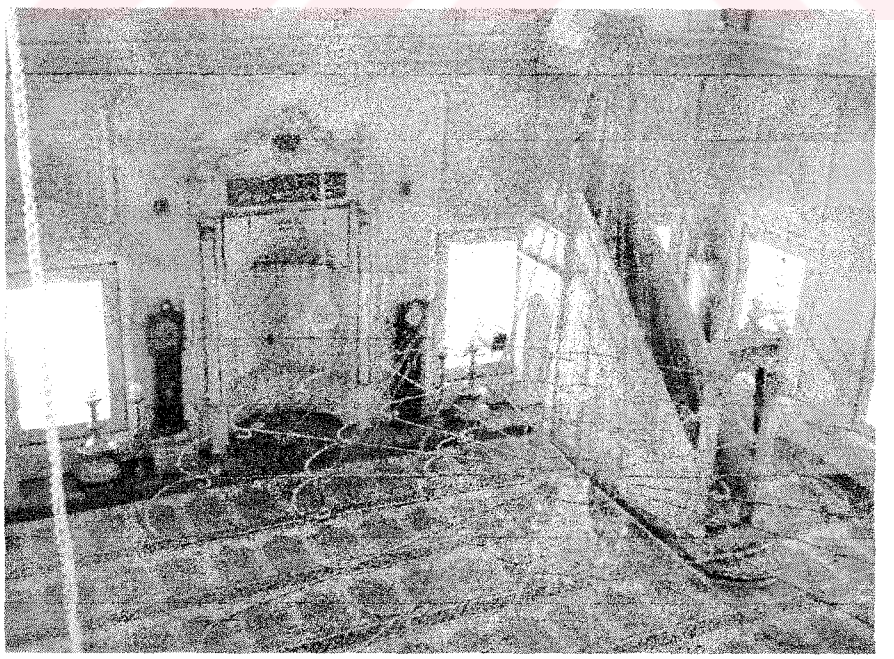
Fotoğraf 124- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minber Köşkü

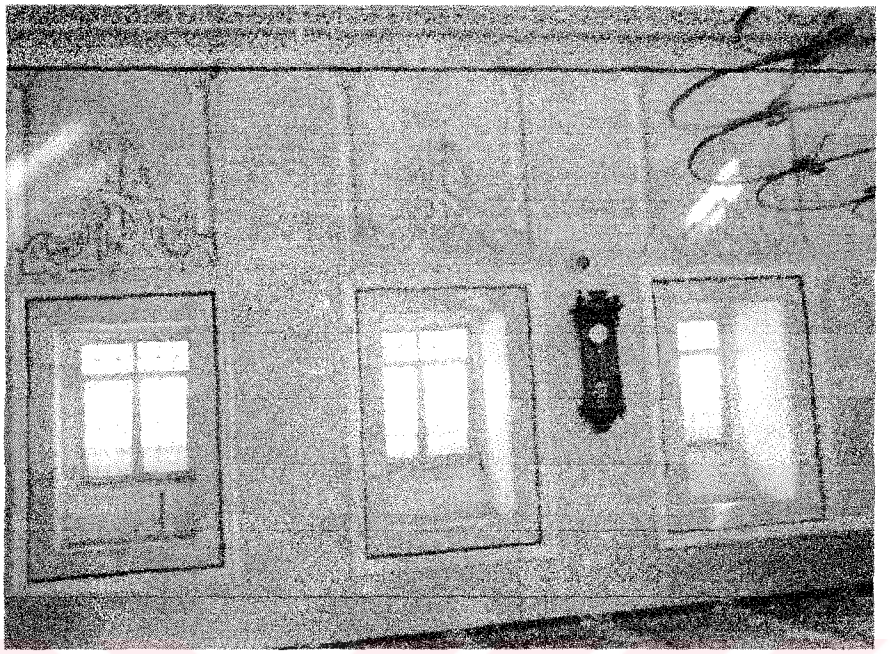
Fotoğraf 125- İzzet Mehmet Paşa Camisi Minber Aynalığı

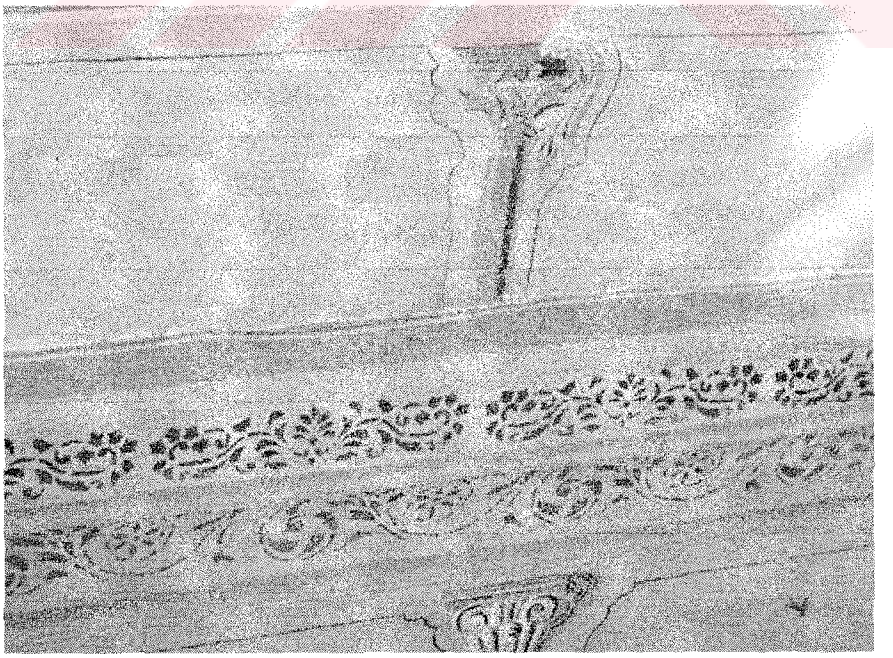
Fotoğraf 126- İzzet Mehmet Paşa Camisi Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 127- İzzet Mehmet Paşa Camisi Güney Duvarı

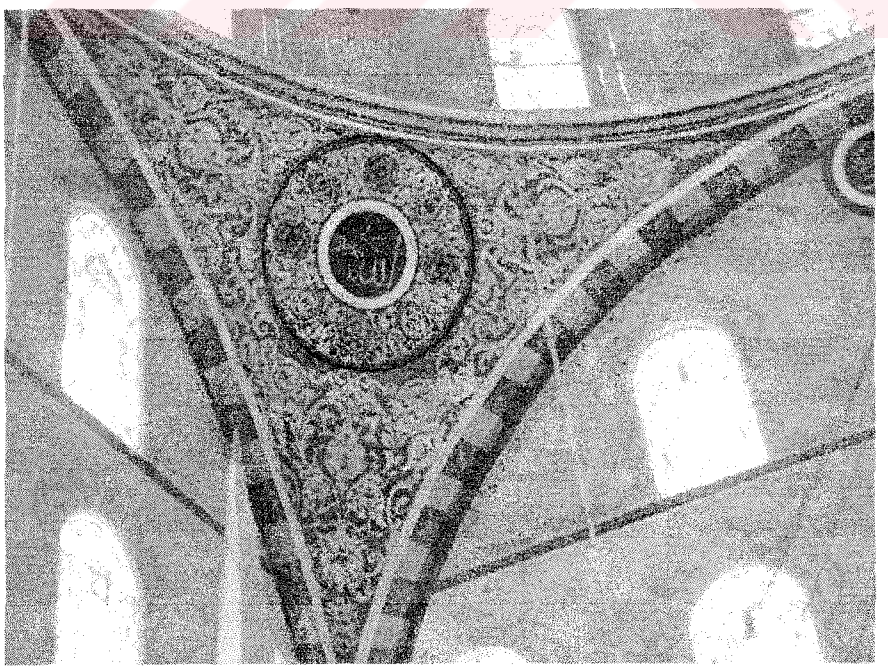
Fotoğraf 128- İzzet Mehmet Paşa Camisi İlk Sıra Pencerelerinin Üzerinde Bulunan Süslemeler

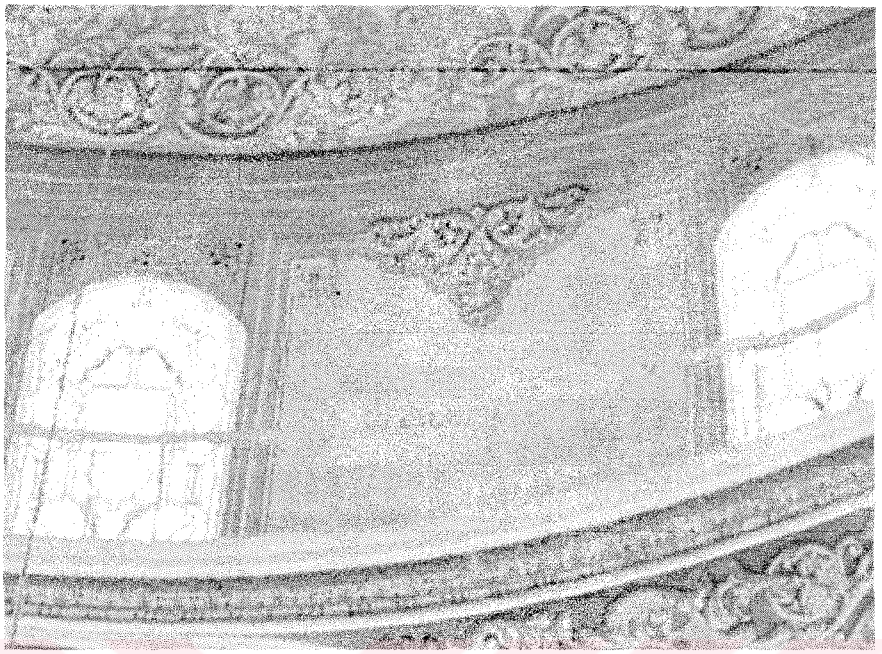
Fotoğraf 129- İzzet Mehmet Paşa Camisi Silmeleri

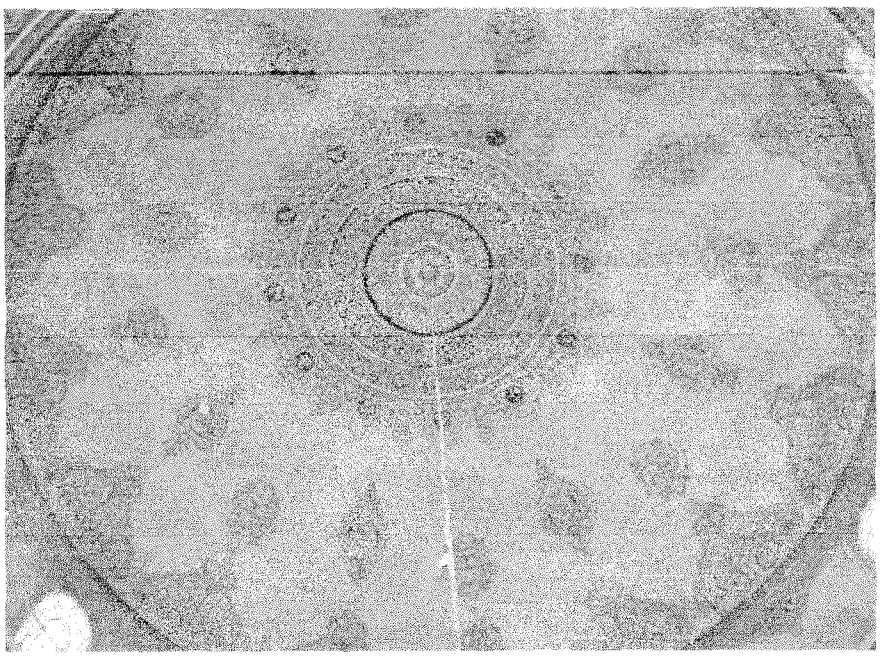
Fotoğraf 130- İzzet Mehmet Paşa Camisi İkinci Ve Üçüncü Kat Pencerelerinin Üzerinde Bulunan Süslemeler

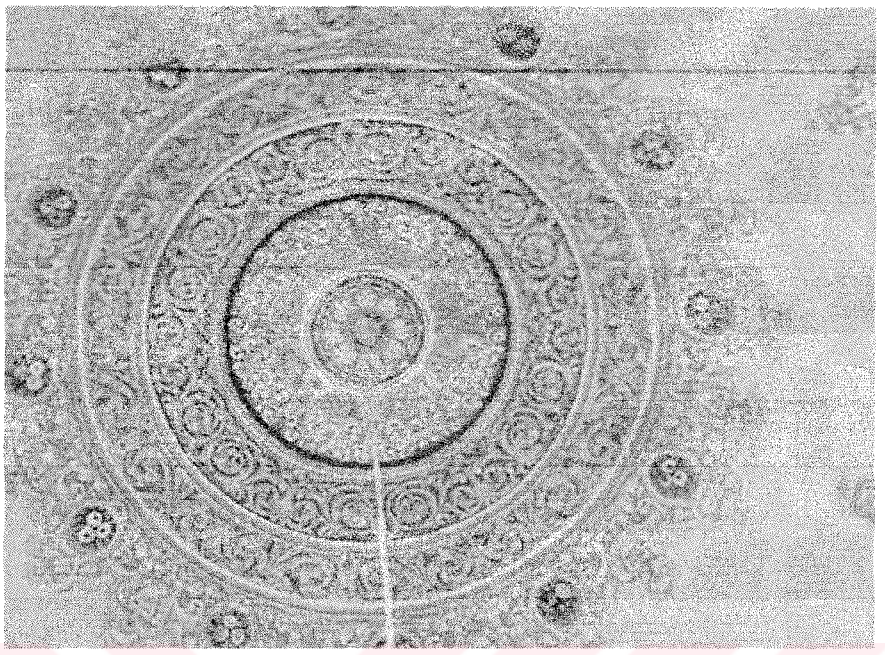
Fotoğraf 131- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbeye Geçiş Elemanları

Fotoğraf 132- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbe Kasnağı

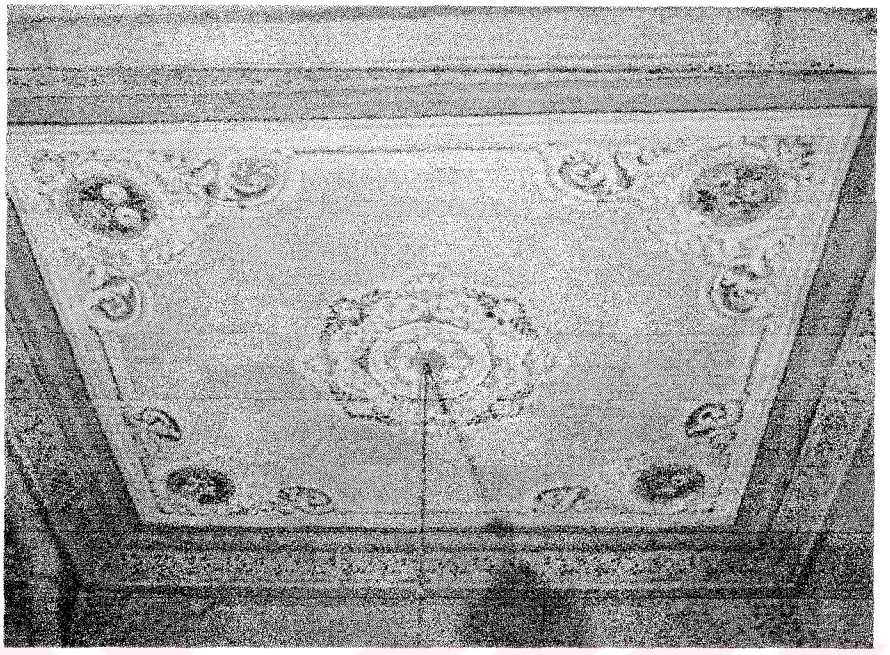
Fotoğraf 133- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbesi

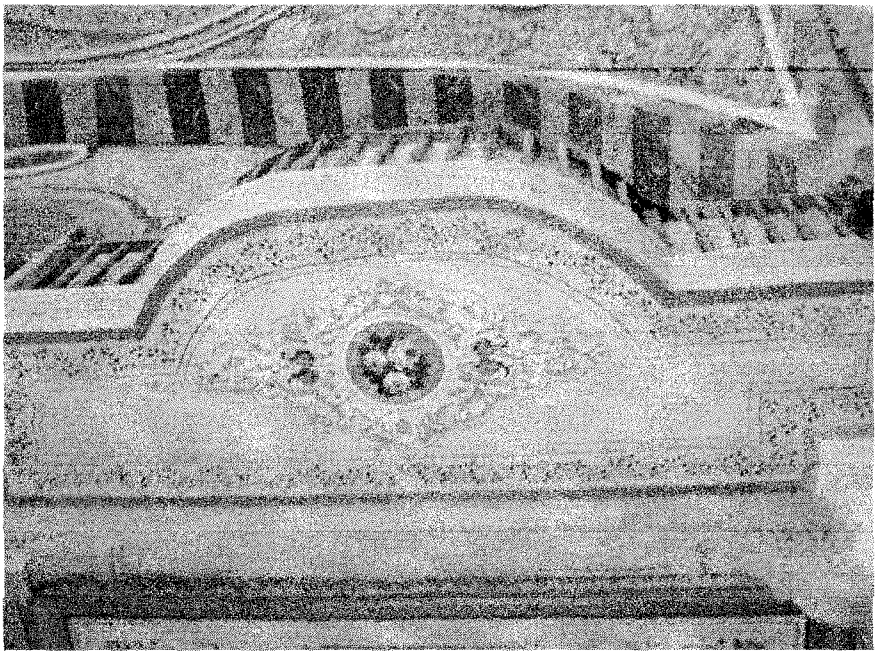
Fotoğraf 134- İzzet Mehmet Paşa Camisi Kubbe Göbeği

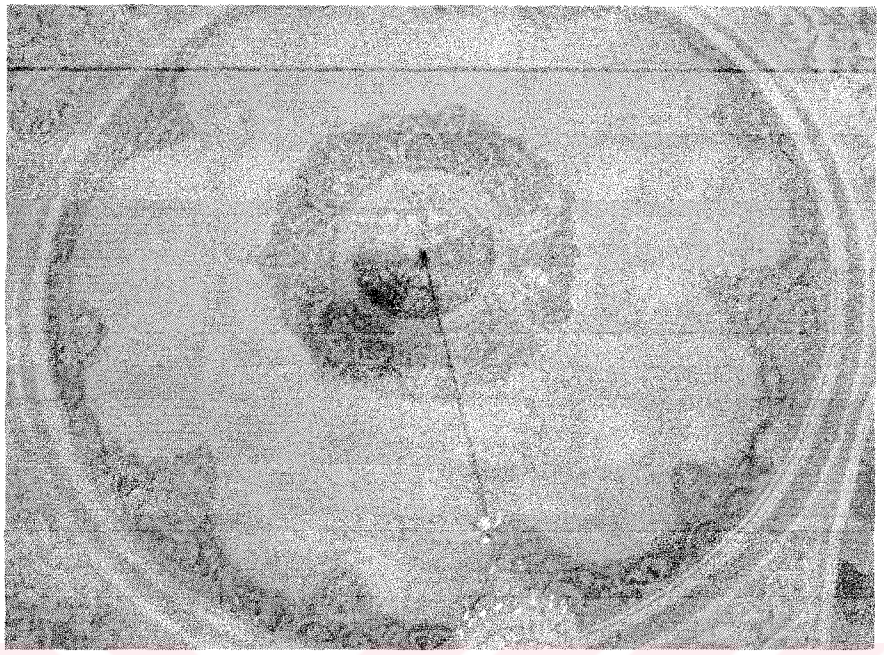
Fotoğraf 135- İzzet Mehmet Paşa Camisi Giriş Kapısı Üstü

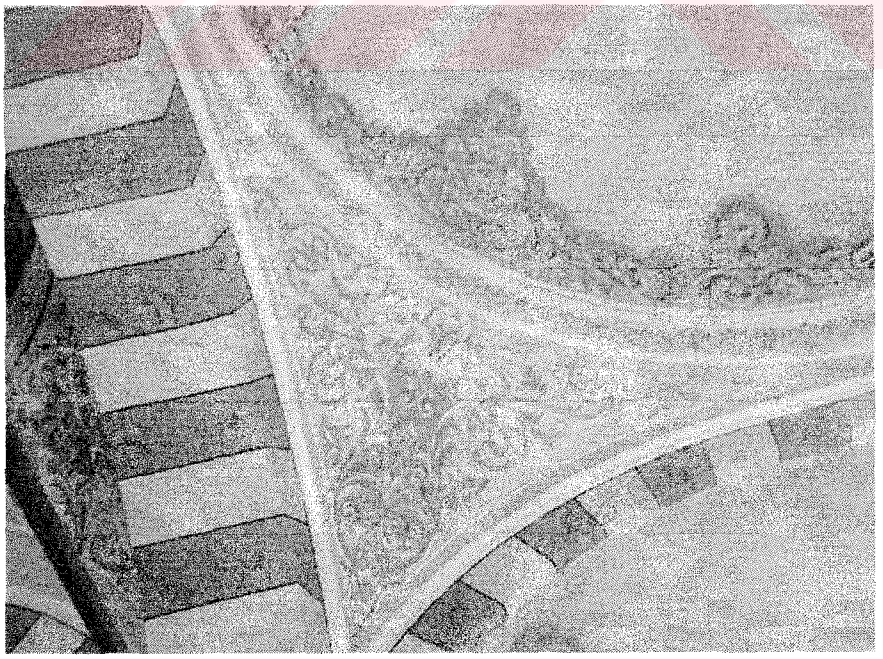
Fotoğraf 136- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfilin İkinci Katının Altı

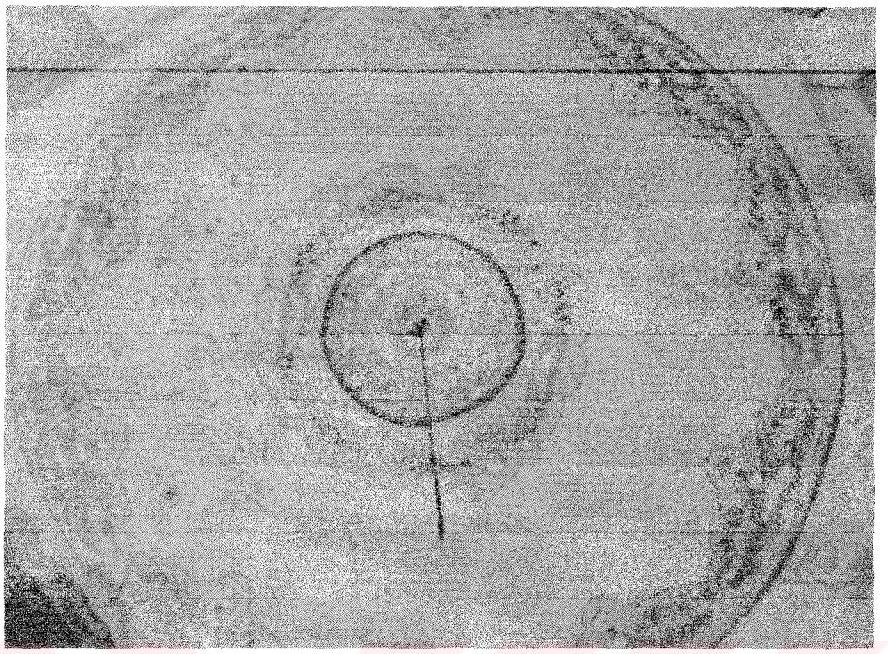
Fotoğraf 137- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfilin Kademeli Bölüm Altı

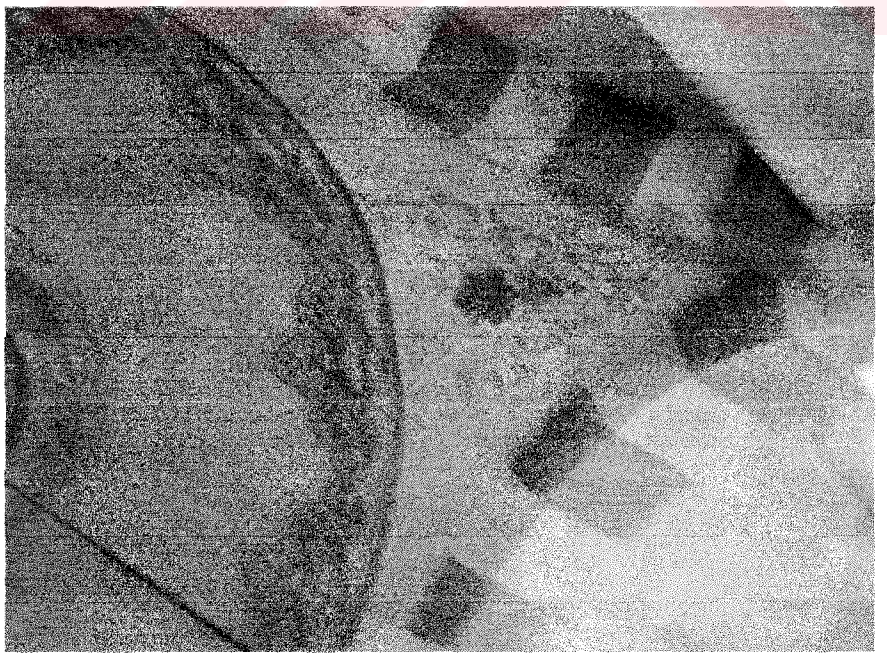
Fotoğraf 138- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili Örten Kubbeler

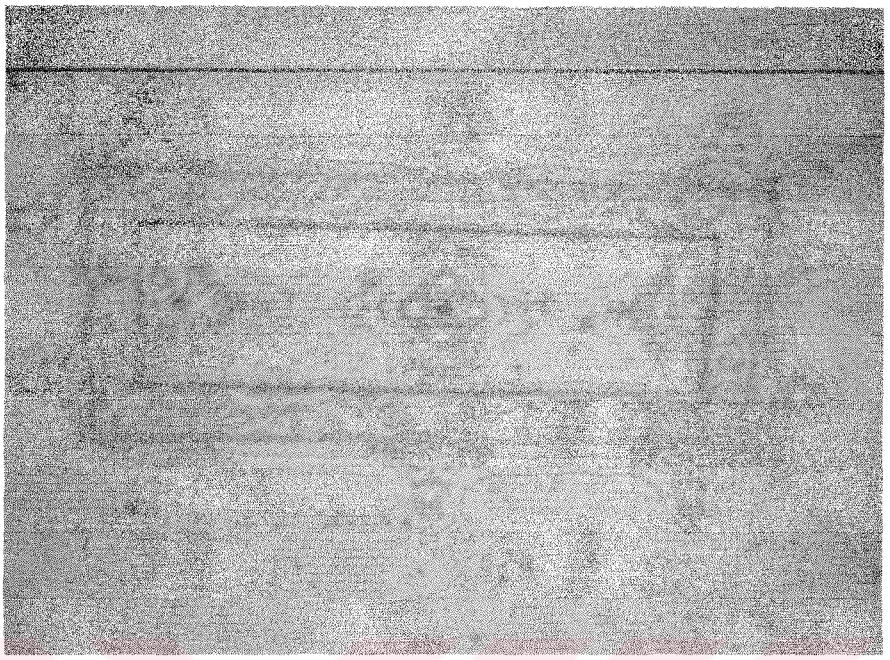
Fotoğraf 139- İzzet Mehmet Paşa Camisi Mahfili Örten Kubbelere Geçiş Elemanları

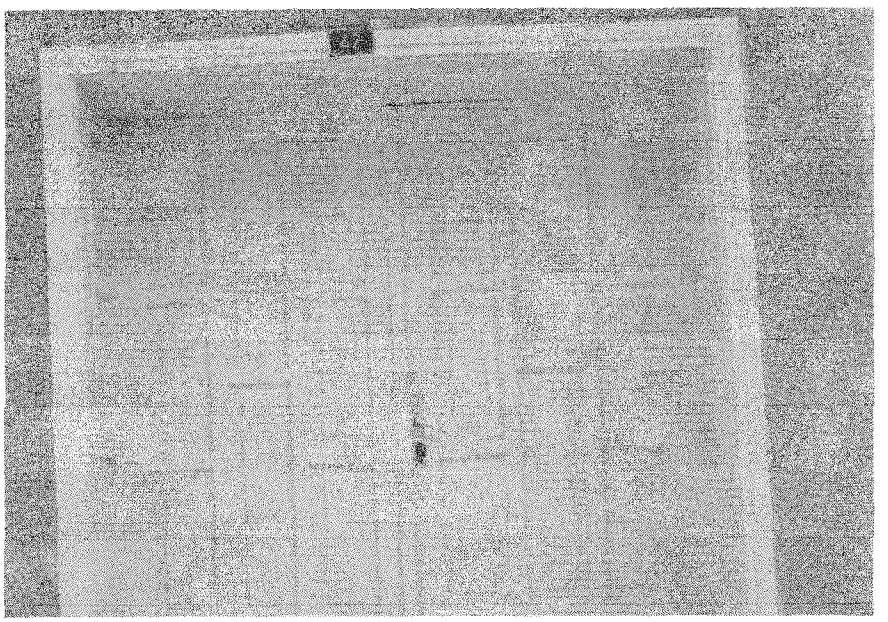
Fotoğraf 140- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri Kubbesi

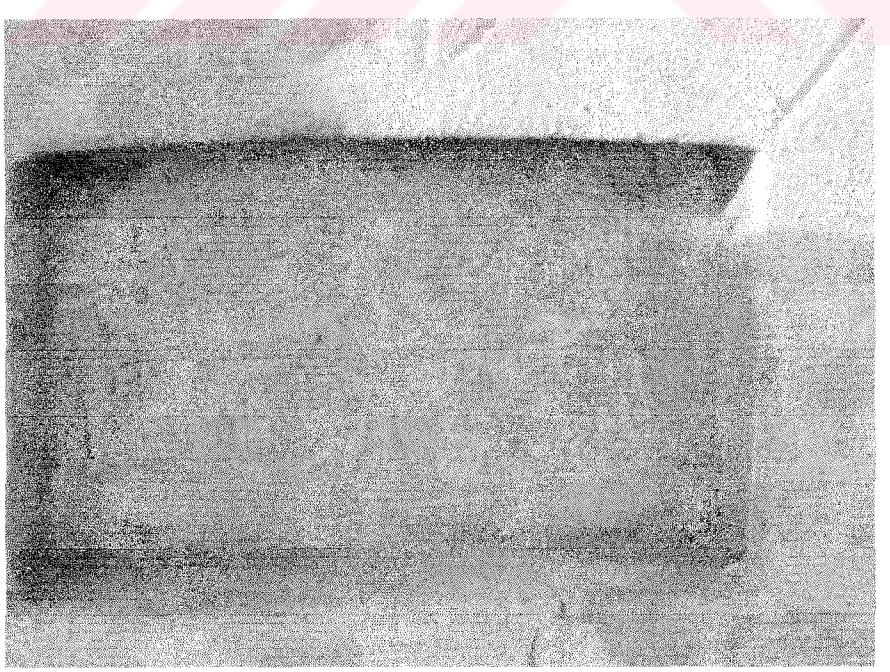
Fotoğraf 141- İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri Kubbe Geçişleri

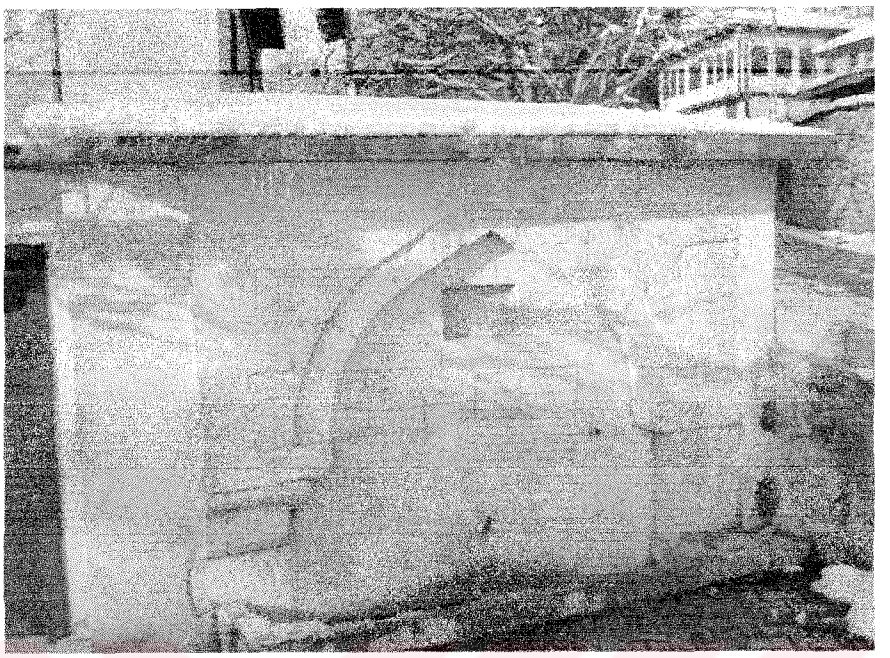
Fotoğraf 142-İzzet Mehmet Paşa Camisi Son Cemaat Yeri Aynalı Tonozu

Fotoğraf 143- Taş Minare Camisi

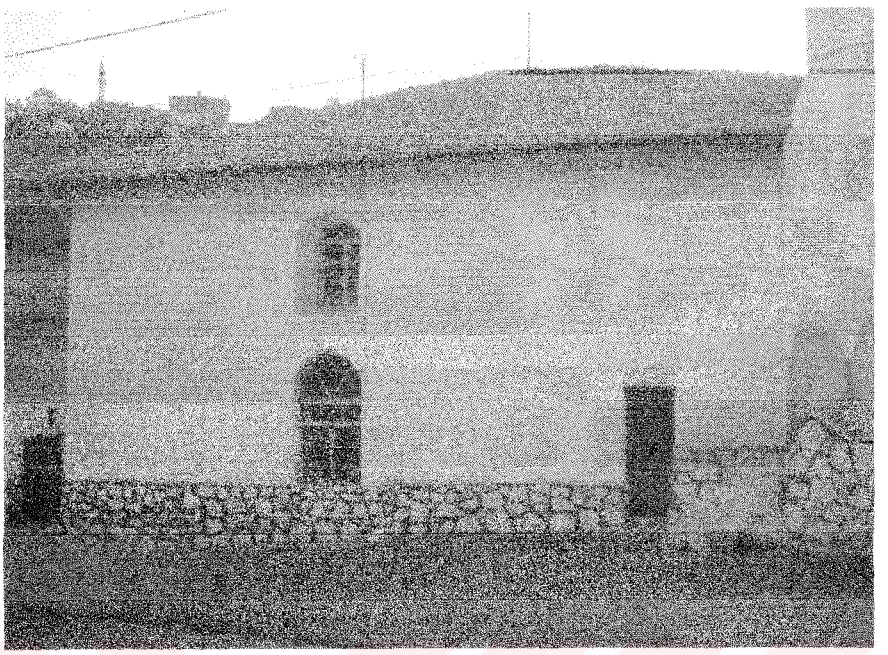
Fotoğraf 144- Taş Minare Camisi Çeşme Kitabesi

Fotoğraf 145- Taş Minare Camisi Çeşmesi

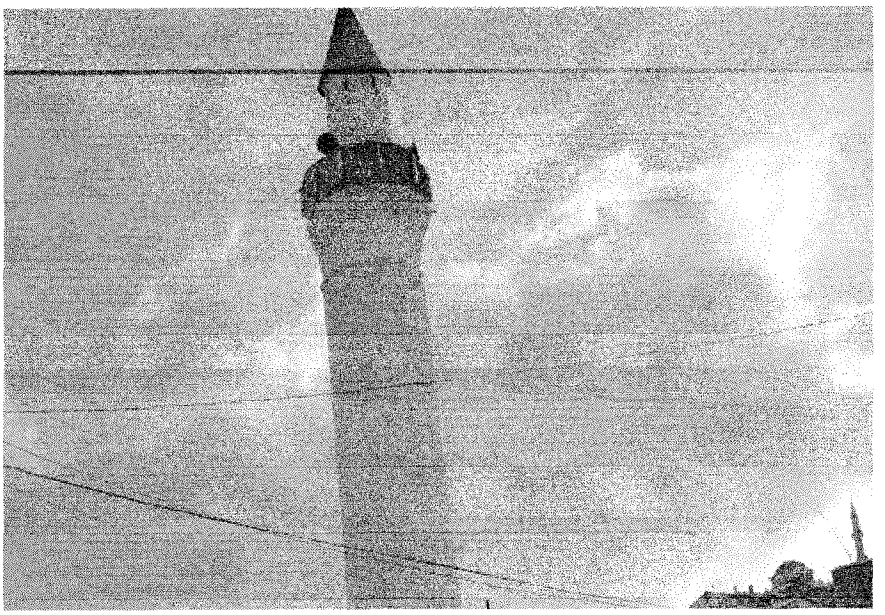
Fotoğraf 146- Taş Minare Camisi Kuzey Cephesi

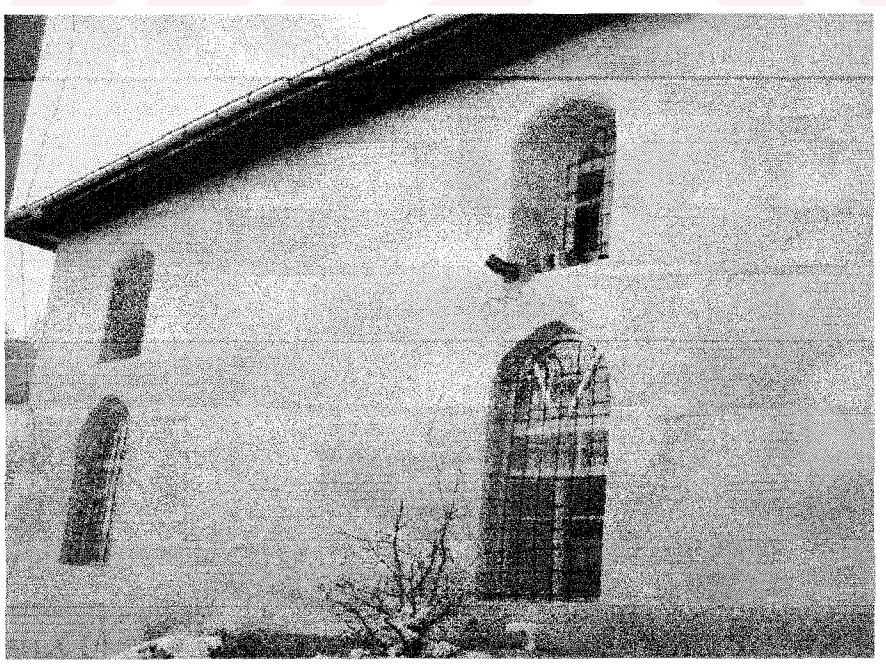
Fotoğraf 147- Taş Minare Camisi Doğu Cephesi

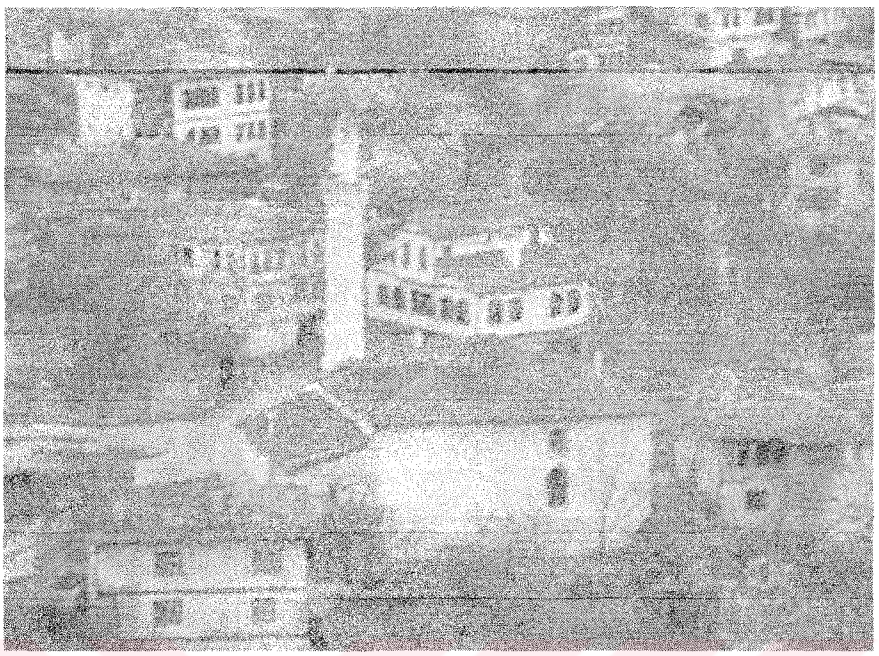
Fotoğraf 148- Taş Minare Camisi Doğu Cephesi Minareye ve Mahfile Giriş Kapıları

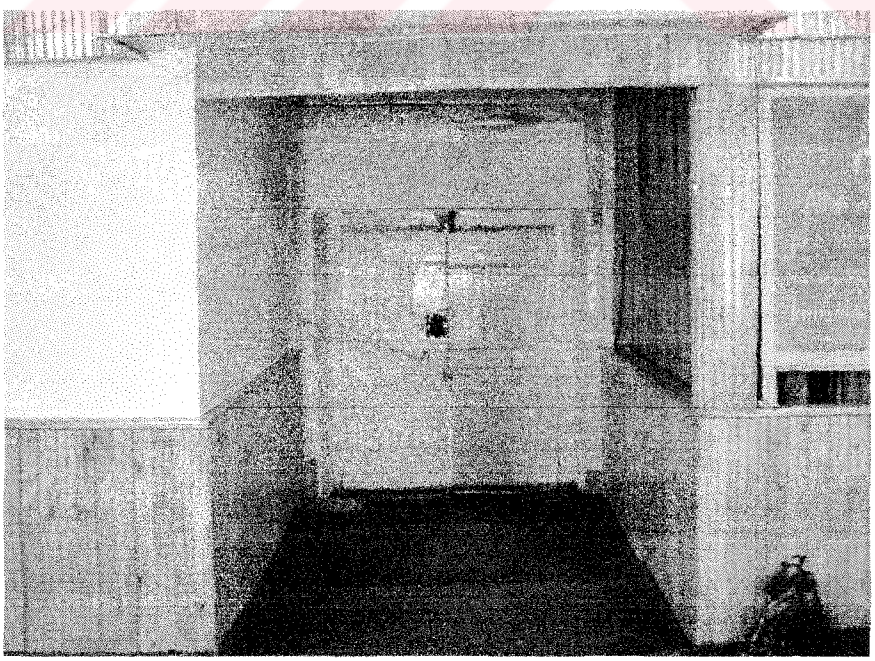
Fotoğraf 149- Taş Minare Camisi Minaresi

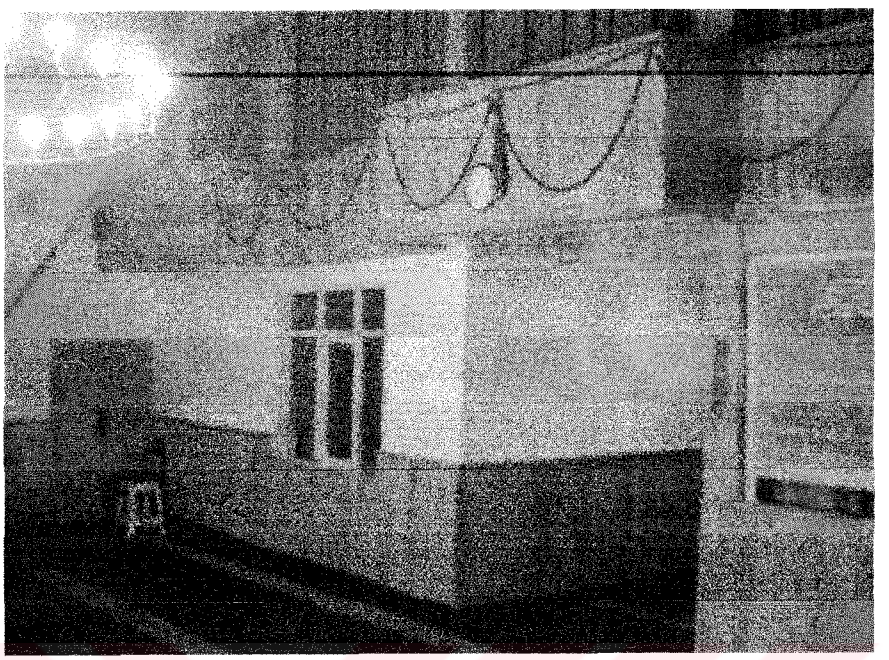
Fotoğraf 150- Taş Minare Camisi Güney Cephesi

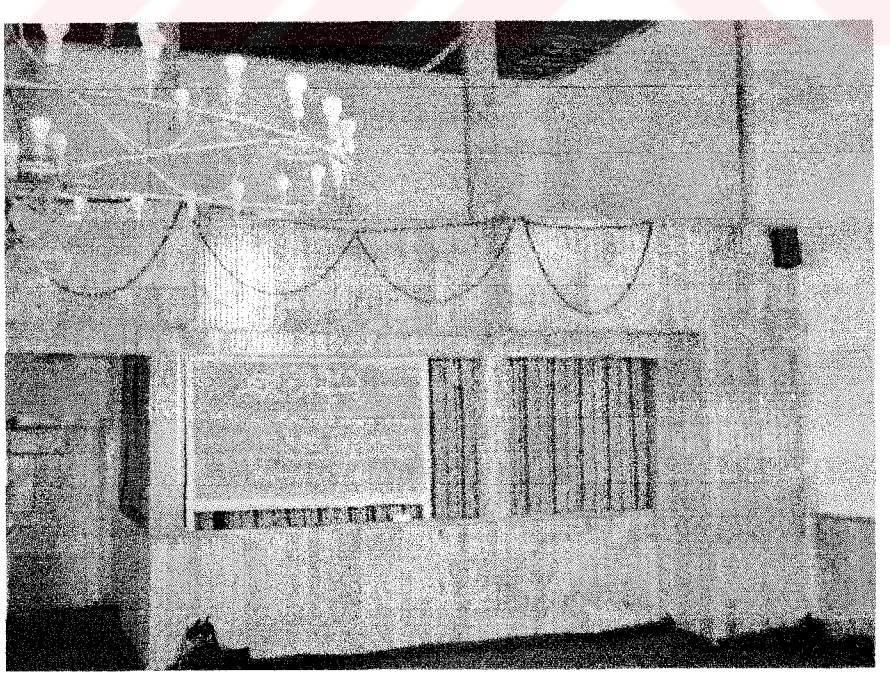
Fotoğraf 151- Taş Minare Camisi Batı Cephesi

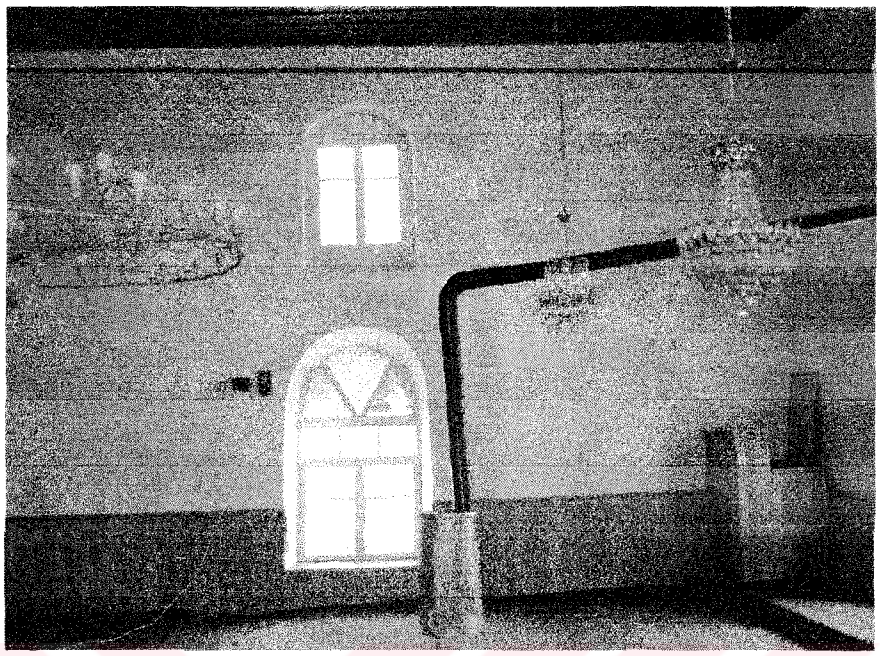
Fotoğraf 152- Taş Minare Camisi İbadet Mekanına Giriş Kapısı

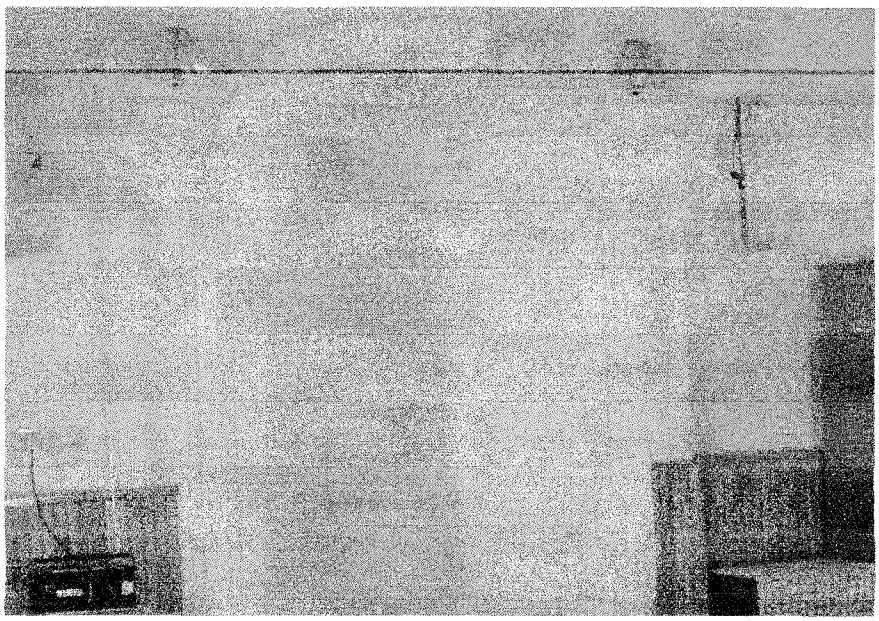
Fotoğraf 153- Taş Minare Camisi İbadet Mekanına Kuzey Duvarı

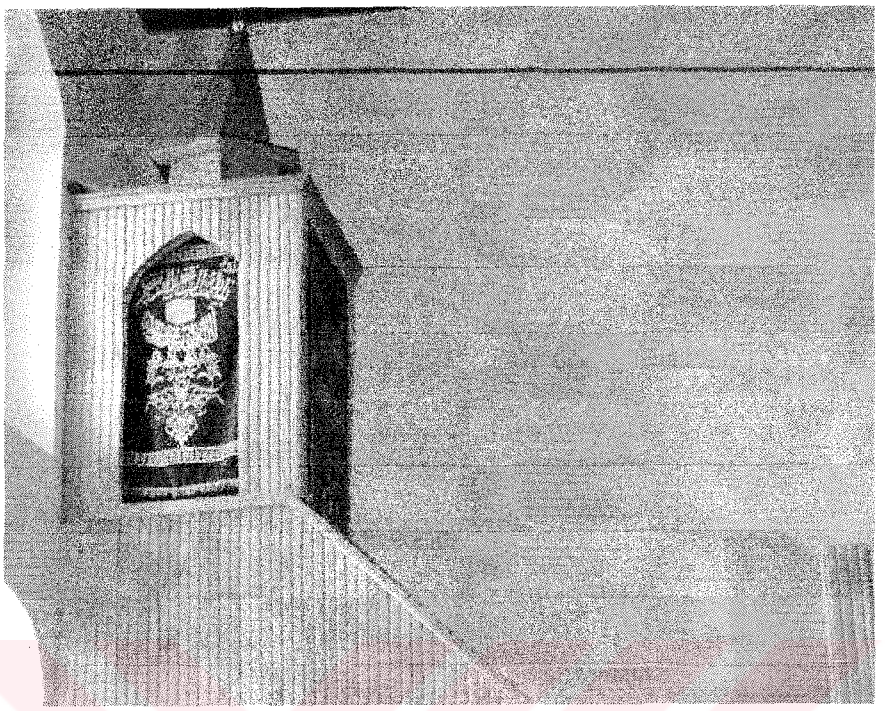
Fotoğraf 154 Taş Minare Camisi Mahfili

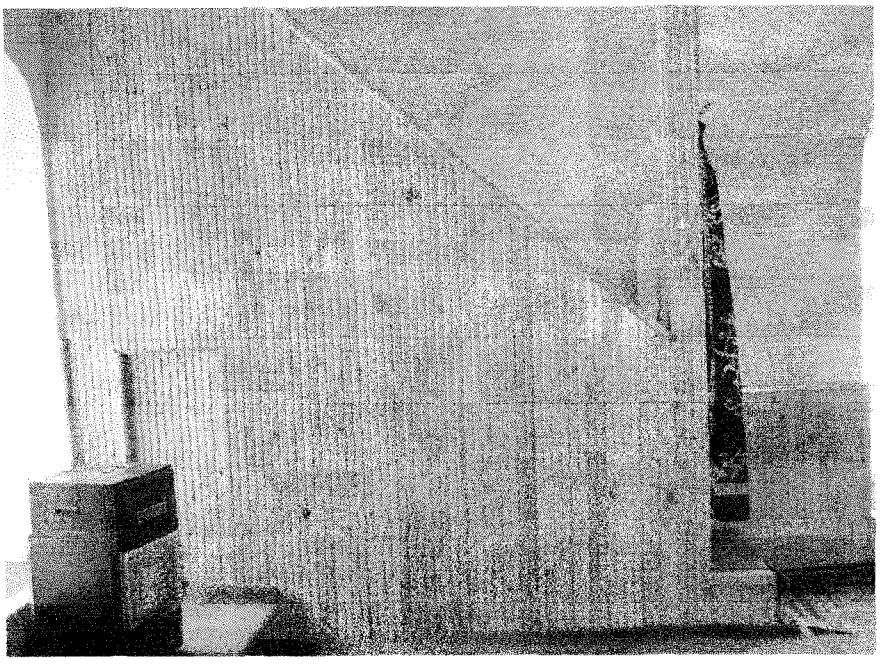
Fotoğraf 155- Taş Minare Camisi Doğu Duvarı

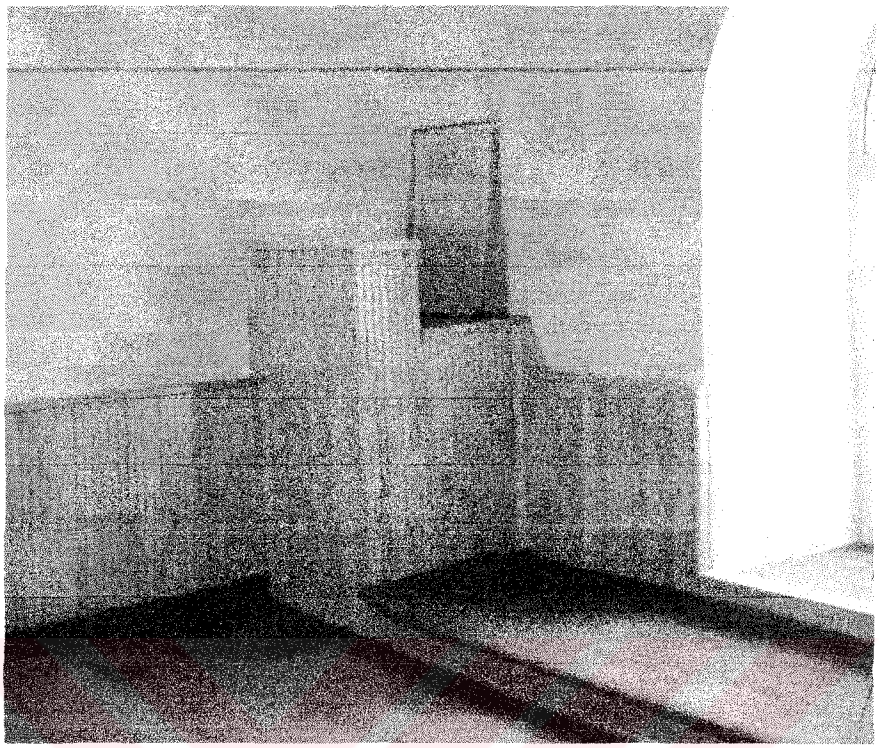
Fotoğraf 156- Taş Minare Camisi Mihrabı

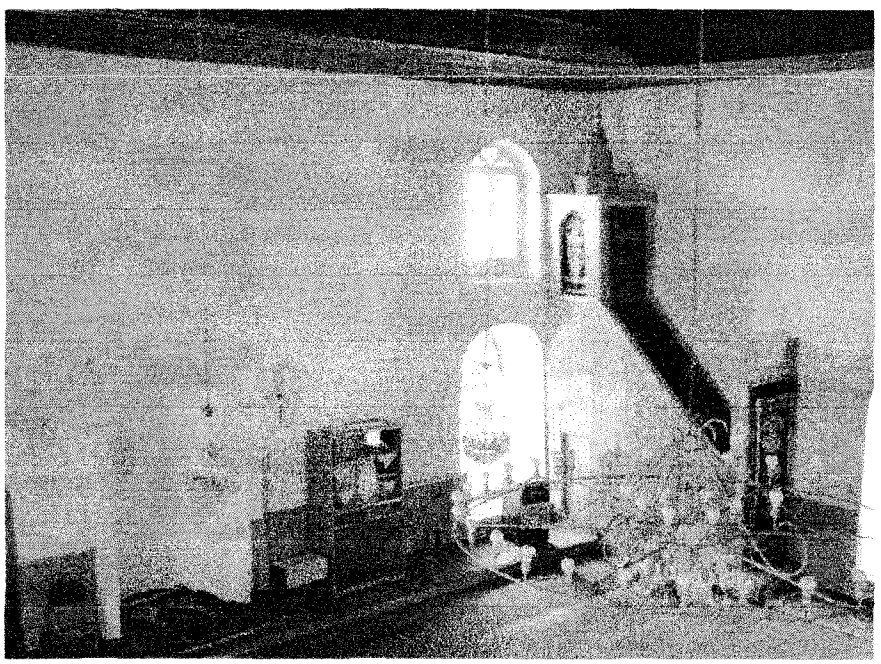
Fotoğraf 157- Taş Minare Camisi Minberi Köşkü

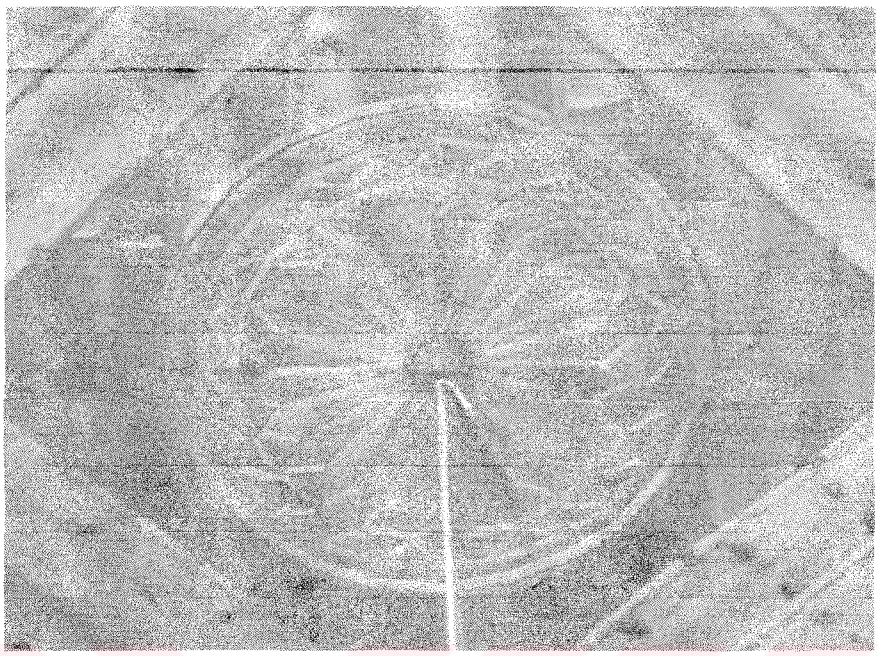
Fotoğraf 158- Taş Minare Camisi Minberi

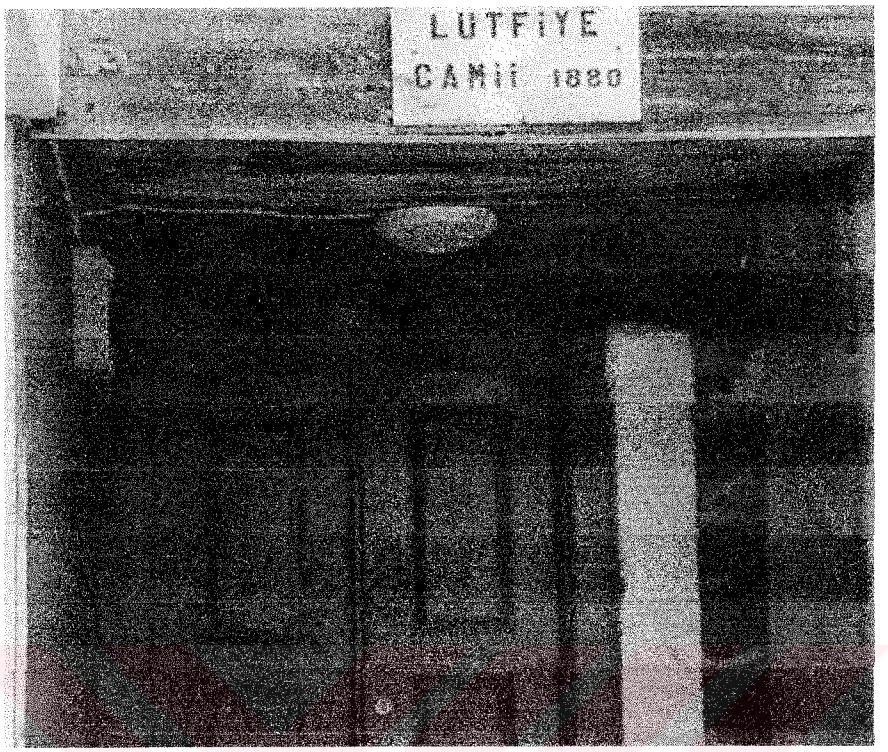
Fotoğraf 159- Taş Minare Camisi Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 160- Taş Minare Camisi Güney Duvarı

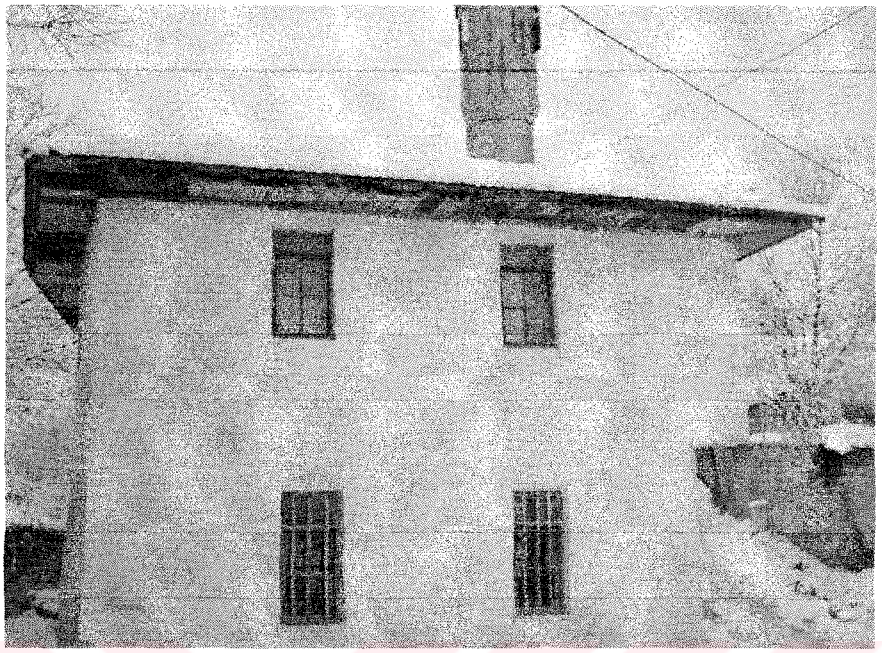
Fotoğraf 161- Taş Minare Camisi Üst Örtüsü

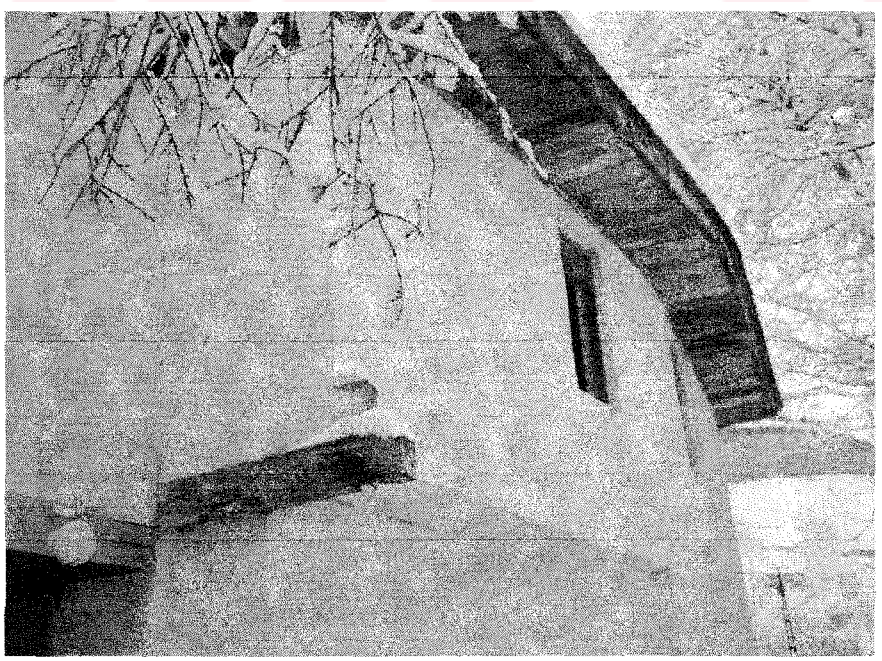
Fotoğraf 162- Lütfiye Camisi

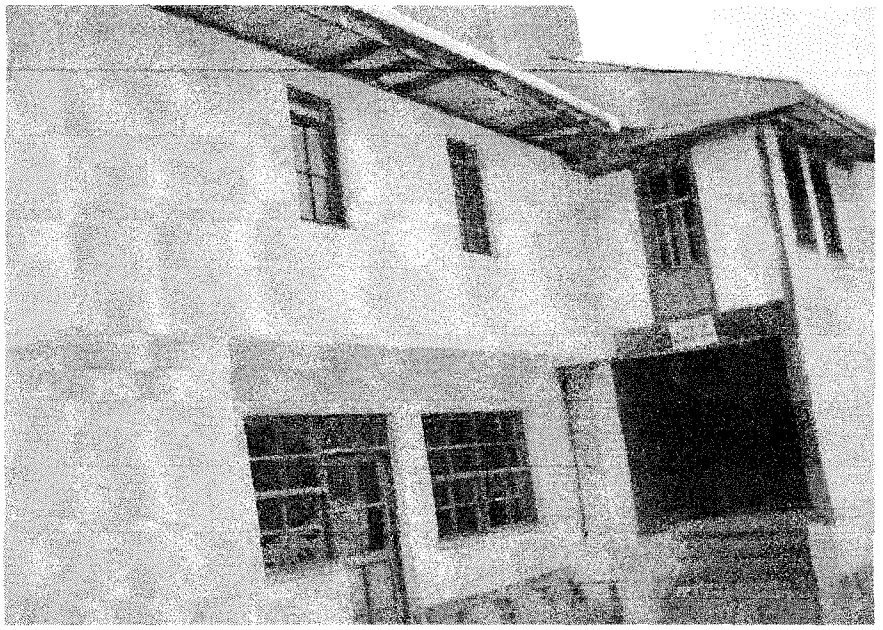
Fotoğraf 163- Lütfiye Camisi Kitabesi

Fotoğraf 164- Lütfiye Camisi Mektep Binası Kuzey Cephesi

Fotoğraf 165- Lütfiye Camisi Mektep Binası Doğu Cephesi

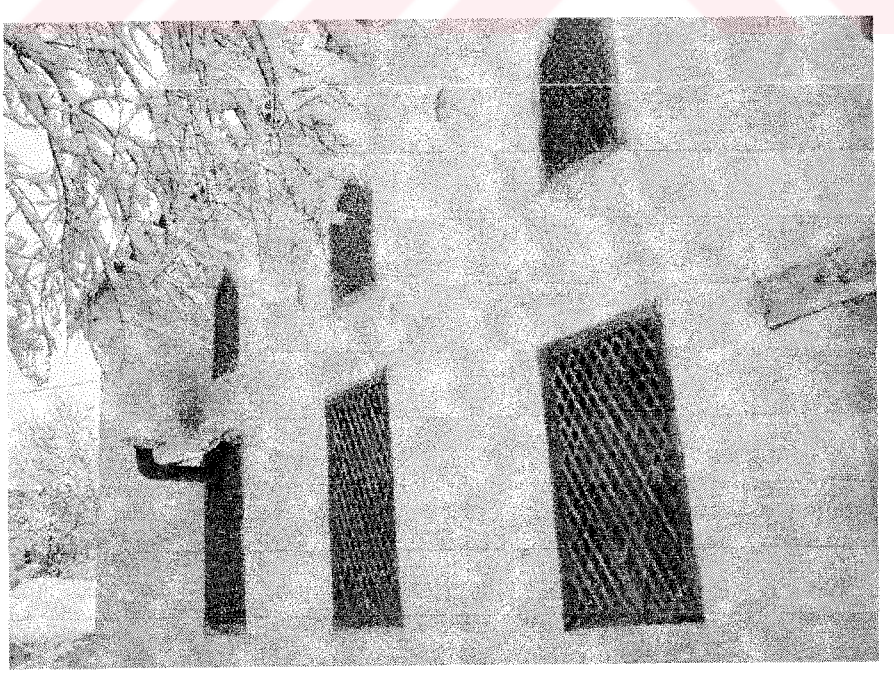
Fotoğraf 166- Lütfiye Camisi Mektep Binası Batı Cephesi

Fotoğraf 167- Lütfiye Camisi Kuzey Cephesi
(Restorasyondan Sonra 2005)

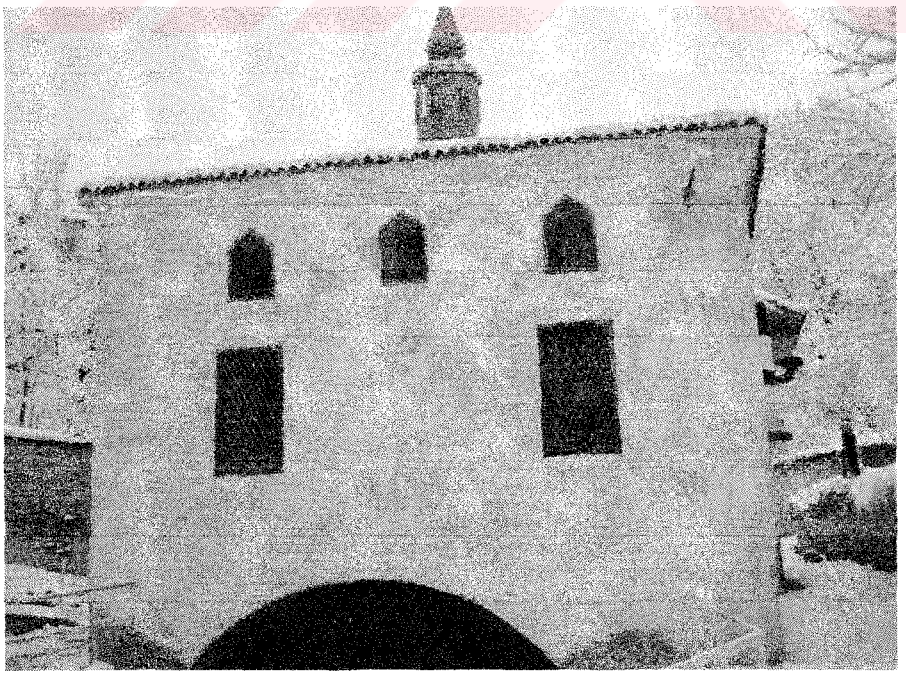
Fotoğraf 168- Lütfiye Camisi Minaresi

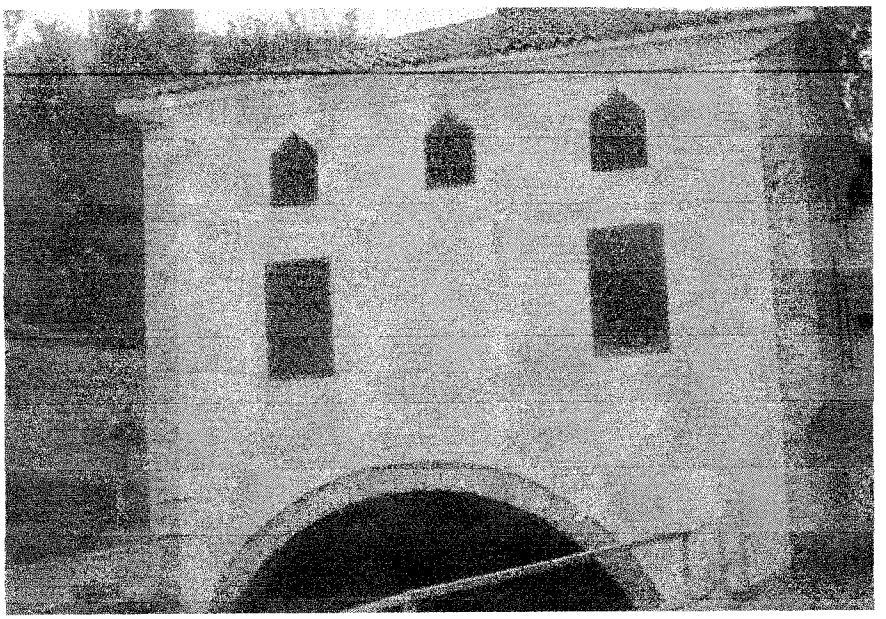
Fotoğraf 169- Lütfiye Camisi Doğu Cephesi

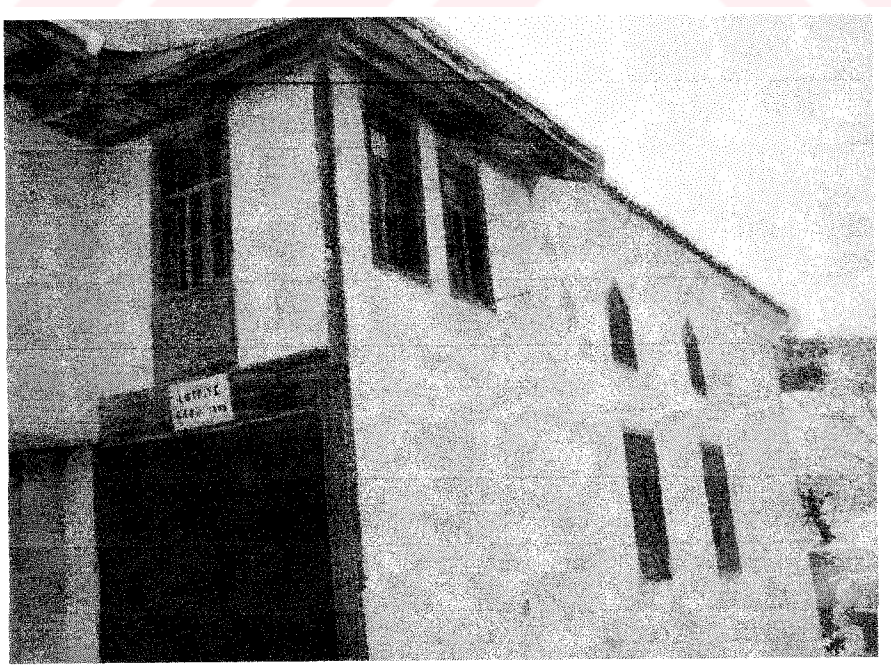
Fotoğraf 170- Lütfiye Camisi Doğu Cephesi
(Restorasyondan Sonra 2005)

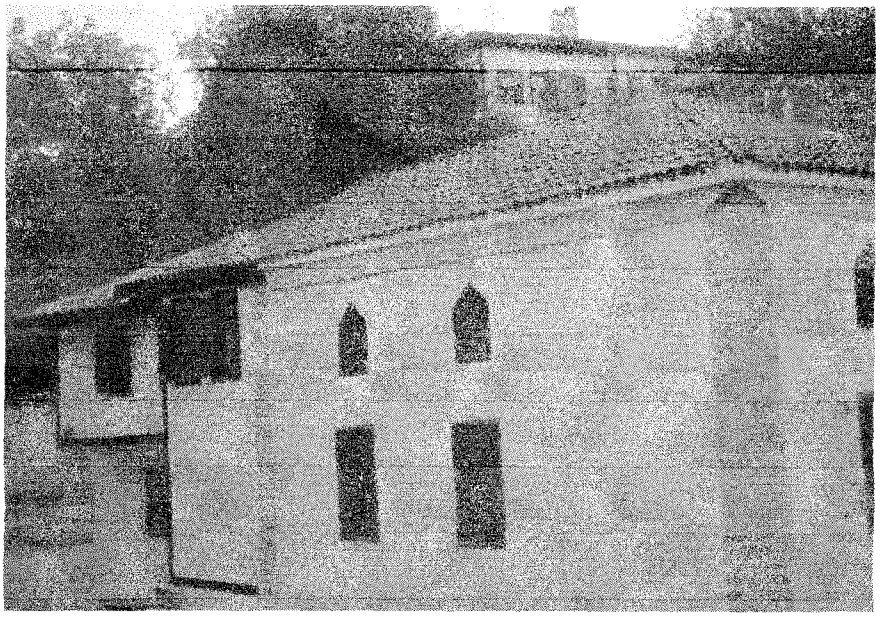
Fotoğraf 171- Lütfiye Camisi Güney Cephesi

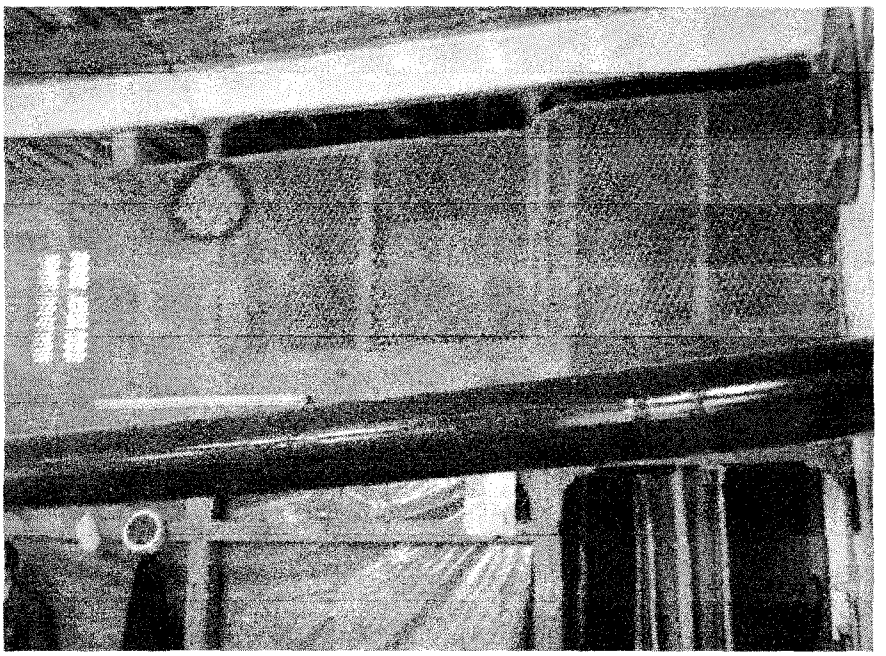
Fotoğraf 172- Lütfiye Camisi Güney Cephesi
(Restorasyondan Sonra 2005)

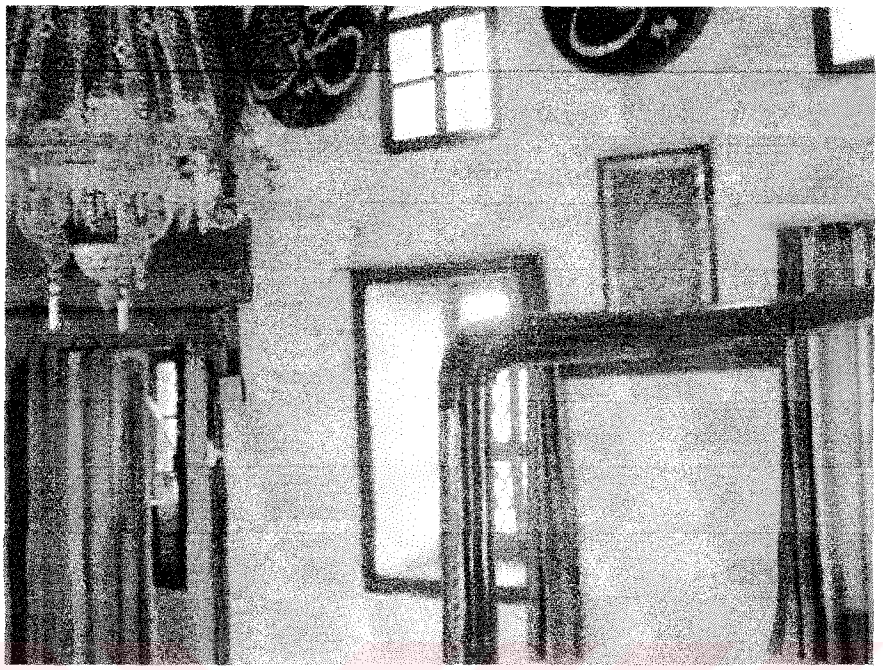
Fotoğraf 173- Lütfiye Camisi Batı Cephesi

Fotoğraf 174- Lütfiye Camisi Batı Cephesi
(Restorasyondan Sonra 2005)

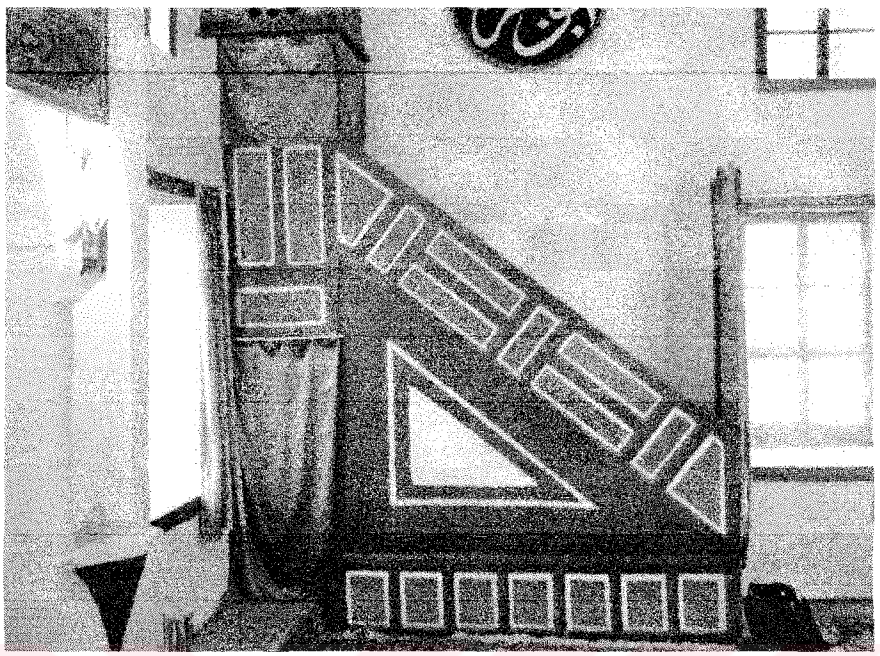
Fotoğraf 175- Lütfiye Camisi Mahfili

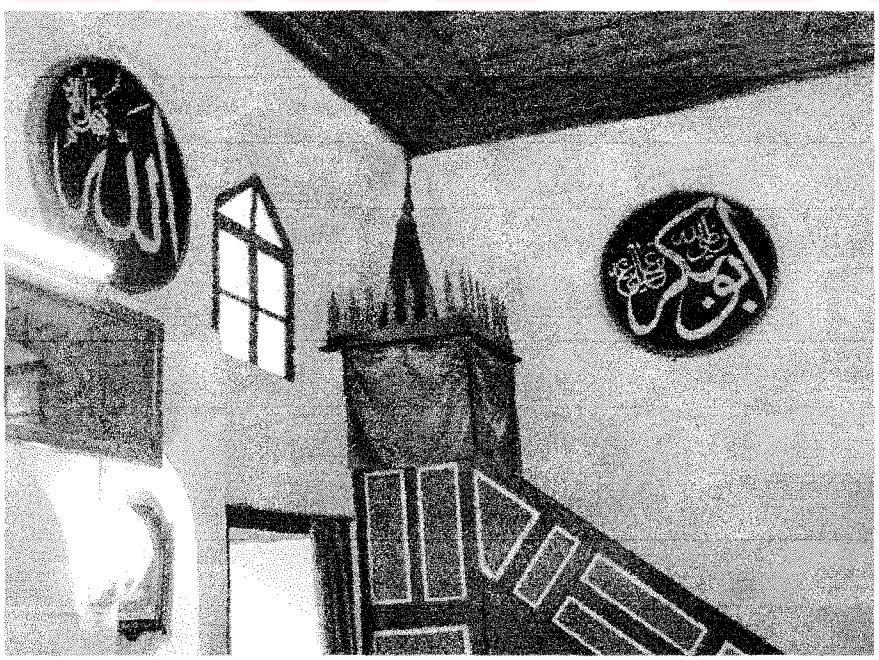
Fotoğraf 176- Lütfiye Camisi Doğu Duvarı

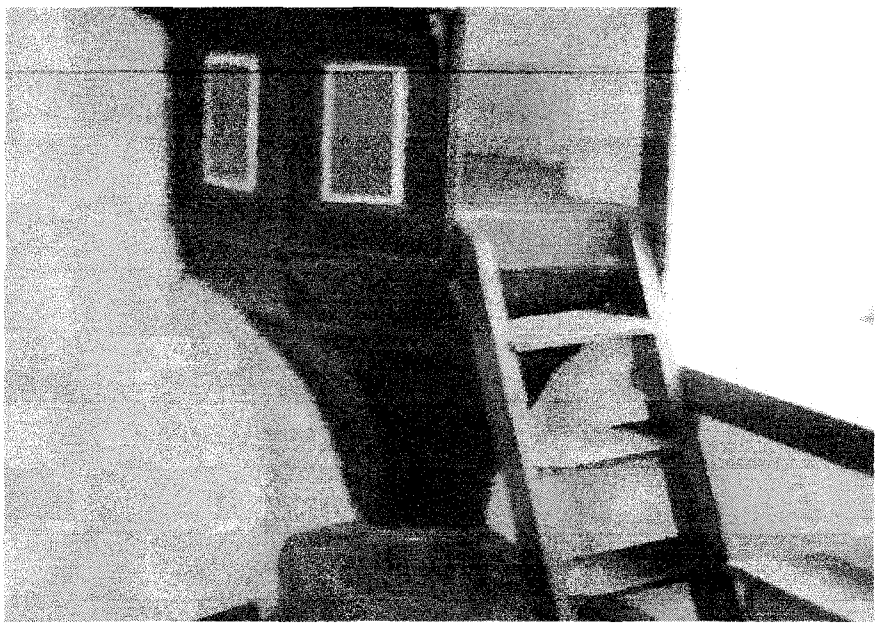
Fotoğraf 177- Lütfiye Camisi Mihrabı

Fotoğraf 178- Lütfiye Camisi Minberi Aynalığı

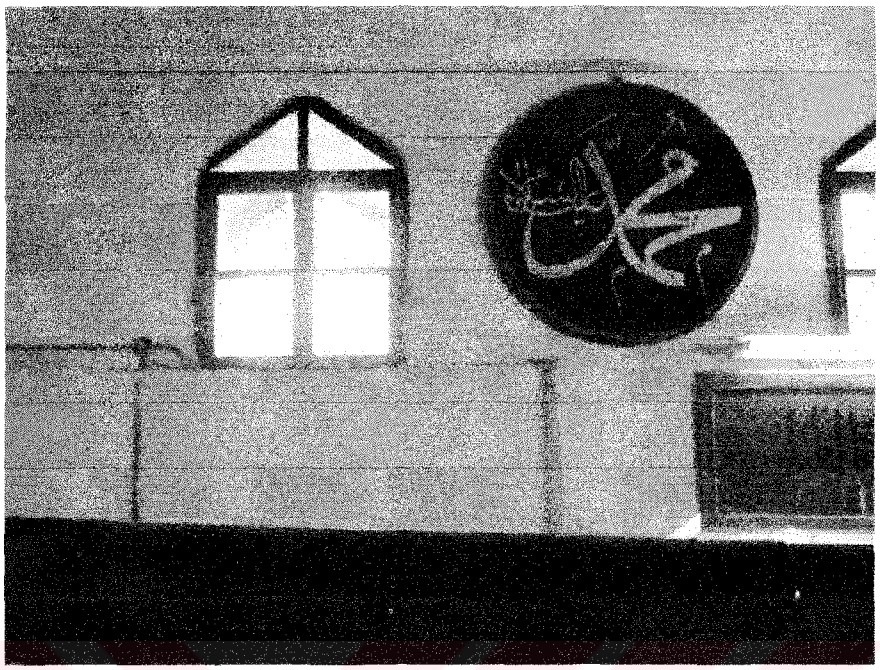
Fotoğraf 179- Lütfiye Camisi Minberi Köşkü

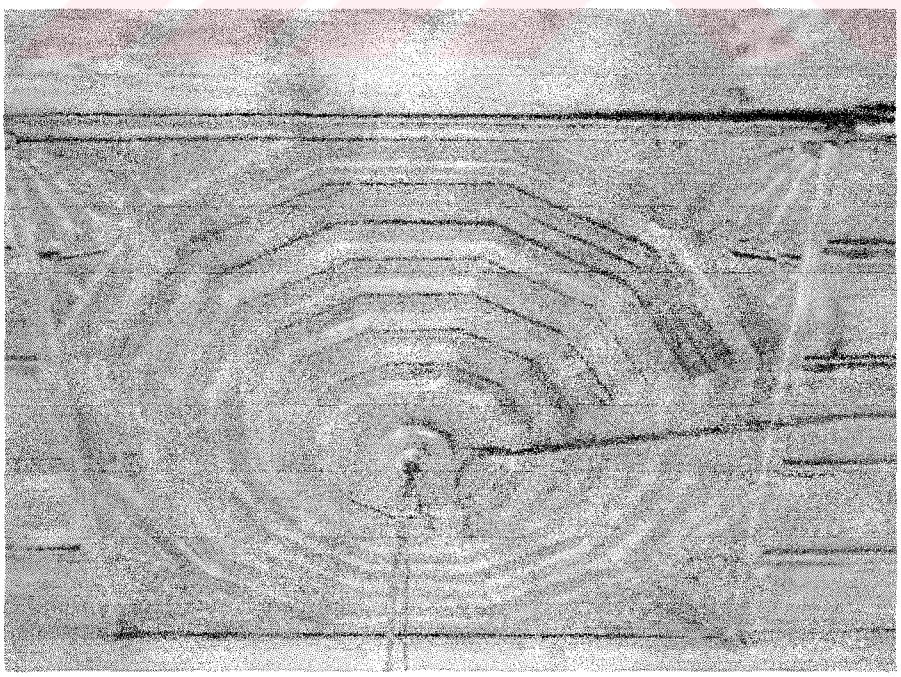
Fotoğraf 180- Lütfiye Camisi Vaaz Kürsüsü

Fotoğraf 181- Lütfiye Camisi Güney Duvarı

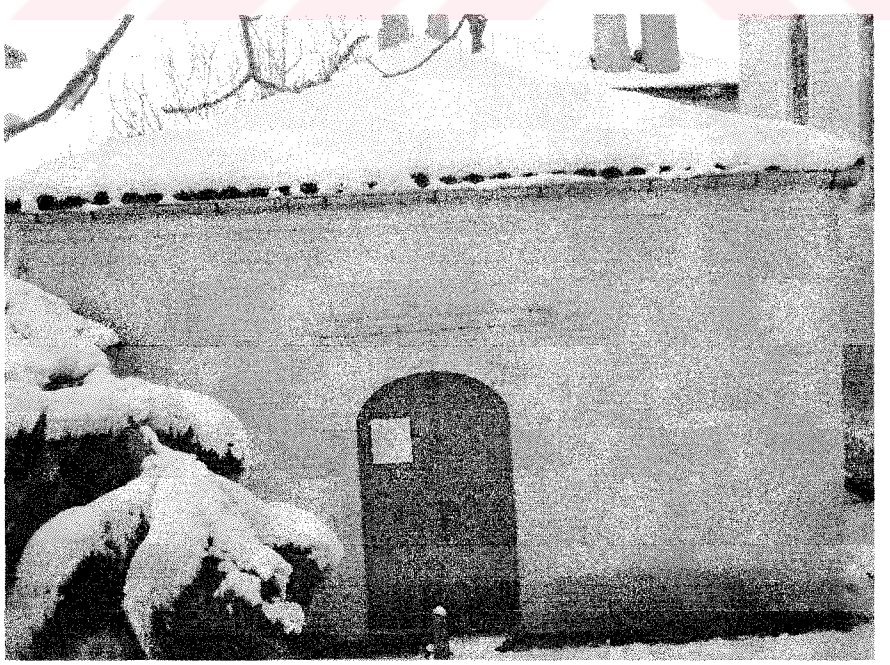
Fotoğraf 182- Lütfiye Camisi Duvarlarda Bulunan Levhalar

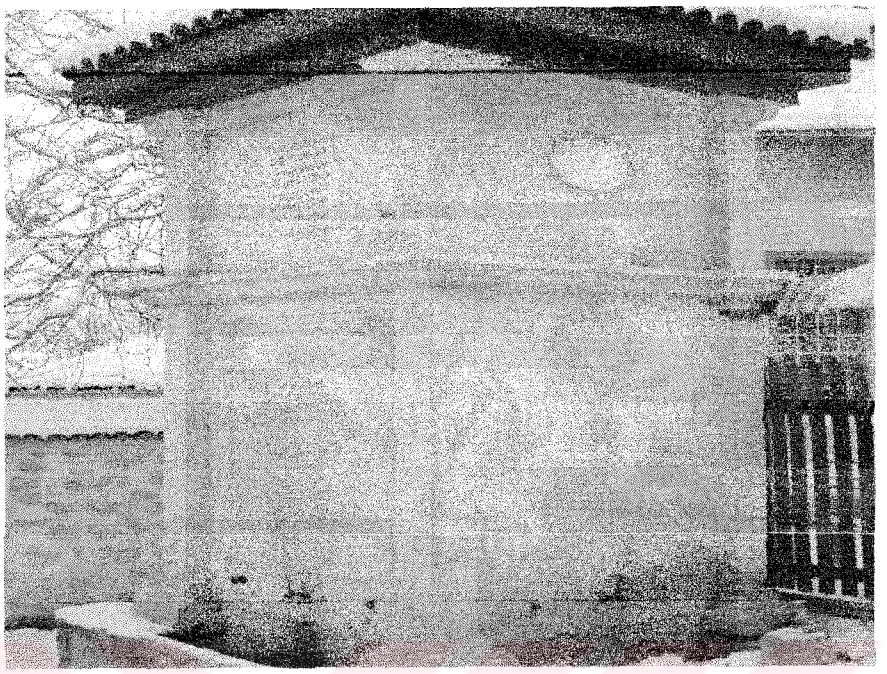
Fotoğraf 183- Lütfiye Camisi Üst Örtüsü

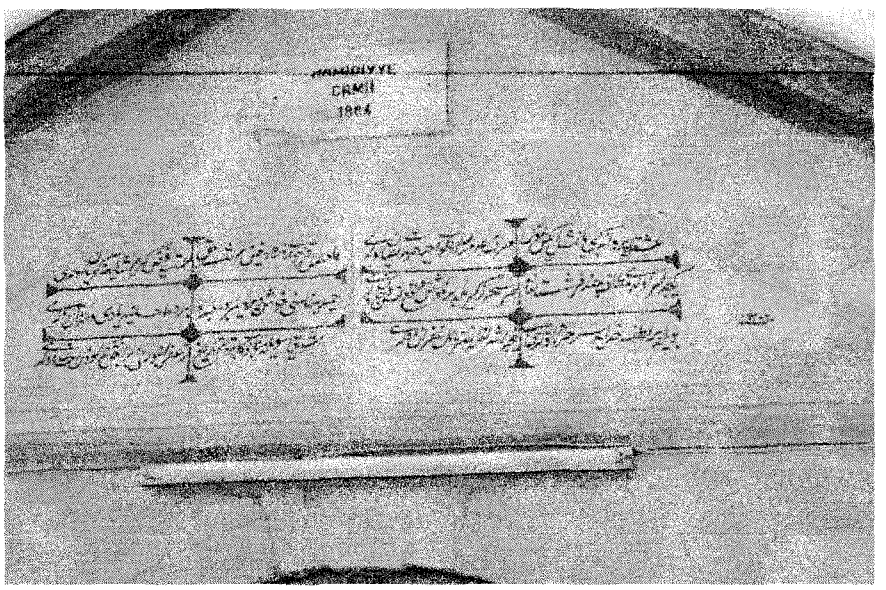
Fotoğraf 184- Hamidiyye Camisi

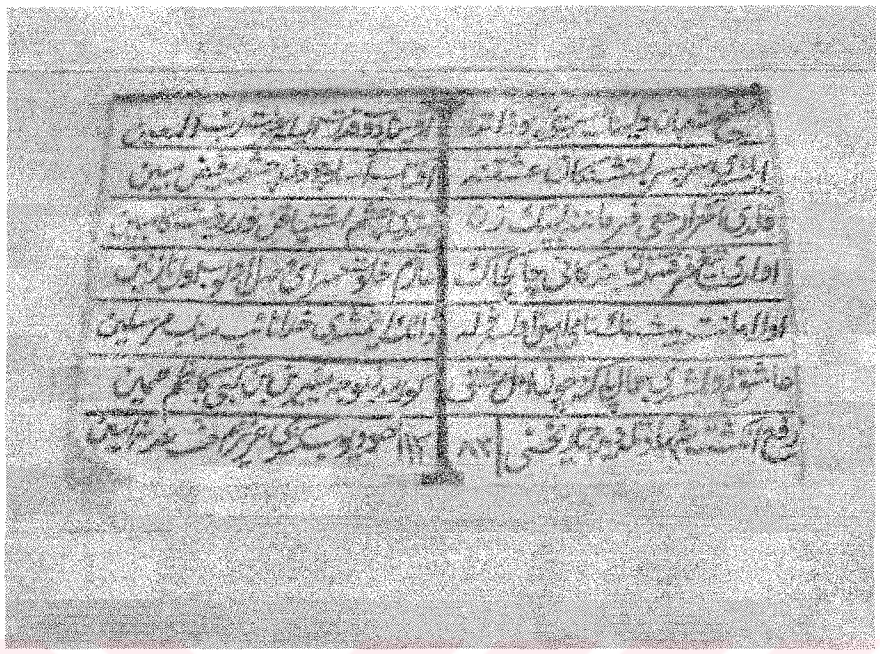
Fotoğraf 185- Hamidiyye Camisi Türbesi

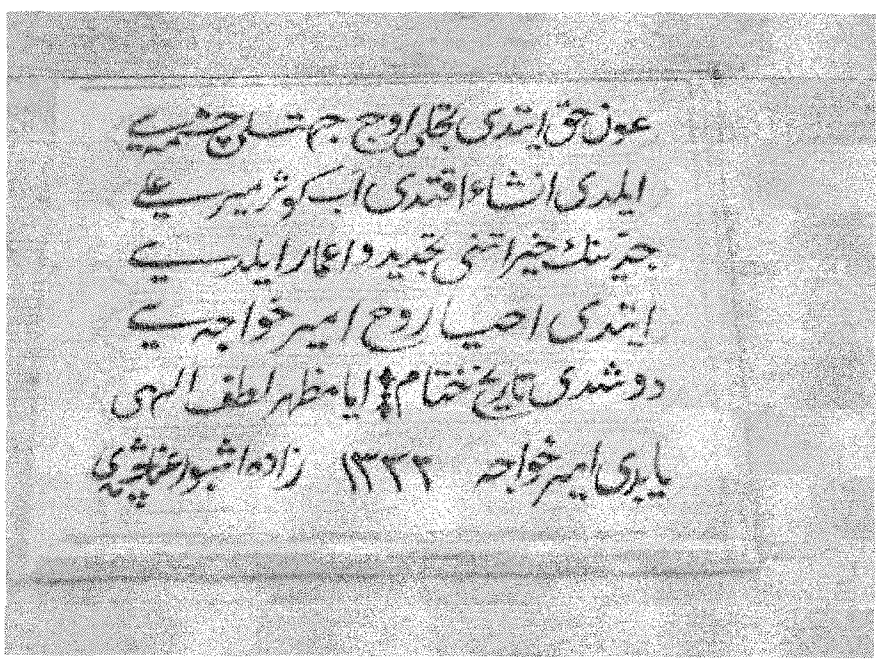
Fotoğraf 186- Hamidiyye Camisi Çeşmesi

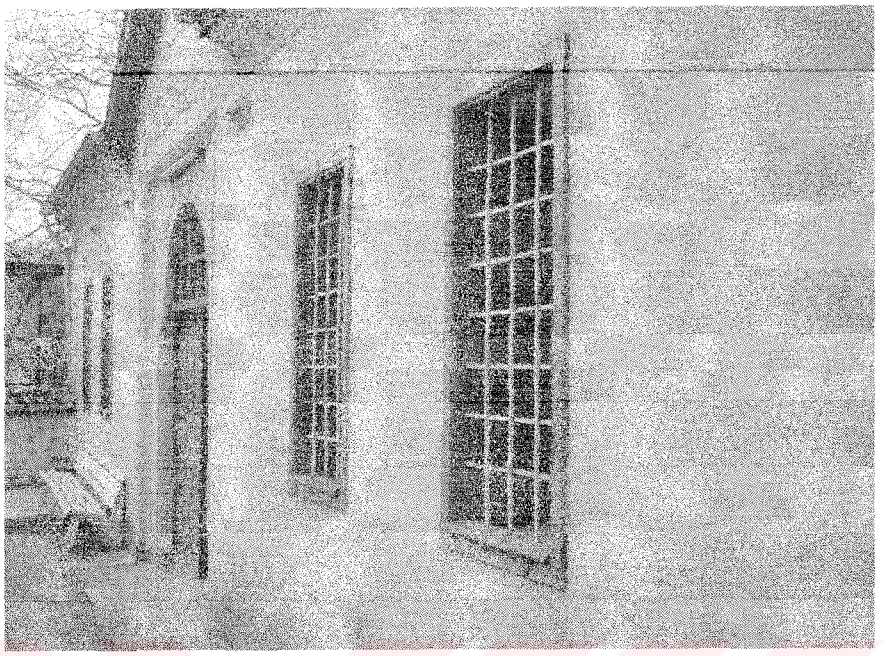
Fotoğraf 187- Hamidiyye Camisi Kitabesi

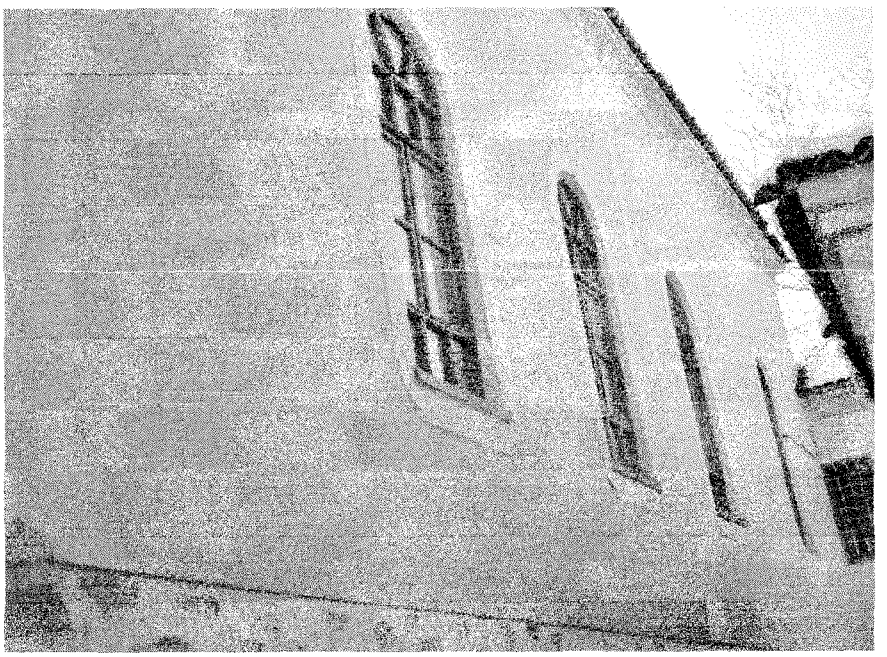
Fotoğraf 188- Hamidiyye Camisi Türbe Kitabesi

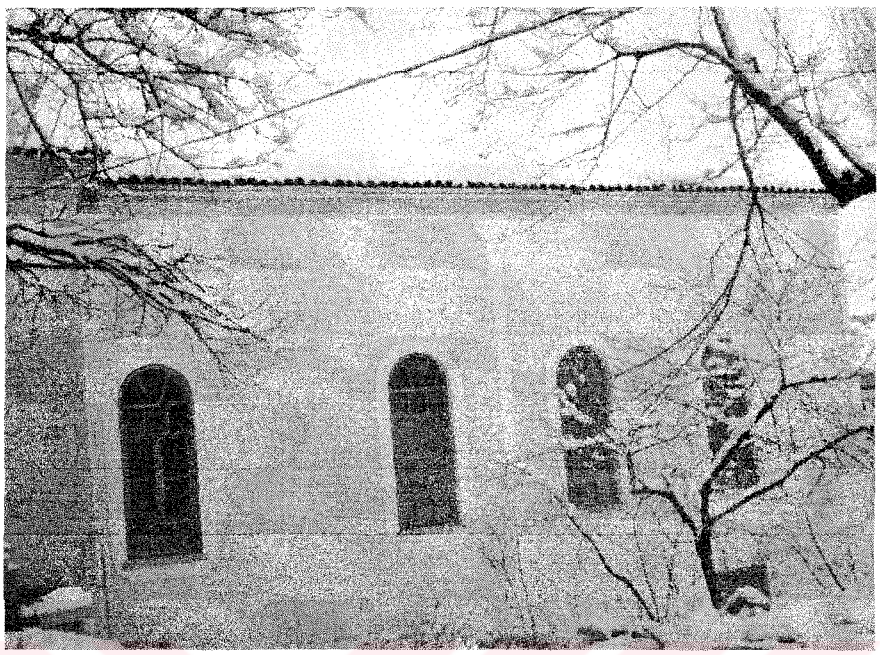
Fotoğraf 189- Hamidiyye Camisi Çeşme Kitabesi

Fotoğraf 190- Hamidiyye Camisi Kuzey Cephesi

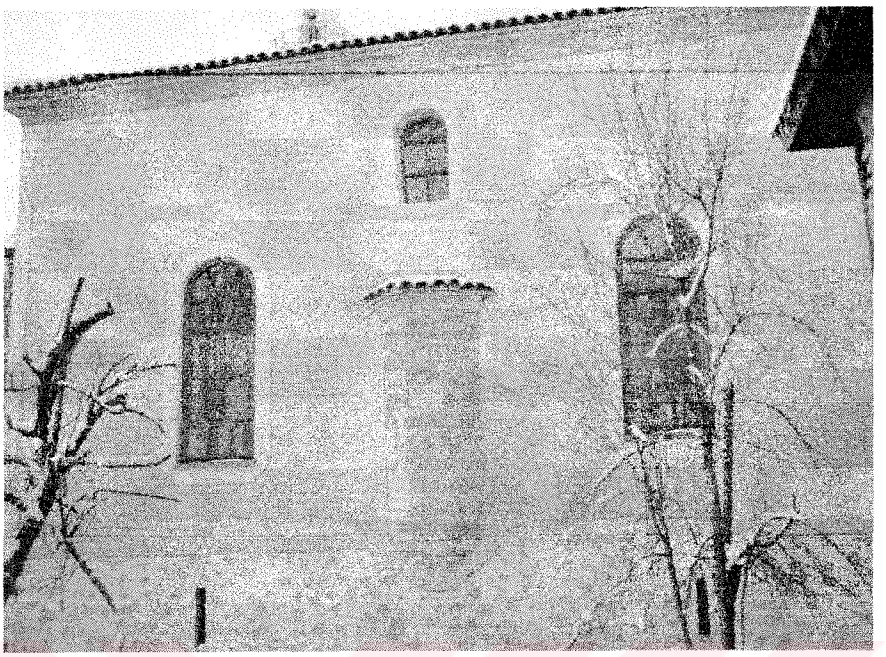
Fotoğraf 191- Hamidiyye Camisi Doğu Cephesi

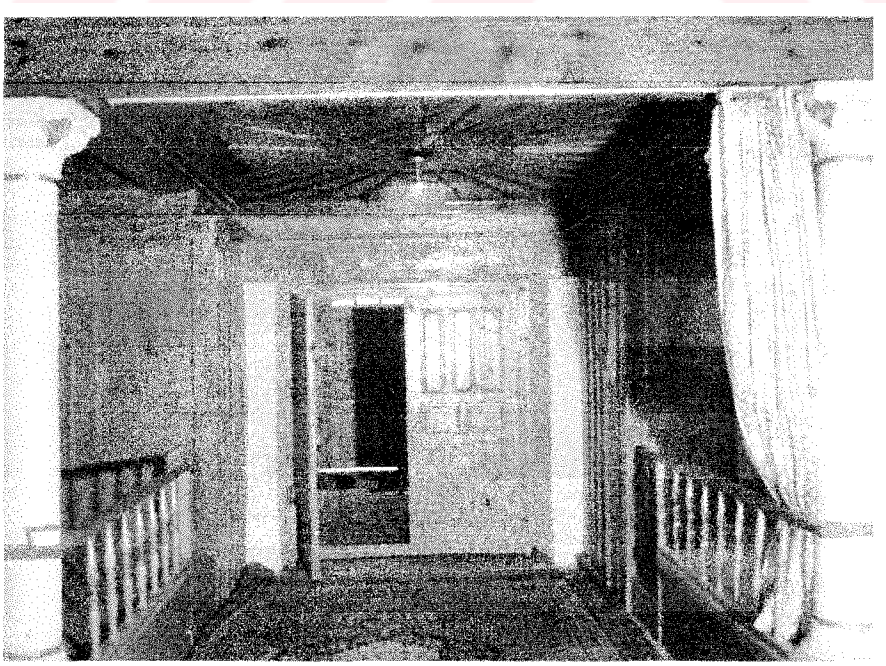
Fotoğraf 192- Hamidiyye Camisi Batı Cephesi

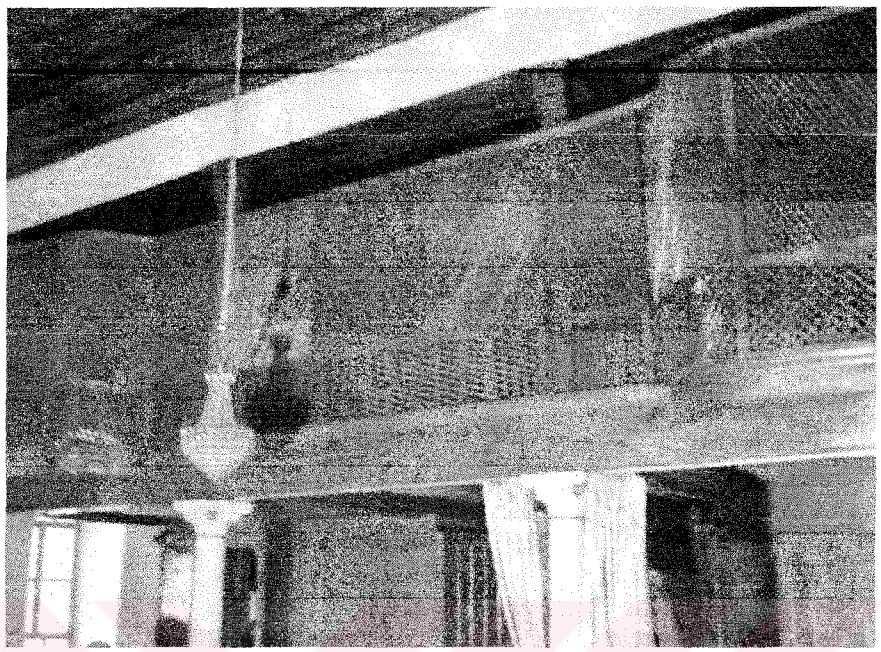
Fotoğraf 193- Hamidiyye Camisi Minaresi

Fotoğraf 194- Hamidiyye Camisi Güney Cephesi

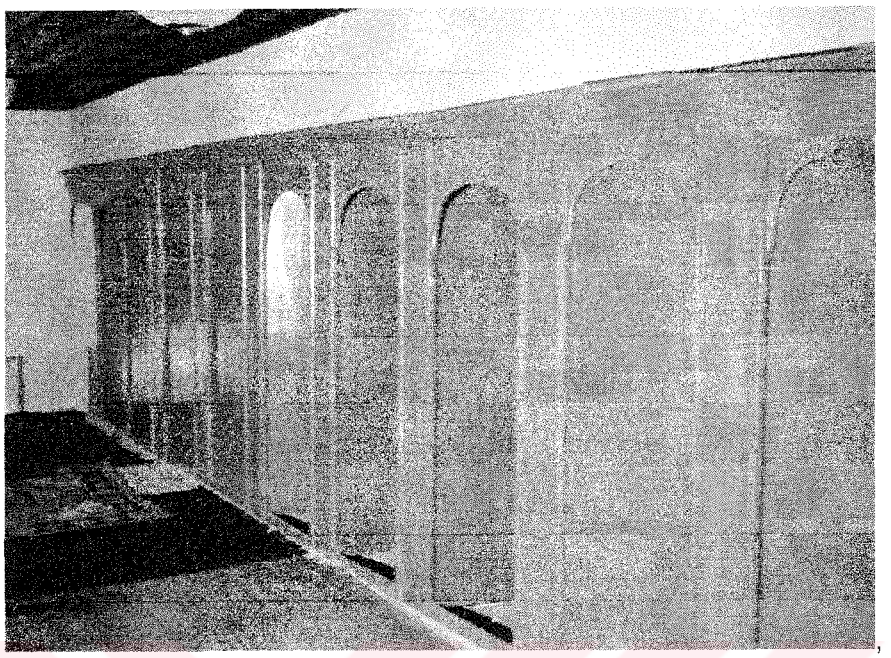
Fotoğraf 195- Hamidiyye Camisi Kuzey Duvarı

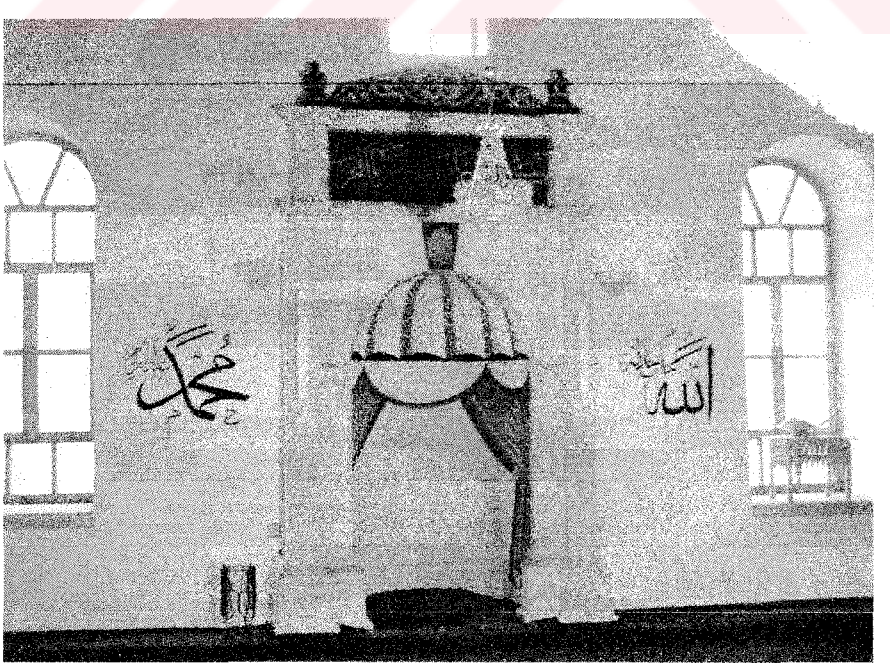
Fotoğraf 196- Hamidiyye Camisi Mahfili

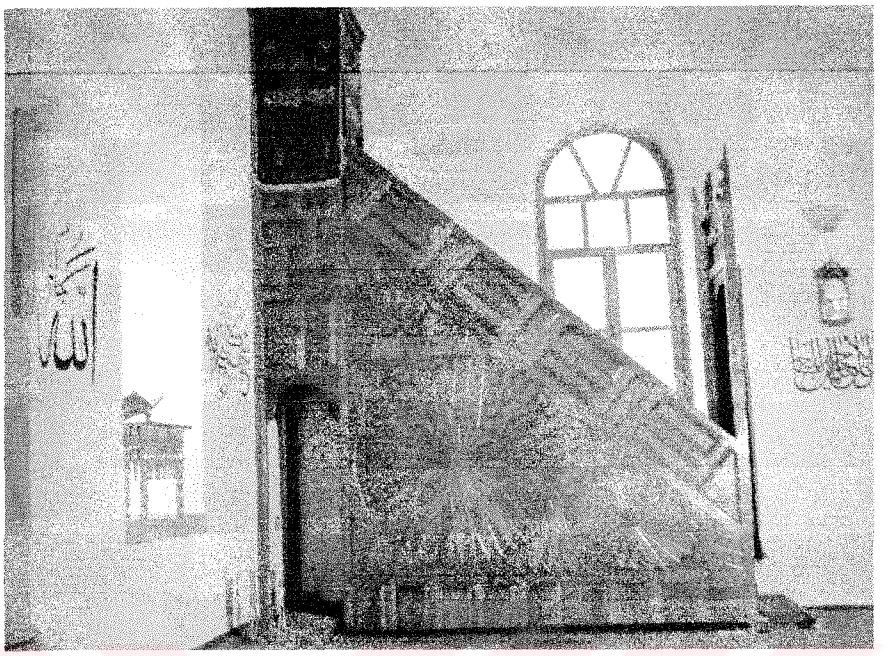
Fotoğraf 197- Hamidiyye Camisi Mahfilin Alt Kısmı

Fotoğraf 198- Hamidiyye Camisi Zikir Odaları

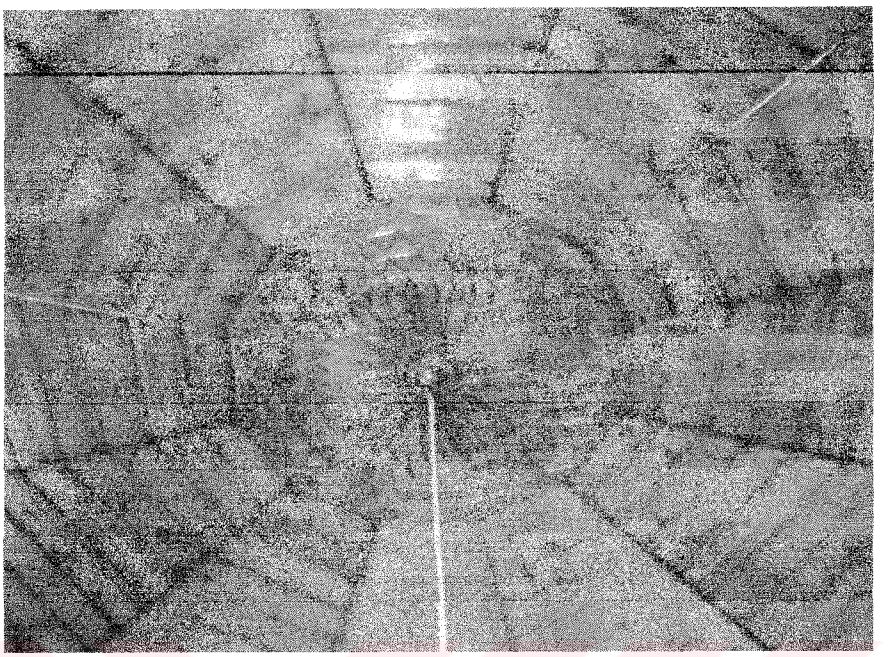
Fotoğraf 199- Hamidiyye Camisi Mihrabı

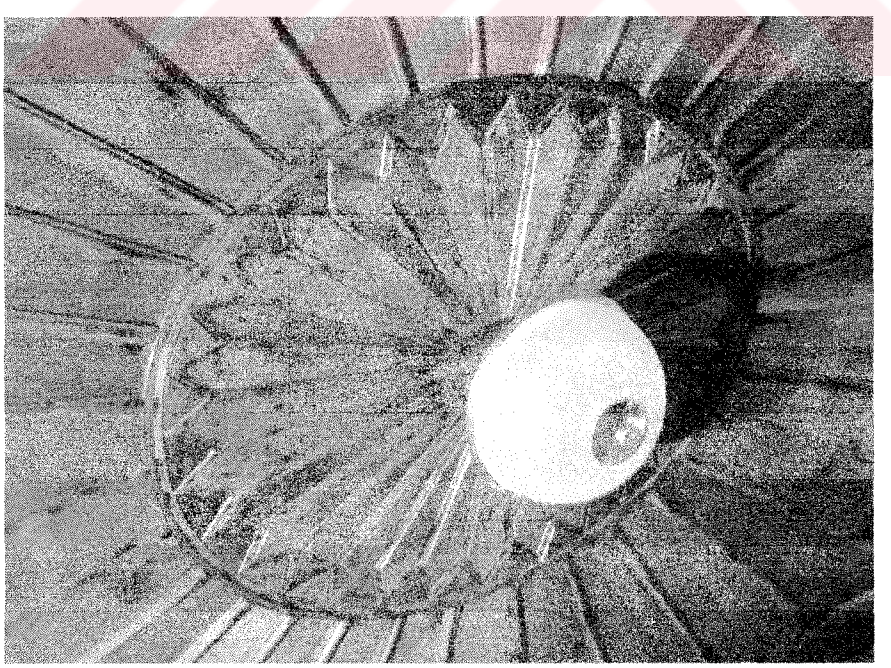
Fotoğraf 200- Hamidiyye Camisi Minberi

Fotoğraf 201- Hamidiyye Camisi Vaaz Kürsüsü

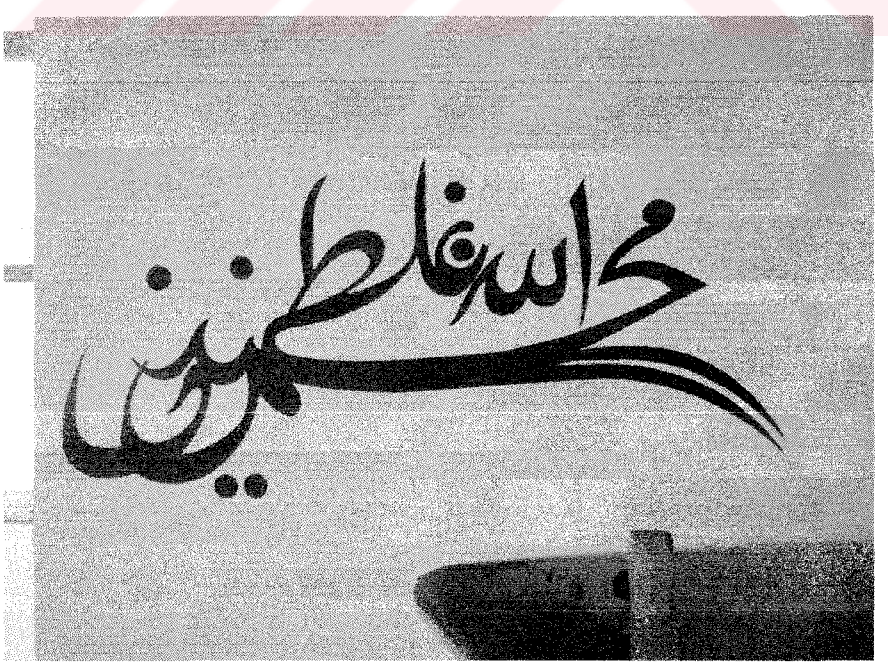
Fotoğraf 202- Hamidiyye Camisi Üst Örtüsü

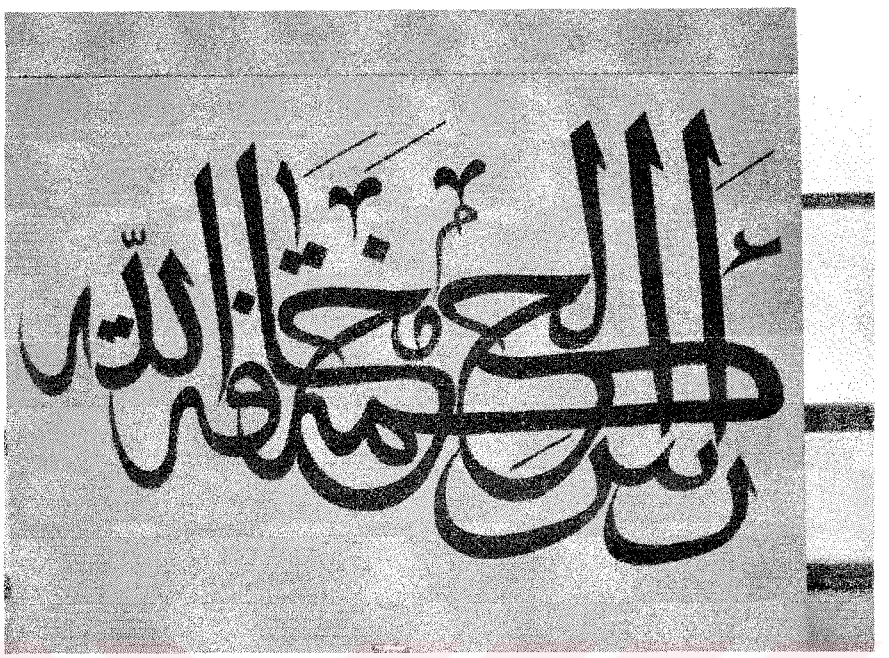
Fotoğraf 203- Hamidiyye Camisi Mahfilin Altı

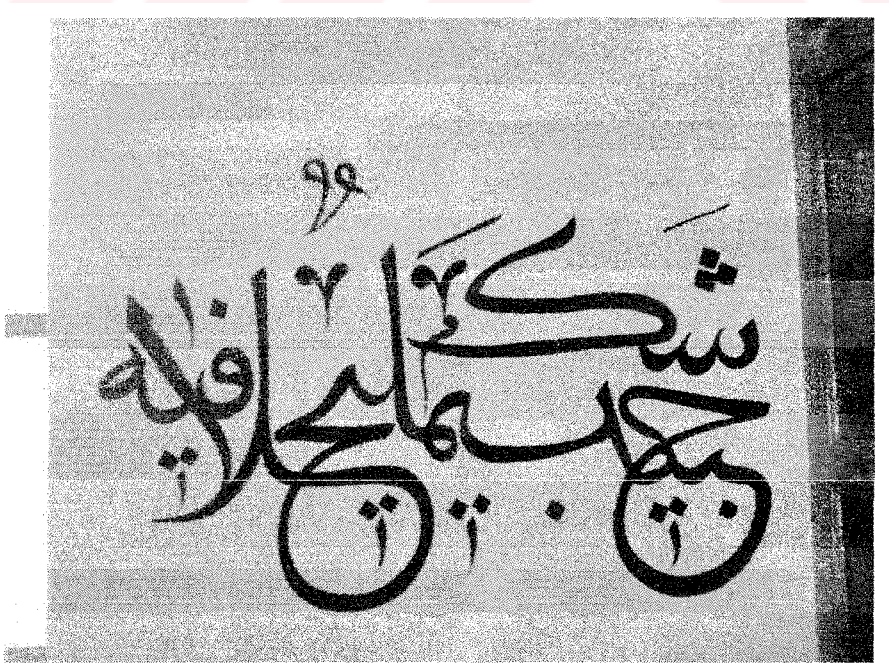
Fotoğraf 204- Hamidiyye Camisi Doğu Duvarındaki Yazılı Süsleme

Fotoğraf 205- Hamidiyye Camisi Doğu Duvarındaki Yazılı Süsleme

Fotoğraf 206- Hamidiyye Camisi Doğu Duvarındaki Yazılı Süsleme

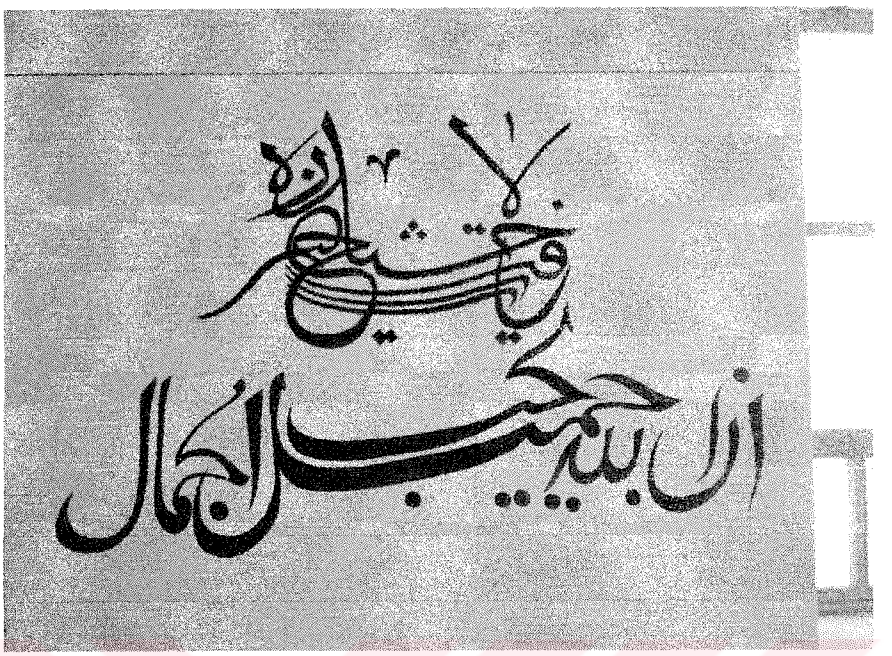
Fotoğraf 207- Hamidiyye Camisi Güney Duvarındaki Yazılı Süsleme

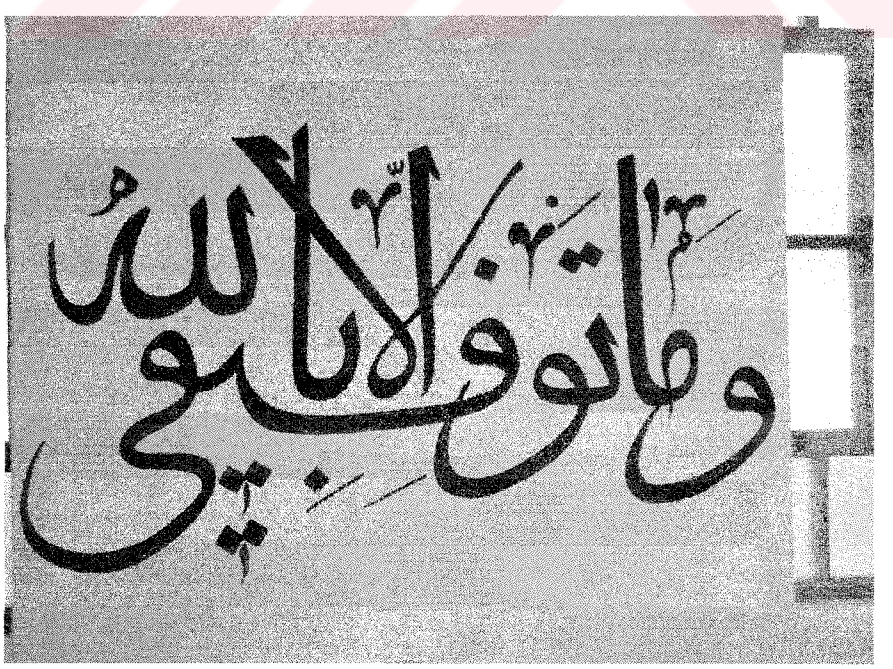
Fotoğraf 208- Hamidiyye Camisi Güney Duvarındaki Yazılı Süsleme

Fotoğraf 209- Hamidiyye Camisi Batı Duvarındaki Yazılı Süsleme

Fotoğraf 210- Hamidiyye Camisi Batı Duvarındaki Yazılı Süsleme

Fotoğraf 211- Hamidiyye Camisi Batı Duvarındaki Yazılı Süsleme

KÖPRÜLÜ MEḤMED PĀŞĀ

ö. 1072/1661

35 x 35 mm.

Vakf-ı Köbrili Mehmed Pāşā
Sene 1072/1661

Levha 1- Köprülü Mehmet Paşa Camisi Vakfı Mührü